

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Landbrugsminister
Henrik Hauch

Erindringer

Jysk Selskab for Historie ● Universitetsforlaget i Århus 1978

Landbrugsminister
Henrik Hauchs
Erindringer

Landbrugsminister
Henrik Hauchs

Erindringer

ved
Tage Kaarsted

Jysk Selskab for Historie
Universitetsforlaget i Århus 1978

Udgivet med støtte af
ODENSE UNIVERSITETS PUBLIKATIONSKONTO

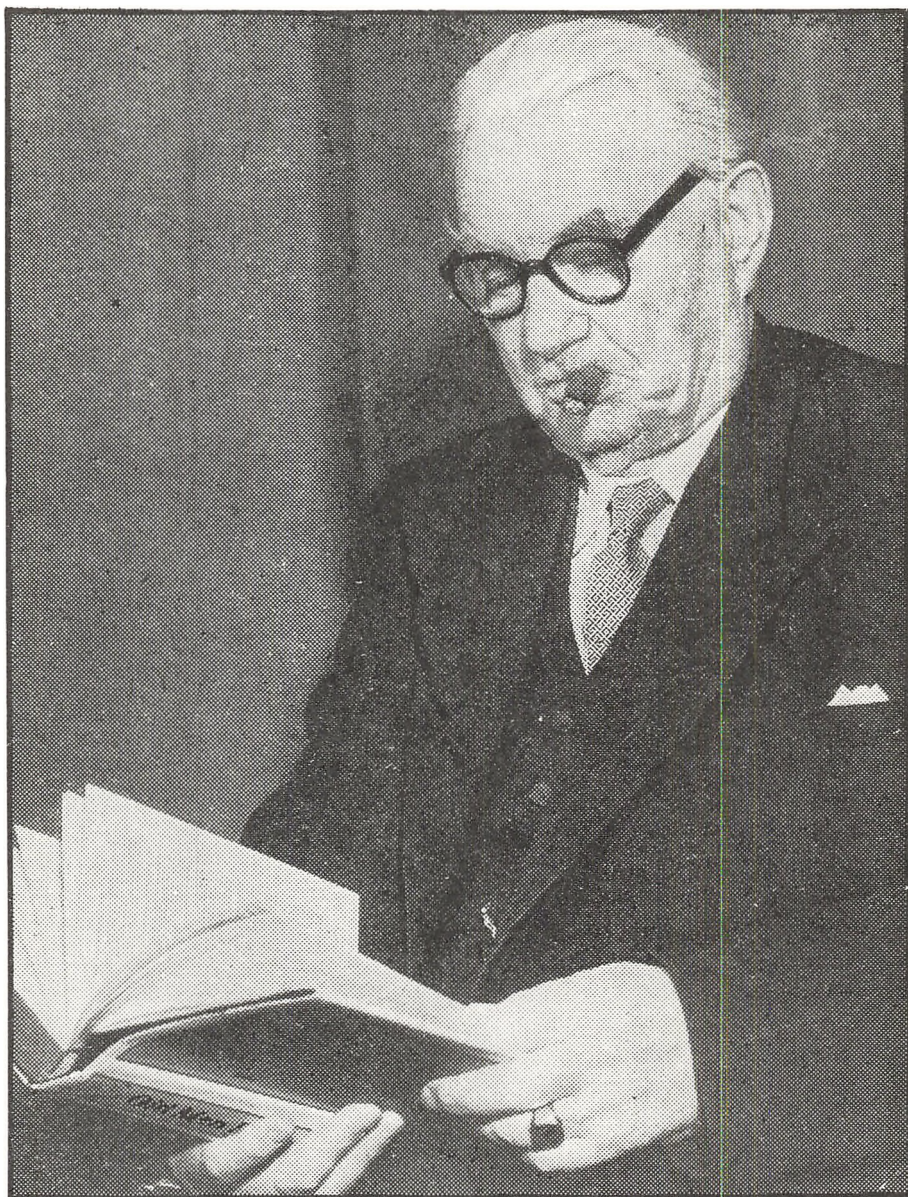
© Tage Kaarsted 1978

Tryk: Fyens Stiftsbogtrykkeri A/S
ISBN 87-504-0400-8

INDHOLD

Forord	7
"Landet"s indledning	9
1. Min vestjydske Barndomsegn	11
2. Fra Landbrugets Brydningsaar	18
3. Ved Klitvæsnet	20
4. Hos Pinholt i Vejers	22
5. Sild om Morgen og Brændevin til	25
6. Paa Askov Højskole	28
7. Ung Lærer på Lyngby	31
8. Aarene paa Asmildkloster	33
9. Paa Fiskeri og Jagt i Viborg-Egnen	38
10. En Plan, der følges den Dag i Dag	41
11. Fra mit offentlige Liv	43
12. I de landøkonomiske Foreningers Centralledelse	45
13. En Plads i Slyngelstuen	48
14. En Køretur med I.C.	50
15. I Spidsen for jydske Landmænd	53
16. Et Billede af P. Pinstrup	55
17. De 17 Aar for Bordenden	62
18. Uroen i Trediverne	64
19. Fra Delegeretmøderne	70
20. De samvirkende danske Landboforeninger	71
21. Om Landbrugets Samling	75
22. Kærmen er det faglige Arbejde	77
23. Krigen skabte Landbrugsraadet	80
24. Om Samhandelen med England	82
25. Om Samhandelen med det tredie Rige	85
26. Stavnsbaandsfester og Bellahøj 1938	88
27. Landbrugsraadet under den tyske Besættelse	91
28. Det nordiske Samarbejde	94
29. Aarene paa Rigsdagen	97
30. Dagligt Arbejde paa Christiansborg	103
31. Om Lensafløsningen og Paaskeurolighederne	105
32. Om Tingvalg og Etkammer	108
33. Landmandsbanken 1922	110
34. Hvad skete i Kanslergade? Kriselovgivningen	113
35. Da Forsvarsordningen af 1932 blev til	118
36. Da Ikke-Angrebspagten med Tyskland vedtoges	120
37. Forhandlinger om Dannelse af en Samlingsregering	123
38. Mænd jeg traf i Samarbejdet paa Rigsdagen	124
39. Jeg blev kasseret af Tyskerne	128
40. Og Freden kom	132

6	41. Det første Valg efter Besættelsen	134
	42. Smørstormen, der væltede Hedtoft-Regeringen.	137
	43. Ren Besked om Paaskeforliget.	141
	44. Et uselvisk Samarbejde imellem Organisationerne.	145
	Forstander Henrik Hauchs ridderbiografi	147
	Personindeks	153

De mange Aar i Offentlighedens og Organisationernes Tjeneste levned ikke altid H. Hauch Tid nok til Læsning, saa nu maa noget af det forsømte indhentes. Her er Hauch fotograferet under Læsningen af Duff Coopers (den senere Lord Worwicks) Erindringer: „Old Men Forget“.

Henrik Hauch er en af det 20. århundredes betydeligste landbrugspolitikere, solidt funderet i organisationslivet og i partiet Venstre. Han blev født 6. september 1876 og døde 17. august 1957. Som den eneste sad han i 1915-grundlovens landsting i dettes hele levetid, d.v.s. fra 1918 og til 1953. Havde dette vort ydmyge overhus været befolket af lutter Hauch'er og typer som K.K. Steincke, Edvard Brandes, Harald Jensen, Erik Scavenius, Ole Hansen, Herman Trier, H. Jepsen-Christensen, M.C. Lyngsie, C. Th. Zahle, C. V. Bramsnæs, Alexander Foss, O.C. Krag, J.P. Stensballe, Jens Holdgaard, H.D. Kloppenborg-Skrumsager, alle landstingsmedlemmer, havde vi i skrivende stund formentlig stadig haft et tokammersystem. De nævnte — og andre kunne føjes til — var p.g.a. deres organisations- eller klassemæssige baggrund eller ved deres indsigt eller ved en kombination af disse faktorer i stand til at højne det politiske liv. Men landstingsmedlemmerne blev presset til eller gik frivilligt ind på at gå i gruppefællesskab med deres partis folketingsmedlemmer, og dem var der næsten dobbelt så mange af, hvorfor de ved afstemninger i rigsdagsgruppen kunne stemme landstingsmedlemmerne ned. Landstinget stod derfor svagt i 1953, og af markante landstingsmænd af Hauch-typen var kun få tilbage, derimod adskillige, som knapt holdt jævnmaal.

Hauchs erindringer er et vidnesbyrd om, hvad den betydelige landstingspolitiker kunne drive det til i den almindelige politik, men de er først og fremmest en kilde til dansk landbrugspolitik og til landbrugsorganisationshistorien fra en tid fyldt af spændinger. Mod- og samspillet mellem organisationsapparatet på den ene side og regeringen og rigsdagen på den anden træder klart frem. Hauchs erindringer har derfor — uden at være opsigtsvækkende — også fundet anvendelse både i undervisning og forskning.

Henrik Hauch skrev sine erindringer, da han var omkring 80 år, men usvækket. Han byggede på sin hukommelse, som han støttede ved at anvende breve og samtidige notater, et materiale han efter færdiggørelsen af erindringerne desværre for en stor dels vedkommende tilintetgjorde. Erindringerne blev offentliggjort i ugebladet *Landet* fra og med 21. april 1955 til og med 1. marts 1956. I en redaktionel kommentar i forbindelse med sidste kapitel antydes det, at en bogudgave af erindringerne kunne komme på tale, men Hauch selv fandt, at det var nok, at de var trykt i *Landet*. Dette skøn deler udgiveren ikke, da de er besværlige at få fat i, og fordi det er upraktisk derpå at sidde med to store indbundne ugebladsårgange. For at lette tilgængeligheden udgiver Jysk Selskab for Historie derfor de affotograferede avisartikler, med bevarelse af de oprindelige kapiteloverskrifter, men med en ændret ombrydning, ligesom en del af billederne har måttet udskydes. Bogen er ingen skønhedsåbenbaring, men

- 8 Hauchs tekst er på en relativ billig måde gjort tilgængelig for studerende o.a., som kan have udbytte af at bruge den.

Jeg takker Folketingets bibliotek og fhv. amtsborgmester Viggo Hauch for at have stillet de nødvendige numre af *Landet* til rådighed til udklipning, opklæbning og affotografering, ligesom jeg takker Viggo Hauch for at have givet tilladelse til at aftrykke Henrik Hauchs ridderbiografi, der indeholder supplerende oplysninger.

Odense Universitet

Oktober 1977

Tage Kaarsted

Ellen og Henrik Hauch paa Sjølund paa deres Guldbryllupsdag den 29. August 1952.

H. Hauch offentliggør sine Erindringer i »Landet«

Barndom og Ungdom i Vestjylland og København. — Aarene paa Asmild-kloster Landbrugsskole. — Arbejdet i Landboforeningerne — i Landbrugs-raadet og paa Christiansborg

I NÆSTE Nummer af LANDET begynder vi Offentliggørelsen af fhv. Landbrugsminister *Henrik Hauchs* Erindringer.

Efter at have sagt Organisationsarbejdet og det politiske Liv Farvel har H. Hauch bl. a. beskæftiget sig med at nedskrive sit Livs Historie. Det er en Beretning ikke blot om en fremragende Danskers Vej fra Bondegården i Vestjylland til de højeste Poster som dansk Landbrugs Repræsentant i Erhvervsliv og Politik, men ogsaa om en stor Personligheds Vækst i menneskelig Harmoni, fortalt med fint Lune og med enestaaende Evne til at huske Personer og Begivenheder, der har givet hans Tilværelse dens Rigdom paa Oplevelser og Virke. Over et saa afvekslende Livsløb som det, Hauch nu i sit 79. Aar kan se tilbage paa, gaar Skyerne hastigt, Lys og Skygge skifter med stigende Fart, men den blaa Himmel hvælver sig bestandig over et Menneske, som man har Lov at kalde en lykkelig Mand.

I sine nylig udsendte Portrætter af fremstaaende danske Politikere skriver Protokolsekretær Svend Thorsen om H.

Hauch bl. a.: »Først den Dag, da Henrik Hauch for sidste Gang rejste sig fra sit Sæde i Landstinget, forstod Christiansborg, at nu var der virkelig lukket og slukket. En Epoke var afsluttet. Han burde paa Trappens nederste Trin være hilst med Shakespeares Ord fra Hamlet: *Han var en Mand, tag ham i et og alt, hans Lige faar jeg aldrig mer at se!*«

Dette falder smukt i Traad med, hvad Hauch selv i sine Erindringer skriver: »Min Far lærte mig, at jeg altid skulde lukke Døren efter mig.«

Beretningerne, som nu vil fremkomme i LANDET, er naturligvis præget af de Begivenheder efter store Linier, som Hauch har staaet midt i; men intet Steds har han glemt det forsonende Smil, der karakteriserer ham som en rigtig Dansker; den muntre Detail, den fornøjelige Anekdote præger hvert Blad i det store Manuskript. Det er nu Redaktionens Haab, at vi paa værdig Maade kan bringe hans Fortælling og Budskab ud til vore Læsere. Og saa formaner vi efter god gammel Bladskik enhver til at følge med fra Begyndelsen!

Af en lille Mands Dagbog

Søndag 20. Maj ... Landbrugsministerens Formaningstale til Partifælle Hans Pinstrup kunde tyde paa, at der ogsaa er Landboere, der færdes noget letsindigt paa farlige Veje ...

Af en lille Mands Dagbog (20. Maj 1951, Berlingske Tidende)

1. MIN VESTJYDSKE BARNDOMSEGN

☼ SØNDER NISSUM er mit Fødesogn. Mine Forældre havde i 1874 købt en Bondegaard, der hed „Sudergaard“, den laa i den nordøstlige Del af Sognet.

Sønder Nissum grænser mod Vest til Havet over Fjand og fortsætter over en smal Klittange og Fjandgrønnes Fjordege til Torsminde. Nissum Fjord gaar mod Nord over i Bøvlingfjord. Nord og Øst for Fjorden ligger Sognene Bøvling, Nees, Gørding, Ulfborg og Staby, som der er en storslaaet Udsigt til i klart Vejr fra stejle Fjordskrænter i den nordlige Del af Sognet.

Syd for Nissum ligger Husby og Veder-sø Sogne. Som det ses af Generalskabskortet, har den sydøstlige Del af Nissum Fjord — Fælsted Kog — i sin Tid været udtørret. Det var et engelsk Selskab, der udtørrede Fjorden, og de begravede en Masse Penge i Foretagendet. Det meste af den Jord, der kom frem ved Udtørringen, var uden Dyrkningsværdi. I Løbet af Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede forfaldt hele Anlægget.

Den store Pumpestation ved Fælsted Odde blev sat i Staa og nedrevet. Fælsted Kog fyldtes igen med Vand, og Dæmnin-gerne omkring Kogen blev gennembrudt for at skaffe fri Udstrømning gennem Torsminde.

De store Engarealer havde før Udtørringen haft en marskagtig Karakter og havde givet et stort Udbytte af værdifuldt Græs og Hø. Under Udtørringen ændredes Vegetationen og fik Karakteren af Gestenge. Efter at Udtørringen var opgivet, kom Brakvandet igen ind over Engene, og Vegetationen ændredes paa ny.

Unde disse vekslende Vækstvilkkaar gav de oprindeligt frugtbare Engarealer kun et kummerligt Udbytte. Først i det sidst forløbne Tiaar er Afvanding og Inddig-ning ved at komme i Orden, og Udnyttel-sen af disse fra Naturens Side saa frugt-bare Arealer kan komme ind under Kul-tur og almindelig Dyrkning.

Jordbunden i Sønder Nissum er — som paa det meste af Vesterhavsliden — ho-vedsagelig Sandmuld med Sandunderlag. Hist og her ud mod Engene og Fjorden findes der Klægunderlag, der ofte er stærkt kalkholdigt, saa det kan anvendes som Mergel. Der findes mange Mosehuller, hvori der forekommer mere eller mindre velbevarede Egestammer. Paa Kærare-alerne findes ikke sjældent nogle faa Tom-mer under Grønsværen ganske tynde Lag af Myremalm.

Der er vide Udsigter, navnlig fra de høje Bakkeskrænter ud mod Fjorden. Naar jeg paa mine gamle Dage færdes i min Føde-egn, finder jeg Landskabet smukt. Bebyg-gelsen har aldrig her været samlet i Landsbyer, men Gaarde og Huse ligger spredt mellem frodige og veldyrkede Mar-ker med vide Udsigter til Kær, Enge og Fjord. Der er en ejendommelig Fred over Landskabet, som giver Ro i Sindet. —

Sognet har — omgivet af Hav og Fjord mod Vest, Nord og Øst — en isoleret Be-liggenhed, navnlig om Vinteren, naar de Syd for Sognet liggende Enge ofte er oversvømmet og islagte og derfor ufar-bare. Under disse Forhold gaar Vejforbin-delsen til den nærmeste Jernbanestation Ulfborg over Husby og Staby.

Der er kun een større Gaard i Sognet og derfor heller ingen Standsforskel mel-lem store og smaa Bønder.

Det Indtryk, jeg har bevaret af Nissum-boerne fra min Barndom, er, at det var en i høj Grad rolig og besindig Befolk-ning, der med stor Flid og Sparsommelig-hed stred sig igennem de daarlige økono-miske Tider for Landbruget i Firserne af forrige Aarhundrede.

Fremmede vilde maaske finde, at de var træge og indesluttede; men det var kun tilsyneladende.

Saa længe de „saa deres Folk an“, var de ikke meget aabenmundede; men havde de først accepteret den nyankomne, var de ikke mere forbeholdne, end det er nat-URLigt for enhver Vestjyde at være, ogsaa over for deres daglige Omgangskreds. Om deres Ungdomsoplevelser som Soldater kunde de fortælle meget livligt og navn-lig med meget Lune.

Den daglige Kost var sund og rigelig, men tarvelig efter Nutidsbegreber. Mor-genmaden bestod af kogt Mælk med Brød-terninger og eventuelt kolde Grødrester fra den foregaaende Dags Middag og en Kop tynd Kaffe med smurt Rugbrød til. Ved Nitiden fik vi Forniddags-Mellem-mad, Rugbrød med Fedt og salt Kød eller Spegepølse og Ostemad, ofte med hjem-melavet Knapost og dertil hjemmebrygget Øl. Dette kunde være slemt surt om Som-meren. Dette blev der, naar det blev alt for galt, rettet paa ved at tilsætte tvekul-surt Natron. Til Middag fik vi en Gang om Ugen Grønkaalssuppe eller gule Ærter med salt Kød og Flæsk, og tørt Rugbrød var altid paa Bordet til enhver Middag. Om Lørdagen fik vi i Reglen Pandekager og Øllebrød eller Sødssuppe.

Fisk fik vi ofte to Gange om Ugen, somme Tider tre Gange. Den ene Gang var det enten saltet eller tørret Havfisk og ellers fersk Hav- eller Fjordfisk.

Fisken var billig, og naar vi selv kørte til Havet og sørgede for at komme, naar Fiskerne kom i Land, kunde vi for et Par Kroner og en Flaske Brændevin faa et lille Læs Fisk med hjem. Torsk, Hvilling (Kuller), Skader (en Rokkefisk), Haar (Hajer) og Søkokke, der var en udmærket Stegefisk.

Ved Firetiden fik vi Eftermiddags-Mellemad, og om Aftenen ved 8,30—9-Tiden fik vi Byggrynsgrød med Mælk (hele Byggryn kogt i Kærnemælk). Det var en herlig Ret, og hvad der kunde forsvinde under Vesten eller Drengelusen lige før Sengetid, skal man have oplevet for rigtig at kunne forstaa.

Om Søndagen fik vi et Stykke smurt Sigtebrød hver til Morgen- og Eftermiddagskaffen.

Brændevinen var i de Dage billig. Den kostede et Par og tyve Øre for en Tre-pægleflaske, og under de højtidelige Arbejdsperioder, Tørrvegravning om Foraaret, Høslæt og Kornhøst, hørte Brændevinen med til det »daglige Brød«. Nu afdøde Departementschef Waage var den mest inkarnerede Modstander af Brændevinsafgiften, jeg har truffet paa. Han erklærede, at den bedste Vin, der findes, er Brændevin, og den gør vi saa dyr, at den jævne Mand ikke kan faa dette herlige Middel til at opvække de synkende Livsaander, hvor vilde han ikke være meget mere tilfreds i sit daglige Liv, dersom han kunde faa Raad til en beskeden daglig Dosis af denne »virkelige Livseliksir«. I Stedet indfører vi en Masse daarlige Vine og Spirituosa for en ringe Afgift. Naar havde Waage levet i Dag, vilde han formodentlig have erkendt, at Rom, Cognac og Whisky er blevet en dyr Tilbøjelighed ogsaa for den mere bemidlede Del af Befolkningen.

Kaffepunch var en af de mest betydelige Læskedrikke i min Barndom, det er i øvrigt en overordentlig herlig Drik, naar man først faar Smag for den. Den var virkelig billig. Man fik tolv Kaffepuncher for en Krone, og saa blev Brændevinsflasken sat paa Bordet til Brug efter Behag.

Kaffepunchen var endnu saa estimeret i min tidligste Ungdom i den sydvestlige Del af Jylland, at det første, vi fik om Morgen som Indledning til Morgenmaaltidet, var en Kaffepunch.

Der kunde findes ganske enkelte i mit Fødesogn, der kunde betegnes som for-drukne; men som Helhed var Befolkningen maadeholden og ædruelig.

Naar der var Marked i Ulfborg, og de Dage om Ugen, da der leveredes Svin fra Ulfborg Station til Magnus Kjærs Slag-

teri i Holstebro, samlede mange Landmænd fra Egnen paa Kroen i Ulfborg. Det gode Selskab og det gode Lune førte ofte til lidt for mange Kaffepuncher. Det var under disse Forhold af stor Betydning, at Hestene var solide og kendte Vejen hjem. Kroejer Lauridsen, der hele Dagen gik med en udgaaet Cigar i den ene Mundvig, holdt nøje Øje med Udviklingen. Naar der blev for livligt i Skænkestuen, blev Brændevinsflaskerne hentet ud i Køkkenet, og de kom ikke ind mere den Dag, før det livlige Selskab var opløst.

Et pudsigt Minde til Bekræftelse af det, jeg her har anført, har jeg fra min Skoletid. Drengene i Skolen var delt i to Hold, der ofte førte haandgribelige Slagsmaal efter Skoletid. Naar Slagsmaalet var op-hørt, stod vi ofte over for hinanden, dog ikke længere borte end vi kunde raabe hinanden op, og allehaande haanende Til-raab var afgørende for, om Kampen skulde fortsætte. En Dag traadte en af Modstanderne frem imod mig og affyrede følgende dræbende Salut: »Din sølle Vejrer. Di Faar ka' et engang bliv' fuld, naar han kommer om te' æ Station«. Min Far var ikke Afholdsmænd; men jeg har aldrig set ham paavirket af Spiritus, saa hans Op-træden bar Præg deraf. Da jeg kom hjem og fortalte Historien, gav min Moder Udtryk for en ikke ringe Stolthed over sin ædruelige Mand.

Sdr. Nissum var Annekssohn til Husby, et ganske urimeligt Forhold i øvrigt, som endnu ikke er rettet, idet Nissum med Fjand og Torsminde er langt større i Udstrækning og langt folkerigere end Husby. Præstegaarden laa, og ligger endnu, i den sydligste Del af Husby lige over for og Nabo til Vedersø Præstegaard, saa der var langt, naar Børnene skulde gaa til Konfirmationsforberedelse, og naar der i øvrigt skulde gaa Besked til Præsten om Fødsler og Dødsfald m. m. I den første Del af min Barndom var Jakob Hansen Sognepræst for Husby og Nissum.

Pastor Hansen var en ualmindelig hyggelig, fornøjelig og elskværdig Mand. Alle kunde lide ham, han var i mange Aar Sogneraadshoved i Husby. Han havde en Egenskab, som var meget værdifuld for ham; han kunde huske det fulde Navn paa baade Mændene, Konerne og Børnene, som han havde døbt. Som Eksempel kan jeg nævne, at han, naar jeg traf ham, baade som Barn og senere hen i Livet, ofte indledede med at sige: »Lad mig nu se, Henrik. Du er født den 6. September 1876. Døbt Sdr. Nissum Kirke den ...» Og saa Søndagen; da jeg var døbt. »Og konfirme-

ret i Husby Kirke o. s. v.« Han havde en smuk og meget kraftig Sangstemme og kunde tage »Troen« fra Degnen, naar det passede ham. Han havde megen komisk Sans, og var en god Fortæller. Et Par af hans mangfoldige Historier skal anføres her. Han havde Træffetid før eller efter Prædiken i et lille Værelse i et Hus ved Kirken. Navnlig gamle Folk kom ofte her.

En ældre, stærkt bibellæsende Mand, der hed Jeppe, som ogsaa var en ivrig Læser af religiøse Skrifter, drøftede om Søndagen sine Studier med Præsten. Ganske kort, før han døde, kom han og erklærede, at nu troede han, at han forstod det altsammen. Der var kun een Ting, som Præsten maatte hjælpe ham med. Der stod af og til i det han læste »som Sommer« (summa summarum).

En anden Original, der hed Torben (Tarben) kom jævnligt paa Søndagsbesøg hos Pastor Hansen, som han vurderede ganske overordentlig højt, og hvis Ve og Vel laa ham stærkt paa Sinde. Pastor Hansen var kommet til Husby som Kapellan hos Sognepræsten, Pastor Østergaard, og blev forlovet med en Plejedatter af Østergaard. Denne Forbindelse ansaa Tarben for en absolut Mesalliance. For det første var hun fattig, og for det andet havde han en ubegrænset Mistillid til hendes Karakter og navnlig til hendes Moral. Hans Opfattelse var helt hen i Vejret, og hvorfra han havde faaet denne Vrangforestilling, er jeg uden Kendskab til. Da Giftermaalet nærmede sig, kom han en Dag meget højtideligt og erklærede: »Hende, Vitta, hende maa De sgu' et ta', for hun er pinnende en Skidt«, hvorefter han snurrede om paa Hælen og gik uden at sige Farvel. Der gik nu tre Aar, hvor han holdt sig borte fra Præsten, men saa kunde han ikke holde det ud længere. Han kom meget forlegen og slukrøret ind i Præstens Stue hjemme i Præstegaarden. Døren til Dagligstuen blev skubbet op, og ind stolprede Præstens Førstefødte, en lille Dreng. Tarben saa paa ham lidt. Slog Hænderne sammen og nærmest raabte: »Aa, Gud ske Lov, Hr. Pastor, ham kan En da sie De sjæl er Faar te'«. Forbindelsen var genoptaget, og Vitta var akcepteret. —

Tarben var i øvrigt en meget selvstændig Herre; men konsekvent. Da Vestbanen var aabnet, tog han en Returbillet fra Ulfborg til Ringkjøbing. Da han gik paa Stationen i Ringkjøbing og ventede paa Toget, paakom der ham en Trang, som medførte, at man idømte ham en Mulkt paa en Krone. Grænseløs forbitret smed han baade Kronen og Returbilletten paa Jorden og gik de godt tre Mil hjem til Nissum.

Som Sogneraadsformand administrerede Pastor Hansen den frie Fattigkasse. Et fordruekt Subjekt fra Husby, Stefan (Stafen) kom jævnligt. Pastor Hansen sagde engang til ham: — Nu er det en Forudsætning, at De ikke bruger Pengene til Brændevin. Hertil svarede Stafen med dybt forarget Stemme: »Er De tovlø, Hr. Pastor. Det er f..... knuske me te Smør«. Pastor Hansen var Grundtvigianer, og Kirkegangen var god uden stærke Rørelser. Da Pastor Hansen blev forflyttet til Thisted, blev Pastor Mathiasen — senere Redaktør af »Kristeligt

Dagblad« — vor Sognepræst. Det gav megen religiøs Uro i Sognene og navnlig i Nissum. Tidligere personlige gode Venner afbrød Forbindelsen med hverandre, og der hengik en Række Aar, før alt igen faldt i Ro, og de gamle personlige Forbindelser blev knyttet paa ny.

I min Barndom var det overordentlig sjældent, at der blev født Børn før ni Maaneder efter Brylluppet. Jeg erindrer kun et Tilfælde, hvor der blev født et »uægte« Barn, og det vakte derfor ogsaa en kolossal Opsigt i Sognet. Sagen skulde indberettes til Præsten, og vor Landpost, der ansaas for meget skriftkyndig, blev udpeget til at affatte Indberetningen, hvis Indledning lød saaledes: »Midt i Sorgen har vi den Glæde at meddele Hr. Pastoren, at ugift N. N. har født et smukt og velskabt Dregebarn ...«

Denne Indberetning blev en af Pastor Hansens mange gode Historier.

Min Barndom

De første tolv Aar af min Tilværelse var jeg Enebarn. Det medførte ikke, at jeg blev skaanet for at deltage i de daglige Arbejde, saa snart jeg kunde begynde at gøre Nytte. Jeg blev ikke forkælet af min Far og Mor, men derimod af vore Aftægtsfolk, der havde Boligret i den vestlige Ende af Stuehuset. Aftægtsfolkene bestod af den tidligere Kone i Gaarden (Johanne) og hendes blinde Datter (Ane Marie). I de økonomisk daarlige Tider i Firserne var Aftægten en tung økonomisk Byrde, og den blev ikke lettere derved, at de Gamles talstærke Familie i Sognet sørgede for, at Aftægts-

kontrakten blev udnyttet til Kanten af det, den var værd.

I øvrigt var Forholdet mellem mine Forældre og de Gamle godt. Jeg kan ikke mindes, at der var Uoverensstemmelser, der førte til Forstyrrelser i den daglige venlige Omgang. De Gamles Interesse for mig bidrog maaske hertil.

Derimod var det ikke pædagogisk særlig forstandigt, at de Gamle stadig forholdt mig, at jeg ikke maatte tage for haardt fat i det Arbejde, jeg blev sat til at udføre. Jeg kunde let tage Skade derved i min Opvækst.

Nogle Maaneder før min lille Broders Ankomst, og længe før jeg kunde have nogen Anelse derom, fortalte de Gamle mig, at der forestod en for mig meget sørgelig Begivenhed i vor Familie. Jeg maatte være forberedt paa at faa en Søster eller Broder, som jeg skulde dele Arven med. Navnlig dersom det blev en Broder, var det meget tvivlsomt, om jeg kom til at overtage Gaarden.

I den første Tid efter min Broders Ankomst var jeg meget »skeptisk« over for ham, men da han kom saa vidt, at han kunde begynde at stavre rundt efter mig, blev han mig til megen Glæde og Opmuntring. Det penible Arvespørgsmaal

14 gled helt ud af min Bevidsthed. — Da han var fire Aar, kom jeg hjemmefra, og har ikke senere haft fast Ophold i mit Barndomshjem. Naar jeg Søndag Formiddag kom paa Besøg fra min første Plads i Husby, stod han i Reglen paa et højt Dige, der dannede Skel til Nabogaarden, og naar han fik Øje paa mig, kom han løbende ind over Markerne for at møde mig. — Den lille »Prop« paa det høje Dige ser jeg tydeligt for mig den Dag i Dag.

Den skrappe Aftægtskontrakt havde til Forudsætning, at den gamle Johanne skulde dø først. Naar dette skete, skulde der holdes en Pige til den blinde Datter, og der var forskellige andre bekostelige Bestemmelser i Aftægtskontrakten med Henblik paa Datteren. Hun fik imidlertid Sukkersyge og døde forholdsvis ung. Den gamle Johanne levede, til hun blev midt i Helvfemserne. Hun var hyggelig, havde et venligt Sind, var godt begavet og havde en fortrinlig Hukommelse. Jeg skylder hende megen Tak for, hvad hun fortalte mig om Levevis, om Begivenheder, om Folk og Skikke paa Overgangen mellem det attende og nittende Aarhundrede.

Min første sikre Barndomserindring om en Begivenhed indtraf, da jeg var tre Aar gammel. Da døde min Mormor i Tim Sogn. Jeg ser endnu min Mor og hendes mange Spøskende staaende med alvorlige Ansigter omkring den døende Mormors Seng.

Da jeg var fem Aar, kom jeg i Pogeskole, der var indrettet i Storstuen i en Bondegaard midt i Sognet. Da jeg blev syv Aar, kom jeg over i den almindelige Almueskole. Fra Pogeskolen har jeg ikke mange Erindringer. Vor Lærerinde, Marie Poulsen, var venlig og flink, men hun var næppe nogen god Fortæller, hvad jeg skønner deraf, at vore bedste Timer hos hende var, naar hun læste Eventyr og smaa Fortællinger for os.

Paa Vejen til og fra Skolen havde jeg mange Oplevelser. Omtrent midtvejs boede en Smed, som jeg besøgte hver Dag paa Hjemvejen fra Skolen. Vi blev meget gode Venner. Han var en stor Original, fuld af Liv og Historier, men meget aparte. Han havde nervøse Trækninger omkring Øjnene, og hans almindelige Navn i Folkemunde var »Blink-smeden« eller »Niksmeden«. I Omtale gjorde man Grin med ham, og jeg har skaffet mig mangen en god Lussing, fordi jeg altid forsvarede ham, selv med Udsigt til, at det vilde ende med, at jeg fik Klø.

Han gav mig engang en Lærdom, som jeg var ham meget taknemlig for i min Drengetid. I en Nabogaard, som jeg skulde forbi paa Vejen hjem fra Skole, var en gammel Mand død, og han laa i Storstuen med tæt afskærmede Vinduer indtil Begravelsen. Jeg skulde en Dag efter Skoletid til Købmanden, og da jeg kom til Smeden, var det ved at blive mørkt.

— Skal du ikke hjem, inden det bliver helt mørkt, sagde Smeden. Jo, det skulde jeg jo da; men jeg blev stadig staaende i Smedien. — Jeg kan jo gaa med dig paa Vej, sagde Smeden. Da vi kom forbi Nabogaarden, standsede Smeden op og sagde: Nu kan du nok klare dig, og tilføjede: Nu skal jeg sige dig en Ting, min Dreng. Du kan nok have Grund til at være bange for de levende; men naar de er døde, er de fuldkomment ufarlige. Husk det!

Mellem det syvende og tiende Aar gik vi i Skole fem Dage om Ugen om Sommeren og en Dag om Vinteren. Mellem det tiende og fjortende Aar var Skolegangen fem Dage om Vinteren og en halv Dag om Sommeren fra Klokken seks til Klokken tolv. Sommerens halve Skoledag var ikke meget værd. De fleste af os havde været oppe Klokken fire for at flytte Faar i Udmarkerne og Ungkreaturer i Enge og Kær. Hen paa Formiddagen blev vi dødsige, og Læreren var fornuftig. Han lod os tage et lille Blund.

Omkring mit tiende Aar fik vi en ung livlig og dygtig Lærer, der hed Kappel. Han var senere i mange Aar Førstelærer i Hurup i Thy. Kappel forstod at faa noget ud af Skolegangen i Vintermaanederne, og han fortsatte Undervisningen de to følgende Vintre efter Konfirmationen i en Aftenskole to Gange om Ugen for de Elever, der ønskede at deltage. Han var en glimrende Historiefortæller, og han havde en sjælden Evne til at faa os til at arbejde hjemme, saa vi mødte vel forberedte i Aftenskolen.

Indtil jeg blev ti Aar, havde vi en Karl hele Aaret og en Dreng til at passe Kreaturerne om Sommeren. Efter mit tiende Aar maatte jeg erstatte Tjenestedrengen. Det var surt og strengt at komme op om Morgenens Klokken fire i den travle Sommertid; men der hjalp ingen »kære Modere«. Under Tørvegravningen, til Høslæt og under Kornhøsten havde vi Daglejerhjelpe. Vi havde ti à tolv Køer: Og jeg maatte hjælpe til med Malkningen, fra jeg var ti Aar. Malkarbejdet faldt mig let, og jeg kunde lide det. Navnlig om Vinteren var det et herligt Morgenarbejde. — Til daglig var der ikke megen Fritid; men om Søndagen og de lange Sommeraftener mødtes Børn og unge fra Nabogaardene til Boldspil og anden Leg.

Min første Erindring om Tobak har jeg fra en Søndag Eftermiddag. Jeg var ene hjemme sammen med Karlen, der var en drabelig Tobaksryger. Han var en flot Karl, og han havde en ualmindelig fin Pipe, som det var blevet min Ønskedrøm at faa Lov til at ryge paa.

Da Piben var røget færdig, bad jeg ham om at stoppe den og lade mig faa den, medens han fik sig en Middagslur. Han gik ind paa Ideen; men med en Bemærkning om, at han vilde sove, og derfor kunde han ikke holde Øje med mig, naar

jeg blev daarlig til Pas. Han stillede derfor det i og for sig fornuftige Forslag, at jeg, medens jeg røg, hele Tiden skulde gaa op og ned ad Vognstangen. — Saa længe, du kan gaa op og ned uden at falde ned, kan du ganske roligt ryge videre, men du maa straks holde op, naar du bliver usikker paa Benene. Han faldt i Søvn, og jeg begyndte min rygende Vandring.

Nu var der den Fejl ved det hele, at jeg ikke vilde give mig, da de første Kvalmefornemmelser indfandt sig. Jeg maatte jo fortsætte, saa længe jeg kunde gaa op og ned ad Vognstangen. Derfor blev jeg ganske usandsynlig syg og fik voldsomme Opkastninger. Heldigvis sov Karlen trygt et Par Timer, og jeg var kommet ganske godt til Hægterne, inden han vaagnede. Han udtrykte sin store Forbavselse over, at jeg havde kunnet ryge Piben ud. — Du maa blive en voldsom Kraftkarl, sagde han. Jeg fortalte ham ikke, hvor syg jeg havde været, men jeg bad ikke oftere om at maatte laane hans Pibe.

Vi havde i min tidligste Barndom som Regel ingen Pige. Min Mor maatte gøre alt Arbejdet. Hun var ikke særlig hurtig, men udholdende og vedholdende. Hendes Arbejdsdag var lang. Alt for lang!

Jeg var ikke ret gammel, da jeg maatte vænne mig til at være alene hjemme, naar Far og Mor var til Aftenkomsammen hos Naboer og Venner, og Karlen ogsaa var ude. Blev Ensomhedsfølelsen for stor, gik jeg ud i Staldene til Dyrene. Her var altid fredeligt og lunt.

Paa to forskellige Steder stødte vore Jorder op til Sognets eneste Herregaard, Udstrup. Der kom jeg meget som Barn. Ejeren, Skak Jensen, og hans Kone var Sønderjyder. De hørte til de indflydelsesrige og velstaaende Slægter Knudsen og Jensen fra Ballum. Forfatteren Jakob Knudsen var Fætter til Knud Jensen, der i min tidligste Barndom overtog Udstrup efter sine Forældre. De Gamle paa Udstrup var min Gudfar og Gudmor, og derfor kom jeg med min Far og Mor til Udstrup, fra jeg var ganske lille. Her var ikke noget med at være alene hjemme.

Den gamle Jensen var meget musikalsk. Han spillede smukt paa Violin, og han spillede mange Timer for mig. Han forærede mig Skøjter og lærte mig, hvordan Opbindingen skulde være. Han lærte mig at binde alle de Knuder, Menneskene har fundet paa. Han var meget ihærdig, og han fortsatte sin Undervisning, indtil jeg havde tilegnet mig Færdighederne til Fuldkommenhed. Jeg kan endnu høre ham sige: — Naar du begynder paa noget, maa du aldrig give op, før du kan det. Sjuskeri fordærver baade Folks Arbejde og deres Karakter. Han var gæv, og jeg holdt af ham.

Slægten fra Sønderjylland kom tit til Udstrup, og mine Forældre og jeg kom der næsten altid, naar de var paa Besøg. Det, der gjorde det stærkeste Indtryk paa mig, var Digegreve Kresten Jensen fra Ballum. Han var stor i Slaget og vist nok et godt Eksempel — baade paa ondt og godt — paa en typisk Storbonde fra Marsken. Han var vittig og morsom, men ofte lidt ondskabsfuld. Han kunde være overordentlig elskværdig og charmerende: ~~men~~ han kunde ogsaa ofte være stortalende og fremkomme med saarende Bemærkninger om de fattige Bønder her nordpaa.

Mod mig var han altid venlig. Jeg fik foræret mange Smaapenge af ham, baade danske og tyske. Knud Jensen og Far blev inviteret til Ballum, og jeg blev inviteret med Knud Jensen vilde køre derned i sin egen Jagtvogn, og der blev aflagt mange Besøg paa Vejen ned og hjem. Hvor vi overnattede paa Vejen, husker jeg ikke; men for en ti-elleve Aars Dreng var det en straalende og uforglemmelig Tur, og navnlig Opholdet i Marsken var for mig et helt Eventyr.

Under Opholdet besøgte vi Knudsen paa Trøjborg, der hørte til Slægten. En Historie herfra kan jeg ikke nægte mig at fortælle, ogsaa fordi den er et straalende Eksempel paa, hvor ondskabsfuld Kresten i Ballum kunde være. Besætningen (Kreet) skulde beses. Lige uden for Gaarden stod en lang Række Kalve i Tøjr. De saa lidt forpjuskede og tykmavede ud, og da vi kom til Enden af Kalverækken, vendte Digegreven sig om til Knudsen og sagde: »Ja, bette do. Dersom vor Her vel hold si Haand over dem, ka' du ha Kal a dem i manne Or«. Ingen sagde noget; men det var jo i og for sig ogsaa Ord nok.

Jakob Knudsen holdt Sommerferie sammen med sin første Kone paa Udstrup i en Række Aar. Han kørte hver Dag til Havet for at bade, og da jeg ogsaa helst skulde bade i Saltvand, kørte jeg med. Der var cirka en Mil at køre ud til Bjerrehuse. Jakob Knudsen var en dygtig Svømmer, og han lærte mig Kunsten meget grundigt allerede den første Sommer. Undervisningen var ikke lemfældig, men nærmest brutal. Han tog mig paa Ryggen, svømmede ud med mig og smed mig af. Selv om han omhyggeligt havde fortalt mig, at jeg skulde tage det roligt, benytte de langsomme Tag, han havde lært mig, gik det selvfølgelig galt. Han maatte fiske mig op paa sin Ryg, og naar jeg var kommet til Hægterne, smed han mig ud igen. Den følgende Sommer havde han to af Forstander Schrøders Dreng, Olaf og Axel, med i Ferien. Han vilde praktisere den samme Undervisningsmetode som over for mig. Det gik for Alvor galt. Drengene blev hysteriske, skreg som vilde og gale og vilde overhovedet ikke med til Havet. Da Hr. og Fru Schrøder blev underrettet, blev der stor Staahej. Navn-

lig Fru Schrøder var dybt forarget, og hun endte med at kalde Jakob Knudsen for Sadist.

Der gik Aar og Dag, inden det personlige Forhold mellem Jakob Knudsen og Schrøders gik i Orden. Dersom det nogensinde gik rigtigt i Orden. — Da jeg mange Aar efter kom til Askov som Elev, havde Fru Schrøder mig i Forhør om den Svømmeundervisning, jeg i sin Tid havde faaet af Jakob Knudsen.

Min Far og vore Jagtture

En af de Ting, min Far lærte mig, da jeg kun var en lille Fyr, var, at den Dør, jeg gik ud ad, den skulde jeg lukke. Det har jeg siden holdt mig efterretteligt, og det er vist nok en ganske god Leveregel, ogsaa i overført Betydning. Inden jeg kunde begynde at gøre Nytte i Bedriften, løb jeg bagefter min Far i Mark og Eng, og han talte meget med mig. Jeg begyndte derfor ret tidligt at være gammelklog, noget, jeg maatte lide for, naar jeg legede med andre Børn. Jeg havde ingen Søkende, som kunde file mine Kanter af.

I sin tidligste Barndom havde Far haft en Veninde og Velynder, som han talte meget om. Hun var Møllerkone, og hendes Mand var brovtende og stortalende, og hun var aabenbart meget fornuftigere og klogere end Manden. En Udtalelse af hende til Far, der hed Olaf, forklarede han mig saa tit, saa den skal anføres her paa Grund af den Livsvisdom, den indeholder. — Ja, lille Olaf, dersom du vil have nogen Indflydelse paa de Menne-sker, du skal leve iblandt, saa maa du vænne dig til at kunne binde for en fuld Sæk. Det har jeg ofte maattet gøre!

Som Medlem af Sogneraadet skulde min Far opkræve Skatterne i vor Del af Sognet. Paa disse Ture var jeg ofte med, og her stiftede jeg Bekendtskab med de Børn, der senere blev mine Skolekammerater.

En noget barok, men usandsynlig komisk Oplevelse fra en af disse Skatteture kan jeg ikke nægte mig den Fornøjelse at anføre. Der skulde snakkes om Sognets Anliggender. Det tog Tid, og vi blev bænket ved Bordet paa Slagbænken. Gaardmanden sad for Bordenden, og ved Siden af ham sad en lille Purk, der knap kunde tale rent. Da vi havde siddet lidt, sagde Drengen med høj Røst: — Faar! Der kravler en Lus o di Vest! — Hold din Mund, din snottede Dreng, sagde Faderen. Et Øjeblik efter raabte Drengen ganske uanfægtet: — To, den o... lyne me.

Far var en ualmindelig interesseret og dygtig Jæger. Jeg har ikke senere i mit lange Liv truffet nogen, der haandterede sin Bøsse med større Ro og Sikkerhed end han. Han skød praktisk talt aldrig forbi og aldrig paa for langt Hold. Det kunde ske, at han ikke skød, og en saadan Situation ledsagede han altid med en Bemærkning om, at han ikke kunde

faa helt sikkert Hold. Ikke fuldt udvokset Vildt skød han ikke til. Det kunde ske, naar en Hare sprang for Fødderne af os, i Siv eller højt Græs, at han sagde: — Den er for lille. Et Øjeblik efter skød han den og tilføjede: — Aa! det kan lige gaa an. Da jeg var en fire-fem Aar, fik jeg Lov at gaa med ham. Hegnene maatte jeg kravle under, og Grøfterne smed han mig over, og saa fortalte han mig om Vildtet og dets Vaner, om Jagtture med sin Far paa Timgaard og om Jagthunde og deres Bedrifter. Det var et herligt Liv for en Dreng.

Jeg maatte gaa et Skridt bag ham paa hans venstre Side sammen med Hunden, naar den gik »hinter«. Da jeg blev otte Aar, fik jeg Lov at have en lille let Forladerbøsse med, som havde tilhørt min Farfar. Skæftet blev tilpasset efter min Armlængde, og jeg fik Lov til at sætte Knaldhætter paa og skyde med Knaldhætte efter Vildtet.

Skød jeg paa langt Hold, fik jeg omgaaende en Røffel, og han spurgte mig ud om, hvordan jeg havde holdt, om jeg holdt over eller under det flyvende Vildt, og om jeg havde holdt foran Vildtet, og hvor langt foran. Eller han kunde spørge: — Tror du, du fik den? Det Aar, jeg var blevet tolv Aar, sagde han til mig: — Naar vi nu engang skal paa Jagt, lader jeg din Bøsse, saa du maa vende dig til at holde godt fast paa den og som altid passe godt paa, hvor Bøssespiben vender hen. I September 1888 kom det højtidelige Øjeblik, da jeg skød min første Hare uden at vide bestemt, om Bøssen var ladt. Min Far var lige saa optaget af Situationen, som jeg var. — Haren er din, og du kan gøre med den, hvad du vil. Jeg forærede den til Lærer Kappel, som jeg satte megen Pris paa. Efter den Tid fik jeg Lov til at forlade min Far, og kun Hunden maatte beholde sin Plads ved hans venstre Side.

Jeg fik en dobbeltløbet Patronbøsse foræret af en af min Fars Jagtvenner. Men nu kom der en ny Fortrædelighed; naar jeg gik paa Jagt, blev mine Patroner talt, og jeg maatte nøje gøre Rede for, hvorfor der ikke var et Stykke Vildt for hver afskudt Patron.

Far rystede ofte paa Hovedet, naar Regnskabet ikke passede, og han sagde: — Ja, du lærer det jo alligevel aldrig rigtigt.

Den Mand, der havde foræret mig Bøssen, var Ingeniør Lundsten. Han var ansat af det engelske Selskab, der havde udtørret Fælsted Kog. Nu var Vandet igen inde over Fjorden, og der blev en fortrinlig Andejagt, hvor Far ofte var Lundstens Ledsager. Lundsten havde en hurtiggaaende Sejlbaad. Han stod selv med Rorpinden mellem Benene, og Far var anbragt med Ryggen til Masten, og saa gik Baaden gennem de Hundreder af smaa Rørholme, hvor Ænderne laa. Det skulde være ret stærk Blæst, ellers gik Baaden fast i Rørholmene; men den gyn-

gende Baad stillede store Fordringer til de to Mænds Skydefærdighed. Der var stor Kappelstrid om, hvem af dem, der kunde levere flest Ænder paa en saadan Halvdagstur paa Fjorden. Far klarede sig i Reglen; men Lundsten var handicappet, dels med Rorpinden, dels med at passe Sejlet. Saa den ene havde næppe meget at lade den anden høre. Et Udbytte paa 30 — naar det var bedst 40 — Ænder paa en saadan Tur var ikke ualmindeligt, og under ti Ænder betragtedes som en mislykket Jagtdag.

De ansaa det for risikabelt at have mig med, saa jeg har aldrig oplevet en saadan Jagttur. Lundsten havde lovet at tage mig med, naar jeg blev femten Aar, men han rejste fra Fælsted inden.

Dengang kunde vi gaa paa Jagt, saa længe Himlen var blaa. Den Jagt, der interesserede Far mest, var Hønse- og Bek-

kasinjagten. Vi havde altid en velafrettet Hønsehund. Lundsten og Far var de eneste i Sognet, der skød Agerhøns. Der var mange Høns, navnlig i Klitterne mellem Bjerrehuse og Torsminde. Naar vi skulde paa Tur om til Torsminde, gik vi meget tidligt om Morgen. Provianten bestod af tørt Rugbrød, et Stykke Ost og i Reglen en lille Pose med »Studenterbhavre« (Rosiner og Mandler). Rindende Vand var der overalt, og det drak vi af den hule Haand. Der var halvanden Mil til Torsminde, og inden vi kom derud og tilbage til Bjerrehuse, var det ofte Skumring eller mørk Aften.

Naar vi havde meget at bære paa — tre — fire Harer og tyve — tredive Høns — kørte Laust Bjerre os ofte den sidste Mil hjem. Skød vi Ræv i Klitterne, hvilket skete af og til, blev den straks strejfet (flaaet).

Hjem til Sølund.

❁ LANDBRUGSKRISEN i Firserne af forrige Aarhundrede er den ondeste økonomiske Tid, dansk Landbrug har oplevet siden Statsbankerotten i Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Mange maatte gaa fra Ejendommene, og det fortjener stor Beundring, at der var saa mange, der kunde arbejde og spare sig igennem til lysere Tider.

Der var ingen, der — som i den sidste Krise i 1930'erne — kunde vente Foranstaltninger fra Statens Side, som kunde afbøde de værste Vanskeligheder; Moratorium, Gældssanering o. s. v. Der var i øvrigt heller ingen, der for Alvor tænkte paa at gaa andre Veje end Sliddets og Sparsommelighedens Veje.

Min tidligste Barndom falder i den Periode, og mine første Erindringer knytter sig til Samtaler mellem Far og Mor om, hvordan de skulde skaffe Penge til Skatter, Renter og Folkeløn.

Det var virkelig fattigt dengang. — Det blev naturligvis ogsaa drøftet, hvordan man skulde forøge Indtægterne. Rodfrugtdyrkningen var ved at komme i Gang, men var endnu ikke naaet rigtig ud i Afkrogen mellem Havet og Nissum Fjord.

Køernes Vinterfodring var Hø og Halm og lidt Grutning til de af Køerne, der malkede mest.

Køerne var afmagrede og slappe, naar de skulde paa Græs. Far besluttede sig, som en af de første i Sognet, til at prøve med Kaalroer. Det vakte Opsigt og ansaas for temmelig tosset. Engang jeg fulgtes med en Dreng fra en af de mest veldrevne Nabogaarde, fremsatte han en Udtalelse, som øjensynlig ikke var groet i hans egen Have. — Di Faar er val da et ve aa blyv tovli', naar han no trover, han kan dryv æ Mjælk aa e Køjer om æ Vinter me Kaalrabi?

Ud af den herskende Fattigdom voksede det første egentlige økonomiske Samarbejde mellem Bønderne, der senere skulde føre ind i en saa rig Udvikling ved Oprettelse af Andelsmejerierne og alle de andre Andelssammenslutninger, der kom til at beskæftige sig med Videreforarbejdning og Køb og Salg i Fællesskab. Dersom man i Dag tror, at det var da saa lige til at skabe et saadant Sam-

arbejde, tager man grundig fejl. Det var virkelig svært.

Det solidariske Ansvar, som knyttede sig til Samarbejdet, skabte stor Ængstelse hos de Landmænd, der virkelig endnu ejede noget. Centrifugemælk ansaa mange for ganske uegnet til Menneskeføde, navnlig for Børnene var det farligt. Jeg har i min Barndom hørt mange Udtalelser om, at en saadan Mælk næppe lod sig anvende som et sundt Foder til Kalve og Grise. Dertil kom, at Mændene var bange for, at Kvinderne skulde faa for lidt at bestille og henfalde til Kaffesladder og anden Daarlighed, naar de ikke længere havde Mælken til at arbejde med. Desuden var de dygtigste af Kvinderne meget misfornøjede med, at de skulde fritages for dette Arbejde; thi der var stor Kappestrid om, hvem der kunde lave det bedste Smør og de bedste Oste. En pudsig Erindring om, hvor udbredt Foragten var for Centrifugemælken, har jeg fra en Skolekammerat fra et fattigt Hjem nede ved Fjorden. De havde haft Lov til at hente en Spand Mælk en Gang om Ugen i mit Hjem; men efter at vi var kommet i Mejeriet, kom de kun en enkelt Gang. Min Mor lod mig sige til Drengen i Skolen, at de godt kunde fortsætte. Dagen efter kom han med den Besked fra sin Mor, at jeg kunde hilse min Mor og sige, at de kom ikke mere, for det »damptærskede« Centrifugemælk vilde hans Mor ikke have.

Den eneste Gang jeg kan erindre, at der har været en virkelig dybtgaaende Uoverensstemmelse mellem min Far og Mor, var, da Far vilde melde sig ind i Mejeriet, og Mor fortsat vilde behandle Mælken til Smør og Ost. Hun havde været Mejerske, før hun blev gift, og hun fik altid en god Pris for sine færdige Mejeriprodukter.

Hvordan der blev spinket og sparet, skal man have oplevet for rigtig at kunne forstaa det. Seddelpenge blev lagt hen til Renter, Skatter og Folkeløn i min Bedstefaders gamle Tegnebog, og der blev nøje overvejet, om det kunde gaa an at tage en af Tikronesedlerne til et eller andet Formaal, som ikke var absolut strengt nødvendigt. I Reglen blev saadanne Anskaffelser udsat, indtil man havde Penge

nok til de forannævnte privilegerede Formaal.

✿ **EGENTLIGE** Lomme penge fik jeg ikke, men jeg gik paa Jagt og fik Lov at sælge det Vildt, jeg skød. Det gav efter Forholdene gode Lomme penge, fra jeg var 12 Aar, selv om jeg maatte betale Patronerne. I Jagttiden havde jeg ofte Bøssen med, naar jeg passede Kreaturerne, og en gammel hjernet Ko, som gik foran mig, skaffede mig ofte gode Skud til Brokfugle og Ænder, og en Gang imellem en Vildgaas. Nabokonerne var dybt — og vel i og for sig berettiget — forargede over Olaf Hauch's »Bøssedreng«. Deres Poder fik strenge Ordre til ikke at komme mig for nær, naar jeg havde Bøsse med. Faren var næppe stor, for jeg var nøje instrueret om, at Bøssen vilde blive frataget mig, dersom jeg ikke udviste den fornødne Forsigtighed.

Det var min Mors Ærgerrighed, at mit Tøj skulde være rent og helt; men nye Klæder faldt der kun sjældent af. Tøjet blev omsyet og lappet. Det, jeg egentlig var mest ked af, var, at nye Sko skulde være saa store, saa de først kom til at passe mig, naar de — et Par Aar efter — var ved at blive opslidt.

✿ **DER** var Juletræsfest i Skolen, og vi havde altid et lille Juletræ i mit Hjem. De to aarlige Begivenheder, som jeg altid saa hen til med store Forventninger, var Afholdsfesten i Vedersø Præstegaardshave og Ulfborg Efteraarsmarked. Der var kommet en ny Degn i Stadil. »De var saa møj en grumme Kaal te aa taal«. Han hed I. C. Christensen, og ham saa og hørte jeg første Gang i Vedersø Præstegaardshave. Da jeg kom hjem, forlangte min Far, at jeg skulde fortælle, hvad han havde sagt. Hvad han talte om, husker jeg ikke nu; men min Far og jeg var enige om, at han havde talt godt og fornuftigt. Jeg husker endnu, at min Far sagde: »Ham skal vi vist til at holde Øje med«.

Det var jo en skrap politisk Tid i Firserne; men i mit Fødesogn var der ingen Strid. De var alle Venstremænd. Min Fars yngste Søster var gift med August Fenger

paa Billering i Brejning ved Ringkøbing, og naar han kom paa Besøg, gik Bølgerne højt. Han var Højremand og udpræget Tilhænger af Estrup og hans Politik. Min Far havde taget mig med til et Møde i Ulfborg, hvor C. Berg talte. Jeg var meget begejstret for ham. Min Far syntes, at han havde været for haard ved Frede Bojsen, som han trods alt havde noget tilovers for.

Vi var sammen med Berg efter Mødet. Han var aabenbart en stor Børneven. Han talte ogsaa til mig, hvad jeg var meget stolt af. Han lærte mig, hvorledes jeg kunde se, om Maanen var i Tiltagende eller i Aftagende: »Jo, ser du, naar du kan gribe ind i Maanen med højre Haand, er den i Aftagende, naar du derimod kan gribe ind i den med venstre Haand, er den i Tiltagende. Venstre er i Tiltagende. Højre er i Tilbagegang«.

✿ **NAAR** jeg var til Marked i Ulfborg, hvor Alverdens Gøgl var samlet, fik jeg en Krone at more mig for og en stor Madpakke. Det mest spændende var, hvor meget jeg kunde spare af Kronen. Jeg lærte snart, at man kunde tjene en Skilling ved at løbe Ærinder for Folk, og ved at passe Ringen ved Karrusellerne. Der kom ofte flere Penge i min Sparebøsse, end jeg havde haft med.

Da jeg var 15 Aar, blev jeg betroet at sælge en Kælveko paa Ulfborg Marked. Jeg maatte ikke sælge den under 145 Kr. Hen paa Dagen blev Handelen bedre, og jeg fik 175 Kr. for Koen. Det var en stolt Dag, og jeg tænkte meget alvorligt over, om jeg ikke burde uddanne mig som Handelsmand. Problemet om, hvad jeg skulde uddannes til, var aktuelt. Jeg havde Lyst til at blive Landmand; men min Far og Mor, som selv havde haft trælsomme Kaar, syntes, at det var en helt fortvivlet Tanke.

Overvejelserne endte med, at jeg skulde uddannes ved Forstvæsenet. Dette akcepterede jeg. Der var to for mig vægtige Grunde til, at gaa ind paa Ideen. Min Interesse for Jagt og den Omstændighed, at Plantører og Skovfogeder havde Tjenesteløn som en Del af deres Løn.

Edv. Brandes

**Borgmester
Johs. Jensen.**

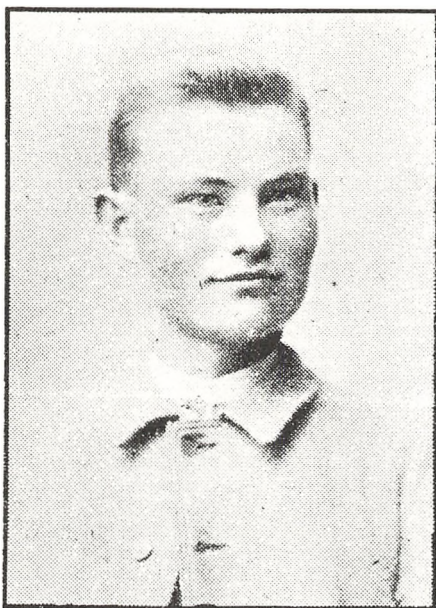

**Landstingsmand
E. Piper.**

**Bageribestyrer
C. C. Andersen.**

❁ DA JEG var 16 Aar, fik jeg Plads som Karl hos Plantør Garnæs ved Husby Klitplantage. Han var en overordentlig elskværdig og rar Mand, men han havde Kræft i Kæbe og Pandehulen og var saa syg, saa Pasningen af Landbruget var overladt til mig. Vi havde en seks-syv Kreaturer og et Par Heste. Det var en streng Plads. Hestene maatte jeg køre de 4 Dage om Ugen i Plantagen, hvor vi kørte Lyngtørv til Dæmpningen af Sandflugten paa Klitterne. Før jeg kørte ud, maatte jeg

Den 17-aarige Henrik Hauch.

malke, fodre og rense Stald, og naar jeg kom hjem i Mørkningen, maatte jeg igen malke og ordne i Stalden. De første Uger led jeg ganske usandsynligt af Hjemve. Værst var det, naar jeg paa Vejen til og fra Ulfborg fra Vognen kunde se hjem til Sudergaard over de store Engstrækninger, der laa mellem Ulfborg, Staby og S. Nissum. Plantørboligens nærmeste Nabo var Fru Drewsen, Enke efter den tidligere Plantør, der ikke havde haft Tjenestebolig, men boede i eget Hus med ca. 3 Tdr. Land til. Her var jeg kommet som Barn, og her kom jeg praktisk taget et Smut hver Dag, mens jeg var hos Garnæs. Gam-

le Fru Drewsen var noget af det elskeligste, jeg har truffet i mit Liv. Der var altid mange unge. Dels hendes egne Børn, hvoraf en Dreng, som passede Ejendommen, var omtrent paa min Alder, dels unge, som havde Tilknytning til Plantagen, og som Fru Drewsen havde i Logi og Kost. Der blev læst, der blev sunget Fædrelandssange, og der blev leget, og Fru Drewsen, Mor Stine, var af sit fulde Hjerte med i alt dette, og hun drog paa sin stilfærdige, men myndige Maade Omsorg for, at Legen ikke gik for vidt. — Der var mange ejendommelige og særprægede Folk baade blandt Plantagens Arbejdere og blandt Omegnens Folk. En af de mest udprægede Originaler, som jeg forøvrigt ikke har kendt personlig, var Strandkontrollør Lund, Faderen til Fru Garnæs. Der gik utallige Historier om ham i Sognet. Jeg skal nøjes med at fortælle een. Lund drev et lille Landbrug og havde en meget stor Have med mange Frugttræer. Nogle af Naboeerne var bjærgsomme. Det gik ofte ud over hans Kartofler og Gulerødder; men da det ogsaa gik ud over Æblerne, meldte han Sagen til Politiet, idet han erklærede: »At fattige Folk stjæler mine Kartofler og Gulerødder, kan jeg finde mig i, thi de skal jo da have Føden, men naar de nu ogsaa stjæler mine Æbler, skal det høre op. For det er fan... ikke andet end Hægenhed«.

❁ VI HAVDE i Husby en Købmand, der hed Gravers Bækby. »Graves« var Ungkarl, og han var fuld af Historier og Løjer; men naar han fandt, at Folk vilde købe mere, end han syntes, de havde Raad til, greb han ind. En Dag, jeg stod i Butikken, kom en Kone og forlangte ½ Pd. Kaffe. »Kaffe er dyr, Anmari, du kan nok nøjes med ¼ Pd. og saa lad det slaa til, lige saa længe som ½ Pd.« Hun blev sur, men hun fik kun ¼ Pd.

Engang blev hans Historier og Løjer dyre for ham. Der kom i Butikken et Par Dreng, som han spurgte, om de havde set det Skib, der var strandet ude Vest for Plantagen. Det havde de ikke. I Løbet af det følgende Par Timer strømmede Folk fra den østlige Del af Sognet til Havet. En Stranding var altid en stor Begivenhed. »Graves« tænkte, at der maatte jo være sket noget, og han begav sig ogsaa paa Vej til Havet. Her løb det op, at det var ham, der havde sendt Løgnen ud. Det skulde hævnes. Hele Flokken fulgte ham

hjem. De forlangte, at Skufferne med Figner, Svesker og Rosiner skulde sættes frem, og hvad han havde af »Gammel fransk Vin« og »Kirsebærvin« maatte trækkes op og sættes frem paa Disken.

DET følgende Aar blev jeg antaget som Elev hos Klitplantør Eskesen Hvidbjerg, Vestenaa i Thy. Eskesen var gift med en Datter af Fru Drewsen i Husby, og jeg boede i deres Hjem mod at betale 30 Kr. om Maaneden for Kost og Logi, og jeg blev betragtet som hørende til Familien. Daglønnen var 20 Øre i Timen, og naar jeg havde Akkordarbejde, kunde jeg tjene mere, saa min Arbejdsfortjeneste iaa i Reglen paa 60 til 70 Kr. om Maaneden.

Thyboernes Maal og hele Væremaaede var meget forskellig fra min Fødeegn ved Nissum Fjord.

Paa Vejen fra Bedsted St. kom jeg op at køre med en Landmand, der boede i Svankær, et Par Kilometer fra Plantørboligen. Det kneb for mig at forstaa ham; men jeg fik da besvaret, hvad det er naturligt for en Jyde at spørge om, naar han træffer en, han ikke kender.

Den største Overraskelse fik jeg, da jeg takkede ham for Køreturen. Han sagde ikke »Ingen Aarsag« eller »Selv Tak« eller »Ikke noget at takke for«; men han sagde ganske enkelt og lige til »Nej!«

Hvidbjerg Plantage var oprettet et Par Aar, før jeg kom derop. Vort væsentligste Arbejde bestod i at lave Veje og kulegrave, hvor der skulde være Planteskole og Tjenestejord. Paa Sletterne mellem Klitterne var der kun fåget ganske lidt Sand hen over den oprindelig frugtbare Jord. Mange Steder var der kun et Spaadestik Klitsand, derunder 12—15 Tommer Muld med Lerunderlag. Paa mange af disse Klitsletter staar der nu en frodig Skov.

Plantør Eskesen kunde være lunefuld, og saa skulde man helst gaa uden om ham; men i Reglen var han fornøjelig og frisk, og han var en fortrinlig Jagtkammerat. Jeg har tilbragt mange herlige Jagtdage sammen med ham paa de store Klitarealer mellem Hvidbjerg og Lod-

bjerg, hvor der altid var mange Agerhøns. Vi var engang inviteret paa Andejagt hos en større Gaardmand i Madsted ved Ove Sø. Ved Frokosten fik vi Gammeløl. Det havde jeg aldrig faaet før, men jeg havde en instinktiv Følelse af, at jeg skulde være forsigtig, og det viste sig at være klogt. Plantør Eskesen og Værten fik en »Pind« (en Snaps) i hvert Glas Gammeløl, og det medførte, at de maatte »hvile« mellem Frokosten og Aftensmaden.

Aftentrækket fik vi med. Der var mange og stærke Ænder, og Udbyttet som Helhed var pænt.

Eskesen var flov over den Pause, der havde været i Jagten. Da vi kørte hjem, maatte jeg love ham ikke at omtale Sagen. Da der nu er gaaet 61 Aar og Historien er ret uskyldig, følger jeg mig ikke længere bundet af dette Løfte. Moralen af denne Historie er: Dersom der endnu eksisterer Gammeløl, omgaas den saa med Omtanke og ikke med »Pind« i.

ARBEJDERNE paa Plantagen var flinke, flittige og fornøjelige, og jeg har mange og gode Minder om Samværet med dem, da jeg rigtig fik lært det lune Thybomaal.

Det var meget tørt den Sommer, jeg var i Thy. En Aften, jeg var hos Købmanden, kom jeg forbi en lille Bygmark, hvor en kraftig Husmandskone stod med Hænderne paa Hofterne og saa med Mismod ud over Tørkens Ødelæggelser. Hun gjorde følgende inkonsekvente, tragiske Bemærkning, som endnu sidder i Ørene paa mig: »Ja, Vorhær bevaar de der er, for der er saagu da et!« (intet).

Naar Eskesens var paa Besøg hos Bekendte og Venner, var jeg ofte med. Jeg har Erindringer om hyggelige Besøg i Bedsted Præstegaard og hos Dyr læge Marrebæk, Bedsted, og Jessen i Morup Mølle, der begge var Jagtkammerater med Eskesen. Jessen var Ungkarl dengang, han var meget venlig over for mig, og jeg har tilbragt adskillige Lørdag Aftener og Søndage i hans gæstfrie Hjem. Vi gik paa Jagt og navnlig paa Fiskeri i Aa og Mølledam, hvor der var mange Bækforeller.

✿ Allerede da jeg var hos Garnæs, blev det bestemt, at naar jeg havde været et Aar i Thy, skulde jeg til Vejers ved Varde. Her skulde oprettes en ny Klitplantage, der skulde overtages af Vilhelm Pinholt, der, mens jeg var i Husby, var Assistent hos Plantør Garnæs. Pinholt var Søn af Lærer Pinholt i Husby, og da min Far og Mor var Omgangsvener baade med Pinholts og Drewsens, kendte jeg fra min tidligste Barndom Børnene fra disse to Familier, selv om de fleste af dem var en Del ældre end jeg. Vilhelm Pinholt var 7 Aar ældre. 1. April 1894 overtog Pinholt den nyoprettede Vejers Klitplantage, og nogle Dage ind i April rejste en Kammerat af Pinholt, Kresten Søb, og jeg til Vejers. Pinholt, Kr. Søb og jeg boede hos Strandfoged Hans Bloch. Plantørboligen blev bygget den Sommer og stod færdig til Indflytning i Midten af September. Vi havde en herlig Sommer hos Blochs. Vi disponerede over Storstuen og havde hver sit Soveværelse, der stødte op til Storstuen. Hans Bloch var — foruden Gaardmand — Strandfoged og Formand for Redningsvæsenet. Bloch var en elskværdig, fornuftelig og særdeles velbegavet Vestkystbonde. Hans Interesse for Landbruget kom i anden Række. Det var Havet og alt, hvad dertil hørte, der først og fremmest havde hans Interesse.

Naar Vejret om Sommeren tillod det, fiskede han med Vod efter Pighvarre i Havstokken. Hestene trak Voddet, fastbundet til en højhjulet Kassevogn. Fiskeriet foregik om Aftenen og først paa Natten og kunde i heldige Tilfælde give mange Fisk ogsaa af og til en eller flere Laksørreder. Jeg havde mange herlige Fiske-ture sammen med ham. For Jagt var han stærkt interesseret i, og han var en udholdende og fornuftelig Jagtkammerat.

I det vidstrakte og storslaaede Hede- og Klitareal mellem Vejers og Blaavand (Karlsmærsk) var der mange Urfugle, og i de talrige Klitsøer var der mange Ænder og Vadefugle. Her gik vi paa Jagt. Der kunde skrives en hel Afhandling om, hvad vi oplevede, men jeg skal nøjes med at fortælle en Historie. Hans Bloch havde meget Besværighed med at finde sig i Jagtlovens Bestemmelse om, at man ikke maatte skyde Urhøns. Han erklærede, at det var noget Pjæt, naar der var saa mange Høns som her i Karlsmærsk. Naar vi fulgtes ad, havde han forpligtet sig til ikke at skyde Høns og det holdt han. Hunden drejede pludselig rundt i knæhøj Lyng og

stod fast. Da vi kom nærmere, opdagede vi, at der sad en Kylling lige for Næsen af Hunden. Vi blev enige om, at det var en Hønekylning.

»Maa man ikke skyde den, maa man vel tage den med Hænderne,« sagde H. B. Han lagde Bøsse, Taske og Jakke og begyndte at kravle frem. Nu tog Begivenhederne Fart. En halv Snes Alen foran Hunden rejste en stor gammel Kok. Den maatte ned. Medens jeg stod med »knækket« Bøsse, rejste to gamle Kokke lidt længere ude men inden for Skudhold. Hans Bloch kravlede uanfægtet videre. Lige som han skulde til at gribe Kyllingen, rejste den foran Fingrene af ham. De sorte Svingfjer i Vingerne viste, at vi havde taget fejl. Det var en Hanekylling, og den faldt for et let Skud. Det var ikke Smaating, Hans Bloch var blevet snydt for paa Grund af sin »Snigjagt«. — Jeg skal forskaane Lærerne for at gengive Blochs »Foredrag«, da han var kommet op at staa.

Som Værtsfolk var Hans Bloch og hans Kone (»Madam Bloch«) fuldkommen ene-staaende.

Ejendommene i Vejers havde ikke stor Produktionsevne, selv om Arealerne til Ejendommene var ret store, der holdtes i Reglen kun 4 til 8 Malkekøer, og nogen Standsforskel mellem Beboerne eksisterede ikke. Det var en nøjsom, elskværdig og stræbsom Befolkning. De var aldrig fortravlede og havde altid Tid til en lang Snak.

Havet, og hvad der skete her, havde en stor Plads i deres Tilværelse. Alt, hvad der drev ind paa Stranden, havde deres udelte Interesse. De var naturligvis nok klare over, at Finderen af Strandingsgods ikke var Ejeren; men det sad i deres Sind gennem Generationer, at Finderen i Virkeligheden burde være Ejeren af dette herreløse Gods. Folk, det aldrig vilde falde ind at forfordle deres Næste for 2 Øre, fik ikke deres Samvittighed i Uorden, naar de tilegnede sig en Pind, eller hvad det nu kunde være, de fandt. — Til Tider kunde de komme i Vanskeligheder, naar de ikke kendte det, de fandt. Mens jeg var i Vejers, drev der nogle Sække Raagummi ind paa Stranden. »Gamle Jeppe« havde faaet en Sæk slæbt hjem; men hvad det var for noget Skidt, kunde han ikke begribe. Gamle Mette — hans Kone — havde prøvet at koge det, hun havde prøvet at stege det, og hun havde prøvet at fyre med det under Gruekedelen; men det gav en saa-

dan Stank, at det ikke var til at være i Huset

Saa blev det gravet ned i Askemøddingen, men det blev gravet op igen, da det rygtedes, hvor værdifuldt, det var.

 I SEPTEMBER var Plantørboligen færdig. Pinholt blev gift med en Datter af Højskoleforstander H. Rosendal, der var flyttet fra Vinding Højskole i 1892 for at overtage Stillingen som Forstander for Grundtvigs Højskole i Lyngby.

Pinholt havde lært sin Kone Helga at kende, medens han var Elev paa Askov Højskole, hvor hun var Medhjælper hos Fru Schrøder.

Jeg flyttede ind i Plantørboligen sammen med det nygifte Par, og her fik jeg mit Hjem i flere Aar, afbrudt af Perioden, hvor jeg var paa Skole og for min Uddannelses Skyld paa Løvskovdistrikt paa Sjælland.

Helga Pinholt var et ualmindelig godt Menneske. Hun var højt kultiveret, velbegavet og redelig i al sin Færd. Hun var flittig, livlig og fornøjelig, og der var noget i allerbedste Forstand fornemt over hende, som ikke kunde undgaa at paavirke hendes Omgivelser. Jeg skylder hende umaadelig meget for hendes Venskab og hendes tidlige Død gjorde et dybt Indtryk paa mig, hvad jeg fik Lejlighed til at give Udtryk for i Plantørboligens smukke Have, hvor hendes Kiste stod en skøn Sommerdag i Maj 1912.

Mellem Pinholt og mig udviklede der sig et personligt og ubrudt Venskab til Pinholts Død kort Tid efter Besættelsen 1940.

Jeg har et Brev fra ham kort før hans Død, hvor han giver Udtryk for den ubegribelige Sorg. Besættelsen var for hans følsomme Sind. Naar han skulde opleve Besættelsen, bedrøvede det mig, at han ikke fik Lejlighed til at opleve Befrielsen.

Pinholt var et ualmindelig levende Menneske, hvis Interesseomraade spændte meget vidt. Han læste meget og fulgte ualmindelig godt med i Begivenhederne baade hjemme og ude.

Pinholt var levende interesseret i dansk Politik og havde Ønske om at blive Medlem af Rigsdagen, naar der maatte byde sig en Mulighed.

Han sluttede sig til Venstre-Reformpartiet og var første Gang opstillet til Rigsdagsvalg i Assens mod Klaus Berntsen. Jeg har Indtrykket af, at Berntsen behandlede den unge Klitplantør meget faderligt og overlegent, men de blev senere, da de sad sammen som Partifæller paa Rigsdagen, meget gode Venner.

I 1910 blev Pinholt opstillet i Holstebro-kredsen af Venstres Organisation, som Organisationens Kandidat; men paa Valgdagen mødte den gamle hidtidig, hæderlige Folketingsmand Mølgaard Nielsen og fremsatte en Udtalelse omtrent saadan:

— Pinholt har jo nu ført en pæn og god Valgkamp; men mange af mine gamle Venner og Vælgere har sagt til mig, at jeg burde stille mig til Valg endnu en Gang, og nu følger jeg denne Opfordring. Jeg er ganske vist kun en jævn og simpel Bondemand; men I kender mig jo og vælger I mig, skal jeg gøre mit Arbejde, saa godt jeg kan.

Mølgaard Nielsen blev valgt!

Der verserer en Historie, som jeg ofte har mødt; men som jeg ikke tør indestaa for Rigtigheden af, at I. C. Christensen, da han lykønskede Mølgaard Nielsen med Valget, tilføjede: »Ja! Ved næste Valg nøjes du vel med at sende dit Billede?»

Da Vardekredsen blev ledig efter Søren Spørensens 1918, blev Pinholt valgt. Han sad fast og sikkert i sin Hjemegn's Valgkreds indtil 1935, da han nægtede at modtage Genvalg.

Flittig, som han var, fik han hurtigt en ret betydelig Indflydelse paa Rigsdagen. Hertil bidrog, at Landbrugsminister Anders Nielsen, Tapdrup, havde overdraget ham Stillingen som Næstformand i Landbokommissionen 1911—20.

I sin Hjemegn tog man hans store Arbejdskraft stærkt i Brug. I mange Aar var han Sogneraad'sformand og Amtsraad'smedlem. I Landboforeningerne gjorde han et betydeligt og paaskønnet Arbejde. Han tog Initiativet til Oprettelsen af Ribe Amts vestre Landboforeninger og drog Omsorg for at denne Sammenslutning fik fremragende Konsulenthjælp ogsaa paa Havebrugets Omraade. Han var i mange Aar Medlem af Foreningen af jyske Landboforeningers Bestyrelse og en initiativrig Formand for Foreningens Planteavl'sudvalg. Som Formand i Statens Planteavl'sudvalg bidrog han i høj Grad til det betydelige Samarbejde, der udviklede sig mellem Statens Forsøgsstationer og Landboforeningernes Forsøgsvirksomhed. Den Tillidspost paa Rigsdagen, som han vurderede højest, var Formandsskabet i Folketingets Finansudvalg, som han røggede med stor Nidkærlighed og Dygtighed.

Da Pinholt kom til Vejers, var Kammerherre Thygesen Klitinspektør, og han blev siddende i sit Embede til sin Død. Han blev omtrent 100 Aar gammel. Jeg har et pudsigst Minde om ham, der viser, at han bevarede sit ungdommelige Sind op i sin høje Alder.

Da han var et Stykke op i Halvfemserne, var han engang paa Inspektion i Vejers. Vi var ude i Plantagen for at se paa et Areal, som Kammerherren — ved at studere Generalstabskortet — fandt, vilde være egnet til Opdyrkning. Pinholt og jeg mente, at Arealet var for daarligt til det Formaal, og Pinholt gav Udtryk herfor over for Kammerherren, der imidlertid lidt studs gav en kort Ordre til, at Arealet skulde opdyrkes.

For at stemme vore Sind lidt mildere, tilføjede han: »Vi kan jo mødes her om

24 tyve Aar, saa vil De Herrer give mig Ret.

Overplantørerne og Plantørerne drog engang i Flok og Følge ned til Kammerherren paa hans smukke Ejendomi, Dansgaard ved Lillebælt, for at lykønske ham, om det var, da han blev 90 eller 95, husker jeg ikke.

Pinholt blev udpeget til at være Ordfører. Kort Tid efter fik han et smukt Brev fra Kammerherren med Tak for Talen, han havde holdt for ham, men han tilføjede: »Det burde maaske have været en af Overplantørerne og ikke Dem. Det er ikke helt naturligt, at det er en Underofficer, der taler for Generalen.

Engang jeg var oppe at tale med ham i København, fortalte han meget livligt om sin Barndom og Ungdom. Han fortalte

blandt andet, at han, siddende paa sin Faders Arm, havde set den store Napoleon ride igennem Paris.

Det kneb noget med Hukommelsen i Kammerherrens sidste Aar. Han fortalte den samme Historie flere Gange med korte Mellemrum. Hans Plejedatter, Frøken Trapp, fortalte en Dag ved Bordet en Historie, som morøde Kammerherren usandsynlig meget. Den blev fortalt nogle Gange de følgende Dage.

Kammerherrens gamle Tjener, Kristian kom til Frøken Trapp og sagde, at nu maatte den Historie opgives, for Kammerherren havde udtalt sin Forundring over, saa distræt hun var bleven. »Hun har nu fortalt mig den samme Historie 4 Gange i denne Uge.

Klitinspektør Vilh. Pinholt, fotograferet i sit Hjem i Varde som Pensionist.

 PINHOLT holdt de første Aar en Del Foredrag rundt omkring i Vardeegnen. Den første Vinter, jeg boede i Plantør-boligen, holdt han tre sammenhængende Foredrag om Landboreformerne og de Mænd, der førte disse Reforme ud i Livet. Hans Kone og jeg var ofte med, naar Vejret var til det, og naar Køreturen ikke var alt for lang. Disse Køreture var herlige. Vejen frem og hjem gik med at fortælle Oplevelser og synge Fædrelands-sange. I Reglen var jeg med, naar Pinholt og hans Kone var ude paa Besøg. Vi kom ogsaa hos Lærer Hansens i Oksbøl, hos Plantør Drewsen i Nymindegab og hos Plantør Roepstorffs i Kærgaard, der ligger Vest for Filsø. Roepstorff var en morsom Mand og en stor Original. Han og hans Kone havde boet i Brasilien i mange Aar, og han kunde fortælle livligt om Forholdene derovre fra. Roepstorff var en meget ivrig Jæger; men ikke nogen sikker Skytte. Derfor vilde han helst have en Mand med. Naar der faldt Vildt, var han altid sikker paa, at det var ved hans Skud. Jeg lod ham uden Protest blive i Troen. Derimod havde han en Assistent, som han i øvrigt satte megen Pris paa, men som han ikke ønskede at gaa paa Jagt sammen med, thi som Roepstorff sagde: »Han tror, at det er ham, der har skudt alt det Vildt, der falder«.

Som Eksempel paa, hvor samvittighedsfuldt han forberedte Jagten, kan jeg anføre, at vi altid havde et Kort med, hvorpaa han havde indført, hvor Hønseflokke skulde findes.

Da det var min Hensigt at søge min Livsgerning som Plantør ved Klitvæsenet, var det af Betydning for mig at finde et Sted, hvor jeg hurtigst muligt kunde faa den Uddannelse ved et Løvskovdistrikt, som var nødvendigt for at faa Forst- og Jagtlærebrev.

Jeg blev i Efteraaret 1894 antaget som Elev paa 6. Kronborg Skovdistrikt hos Skovrider William Christensen, og jeg fik sammen med to Kammerater min Arbejdsplads i Græsted Hegn. Vi boede hos Skovløber Jensen paa et Loftsværelse uden Kakkellov, og vi frøs ganske usandsynligt, selv om vi sad i alt det Tøj, der kunde hænge paa os. Vi kunde gaa ned i Skovløberens lille Dagligstue, hvor der

var Varme; men vi sad i Reglen oppe paa Værelset. Man kan jo faktisk i de unge Aar vænne sig til meget mere, end man tror, uden at tage Skade deraf.

Der var mange Elever paa 6. Kronborg, og det blev paa de andre Skovdistrikter paa Sjælland kaldt »Aspirantfabrikken«.

Det var et herligt Landskab i og omkring Skovene, og vi havde en smuk Udsigt ind over den udtørrede Søborg Sø til Kullen fra vort lille Gavlsværelse. Kullens Fyr kastede sine Lysglimt ind til os fra Mørkets Frembrud.

Vort Vinterarbejde var Skovning Dag ud og Dag ind. Vi arbejdede to og to sammen. Jeg arbejdede paa Hold sammen med Skovløberen, og vi tjente efter Forholdene ganske godt, men vi arbejdede haardt. Kosten hos Skovløberen var sund og god. Dog fik vi en Ret en Gang imellem, som jeg aldrig naaede at blive fortrolig med, nemlig Sulevælling. Retten bestod af Kødstumper, kogt i Vand sammen med knækkede Byggryn. Vi drog ud til Skovningsarbejdet om Morgen, saa vi kunde være paa Arbejdspladsen, naar det begyndte at lysne, og ofte savede vi en Times Tid ved Lygte efter Mørkets Frembrud. Før vi drog ud om Morgen, fik vi Spegesild med en stor Snaps til og Kaffe og Smørrebrød. Jeg saa til at begynde med med stor Betænkelighed paa denne Morgensild; men det lærte jeg snart, det er i Virkeligheden en herlig Morgenret. Vi havde Mad med i Skoven og en Flaske Brændevin. Brændevinen havde en vidunderlig Virkning paa Humøret og paa Økse og Sav. Det skete, at vi havde Mad med hjem; men det skete aldrig i det halvandet Aar, jeg var i Græsted Hegn, at vi havde Brændevin med hjem.

Da jeg var hjemme i Juleferien og over for min Far gjorde Rede for, hvordan Dagen gik, og ganske aabent — hvad jeg havde været vænnet til, fra jeg var en lille Dreng — fortalte om Brændevinen, sagde Far: »Det med Brændevinen skal du ikke fortælle Mor, saa vil hun blive bange for, at du skal blive fordrunken«. Jeg var ham taknemlig for, at han ikke gav Udtryk for en lignende Frygt, som jeg selv var ganske blottet for.

Skovrider Christensen var et af de venligste og hyggeligste Mennesker, jeg har mødt. Det var altid en Fest, naar han kom ud til os i Skoven. Han havde en meget skarp Iagttagelsesevne og megen komisk Sans, og da han tillige var en ypperlig

Fortæller, rungede Latteren altid i Skoven, naar han kom.

Han forstod at haandtere sin Bøsse og sin Fiskestang. Ved de aarlige officielle Jagter var alle, der hørte til Skoven, med. For Eleverne var det en Del af Uddannelsen. Det var i øvrigt ofte surt for Eleverne efter en Jagt at gaa i Gang med at opbrække en 12—15 Stk. Raavildt og strejfe en 10—15 Ræve under Skovfogedernes, Skovløbernes og Aspiranternes Vejledning. Tønen var ikke blid.

Forholdene medførte, at jeg af og til var med ham paa Bukkejagt og paa Snejpejagt, og jeg var ofte med ham paa Gedde- og Aborrefiskeri paa Esrom Sø, hvor han havde sin Baad liggende.

I Aarene fra 1902—08, da jeg var Lærer paa Lyngby Landboskole, kom jeg paa Jagterne hos ham og boede ofte i hans gæstfrie Hjem.

Fra jeg forlod 6. Kronborg til Skovridere Død, havde jeg hvert Aar et hyggeligt Brev fra ham til Jul.

Umiddelbart før jeg kom paa 6. Kronborg, var der blevet indført den Ordning, at man for at blive Skovfogedaspirant skulde gennemgaa en Slags Eksamen hos Overførsteren. Skovrider Christensen havde en høj Dumpeprocent af sine Elever, og det ærgrede ham. Han havde derfor i min Elevtid indført, at vi mødte hos ham et Par Gange om Ugen, hvor han underviste os i Regning, Opmaalning og Regnskabsføring. Han var en fortrinlig Vejleder, grundig og fuld af Liv og Humør. Vi var oppe til Eksamen hos Overførster Leth, Egelund ved Fredensborg. Han vilde kun have to Elever ad Gangen, og han gik ret grundigt til Værks. Vi var paa Egelund fra Kl. 10 til Kl. 4. Vi regnede Opgaver, men den meste Tid benyttede han til at samtale med os om Skoven og dens Drift og om Skovbetjentenes Forhold til Overordnede og Arbejdere.

Det sidste lagde han megen Vægt paa, og han anførte mange humane og forstandige Betragtninger, som jeg husker den Dag i Dag. Vi slap begge igennem denne Skærsild med en pæn Paategning paa vort Lærebrev.

Da jeg kom tilbage til Vejers, drøftede jeg sammen med Pinholt Mulighederne for i Vinterhalvaaret at komme paa Ungdomsskole i de kommende Aar. Jeg havde Lyst til at komme paa Landbrugsskole en Vinter og to Vintre paa Askov Højskole, og saadan blev det.

Jeg regnede med at kunne faa Amtsunderstøttelse til mine Skoleophold, hvad jeg ogsaa fik.

Fra 1. April til November arbejdede jeg i Plantagen. Jeg arbejdede alene og paa Akkord. Arbejdsdagen var lang, og Sliddet var haardt; men jeg tjente ogsaa gode Penge. Daglønsarbejde til 20 Øre pr. Time var jeg næsten helt fri for. Under mit Ophold paa 6. Kronborg havde jeg et Ar-

bejdsoverskud paa 400 Kr. Hertil bidrog, at jeg i min Sommerferie kunde bo gratis hjemme og arbejde i Husby Klitplantage ved Dæmningsarbejde.

De aabne Klitter, hvor der var Fare for Sandflugt, blev belagt med Lyngtjørn fra Sletterne mellem Klitterne. Tørvne blev i Almindelighed baaret op med Bærebør; men jeg fik Tilladelse til at arbejde alene og at anvende Trillebør. Ved en kraftig Indsats kunde jeg paa den Maade tjene lige saa meget som de to Arbejdere, der anvendte Bærebør.

Under mine Sommerophold i Vejers badede jeg meget ofte — i lange Perioder daglig — i Vesterhavet. Vejers har en herlig Badestrand, og der fandtes ingen Sommerhuse og praktisk talt ingen Badegæster dengang. Det var dog nær gaaet galt for mig. Der kunde være stærk Strøm og ofte udgaaende Strøm. I Tillid til den Svømmefærdighed, jeg havde lært af Jakob Knudsen, følte jeg mig sikret mod enhver Eventualitet.

En lummer Sommeraften svømmede jeg som sædvanlig ud mellem første og anden Revle, men opdagede pludselig, at jeg var drevet med Strømmen langt ud paa Havet. Det viste sig imidlertid, da jeg vilde svømme ind, at Strømmen ud var stærkere, end jeg kunde overvinde. Afstanden til Land blev stadig større. Strømmen gik mod Syd og ud i Havet. Jeg maatte saa svømme skraat ind mod Land. Hvordan jeg egentlig kom i Land, ved jeg ikke. Jeg kom til Bevidsthed, liggende i Havstokken. Solen var gaaet ned, og jeg rystede af Kulde og Overanstrengelse. Mit Tøj laa godt 2 Kilometer mod Nord, og da jeg kom hen til mit Ur, var det 2½ Time siden, jeg var sprunget i Havet. Det var en Lærestreg, som gjorde, at jeg aldrig senere svømmede ud, inden jeg havde undersøgt Strømforholdene.

Paa mit Sind har det vekslende Klit- og Hedelandskab langs Vesterhavet altid virket med en egen Kraft og Skønhed. Den Stemning af Øde og Fattigdom, som jeg ved, mange Mennesker føler, naar de kommer derud, forstaar jeg slet ikke. Der har altid for mig været en ophøjet Ro og Fred for Sindet ved at færdes i disse Egne. Hvor har jeg tilbragt mange lykkelige Timer alene med min Hund og min Bøsse i dette evindelig vekslende Landskab.

Den første Sommer havde Pinholts Besøg af en Søster og Svoger, Proprietær Andersen Laage fra Vejleegnen. De kom kørende i egen Befordring. Pinholts Svoger var dybt bekymret over, at deres Hjem laa i en saadan Ørken. Han fandt, at det var en blodig Synd for hans Svingerinde, at hun skulde leve sit Liv her. Det var en Bekymring, hvor smuk og medfølelse den end kunde være, der var ganske overflødig. Fru Pinholt befandt sig vel baade med Landskabet og med Befolkningen derude.

En af de første Dage i November rejste jeg til Lyngby Landboskole som Elev. J. C. la Cour var Forstander. Han var en meget betydelig og fremragende Personlighed. Hans Søn, Vilhelm la Cour, har, saa vidt jeg kan se, tegnet et meget smukt men ogsaa rigtigt Billede af ham i Bogen »Livet begynder«.

Desværre døde han ved Fastelavnstide det Aar, jeg var der, saa jeg har ikke kendt ham, da han stod i sin fulde Kraft.

Som et interessant Bevis paa, hvor alvorlig og pædagogisk rigtigt han tog paa sin Opgave som Lærer, skal jeg fortælle følgende. I den første Uge skulde vi skrive om Klitterne, Sandflugtens Dæmpning og Tilplantningen. Jeg blev kaldt ind til ham, og han begyndte med at sige: »Hvor har De taget den Afskrift fra? Fremstillingen synes mig for moden til, at det kan være Deres eget Forfatterskab«. Jeg kom i et langt Forhør i Tilknytning til Stilen. Audiensen endte med, at han sagde: »Ja, undskyld, jeg skønner, at De kunde skrive adskillig flere Stile om Klitter og Klitplantning, og nu forstaar jeg bedre de ortografiske Bommerter i Stilen, som ikke rigtig stemte med, at det var en Afskrift«. Vi var herefter paa Talefod, indtil han blev syg.

Lærer Børup, som kom til at afløse la Cour som Forstander, var en særdeles dygtig og meget afholdt Lærer i Husdyrbrug. Statskonsulent K. Hansen var Lærer i Planteavl. Han var kundskabsrig og grundig i sin Undervisning, men han virkede dødkedelig i sin Fortælleform, noget, man dog ganske glemte, naar det gik op for En, hvor meget man var i Stand til at lære af hans veltilrettelagte, gennem-

tænkte og grundige Undervisning. Han var lun og i Besiddelse af megen komisk Sans, og disse Egenskaber kunde glimtvist slaa igennem i hans ellers kedsommelige Foredragsform.

Grundtvigs Højskole, som ejede Landbrugsskolen, var det Aar, jeg kom til Lyngby, flyttet ind i en smuk, nyopført Skolebygning, hvor H. Rosendal var Forstander. Rosendal holdt en Foredragsrække for Landbrugs eleverne om Landboreformerne, om Kronprinsen — senere Fr. VI — om Bernstorfferne, om Reventloverne og om Colbjørnsen. Disse Foredrag blev fulgt med stor Interesse af Landbrugs eleverne. Som Fortæller og Skildrer af Personer og Begivenheder var H. Rosendal den ypperste, jeg har mødt. — Jeg kom ofte hos Rosendals, som jeg kendte fra Vejers. Noget bidrog vel nok hertil, at jeg interesserede mig for Rosendals yngste Datter, Ellen, som senere blev min Kone.

Eleverne paa Lyngby Landboskole var en broget Forsamling i min Elevtid. Alle Egne af Landet og alle Samfundsklasser var repræsenteret. Der var forholdsvis mange Sønner af Byfolk, navnlig Københavnerne. Adskillige kunde eller vilde ikke læse. Mange af dem var forkælede, og naar de velhavende Forældre var ufornuftige, mente de ikke, deres Børn kunde nøjes med den Kost, Skolen kunde byde dem, og de var indlogerede paa Virumgaard hos Fru Müller, der havde en sjælden Evne til at styre dem. Hun udtrykte sin Mening saaledes: »Ja, det er jo nu falden i min Lod at være Madmoder og Opdrager for de forkælede bedre Folks daarlige Sønner, som skal paa Landboskolen«. Fru Müller var dygtig, kvik og uforfærdet.

Statskonsulent
K. Hansen.

Forstander
R. J. Petersen-Børup.

H. Rosendal,
adm. Forstander.

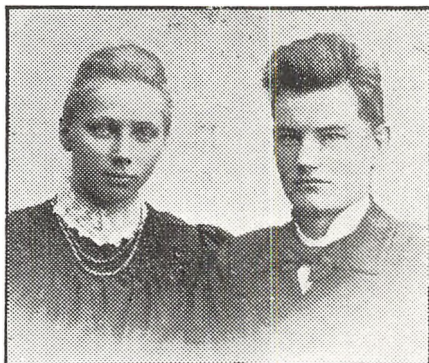
DE FØLGENDE to Vintre 1898—99 og 1899—1900 var jeg Elev paa Askov Højskole. Den første Vinter var Hovedudbyttet af Opholdet knyttet til Kammeratskabet, og de mange Besøg i Sønderjylland sammen med Elever der nede fra. Vi drog i Regelen af Lørdag Eftermiddag til Fods og kom hjem sent Søndag Aften. Naboerne samledes i de Hjem, vi besøgte, og der blev sunget, fortalt og holdt Taler. De fleste Sønderjyder kan naa som helst rejse sig og holde en Tale, hvori der baade er Mening og Sammenhæng, noget jeg ofte har beundret baade dengang og senere. Det hænger formentlig sammen med, at deres Tanker i det daglige kredser om de nationale Problemer, og de opmagasinerer i deres Sind de gennemtænkte Problemer og Situationer, saa de altid ligger klar til Brug.

Jeg har altid været taknemlig for den nationale Paavirkning, mit Sind modtog, medens jeg var Elev paa Askov og ikke mindst gennem Besøg sammen med Askov-Kammeraterne i deres Hjem.

Den næste Vinter helligede jeg Skolearbejdet min meste Tid og benyttede i stort Omfang Skolens fortrinlige Bibliotek under Vejledning af Povl Bjerger, der var en enestaaende og omsorgsfuld Vejleder. Adskillige af Lærerne holdt aabent Hus en Gang om Ugen. Disse Aftener var meget ofte fornøjelige og lærerige. Der var ogsaa andre end Lærerne, der holdt aabent Hus for os. Det gjorde blandt andre Statskonsulent Fr. Hansen og hans udmærkede bornholmske Kone, Annina. Det var hende, der var Sjælen i disse Sammenkomster, men naar Fr. Hansen var hjemme og havde Tid, kom han ind hos os, og han blev altid, saa snart han viste sig, Centrum i Samtalerne. Af andre Steder, hvor vi kom i Flok, vil jeg gerne nævne Grønvang hos Fabrikant Lauridsens og Skibelund Efterskole hos Forstanderparret Pedersen.

Ludvig Schrøder stod dengang i sin fulde Kraft, og jeg vil altid mindes med

Taknemlighed en samlet Foredragsrække, som han holdt den første Vinter om den engelske Forfatnings Udvikling. Hr. og Fru Schrøder spiste til Middag sammen med os, og det var altid Fru Schrøder, der om Middagen meddelte os, hvad vi havde at rette os efter i Forbindelse med den almindelige Husorden. Schrøder var stammende og ubehjælpelig, naar saadan noget skulde meddeles. Fru Schrøder derimod gav klar og koncis Besked, ofte i en morsom og vittig Form. Vi havde en voldsom Respekt for hende, og vi syntes om hende.

Ellen og Henrik Hauch i »Lyngbytiden« omkring Aar 1900.

Jeg fik engang en berettiget Røffel af hende, fordi vi var for livlige og snaksomme ved Middagsbordet. Det foregik under følgende elegante Form. Fru Schrøder rejste sig, slog paa sit Vandglas og sagde derpaa: »Jeg vil foreslaa, at alle vi andre sidder ganske stille og tier og spiser ganske stille, saa vi kan faa Andel i den umaaelige og støjende Morskab nede ved Hauchs Bordende.«

Hun fik ikke senere Anledning til at gøre Bemærkninger til den nederste Bordende den Vinter. — Den Undskyldning, jeg efter Middagen gik ind og gav hende for vor Opførsel, tog hun uhyre klogt og venligt imod, idet hun bemærkede, at nu vilde hun bede os om ikke at blive vrede paa hende. »Jeg har jo ogsaa været ung

engang og kunde dengang være mere overstadig, end mine Omgivelser syntes om.

Af alle de mange Lærere, jeg har haft i min Tid, var Jac. Appel den interessanteste og den dygtigste til at lære fra sig. Hans Regnetimer var noget af det morsomste og eleganteste, jeg i det hele taget har deltaget i. Professor Poul la Cour var vores Matematiklærer. Han gav sin Undervisning i Form af Matematikhistorie, og fik derigennem Lejlighed til at give os en almenmenneskelig Paavirkning, som alle hans Elever i Taknemlighed mindes ham for. Han var et ualmindelig fint Menneske og en elskelig Personlighed.

Dr. L. Moltesen, der holdt kirkehistoriske Foredrag for os gennem hele den første Vinter, var den mest forgudede af alle vore Lærere. Han gik helt op i sit Emne, og han havde en sjælden Evne til at drage Tilhørerne ind i det Emne, han talte om. Heinrich Nutzhorn var ved at blive gammel, da jeg var Elev paa Askov; men vi holdt af hans Sangtimer og Timer, han havde med nogle af Flokken, hvor vi skulde holde et Foredrag over et af ham opgivte Emne. Foredraget skulde være en halv Time, og Kammeraterne og Nutzhorn skulde saa optræde som Vejledere for Foredragsholderen baade med Hensyn til Foredragets Indhold og Form. Det var en ganske god Øvelse, naar den blev taget med den fornødne Forberedelse og Alvor, og det gjorde den.

Marius Kristensen var den mest almenvidende af vore Lærere, han havde en ejendommelig Hjerne. Alt, hvad han oplevede og læste hang fast, og det kunde naar som helst tages frem til Brug til Besvarelse af et næsten hvilket som helst Spørgsmaal. Han var jævn og ligetil. Det kunde aldrig falde ham ind — selv naar et Spørgsmaal var uklart eller halvdumt — at affærdige Spørgeren med en flot Spydighed eller vittig Bemærkning. Det kunde Appel derimod nok falde for. Fristelsen til en Gang imellem; men han var ogsaa den, der talte mest med Eleverne, og den, der kendte de enkelte bedst. De vigtige og stortalende nøfledte han, og det var ikke morsomt for dem, naar han tog dem under Behandling.

Askov er og var ogsaa dengang Fællesskole for Karle og Piger, og mange — navnlig for 50—60 Aar siden — undrede paa, om det nu ogsaa kunde gaa, uden at det blev til Pjat og Fjas; men det var en ganske ugrundet Frygt. Forholdet mellem Kønnene var kammeratligt og naturligt. Det skete selvfølgelig, at Askov-Kammerater blev forlovede og senere blev gift

med hinanden, men det maa vel siges at være ganske naturligt og rimeligt.

Den følgende Sommer var jeg igen hos Pinholts i Vejers. Navnlig mit Skoleophold i Lyngby havde givet mig Lyst til at komme ind paa Landbohøjskolen og blive Landbrugskandidat. Studiet kunde dengang tilendebringes paa $12\frac{1}{3}$ Aar. Hvad der bidrog til at fremskynde Beslutningen om at komme ind til København og læse, var at en Mavesygdom, der blev forkert behandlet af den stedlige Læge, gjorde det strenge legemlige Arbejde til en Plage for mig.

Hvad jeg havde tjent, var gaaet med til de tre Vintres Skoleophold. Spørgsmaalet var nu, om jeg kunde skaffe Penge til Studieopholdet i København. Min Far syntes ikke om, at jeg vilde læse, og var ikke tilbøjelig til at hjælpe mig med Penge. Hans — i og for sig rimelige — Betragtning var den, at nu var jeg færdig med min Uddannelse. Nu kunde jeg begynde at lægge Penge op til at etablere mig for, naar jeg engang fik en Stilling som Plantør. Desuden ansaa han en Plantørstilling som den bedste, morsomste og mest selvstændige Stilling, man kunde faa. Han mindede mig om, at mine Jagtinteresser aldrig kunde faa bedre Muligheder end i en saadan Plantørstilling. Desuden havde han slet ingen Tro til, at en Landbrugseksamen kunde føre til noget, der var tilnærmelsesvis saa godt som en Plantørstilling i Klitterne.

Udsigterne til at faa en saadan Stilling laa imidlertid paa det Tidspunkt meget langt ude i Fremtiden. Der var mange Aspiranter foran mig ved Klitterne. De fleste Plantører var unge Mænd og Mænd i deres bedste Alder. Der var ringe Udsigt til Oprettelse af nye Stillinger, og der var kun nogle og tyve Stillinger i det hele taget ved Klitvæsenet. Dertil kom, at jeg var blevet forlovet med Højskoleforstander H. Rosendals yngste Datter, Ellen — en Søster til Fru Pinholt. Det laa ret klart hen paa Sommeren, at Sagen maatte opgives eller udsættes af økonomiske Grunde.

Paa Landbohøjskolen

Der skete imidlertid noget, som medførte, at jeg alligevel kom paa Landbohøjskolen til September 1900. Jeg havde regelmæssigt korresponderet med en Fætter, Th. Hauch Fausbøll, og da jeg i et Brev fortalte ham om mine Planer, som desværre maatte opgives, fik jeg omgaende Svar. Han fandt, at det med Landbohøjskolen var en overordentlig fornuftig Idé; men det afgørende var, at hans Svar gik ud paa, at Pengene, der skulde bruges,

stillede han med største Glæde til min Raadighed som et Laan, jeg kunde betale tilbage, naar jeg igen begyndte at tjene Penge. Man vil forstaa, at Th. efter dette havde en stor Plads i mit Hjerte. Nu er han desværre forlængst død og borte, men vi har haft mange hyggelige og fornøjelige Besøg af ham, navnlig paa Asmildkloster Landbrugsskole, naar han gjorde Studier paa Landsarkivet i Viborg.

Noget egentligt Kammeratskab i Fritiden mellem de landbrugsstuderende var der ikke dengang. Det var ikke som nu, hvor de har deres Forening, hvor de kan samles. Desuden var Stofmængden, som vi skulde tilegne os saa omfattende i Forhold til $1\frac{2}{3}$ Aar, at der ikke blev megen Fritid.

I Mellemtimerne paa Højskolen mødtes vi i den ikke særlig hyggelige Frokoststue, hvor vi ofte havde det meget fornøjeligt sammen. Det var i øvrigt et interessant Elevhold, hvad man vil forstaa, naar jeg nævner blot nogle af dem. Der var Th. Madsen-Mygdal, der engang i Frokoststuen erklærede, at naar han nu blev Landbrugskandidat, vilde han næppe — i akademiske Kredse — kunne naa

videre i Retning af at være »halvstuderet«, da han i Forvejen var Seminarist. Hertil bemærkede en af Kammeraterne tørrt, at det var forkert. Vilde han naa Fuldkommenheden, maatte han, naar han var færdig her, tage Eksamen som »Dansk Jurist«.

Blandt Kammeraterne var ogsaa Statskonsulent P. Jacobsen, Konsulent M. K. Kristensen, Forstander Poul Fenger, Landbrugslærer Sloth, Konsulent Nielsen, Haraldsborg, Kjær Nielsen, Dalum, og Forpagter Bech, Vallø. Der var tilsammenlagt megen Energi samlet i det Elevhold. Poul Fenger demonstrerede dette meget kraftigt. Han var saa uheldig at brække sit ene Ben. Da han havde faaet Benet lagt i Gips, stillede han paa Krykke til samtlige Forelæsninger og Øvelser.

Mine Lørdag Aftener og Søndagene tilbragte jeg i Reglen hos Rosendals paa Grundtvigs Højskole og tog derfra til Landbohøjskolen Mandag Morgen.

Jeg vil altid være Landbohøjskolen og dens Lærere taknemlig for den »Start«, jeg fik til min fremtidige Livsgerning gennem Undervisningen og Opholdet paa Højskolen.

Fru Ellen Hauch fotograferet i Nationaldragt ved »De gamle Gaarde«, senere Frilandsmuseet.

✿ FORSTANDER BØRUP, Lyngby Landboskole, døde 1902, og til at overtage Ledelsen som Forstander paa Skolen fra første November 1902 blev I. I. Hansen antaget, efter at han havde ledet Skolen fra Brørups Død. Jeg fik af I. I. Hansen tilbudt og modtog Stillingen som yngste Lærer med Bopæl paa Skolen. Jeg tog derfor efter Eksamen paa Landbohøjskolen paa et Højskolelærerkursus i Askov i 3 Maaneder. Det var et godt og lærerigt Kursus, som jeg nødig vilde have undværet.

Ellen havde et Par Aar været Lærerinde paa Grundtvigs Højskoles Sommerkursus for Piger. Sidst i August holdt vi Bryllup, og umiddelbart derefter rejste vi til et nordisk Højskolelærermøde i Borgham ved Vetteren. Paa Vejen op traf vi flere af de danske Deltagere, blandt andre Dr. Nørgaards fra Testrup og Harald Holm. De foreslog os at slaa Følge med dem i Toget, og vi havde en overordentlig fornøjelig Rejse sammen med dem op til Mødet ved Vetteren. Forhandlingerne paa Mødet var meget livlige. De blev stærkt prægede af Dr. Nørgaards frimodige og dristige Deltagelse. Fra Norge var det navnlig Forstander Lars Eske-land, der forfægtede de norske Synspunkter, og det var ikke kedeligt, og fra Sverige særlig Direktør Holmberg. Tærna. De to gamle og fornemme Repræsentanter for de danske og svenske Højskoler, Ludvig Schrøder og Leonard Holmström, Hvilan, blev næsten borte i Diskussionsbulderet. Schrøder beklagede sig paa en Morgen- tur sammen med mig over Dr. Nørgaard. »Naar han optræder, er det jo, som et helt Regiment i trampende Fedtlæderstøvler gaar igennem Foredragssalen«, sagde Schrøder.

Vi havde to Hold Elever paa Landboskolen. Et 9 Maaneders og et 6 Maaneders Hold, saa jeg havde ret mange Timer daglig, og dertil kom, at jeg havde 2 Timer om Ugen paa Grundtvigs Højskole baade Vinter og Sommer.

I den første Tid kneb det for mig at faa Foredragstoffet til at slaa til til 50 Minutter, en Erfaring, jeg sikkert deler med de fleste unge Foredragsholdere.

Det gik helt godt for mig med at holde Ro og Orden i Timerne. Dertil bidrog, at det ikke var saa længe siden, jeg selv havde været Elev paa Skolen, saa jeg kendte alle de Narrestreger, som Lyngbyeleverne

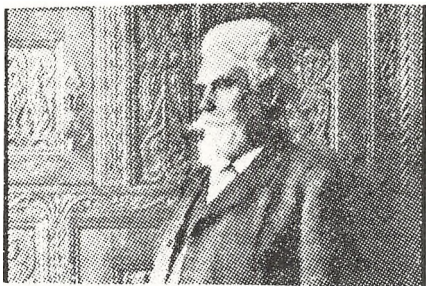

Fru Ellen Hauch med den Førstefødte, Datteren Asta.

Traditionen tro satte i Værk over for de unge Lærere. Jeg kunde tage mine forebyggende Forholdsregler, for jeg vidste, hvad der vilde komme.

Forstander I. I. Hansen imponerede mig ved, at han, saa snart han havde hilst paa Eleverne, kunde sige Navnet paa dem, naar de gik over Gaarden, og i mange Tilfælde ogsaa sige, hvor de kom fra, og Navnet paa Faderen og Faderens Gaard. Han var i denne som i andre Henseender ikke almindelig. Hans Hjerne registrerede alt, hvad han saa og oplevede, og den aflevede alt igen efter Behov indtil mindste Enkeltheder, saa hans Forklaring blev ofte lidt lang.

Som Lærer var han afholdt. Her var Stoffet tilrettelagt med stor Omhu, hans Fremstilling var koncis.

Direktør Bernhard Olsen.

K. Hansen kendte jeg fra min egen Elevtid. Jeg havde faaet mine Timer tilrettelagt saadan, at jeg kunde følge K. Hansens Foredrag for Nimaaneders-Eleverne i Planteavl. Han talte langsomt, saa jeg kunde referere hans Foredrag omtrent ordret. Jeg havde et stort Udbytte af disse Timer. Da jeg spurgte ham om Tilladelse til at følge hans Undervisning, saa han paa mig med et medlidende Smil og sagde: »Ja, det bliver du nok snart ked af«. Det blev jeg imidlertid ikke, og det bidrog vel nok til, at vi kom til at staa i særdeles venskabeligt Forhold til hinanden.

Dette Venskab kom mig til megen Nytte, baade medens jeg var i Lyngby og senere hen i Livet.

VI HAVDE IKKE Kontrolkursus paa Lyngby, og vi var enige om, at det var forkert. Forstander Hansen spurgte mig, om jeg kunde paatage mig den Opgave at undervise Kontrol-Eleverne. Det mente jeg nok, jeg kunde, vel at mærke, naar jeg fik grundig lært, hvad det egentlig gik ud på. Paa Tune Landbrugsskole var der Kontrolkursus i August Maaned, og der indmeldte jeg mig som Elev. Det blev en herlig August Maaned.

Foroven til venstre: Ludvig Schrøder, til højre: Forstander J. Brink Larsen, Tune, og nederst: Forstander I. I. Hansen, Lyngby.

Jeg boede hos Forstander Brink Lassen. Han var dengang i sin bedste Alder. Han havde megen komisk Sans, var en ypperlig Fortæller, og jeg kan endnu se ham for mig og høre hans hjertelige Latter i mine Ører. Landbrugslærer Løje, som jeg senere fik meget med at gøre, var Leder af Kontrolkursuset. Han var inde i sit Stof, var kort og klar i sin Fremstilling, idet hele taget en fortrinlig Vejleder.

Medens jeg var i Lyngby, lod Folke-museet de første gamle Gaarde opstille paa et Areal i Nærheden af Skolen og i Samarbejde med Landbrugsmuseet, som Statskonsulent K. Hansen var den egentlige Stifter af og Leder for. Direktør Bernhard Olsen, der var Direktør for Folke-museet og Leder af Opstillingen og Indretningen af de gamle Gaarde, kom i Sommertiden næsten daglig til Lyngby. Han fortjener i høj Grad at mindes i Forbindelse med det værdifulde og smukke Fri-landsmuseum i Lyngby. Han var noget af en Bulderbasse, og da K. Hansen heller ikke altid var let at flytte med, selv om han i Modsætning til Bernhard Olsen var uhyre stilfærdig, var Sammenstød mellem dem ikke ualmindelig. Det forhindrede imidlertid ikke et fortrinligt Samarbejde om de to Museers Trivsel.

Bernhard Olsen havde bedt mig være Vejleder for Selskaber, der kom for at besøge de gamle Gaarde, saa jeg fik paa den Maade en Del med ham at gøre. Han havde et lille Lysthus paa Museets Areal, og her fik han sig mængden en god og høj Whisky. En Dag kom Daniel Bruun paa Besøg i Lysthuset, og ved den Lejlighed blev Bernhard Olsen skaaret ned, saa han fuldkommen tabte Mælet. Han sad og udbredte sig i højstemte Vendinger over Daniel Bruuns Kone og hendes Yndigheder. Da der blev en lille Pause, sagde Daniel Bruun meget arrigt: »Ja! Jeg har nu aldrig haft noget til overs for de Mænd, der synes bedst om andre Folks Koner«. Der blev en ildevarslende Stilhed i Lysthuset, og jeg skyndte mig ud til anden Virksomhed.

Medens jeg var Lærer i Lyngby, havde vi i August Maaned et Kursus for Almueskolelærere, som selv drev deres Jord.

Det var altid en fornøjelig Maaned, og Lærerne var taknemlige at arbejde sammen med. De forstod at spørge sig frem til de Oplysninger, de ønskede at faa, og deres indbyrdes Samtaler var det en daglig lærerig Oplevelse at overvære. Størstedelen af disse Skolelærere var Jyder, nærmere betegnet Midtjyder, og af disse var adskillige fra Viborg Amt, et Forhold, der ikke blev uden Betydning for min Kones og min Tilknytning til Viborg-egnen.

De kom ofte en to—tre Stykker i vort Hjem, og vi havde mange og fornøjelige Aftener sammen med dem — fulde af Lune og Historier — som de var.

DER var omkring Aarhundredskiftet blandt Landbefolkningen en vaagnende og stærkt udbredt Interesse for at udnytte teoretisk Viden. Forsøgslaboratoriets Resultater og Resultaterne fra Statens Forsøgsstationer og de lokale Markforsøg havde man fattet stor Interesse for at faa udnyttet i de enkelte Landbrugsbedrifter. Landbrugskandidater, der tidligere ikke havde staaet i høj Kurs hos de almindelige praktiske Landmænd, blev nu stærkt efterspurgt som Konsulenter og Landbrugslære. Nye Landbrugsskoler blev oprettet. Her i Viborg-Egnen arbejdede man i flere Aar for Oprettelsen af en Landbrugsskole; men det var først 1906, der rigtig kom Fart i Arbejdet. Det var Viborg Amts landøkonomiske Forening, der gik i Spidsen for Arbejdet. Denne Forenings Sognekasserere gennemtrawlede hele Foreningens Omraade og fik tegnet en Aktiekapital, der sammen med Bidrag fra Viborg By, Asmild-Tapdrup Sogneraad, Handelsstandsforeningen i Viborg og Pengeinstitutter, androg noget over 60.000 Kr.

Aktiekapitalen var tegnet under den Forudsætning, at den ikke skulde forrentes eller tilbagebetales. Det var faktisk paa det Tidspunkt en betydelig økonomisk Indsats. Den 12. Oktober 1907 stiftedes Aktieselskabet Asmildkloster Landbrugsskole.

Den for Skolen valgte Bestyrelse købte 45 Td. Land af Viborg By, som paa det Tidspunkt ejede det gamle Asmildkloster. Bestyrelsen vedtog endvidere, at før der skete mere, skulde man finde det Ægtepar, som man turde betro Ledelsen af Skolen, saa de kunde være med ved Planlæggelsen af Byggeriet og med til Anskaffelsen af Skolens Inventar.

Jægermester, senere Hofjægermester A. Krabbe paa Hald var Formand for Landboforeningen, og han blev Formand for Skolens Bestyrelse, hvad han blev ved med at være til sin Død 2. Maj 1933. Han var overordentlig interesseret i Skolen og dens Arbejde, og min Kone og jeg skylder ham megen Tak. Ingeniør Th. Claudi Westh var Skolens Næstformand. Han var meget ivrig for Skolens Oprettelse, og han var Lærer ved Skolen, indtil han forlod Hedeselskabet.

Saa vidt jeg kan skønne, var det ved en Artikel, Claudi Westh skrev i »Viborg Stifts Folkeblad«, at Sagen blev bragt frem, og at Landboforeningens Bestyrelse tog sig saa kraftigt af den, som Tilfældet

blev. Af de Mænd, der tog stærkt Del i Arbejdet med Aktietegningen, lever endnu Gaardejer Jens Nørgaard, Thisted, og Gaardejer Chr. Worsøe, Skals, derimod er Gaardejer Valdemar Villumsen, Vordé, Gaardejer Jens Vesterby, Løvel, og Husmand Carl Lysdal, Mellemvandet, forlængst døde.

NAAR min Kone og jeg blev opfordret til at lede den nye Skole — jeg var kun 31 Aar, min Kone kun 26 — skønner jeg, at der var forskellige paa-viselige Aarsager hertil.

En Søn af Gaardejer Vesterby i Løvel, P. Vesterby, havde været Elev paa Lyngby Landbrugsskole. Flere af de Skolelærere fra Viborgeggen, som havde haft mig til Lærer paa Kursus i Lyngby, var mig og min Kone meget venligtsindede. Valdemar Villumsen, Vardegaard, og jeg havde været Elever sammen paa Askov Højskole. Det, der imidlertid slog »Hovedet paa Sømmet« i Forbindelse med Henvendelsen til os, var sikkert Hofjægermester Krabbes Forhandlinger med Statskonsulent K. Hansen.

Det skadede heller ikke vore Muligheder for at komme i Betragtning, at Redaktør Rasmus Bertelsen var blevet Redaktør af »Viborg Stifts Folkeblad«. Bertelsen og jeg var Ungdomsvenner fra Askov, og det Venskab, vi stiftede her, holdt usvækket indtil Bertelsens alt for tidlige Død 1. November 1927.

Statskonsulent K. Hansen havde forbedret mig paa, at vi vilde faa en Henvendelse fra Viborg, og han tilraadede os at tage venligt paa Sagen. Han troede, at der maatte være en smuk Fremtid for os i Viborgeggen. Han hævdede, at der var en stærkt voksende Interesse for landøkonomisk Oplysningsarbejde i Midtjylland, og han troede, at Viborg — Jyllands gamle Hovedstad — var det rigtige Sted at lægge Skolen.

Det samme mente min Svigerfar, Højskoleforstander H. Rosendal, og han godtgjorde sin Interesse for Sagen ved at tilbyde min Kone 10.000 Kr. som Forskud paa hendes Arv.

Kort Tid efter modtog jeg et Brev fra Krabbe paa Hald. Han bad mig møde sig paa Hotel Cosmopolite i København. Samtalen førtes meget forsigtigt fra Krabbes Side. Han fortalte mig om den Skole, som Egnen ventede sig saa meget af, og endte med at sige, om jeg troede, at min Kone og jeg kunde interessere os for at rejse

til Viborg; men han skyndte sig at tilføje, at han aldeles ikke i Dag havde nogen Bemyndigelse til at forhandle med mig. Jeg skulde høre fra ham, dersom der i det hele taget blev Grund til at føre Forhandlingerne videre. Da jeg rejste hjem, regnede jeg egentlig ikke med at høre mere fra ham.

K. Hansen hørte med Interesse paa mit Referat af Samtalen og spurgte med et smøret Smil, »om jeg havde været saa længe borte fra vort fælles »Fædreland«, at jeg havde glemt, hvordan en forsigtig Jyde tager paa saadan en Sag. Han spørger da først om Prisen paa Hoppen, naar det er Plagen, han vil købe. I øvrigt kan jeg fortælle dig, at Krabbe lige har ringet mig op og takket mig. Det er det helt rigtige Par, havde Krabbe sagt.« —

Da der nu syntes at blive Alvor i Sagen, rejste jeg til Tune for at tale med *Brink Lassen*. Han var meget betænkelig. — Jyderne vil længere bort, naar de skal paa Skole, og dersom det i det hele taget kan gaa med en Landbrugsskole ved Viborg, saa kan jeg forsikre dig for, at det er det nordligste Sted i Danmark, der kan drives en saadan Skole. Du kan jo se, hvordan det er gaaet hidtil — og saa nævnte han Odense, Aars, Ødum og Ørsted. *Brink Lassen* havde Forstand paa Penge og deres Værdi, og dersom vi vovede Risikoen ved at tage til Viborg, tilraadede han stor Forsigtighed med Hensyn til Anskaffelser. — Køb det billigste, I kan faa. Gaar det godt, kan I faa Raad til at forny det. Gaar det daarligt, tjener I det, der er sparet. —

Brink Lassen troede mest paa det sidste, og det var jo ikke saa trøsterigt. —

Det var imidlertid Egnens Folk, der selv havde taget Initiativet til at rejse Skolen, og vi var kommet til at tro paa, at de ogsaa vilde sende deres Børn til os, dersom vi kom derop, og det viste sig at være rigtigt, endog før Skolen blev færdigbygget.

⊗ **UMIDDELBART** før Jul blev min Kone og jeg kaldt til Viborg til Forhandling med Skolens Bestyrelse, og jeg skulde samtidig holde Foredrag i Landboforeningen om et fagligt Emne. Der var fuldt Hus til Foredraget, og Forhandlingen med Bestyrelsen gik glat fra Haanden. Vi skulde forpagte Skole og Jord. Jorden skulde overtages til April og Skolen, naar den blev færdig. Et Medlem af Skolens Bestyrelse, *Jens Nørgaard*, Thisted, førte Tilsyn med Jordens Drift, da jeg ikke kunde forlade Lyngby Landboscule før til August. I Kontrakten var en Bestemmelse om, at jeg kunde opsiges den med 1 Aars Varsel fra en 1. April, men der blev venligt spurgt mig, hvor lang Tids Opsigelsesfrist jeg forlangte, hvortil jeg bemærkede, at jeg ikke forlangte større Frist end den, Bestyrelsen fik. Hertil sagde Herredsfuldmægtig *Es-mann*, der havde konciperet Kontrakten:

»Unge Mand, De er nok ikke klar over, at det er en Venlighed fra Bestyrelsens Side, og desuden maa De huske, at De kommer til at investere mange Penge, som oven i Købet maaske ikke er Deres egne Midler.« Dertil bemærkede jeg vel nok lidt flot, at det forstod jeg meget vel, men jeg maatte gøre Bestyrelsen opmærksom paa, at dersom det kom til at gaa daarligt paa Skolen, vilde vi ønske at forlade den jo før jo hellere, og dersom det kom til at gaa godt, vilde vi ikke være saa lette at komme af med, som Bestyrelsen maaske troede i Dag. — Jeg iagttog nogle Glimt i Øjnene paa Bestyrelsen, der virkede advarende. —

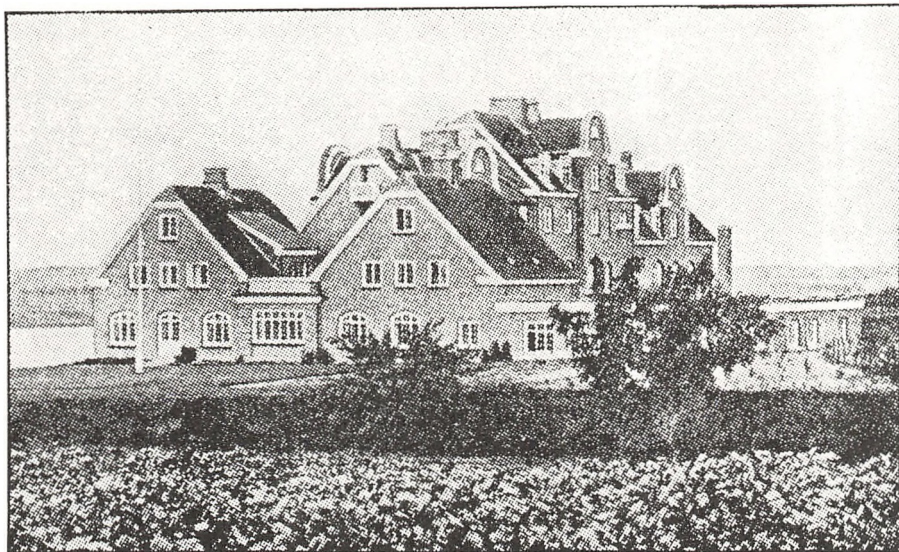
I øvrigt vil jeg hertil føje, at vi kun har Taknemlighed i vort Sind over for Skolens Bestyrelse fra de 25 Aar, Samarbejdet varede. De blandede sig aldrig i Skolens daglige Ledelse, men var altid parate til at støtte os med deres venlige Indstilling imod os.

Bestyrelsen ønskede at bygge en smuk Skole, og man henvendte sig derfor til »Akademisk Arkitektforenings Udvalg for bedre Byggeskik paa Landet«; Formanden, Professor *M. Nyrop* anbefalede blandt andre Arkitekt *Ulrik Plesner*, og det blev ham, der fik til Opgave at bygge Asmildkloster Landbrugsskole. *Plesner* har blandt andet bygget Studenterforeningens Bygning i København, Klitgaarden paa Skagen og Roskilde Højskole. *Plesner* var Søn af Pastor *Plesner* i Vedersø, og jeg havde kendt ham fra min tidligste Barndom. *Plesner* var meget hyggelig og et fint og elskværdigt Menneske. Hofjægermester *Krabbe* havde lært ham at kende, da han byggede Stationerne langs Viborg—Herning-Banen, og *Krabbe* var meget optaget af at faa ham knyttet til Bygningen af Asmildkloster Landbrugsskole; men han havde en Del Modstand at overvinde, idet en Del af Bestyrelsen mente, at det burde være en Mand med Tilknytning til Viborg. Resultatet blev, at Arkitekt *Jespersen*, *Fredericia*, der var Søn af Murermester *Jespersen*, Viborg, skulde samarbejde med *Plesner* og navnlig tage sig af Avlsbygningerne. —

Plesner var Kvartalsarbejder. Da han havde gennemtænkt Sagen, arbejdede han uafbrudt i to Døgn paa Skitsen til Asmildkloster Landbrugsskole. De følgende to Døgn sov han.

Professor *Skovgaard* arbejdede paa det Tidspunkt i Viborg Domkirke. *Plesner* beundrede ham og brugte altid Tiltalen »Mester«. *Plesner* og jeg havde mange overordentlig fornøjelige Samtaler med ham i Domkirken, hvor han færdedes i sin islandske Trøje.

Da vi planlagde Avlsbygningerne, var Bestyrelsen meget betænkelig ved, at jeg vilde have saa megen Plads til Kreaturer og Svin. De mente, der aldrig blev fyldt

Asmildkloster Landbrugsskole omkring 1910.

i de Stalde. Halvtomme Stalde virkede kolde og gav Indtryk af et Landbrug i Forfald, mente man.

I Hestestalden vilde jeg helst kun have Plads til 2, højest 3 Heste; men her maatte jeg bøje mig. Der blev Plads til 4 Heste og to store Bokse. Boksene har aldrig været brugt til deres oprindelige Formaal, hverken i min eller i min Eftermands Tid. —

Det var oprindelig Meningen, at der skulde være 25 Elevværelser med to Elever i hvert Værelse og Plads i en øverste Etage til Indretning af yderligere 10 Elevværelser, naar der engang blev Brug for det.

Hen midt paa Sommeren blev det klart, at det ikke vilde forslaa med Plads til 50 Elever, og det blev saa besluttet at indrette Loftsetagen til yderligere 20 Elever.

☼ SKOLENS Indvielse fandt Sted den 31. Oktober 1908. Gymnastiksalen og den store Skolestue var fyldt til sidste Plads. Foredragene blev holdt fra Balkonen mellem de to Sale. De, der maatte ønske nærmere Oplysninger om Asmildkloster Landbrugsskoles Tilblivelse og Drift i de første 25 Aar, kan jeg henvise til Skolens Jubilæumsskrift, udarbejdet af A. P. Aidt og J. Fastrup 1933, til Elevforeningens Aarskrift 1933 samt en fortrinlig Redegørelse af Redaktør Bertelsen i Elevforeningens Aarskrift 1910, der har til Overskrift: „Inden de første Elever kom...“

Forstander Brink Lassen, Tune, talte ved Skolens Indvielse, og han saa nu lidt lysere paa Skolens Fremtid, end han havde givet Udtryk for den første Gang, jeg talte med ham om Asmildkloster Landbrugsskole. Inden han rejste, gav han — over for min Kone og mig — Udtryk for, at efter den Interesse og Begejstring, han havde

mødt paa Indvielsesdagen, troede han endnu mere paa en god Fremtid, end da han rejste hertil.

— Det kommer nok til at gaa for jer, skal I se, var hans sidste Ord, før han rejste hjem, og det kom til at gaa langt bedre, end baade han og vi havde turdet haabe.

Skolens Økonomi var baseret paa et nært Samarbejde med Landboforeningen og Hedeselskabet. Skolens to første faste Lærere var tillige Konsulenter for Landboforeningen, henholdsvis i Husdyrbrug og Planteavl. Skolens første Lærer i Husdyrbrug var Morten Nielsen, der hidtil havde været Lærer paa Dalum Landbrugsskole og senere blev Forstander for Lundby Landboskole. P. Vesterby fra Løvel blev Landboforeningens Konsulent i Planteavl og fast Lærer ved Skolen. Senere købte Vesterby en Gaard paa Viborg Vestermark og opgav sin Lærervirksomhed. Han opgav senere Konsulentvirksomheden og overtog sin Fødegård i Løvel, som han stadig driver.

Af Timelærere blev ved Skolens Start Th. Claudi Westh, Hedeselskabet, og Botaniker, Dr. Mentz, Hedeselskabet, knyttet til Skolen. Desuden var Dyrlæge Pyndt, Viborg, som under Skolens Start havde været meget virksom, Lærer ved Skolen. Da Claudi Westh blev Leder af Statens Grundforbedringsvæsen, og Dr. Mentz blev Professor ved Landbohøjskolen, blev den nuværende Direktør for Hedeselskabet, Niels Basse, Lærer for Eleverne.

☼ I DE FØRSTE 25 Aar af Asmildkloster Landbrugsskoles Tilværelse, da min Kone og jeg stod for Styret, havde vi et godt Samarbejde med vore Medhjælpere baade i Skolearbejdet og i Bedriften iøv-

rigt. Vi havde et fornøjeligt Samvær med de mange unge Lærerfamilier, som kom til og gik fra i de 25 Aar. Naar jeg nævner dette, er det, fordi jeg anser det for en Hovedbetingelse, at alt gaar bedst muligt. Er der ikke Harmoni i Tilværelsen og Samarbejdet, forplanter det sig til Eleverne, og det hele bliver ikke til det, det skal og bør være.

En Skoleleder skal være meget forsigtig med at blande sig i sine Medhjælperes Undervisning. En Lærer maa selv finde sin Undervisningsform. Kan han ikke det, maa han finde sig en anden Virksomhed.

Den ubetalelige Fordel har den frie Skole, at den kan skaffe sig af med de Medhjælpere, som er uegnede til Lærergerning. De kan jo godt være fortrinlige Medborgere i andre Livsstillinger. Et Menne-ske, der ikke selv kan finde sin Undervisningsform eller sin Forhandlingsform, er der ingen, der kan hjælpe selv ved de allerdygtigste Indgreb.

Der er ingen Steder, dette opleves tydeligere end i Rigsdagsforhandlinger. Den Rigsdagsmand, der ikke kan hjælpe sig selv i en Forhandling, kan ikke hjælpes selv af den dygtige Debattør blandt sine Meningsfæller. Han „taber sit Ansigt“, ved en saadan Hjælp og er dermed ude af Spillet. —

Asmildkloster Landbrugsskole indbød ved sin Start til følgende Kursus:

1. Et almindeligt Landbrugskursus paa 5 Maaneder.
2. Et udvidet Kursus paa 9 Maaneder fra Novbr.—August.
3. Et Kontrolkursus i Apríl.
4. Et Kursus i Mosekultur, Sandagerbrug og Læplantning.
5. Korte Kursus i Januar og Februar i Planteavl og Husdyrbrug.
6. Forberedelseskursus i Oktober.

Det var Ingeniør Th. Claudi Westh, der bad for, at vi fik holdt et Forberedelseskursus i Oktober, hvor der skulde undervises i Dansk og Regning. Det var en smuk og udmærket Idé. Vi, der var skeptiske, fik desværre Ret. Der meldte sig ingen Elever.

Det korte Kursus i Januar og Februar maatte vi opgive, da der kom saa mange Elever paa det almindelige Landbrugskursus, at der ikke blev Plads.

Det udvidede Kursus paa ni Maaneder gik nogle Aar, men der var kun ringe Tilslutning, og det gik med Tab. Vi fik derimod oprettet et Kursus for Skovfogedelever 1921, som fik stor økonomisk Betydning for Skolen; men derom lidt senere.

Den 4. November 1908 begyndte Skolen med 61 Elever. I de første 25 Aar havde vi paa vort almindelige Landbrugskursus 2189 Elever, omtrent Halvdelen af Eleverne var fra Viborg Amt. Der blev uddannet 573 Kontrolassistenter og 498 Skovfogedelever.

Det Kursus i Mosekultur, Sandagerbrug og Læplantning, som ogsaa var Claudi

Wesths Idé, fik vi megen Fornøjelse af i nogle Aar. Der kom mange praktiske og dygtige Landmænd fra de nærmere og fjernere Hedeegne. Der var adskillige ældre Hededyrkere, som havde gennemført et dygtigt og samfundsnyttigt Opdyrkningsarbejde, og de forstod gennem deres velovervejede Spørgsmaal at faa det frem, som de havde Brug for. Jeg husker, at Ingeniør Claudi Westh og jeg efter det første Kursus var enige om, at vi maaske havde lært mere af Eleverne, end vi havde kunnet lære dem, selv om vi kunde give dem Svar paa en hel Række Spørgsmaal, som de ikke selv havde kunnet hitte ud af.

Indtil vi efter det andet Skoleaar opnaaede Statsanerkendelse, laa Økonomien stram, til Trods for at Samarbejdet med Landboforeningen og Hedeselskabet var en stor økonomisk Lettelse. Med Statsanerkendelse kunde vi som de øvrige Landbrugsskoler faa Andel i Statstilskud og modtage amtsunderstøttede Elever. Skolepengene var smaa dengang, vi begyndte paa Asmildkloster. Eleverne betalte 40 Kr. om Maanedet for Undervisning og Kost og 5 Kr. pr. Maaned for Værelse, Lys og Varme. Med de 10.000 Kr., min Svigerfader havde stillet til Raadighed, skulde vi have anskaffet Besætning og Inventar baade i Landbruget og til Husboldningen. Da vi kom hen paa Vinteren, begyndte det at knibe med Likviditeten, selv om vi havde fulgt Brink Lassens Raad om at købe billigt.

✿ EN KØBMAND i Viborg var jeg kommet til at skyldte 4—5000 Kr., og det var helt rimeligt, at han vilde have sine Penge. Han sendte mig en Veksel paa Beløbet til Underskrift. Det var jeg imidlertid ked af. Det stod mig klart, at jeg vilde faa Brug for mere Kredit, og naar man opdagede, at jeg var „Vekselrytter“, var jeg klar over, at det ikke vilde styrke Kreditten. Jeg maatte paa en eller anden Maade have et Laan. Jeg drøftede Sagen med min Ven, Redaktør Bertelsen, der sagde, at den Veksel maatte jeg ikke skrive under paa. Han vilde i det hele taget raade mig fra at laane Penge i Viborg. — Jeg skal ringe til Sigurd Berg og spørge, om „Folkebladet“ ikke maa financiere dig, indtil du faar din Likviditet i Orden. Saadan blev det. Købmanden ringede jeg til og meddelte ham, at dette med Veksler fandt jeg var en kedelig Form; men han kunde sende en Dreng op med kvitteret Regning. — Der kom ingen Dreng, men Købmanden kom selv kørende i Landauer en Times Tid efter og meddelte mig, at detastede jo aldeles ikke med „det lille Beløb“. Siden da har jeg ingen Vanskeligheder haft med Kredit i Viborg. — Bertelsen var — saa længe han levede — Skolen og os en ualmindelig god Ven. Han drog Omsorg for, at der i „Folkebladet“ meget jævnlgt var smaa Notitser om Skolen og dens Læreres Virksomhed uden for Skolen; men han

passede meget nøje paa, at det ikke fik Karakteren af højstemt Ros. Af de Mennesker, jeg har samarbejdet med, er der ingen, der bedre har forstaaet Betydningen af den gamle Sandhed: „Sid din Ven nær; men sid ikke Laaret af ham.“ — Gennem Bertelsen fik vi paa Skolen et nøje Kendskab til Husmanden *Anders Nielsen* fra Tapdrup... og hans Familie. *Anders Nielsen* var Landbrugsminister, da Skolen begyndte, og han var — trods sit noget robuste Ydre — et ualmindelig reelt og fint Menneske, hvis Karakter var fuldkommen i Orden. Vi havde ofte et lille hyggeligt Besøg af ham, naar han Lørdag Morgen kom med Nattoget. Han havde faaet den i og for sig udmærkede Idé, at hans Korpus vilde have godt af, at han spadserede hjem til Tapdrup. Naar vi havde faaet Morgenkaffe, og han kom i Gang med at fortælle, hvad han havde oplevet siden sidst, løb Tiden ofte fra ham og os, og det endte i Regelen med, at jeg kørte ham til Tapdrup, dersom han skulde naa hjem til Middag. —

✿ NAAR *Anders Nielsen* skulde tale i Gedsted, hvad han gjorde en Gang hver Sommer, var Bertelsen og jeg i Regelen med. Fra Viborg til Gedsted er der mellem 3 og 4 Mil. *Anders Nielsen* havde, da han blev Landbrugsminister, anskaffet sig et Par flotte gule Køreheste. Var Vejret godt, gørte vi med dem, og ellers i lejet Landauer. Der var festsmykket i Gedsted, naar *Anders Nielsen* holdt Vælgermøde. Der var Æresport ved Indkørslen til Gedsted og Flag ved Hus og Gaard. Ak ja! Det var dengang. —

For Skolen og dens Lærere var det af Betydning, at vi blev kendt af Befolkningen i Viborgegnen. De af Viborgegnens Lærere, som havde været paa Kursus i Lyngby, sørgede for, at vi kom ud at tale i Foredragsforeningerne, og Sognekasse-

terne og Formændene i Husmandskredsene arrangerede sammenhængende Foredragsrækker rundt i Amtet. Med de Befordringsmidler, der dengang stod til Raadighed, Tog, Cykle eller Hestekøretøj, var disse Ture ofte anstrengende, ikke mindst fordi Møderne i Regelen var Aftenmøder om Vinteren; men de var fornøjelige og utvivlsomt særdeles nyttige for Skolen.

✿ VI MØDTE megen Hjælpsomhed fra Egnens Befolkning. Det vil føre alt for vidt her at nævne Navne paa alle dem, der fortjener det, men jeg vil dog gerne nævne to Gaardmænd fra Vorde, som meget ofte i de første og vanskelige Aar kom et Smut op paa Skolen, naar de om Lørdagen var i Viborg. Det var *Gaardejerne Laust Jakobsen* og *Valdemar Villumsen*. Som Eksempel paa deres venlige Betænksomhed over for os skal jeg nævne, at de en Dag kom og havde fundet ud af, at vi jo skulde have megen Frugt og navnlig Bærfrugt til vor store Husholdning. „Dette kan I hente i vore Haver, naar I selv vil plukke det, indtil jeres egen Have gror til.“

Gennem Redaktør Bertelsen kom vi i Forbindelse med Familien *Hans Jensen* i Sjørsløv. *Hans Jensen* var Amtsradsmedlem, Medlem af Foreningen af jyske Landboforeningers Bestyrelse m. m. m. Han blev Landstingsmand for Viborg Amt, og jeg kom til at afløse ham i Landstinget 1918, da han nægtede at modtage Genvalg. *Hans Jensen* var en af de klogeste og bedst begavede Bønder, jeg har mødt, og dertil kom det betydningsfuldeste for en Mand i det offentlige Liv. Han var ubestikkeligt redelig. — Han har været en fortrinlig Vejleder i stort og smaat for de mange, der søgte Raad hos ham. Jeg skylder ham megen Tak for, hvad han lærte mig. —

Eleverne ved Middagsbordet.

 I MANGE AAR, navnlig i de Aar, jeg havde meget at bestille, baade hjemme og ude, var mine Jagt- og Fisketure til stor Vederkvælgelse for mig. Jeg fik den Afspænding i min Tilværelse, som giver friske Kræfter. Betingelsen for at faa fuldt Udbytte af disse Friluftsture er, at man kan lukke af for baade det forbigangne og det fremtidige. Det har jeg kunnet, og derfor har jeg ogsaa kunnet sove naarsomhelst og hvorsomhelst, selv om Børnene legede støjende omkring mig, eller Toget skrumlede hen ad Skinnerne. Naar man ellers er rask, spiller »Viljen« her en alt afgørende Rolle.

I Viborgegnens mange Bække og Aarer var der, navnlig for 50 Aar siden, mange Foreller. I de større Vandløb gik Laksørrederne op. De omfattende Vandløbsreguleringer i de sidste Aartier, som har haft saa stor Betydning for Landbruget, har just ikke været fremmede for Fiskeriet.

Jeg har haft mange herlige Samtaler med den stedlige Befolkning paa disse Fisketure. Jeg skal nøjes med at gengive en, som det ofte har været mig til saamegen Glæde at tænke paa, saa jeg tror, jeg kan gengive den ordret. Det var ved Karup Aa, en Mils Vej Øst for Karup. Det var en lummer Sensommerdag, og det smaaregnede. Forellerne bed livligt, og jeg fik mange, men de var forholdsvis smaa. Paa den modsatte Side af Aaen kom en Mand ned imod mig, og jeg var klar over, at han vilde have at vide, hvem jeg var. Jeg besluttede, at det ikke skulde komme til at gaa saa helt let for ham.

— Godau! No du er nok et her fra e Egn. Jeg sagde nej, og vi gik videre.

— Er du jen a de hær halvtovli Kvenhavner, der ræsser her ve æ O i de sist oringer. De taar for Resten et not; men de gor jo da og trejer æ Græs nier?

Jeg sagde nej.

— No! Dær tu du en bette jen. Lidt efter: — Der er sku jen te. De war endda ve mig Sie a æ O, men de mo du no godt.

Stemningen var altsaa endnu venlig.

— Er du maaskejsen jen a di Sagførere

fra Viborg, der løver a anner Folks Skjælsmaal og Søllehed, og som ossaa ræner her ve æ O. No! Dær var jen te. Der-som du blyver goend hær ret læng, saa vel æ Vand sku søk slem i æ O.

Nu syntes jeg, Tiden maatte være inde til at fortælle ham, at jeg var Forstander Hauch fra Asmildkloster Landbrugskole.

— No seje da! De ung sejer, at du et er saa ring te aa lær fra dæ. Naar vi no kommer hen te æ Overgaang, saa maa du heller gaa me hjem, saa ska Kjæsten kom te aa gi æ Kaffe.

Jeg tilbragte en meget fornøjelig Times Tid sammen med Kjæsten og hendes Mand.

En meget fornøjelig Oplevelse havde jeg engang ved Karup Aa i Høgild sammen med to af Lærerne ved Skolen, Petersen-Dalum, som alle kender fra Radion, og Hougaard, der nu i mange Aar har været Sekretær i de jyske Landboforeninger. Dalum var ivrig; men han var i hvert Fald ikke dengang nogen fuldt uddannet Lystfisker. Han fik Bid, og Hougaard og jeg var klar over, at der var noget usædvanligt paa Færde. Han løb fra og til Aaen omkring en Busk ved Aabrinken. Da vi kom hen til ham, viste det sig, at han havde haft det ene Ben lidt længere nede i Aaen, end Støvlerne og Bukserne havde haft godt af.

— I kan tro, det er en ordentlig Karl, der er paa Krogen, sagde han. Da han endelig fik Snøren ind, viste det sig, at Fangsten var en pæn Aal paa ca. 1½ Pund; men det var jo ikke den store Ørred, som han under sine Anstrengelser havde drømt om.

En pudsig Oplevelse med vores Kokkepige, engang jeg kom hjem fra Karup Aa, kan jeg ikke nægte mig at fortælle. Det var ikke altid, Fiskene bed i Karup Aa. Naar Fiskeriet slog fejl, købte jeg af og til af Landmændene, der fiskede Laks med Tokegarn, en pæn Fisk og tog med hjem.

Den paagældende Dag havde jeg købt en Laks paa godt en halv Snes Pund. Min Kone og Kokkepigen tog mod mig i Haven, og medens Kokkepigen med stor Begejstring løftede den store Fisk, fortalte

jeg, at den var købt og ikke fanget af mig. Hun stod et Øjeblik og smed derefter Fisken hen paa Plænen med en Bemærkning om, at saa var der jo ikke noget ved det hele, hvorefter hun forsvandt ind ad Havedøren. Mariane havde afgjort Ret. Der var ingen Plads for Begejstring. Den Forskel er der paa en købt og fanget Fisk.

I FISKEHISTORIER har Fisken stor Tilbøjelighed til at vokse, eftersom Tiden gaar. En virkelig fin følt Fiskehistorie saa jeg forleden Dag i et Blad. En Journalist spørger en prosaisk Lystfisker, hvornaar Gedden holder op med at vokse, hvortil Fiskeren svarer: — Naar Fiskeren dør.

I de Aar, vi har boet paa Sølund, hvis Have støder op til Vedsø, har jeg hentet megen Sundhed og meget godt Humør ved at fiske Ørreder, Gedder, Aborrer og Aal i denne Sø, ogsaa tit paa Vindt Mølle Sø, Rindsholm Sø og Hald Sø har jeg haft mange herlige Fisketure.

Jeg har aldrig kunnet tegne mig for en af de »Rekordfisk«, der gaar deres Sejrs-gang gennem alle Landets Blade. Min største Fisk var en Gedde, fanget i Vedsø, den vejede 8½ Kilo, men alle virkelige Lystfiskere vil forstaa mig, naar jeg fortæller, at jeg har haft langt, langt større Fisk helt henne ved Baaden eller ved Aabrinken uden at faa dem.

AF DE MANGE Jagtkammerater fra de svundne 49 Aar her i Viborgegnen, som jeg skylder megen Tak for muntert og hyggeligt Samvær, er der ingen, jeg har jagtet saa mange Timer sammen med som afdøde Proprietær Andreas Pape paa Randrup. Vi fulgte paa al Slags Jagt i mange Aar. Han var en herlig Jagtkammerat. Humørfyldt, udholdende og fornøjelig. Vi kom ofte paa Jagt hos Købmand I. C. Nielsen i Karup og Skovrider Holt, Kragssøhus. Der var mange Urfugle paa Heden og meget løbende Vildt i Kragssøhus Plantage. Desuden havde jeg lejet Jagten i 3 af Hedeselskabets Plantager, hvor der ogsaa var godt med Vildt. Støverjagten var det, der interesserede os mest. Jeg havde faaet fat i en finsk Støver, der havde tilhørt Skibsreder S. Giebelhausen, der paa det Tidspunkt ejede Hald. Hunden hed Veino. Det var en helt usædvanlig dygtig Støver. Den gik langsomt, men den tabte praktisk talt aldrig Foden af det Vildt, den havde rejst.

Den havde et dybt og gennemtrængende Glam, saa vi kunde altid høre, hvor den

var, og i hvad Retning Drevet gik. Dens gode Egenskaber arvedes paa dens Afkom, og Pape og jeg havde i mange Aar en 2—3 Hunde hver af denne Stamme.

Pape mistede sin højre Arm ved en Brandulykke paa Randrup. Han anskaffede sig en lille let Bøsse — Caliber 20 — som han øvede sig saa ihærdigt med, at han opnaaede omtrent den samme Skydefærdighed, som før han mistede Armen. Engang i Marts ringede han mig op og fortalte, at der var Snepper i Randrup Skov. Nu maatte jeg komme, for at overvære »Invalide«s Forsøg paa at skyde en Sneppe. Hunden stod, Sneppen faldt. Papes Glæde overvældede ham. Han slog sin Arm om Halsen paa mig, og Taarerne trillede ned ad Kinderne paa ham. — Jeg forstod ham.

Frisk og fornøjelig var han altid paa vore Jagtture. Engang vi — som saa ofte — var alene paa Støverjagt i en af Plantagerne, kunde Hundene af en eller anden Grund ikke rejse Vildt. Pludselig raabte Pape til mig: — Kom, skal du se. Der er frisk Fod i Skoven. Da jeg naaede hen til ham, pegede han med Bøssen ned paa Aftrykket af en lille Damestøvle i Sandet og udbrød: »Her staar sku da Foden af en Hind!«

Nu er Pape for længst borte.

ET AF DE første Aar, jeg var i Viborg, blev jeg Medlem af Viborg Jagtselskab, der havde Jagten i Undallslund og Andejagten paa Viborgsøerne. Det gik stilfuldt til paa disse Jagter. — Af Deltagere i Selskabet skal jeg nævne Købmand Martin Andersen, der var Selskabets Formand. Han var en munter Mand; men til Tider lidt »stikkens«. Gamle Sagfører Ørum, der var en overordentlig venlig og i allerbedste Forstand fin Mand. Der var Overretssagfører Jørgensen. Han var fuld af Historier, der blev fortalt med meget Lune. Der var Kunstmaler Skovgaard og »Goe« Jensen. Goe Jensen var en stor Original. Han var Ungkarl og havde en meget billig Ordning med Preislers Hotel, hvor han spiste. Naar Hotellet skiftede Ejer, siger man, at Goe Jensen og hans Privilegier fulgte med i Handelen.

Engang jeg stod paa Post ved Siden af ham i Undallslund, skød han en Ræv i Springet over en stor Grøft. Han var meget begejstret og raabte hen til mig: »Saa De, at jeg skød den i Flugten.«

Der var Form, Stil og Tradition over disse Jagter. Vi fik serveret Frokost i Skoven, og den bestod gennem de mange Aar altid af »And i Oliven«.

I de senere Aartier har jeg deltaget i mange fornøjelige Jagture sammen med Proprietær Røhr Lauritzen, Demstrupgaard, Direktør Basse, Hedeselskabet, Di-

rektør Tams, Viborg, Apoteker Sørensen, Viborg, Overretssagfører Dahl, Viborg og Skovrider Ringsted for blot at nævne nogle ganske faa, som jeg skylder Tak for fornøjeligt Jagtkammeratskab igennem de mange Aar.

Inden jeg forlader dette Afsnit, vil jeg gerne nævne, at jeg i nogle Aar havde en

meget fornøjelig Hønse- og Harejagt sammen med Sekretær Haugaard, Aarhus, og Statskonsulent Kjær, Aarhus, i Grynderup mellem Hobro og Aars.

Godmodige Drillerier, som kan være saa vederkvægende for Sjælen, spillede en stor Rolle paa disse uforglemmelige Jagtture.

⌘ ALLEREDE medens jeg var Elev i Statsskoven, stod det mig klart, at der burde være mere Plan og Orden i Skovfogedelevernes Uddannelse, der var alt for tilfældig, og navnlig kneb det med de mest almindelige Skolekundskaber. Overhøringerne hos Overførsterne var blevet afløst af en Kommission for Skovfogedelevers Uddannelse, hvis Formand var Professor *Helms* ved Landbohøjskolen. I 1908 udkastede jeg en Plan til Afholdelse af et Kursus paa 5 Maaneder, som alle Eleverne skulde gennemgaa, inden de paabegyndte den praktiske Uddannelse i Skovene. Undervisningen omfattede især Regning, Dansk, Botanik, Jordbundslære, Ernæringslære for Planter, Landmaaling, Nivellering og Tegning.

Planen blev godkendt af Skolens Bestyrelse og indsendt til Professor *Helms*. Der blev vist Interesse for Sagen, men der kom ikke mere ud af det dengang.

⌘ KGL. Skovrider *Vestergaard* havde afløst *Helms* som Formand i Kommissionen, og han kom op til mig i Landstinget i Efteraaret 1920 og meddelte mig, at Kommissionen ønskede at optage Forhandlingerne med mig om den Plan, jeg for mange Aar siden havde indsendt til Professor *Helms*. Baade Bestyrelsen og Skolens Lærere blev glædeligt overrasket. Det betød nemlig en langt bedre Udnyttelse af Skolebygningen og Lærerstabten. Lærerne kunde knyttes fastere til Skolen og beskæftiges hele Aaret, og for Skolens Økonomi i det hele taget var det et stort Fremskridt. Tomgang er dyrt, og her paa Asmildkloster drejede det sig praktisk talt om Tomgang i den halve Del af Aaret.

Forhandlingerne mellem Skovrider *Vestergaard* og mig gik hurtigt fra Haanden. Vi endes i det væsentligste om den Plan, jeg havde udkastet i Vinteren 1908, og den følges med visse Ændringer den Dag i Dag. Kursuset er blevet forlænget med en Maaned, og der er indført enkelte nye Fag.

Det sidste nye, der er kommet til i Aar, er Undervisning i Maskinlære. Mekaniseringen gaar jo nu ogsaa sin Sejrsgang gennem Skovdriften. —

Kursuset afslutter med Prøve med Dumpefag i Regning og Dansk. 1921 begyndte det første Kursus for Skovfoged-

elever paa Asmildkloster med 40 Elever. I de Aar, vi var paa Skolen, var Kursuset besøgt af 498 Elever. Eleverne paa dette Sommerhold var vidt forskellige fra Vinterholdet. Det var unge Mennesker i Alderen fra 17 til 20 Aar, og de kom fra Hjem af højst forskellig Beskaffenhed, baade økonomisk og kulturelt. De 498 Elever fordelte sig med 30 pCt., der kom fra Hjem, der havde Tilknytning til Skovene. Ca. 20 pCt. var Landmandssønner, knap 20 pCt. var Sønner af Embedsmænd og Resten fordelt paa andre Erhverv. —

En Del af de unge Mennesker var forældre, men den indbyrdes »Affiling« bragte i Reglen Orden i det Forhold ret hurtigt. — Som Helhed var vi glade ved at arbejde med disse Sommerhold. De allerfleste af vore gamle Skovfogedelever sidder nu rundt i Landet som dygtige Skovfogeder eller som Ledere af eller betroede Medhjælpere i Savværker og Træindustri-fabrikker.

Skovrider, nu Hofjægermester og Overførster O. *Fabricius*, Vallø, havde afløst Skovrider *Vestergaard* som Formand i Kommissionen, og det var først og fremmest ham, vi forhandlede med. Han kom ret jævnligt paa Skolen, navnlig i de første Aar, og vi var altid meget glade for hans Besøg.

Ved den afsluttende Prøve medvirkede — i de Aar, vi var paa Skolen — foruden Formanden Skovriderne P. H. *Lassen*, Vemmetofte, og Biilmann, Hammel, og Skovfogederne V. *Rasmussen*, N. F. *Nielsen* og Overskovfoged *Wognsen*. Prøven strakte sig over 3—5 Dage, og de var ikke kendelige. — Der var et udmærket Samarbejde inden for Kommissionen. Som et godt Bevis herpaa kan jeg nævne, at Spise-pauserne og andre Pauser blev blandt andet flittigt benyttet til godmodige Smaadrillerier og Jagthistorier. —

⌘ *FABRICIUS* var dengang Skovrider paa Frederiksværk, hvor jeg kom hos ham paa Klapjagt. Jeg har endnu et Ar i min Jagtsamvittighed for en fæl Forbier til en Ræv i Brøde Mose. — I øvrigt har jeg kun gode Minder om venlig Gæstfrihed paa Arresødal. —

Hos Skovrider Biilmann kom jeg ogsaa enkelte Gange paa fornøjelige Klapjagter. Hos Hr. og Fru Skovrider *Lassen* paa Vemmetofte Skovridergaard har jeg gennem Aarene nydt megen Gæstfrihed, haft mange hyggelige Samtaler og deltaget i

mange Klapjagter paa Mark og i Skov. Jeg traf her sammen med de samme venlige og hyggelige Mennesker Aar efter Aar. — Der var i Reglen mange Harer og Fasaner og meget Raavildt, som der dog ikke maatte skydes til ved Klapjagterne paa Vemmetofte. Det var kun undtagelsesvis, at der kom Ræve for. Skytten drog Omsorg for, at de blev holdt nede. Dog har jeg haft en uforglemmelig Oplevelse med en Ræv paa en Jagt paa Vemmetofte. Min Sidemand i Saaten skød en Ræv, der sank stendød ned i Knaldet. Da han gik hen og tog den op i Bagbenene, hang der en Fasankok i Munden paa den, og saa godt havde »Mikkel« fat, saa den kunde bæres stadig med Fasankokken fastklemt i Kæberne.

MIN Far og Mor havde i deres sidste Leveaar deres Hjem paa Asmildkloster Landbrugsskole. »Farfar« havde arbejdet haardt hele sit Liv, og saa længe han overhovedet kunde røre sig, gik han og arbejdede i Skolens Have fra Morgen til Aften. Naar jeg skulde en Tur paa Jagt, kunde han dog i Reglen faa Tid at tage med. Støverjagt, som han ikke tidligere havde drevet, kom til at interessere ham meget. Han udtalte, at det var en herlig Jagt for gamle Ben. Naar man forstaar at bedømme, hvor Vildtet har sin Gang, kan man anbringe sig paa en Træstub eller i en Risbunke og lade Hundene og Jagtkammeraterne gøre Arbejdet. Han leverede mange Stykker Vildt i de Aar, han var med paa disse Støverjagter. Han døde Efteraaret 1923, 74 Aar gammel. Mor overlevede ham i 10 Aar og blev 82 Aar. Børnebørnene kom meget hos Farfar og Farmor, og dette var til gensidig Glæde og Opmuntring.

MIN Kones og mine bedste Aar var de 25 Aar paa Asmildkloster. Det var anstrengende med de skiftende Elevehold; men det var interessant og taknemligt. Det sidste faar vi mange velgørende Brevviser paa, naar vi møder de gamle Elever.

I de sidste Aar var jeg alt for meget borte fra Skolen paa Grund af min offentlige Virksomhed. I mange Aar rejste jeg om Vinteren, i Reglen Tirsdag Aften, med Skib fra Aarhus til København og kom hjem Lørdag Morgen. Mine Timer med Eleverne laa derfor Mandag, Tirsdag og Lørdag. I Reglen gik jeg op til Eleverne straks, naar jeg kom hjem, og først efter at vi havde spist til Aften, kunde min Kone og jeg faa Tid og Ro til at faa gennemdrøftet, hvad der var foregaaet paa Skolen i de Dage, jeg havde været borte.

Da jeg blev Medlem af Rigsdagen i 1918, blev Johs. Petersen-Dulum, der havde været Lærer ved Skolen siden 1915, Medforstander for Asmildkloster Landbrugsskole 1920. Senere — 1928 — blev tidligere Lærer ved Asmildkloster Landbrugsskole, Jens Fastrup, Medforstander, indtil han sammen med sin Kone, Augusta, f. Pinholt, overtog Skolens Ledelse og Drift, April 1934.

Selv om vi havde dygtige og forstaaende Medhjælpere, var det for utilfredsstillende at fortsætte med Skolen. Det sidste Aar, vi var paa Skolen, opholdt jeg mig i Tyskland i alt i 5 Uger og i England i 7 Uger til Handelsforhandlinger.

Den 1. April 1924 forlod vi Skolen. Det første Aar boede vi i et lille Hus i Hald Ege. Vi var enige om, at vi vilde bo et smukt og roligt Sted paa vore gamle Dage. Vi fandt og købte Ejendommen Sølund. Haven bærer Præg af, at bedre Jord kunde have været meget ønskeligt; men smukt er her, og vi byggede straks vort »Aftægts« her ved Gaarden med Udsigt over Vedsø.

Inden de første Elever forlod Skolen, indbød vi dem til at besøge os den anden Søndag i Juli 1909. Det blev et meget fornøjeligt Besøg, hvor mere end Halvdelen af Eleverne mødte op, alle med godt Humør. Det andet Elevehold stiftede Eleveforeningen Asmildkloster d. 17. Marts 1910. Laust Nørskov, der var Elev paa Skolen 1909—10, var den drivende Kraft under Eleveforeningens Dannelse. Han blev Formand i Bestyrelsen. Da Krabbe døde 1933, blev Nørskov tillige Formand for Skolens Bestyrelse og er det fremdeles. Folketingsmand Laust Nørskov har været Asmildkloster Landbrugsskole en god Ven. Vi, der har arbejdet ved Skolen, skylder ham megen Tak for aldrig svigende Interesse for Skolens Ve og Vel. —

Hauchs tidligere Medforstander, J. Fastrup, der nu er Forstander for Asmild

INDEN JEG GAAK over til at fortælle om mine Oplevelser i de store Organisationer paa de ofte knudrede, bakkede og ujævne Veje, som man ogsaa er henvist til at færdes paa i Politik, vil jeg fortælle lidt om enkelte Begivenheder, som jeg har haft Tilknytning til i Forbindelse med hjemlige Forhold her paa Viborgegnen. Det laa ret naturligt, at jeg kom med i Landboforeningens Planteavlsarbejde, hvor jeg blev Formand. 1911 blev jeg Medlem af Landboforeningens Bestyrelse og kom derfor til at følge Foreningen af jyske Landboforeningers Delegeretmøde og faglige Møder i Aarhus.

Højesteretssagfører Fritz Bülow var i 1910 blevet Justitsminister i Ministeriet Berntsen, og han bad mig 1911 om at indtræde i Direktionen for Viborg Sindsygehospital, hvor Dr. med. Christian

Omstændigheder at indtræde i Direktionen; men eftersom Tiden gik, kom Samarbejdet til at gaa godt. Amtsvejinspektør Dahlberg og jeg kom hurtigt ind i et godt Samarbejde, og Overlægen fandt sig i ikke mere at være Selvhersker. Ja, jeg er endog tilbøjelig til at tro, at han befandt sig bedre under den nye mere demokratiske Styreform.

Overlæge Geill var i øvrigt en udmærket Leder af sit Hospital i alt, hvad der angik Omsorgen for de syge og ulykkelige Mennesker, som var undergivet hans Varetægt.

Der var to Mejerier i Viborg — et Andelsmejeri og et Privatmejeri. De laa ustandselig i indbyrdes Spektakel og illoyal Konkurrence om Kunderne til Skade baade for Kunderne og Producenterne. Det lykkedes omsider at faa alt samlet om Andelsmejeriet, som havde en meget dygtig og energisk Mejeribestyrelse, som for øvrigt er i fuld Virksomhed endnu.

Meget imod min Vilje maatte jeg en kort Tid overtage Formandsskabet i de sammensluttede Mejerier, indtil Sindene faldt helt til Ro. — Mejeriet er i øvrigt nu for længst flyttet fra den indre Del af Byen og er, saa vidt jeg forstaar, en fuldt ud moderne udstyret Virksomhed.

Da jeg kom til Viborgegnen, hørte Asmild og Tapdrup Sogne i kirkelig Henseende ind under Viborg Domsogn. Domprovsten, *Helweg-Larsen*, var vor Sognepræst, og han var meget ivrig for, at Asmild og Tapdrup skulde have deres egen Præst. Endelig i 1921 lykkedes det at faa Asmild-Tapdrup udskilt fra Domsognet. Flere Aar forud stod disse Forhandlinger paa, og de førtes navnlig med den daværende Kirkeminister *Th. Povlsen*, der overtog Ministeriet efter *Kejser-Nielsen* i 1916. Povlsen afløstes i 1920 af *J. C. Christensen*; men da var Sagen allerede afgjort, medens Povlsen var Minister. Povlsen var stemt for, at Adskillelsen skulde ske; men han havde meget Vrøvl med sin Departementschef, og han bad mig en Dag gaa op til *Damkier* og forklare ham Sagen. Jeg lod mig melde hos Damkier som Næstformand i Asmind Menighedsraad.

For det første lod han mig vente ½ Times Tid. For det andet kom daværende

Højesteretssagfører
Fritz Bülow.

Overlæge
Chr. Geill.

Geill var Overlæge og Formand i Direktionen. De øvrige Medlemmer var Amtsvejinspektør *Dahlberg* og Herredsfoged *Bruhn*. Bülow havde den Opfattelse, at Geill var for eneraadig i Direktionen, og at han var for flot i sin Administration.

Dette sidste var næppe Tilfældet i al Almindelighed; men der laa i Hjørnet af Geills Have en Bygning, der anvendtes til Bolig for Natplejersker, og den vilde han have revet ned, idet han hævdede, at Træværket var raaddent. Den blev ikke revet ned, og den gør god Tjeneste endnu i Dag. Det var ikke under særlig morsomme

Kontorchef Holbøll, som jeg kendte, ud til mig og forklarede, at han for sit Vedkommende var enig med os og Ministeren; men jeg vilde nu erfare, at Departementschefen under ingen Forhold vilde give sit Minde til Sagens Løsning. Han skal have en Ordre, før slipper han ikke Sagen. — De maa huske, at Damkier hører til den gamle Skole, sagde Holbøll, og De faar næppe noget ud af Deres Samtale med ham.

Endelig kom jeg ind. Damkier sad midt for sit Skrivebord med Sagens Akter foran sig. Efter at jeg havde sagt Goddag med til til Omstændighederne passende lille Buk, begyndte Damkier. — »Deres Henvendelse til mig kan De godt spare Dem.« — Og saa fik jeg en lang Forklaring. Da der blev en lille Pause, sagde jeg stilfærdigt, men ret bestemt: — »Undskyld! Hr. Departementschef. Jeg er kommet her for at forklare Menighedens Synspunkter; men det skønner jeg er ganske overflødigt. De er aabenbart ikke tilgængelig for andre Opfattelser end Deres egen.«

— »Gud bevare mig! Vil De ikke sidde ned?«

— »Jo Tak,« sagde jeg. »Det havde jeg for øvrigt ventet, at Departementschefen havde bedt mig om, da jeg kom ind.«

Vi fik derefter en stilfærdig og fornuftig, ret lang Samtale. Holbøll kunde ikke begribe, at Samtalen var blevet saa lang, og Minister Povlsen spurgte mig, hvad jeg havde gjort ved Damkier, for nu var han ikke uvillig til at ekspedere Sagen. Han ønskede bare endnu enkelte Oplysninger fra Stiftsøvrigheden i Viborg.

Damkier var vist, hvad jeg fik Indtrykket af under Samtalen, en udmærket og samvittighedsfuld Embedsmand, hvad J. C. Christensen har bekræftet over for mig. Naar jeg har fortalt Historien, er det for at give et Glimt af en Embedsmands Indstilling, saadan som den aabenbart var

Kontorchef
Holbøll.

Redaktør
K. Kr. Bertelsen.

under Enevælden. Typen findes ikke mere i de ministerielle Kontorer. Den almindelige Opfattelse gaaende ud paa, at vi her i Landet er saa heldige at have en hæderlig og retscaffen Embedsstand, deler jeg ganske, det er ogsaa min Erfaring gennem mange Aars Færden navnlig blandt Centraladministrationens Embedsmænd. Det udelukker jo imidlertid ikke, at man kan træffe Typer, hvis Optræden og Karakteregenskaber kunde og burde være anderledes, end Tilfældet er.

GENNEM Landboforeningens Arbejde blev der skaffet Betingelser for at oprette et Andelsslagteri i Viborg.

Der var ganske vist et Slagteri, et af det engelske Firma Koopmann's Slagterier. Den Englænder — eller rettere Irlænder — der var Direktør for disse Slagterier, boede i Aalborg. Vi kom i Forhandling med ham om Køb af Slagteriet i Viborg, og det gik omsider i Orden; men det er nogle af de besværligste og mest omstændelige Forhandlinger, jeg i det hele taget har deltaget i i mit langt Liv. De foregik bogstaveligt talt i Døgn drift. Vi havde den unge Sagfører Jon Johnsen med til Forhandlingerne, og han vil sikkert bekræfte, at disse Forhandlinger var noget af det mest omstændelige, man kan forestille sig. Vi var begge enige om, at vi havde lært meget af den udholdende Paaholdenhed, vor Modpart havde udvist.

Da Redaktør Bertelsen døde 1928, blev jeg hans Afløser som Statens Repræsentant i Viborg Bys og Omegns Sparekasses Tilsynsraad, hvor jeg med enkelte Afbrydelser har været siden. Dette Arbejde har i høj Grad haft min Interesse i de forløbne 27 Aar. — Der er en egen stærk traditionel Luft om Forhandlingerne i den gamle Sparekasse. Beslutningerne tages uden Afstemning. Formanden maa efter Forhandlingernes Forløb i Tilsynsraadet finde Formen for den Beslutning, som kan samle Raadet uden Protester

Statsskovrider
N. C. D. Vestergaard

Fhv. Kirkeminister
Thorv. Povlsen.

☼ I LANDBOFORENINGERNE har Arbejdet først og fremmest været koncentreret om de faglige Opgaver i Tilknytning til Planteavl og Husdyrbrug, saadan var det, saadan er det, og saadan skal det vedblive at være, dersom man skal holde Medlemmerne sammen i Landboforeningerne. At der i Aarenes Løb er kommet nye Opgaver til, f. Eks. Regnskabsføring, Ungdomsarbejde, Kvindernes faglige Arbejde, Maskinproblemer og m. m., er et Bevis paa, at Landboforeningerne tager de faglige Opgaver op, efterhaanden som de melder sig. Stillingen over for Lovgivningsmagten og Administrationen har altid beskæftiget Landboforeningerne, og navnlig i de senere mærkelige Aartier har Vilkaarene for Køb af Raastoffer til Landbrugsproduktionen og Salget af vore Landbrugsvarer mere og mere præget Forhandlingerne paa Landboforeningernes Delegeretmøder. Til at begynde med varetog Landboforeningerne ogsaa de mindre Jordbrugeres Interesser og administrerede de Bevillinger, der blev givet til Fremme af Husmændenes særlige Interesser.

Omkring Aarhundredskiftet begyndte Oprettelsen af Husmandsforeningerne. Den første Husmandsforening blev oprettet i Klim i Hanherred 1896, og nu gik det rask med at danne Sogneforeninger. 1902 oprettedes De samvirkende jyske Husmandsforeninger. Samvirksomhederne i de øvrige Provinser fulgte hurtigt efter, og 1910 dannedes De samvirkende danske Husmandsforeninger. Administrationen af de særlige Bevillinger til Fremme af det mindre Jordbrug gik nu over til Samvirksomhederne i de forskellige Provinser og til De samvirkende danske Husmandsforeninger. Dette var naturligt og rimeligt, selv om jeg jo nok erindrer, at man hist og her knurrede lidt inden for Ledelsen af Landboforeningerne, idet man gjorde gældende, at det svækkede Landbrugets Indflydelse, at der var kommet denne Spaltning i to Hovedorganisationer.

Man oversaa eller vilde ikke se Betydningen af, at man gennem Husmandsforeningernes Oprettelse drog mange flere med ind i det landøkonomiske Oplysningsarbejde.

Paa Tilskyndelse af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, der var stiftet 1769, oprettedes den første Landboforening paa Bornholm 1805.

Provinsvis sluttede Landboforeningerne sig sammen i Fællesforeninger. I Jylland 1872, paa Sjælland 1880, paa Fyn 1881 og paa Lolland-Falster 1896.

Allerede 1893 oprettedes De samvirkende danske Landboforeninger, hvis Formaal var og er at fremme det danske Landbrug og være et almengyldigt Udtryk for dets Ønsker samt varetage Sager af Fællesinteresse og at repræsentere Foreningerne udadtil særlig over for Staten og andre Erhverv.

Side om Side med Udviklingen inden for Landboforeningerne og Husmandsforeningerne gik Oprettelsen af Fællessammenlutninger af Andelsforeninger, Brugsforeninger, Mejerier, Slagterier, Kreatursalgsforeninger, Foderstofferforeninger, Gødningsforeninger, Ægssalgsforeninger o. s. v. Alle disse Sammenlutninger har været og

Bladtegning af H. Hauch fra 1929, da han blev valgt til Formand for De samvirkende jyske Landboforeninger.

er en uvurderlig Løftestang for Økonomien inden for det danske Landbrug.

Der er to Mænd, som ud af de mange, der har medvirket, bør nævnes. Severin Jørgensen, der gennem et langt Liv var »Primus Motor« i Brugsforeningsbevægelsen, og Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard, der gennem et utrætteligt Slid skabte Grundlaget for de mange Andels-sammenslutninger, vi har i Dag. Anders Nielsen var ikke til at staa for, naar han kastede sig ind i Arbejdet for Oprettelsen af en Andelssammenslutning. En ikke hel fejl Karakteristik blev givet af ham af Touborg Jensen, Klostermølle, ved et jydsk Delegeretmøde, hvor Anders Nielsen, P. Th. Nielsen og P. P. Pinstrup kæmpede om Formandspladsen i Foreningen af jydsk Landboforeninger.

Det var i »Rugkrigen«s Dage under den første Verdenskrig. P. Th. Nielsen førte en drabelig Krig mod de lave Rugpriser, og Forsamlingen som Helhed havde afgjort mest Sympati for hans Valg. Eventuelt Valg af Pinstrup.

Touborg Jensen ønskede Anders Nielsen som Formand, og han skaffede ham Sejren ved at citere et Stændervers fra Viborg Stændersamling:

Det lød saadan:

Assessor With, Assessor With
Du vil for ingen vige
Du gaber stundom lidt for vidt!
men har dog ej din Lige.

P. Th. Nielsen, som jeg sad ved Siden af, bemærkede tørt: — En saadan Snild-

Forstander Johs. Petersen-Dalum var Medforstander hos Hauch, indtil han blev Forstander for Dalum Landbrugsskole.

hed lader sig ikke bekæmpe med den Tid, der staaer til Raadighed! Og han fik Ret.

Kammerherre Bech, Engelsholm, var Formand for Foreningen af jydsk Landboforeninger fra 1893 til 1909. Han var en statelig Formand, der havde stor Interesse for sin Opgave, og han var en dygtig Forhandlingsleder, som Delegeretforsamlingen havde stor Respekt for.

Den, det kneb mest med at holde Styr paa, var Godsejer Harald Brandt, Sdr. Elkær, som uforfærdet sagde sin Mening, ogsaa naar den gik Formanden imod.

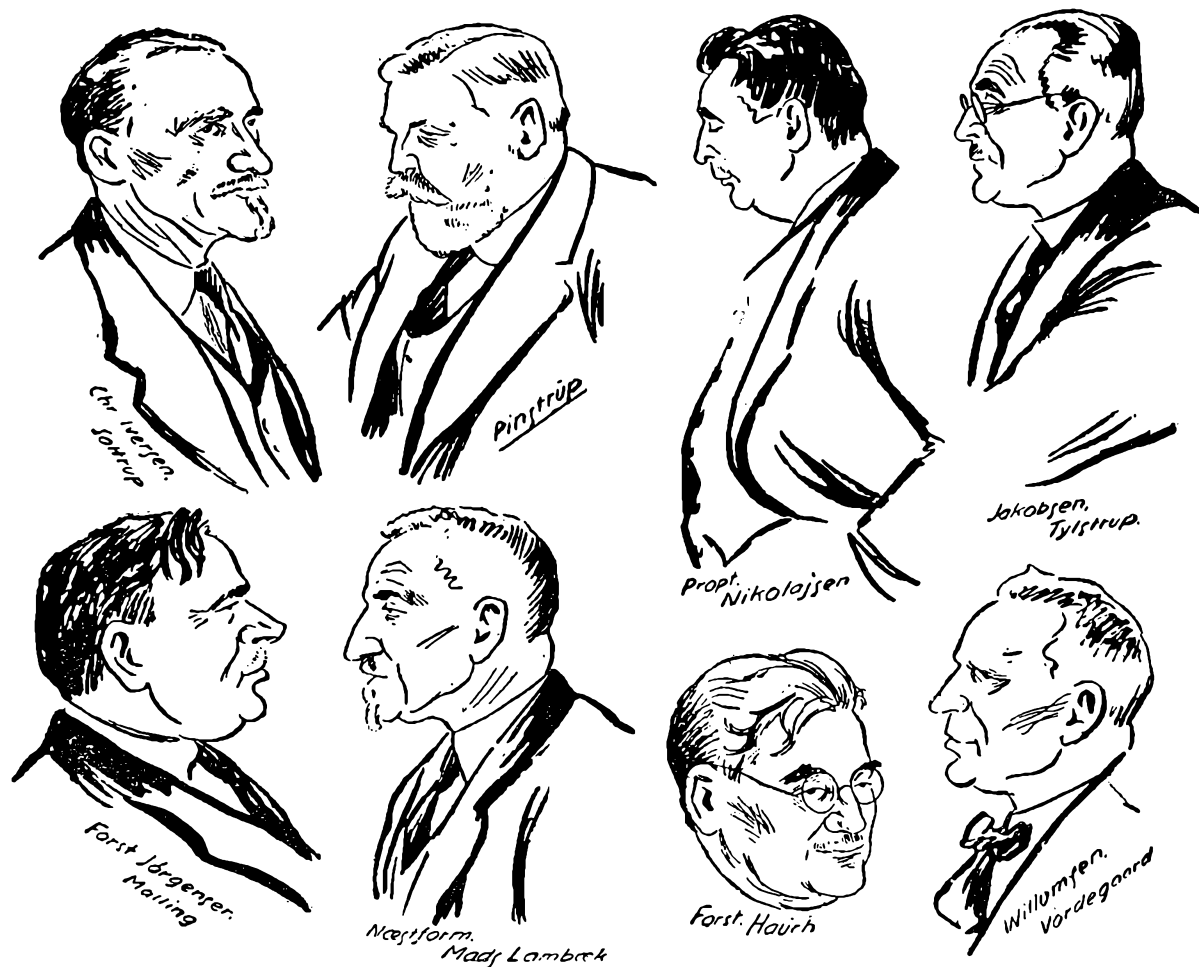
Paa Landboforeningernes aarlige Delegeretmøder gik Bølgerne ofte højt, navnlig i alt, hvad der angik det landbrugspolitiske. Det var navnlig paa de jydsk Delegeretmøder, man talte hinanden haardt til. Jeg haaber, det vil tiltalte Øboerne blandt mine Læsere at faa fastslaaet, at de — med kun enkelte — ganske vist ondartede Undtagelser — har et blidere Sind end Jyderne, og jo længere vi kommer Nord paa i Jylland, desto større bliver Forskellen.

Om Smør og Margarine stod der drabelige Slag paa de jydsk Delegeretmøder. Det Slag tabte jo i øvrigt alle Landmænd. Jyderne var maaske nok først paa Færde, da det gjaldt at indkassere Fordelen ved selv at spise Margarine. — I den drabelige Strid om Told eller Frihandel — navnlig Kornet — stod Jyderne sig. Jeg vil egentlig antage, at Øboerne med den Udvikling, der fulgte, forholdsvis hurtigt faldt til Ro.

Jeg vil i øvrigt af »Tegn i Sol og Maane« tro, at det ikke vil være af Vejen, om Landmændene er vaagne og opmærksomme, dersom der bliver Tale om en eller anden Form for Kornetold.

I 1909 afløste Niels Jensen, Toustrup, Kammerherre Bech som Formand i Foreningen af jydsk Landboforeninger. Han var en stout Bondetype. Noget af en Renaissanceskikkelse. Kom han sent i Seng om Aftenen, var han altid tidligt paa Færde om Morgen, vel oplagt og i sprudlende Humør. Han ledede Forhandlinger med en kyndig, myndig og fast Haand. Han var en glimrende Iagttagere og en god Fortæller. Jeg skylder ham Tak for hyggeligt Samvær ved Foreningens Møder og Sammenkomster.

Døn 7. Juli 1916 døde Niels Jensen, Toustrup, og P. P. Pinstrup aflagde som første Næstformand Aarets Delegeretberetning. Anders Nielsen blev som tidligere nævnt Niels Jensens, Toustrup, Efterfølger i Formandsstolen. Den 5. Oktober 1918 afløste P. P. Pinstrup Anders Nielsen som Formand.

Et Aarhus-Blad bragte ovenstaaende Portrætsamling i Forbindelse med det jyske Landbo-Delegeretmøde. Paa Billedet ses Formanden P. P. Pinstrup, Chr. Iversen, Sottrup, Propr. Aage Nikolajsen, Kejsegaarden, Jakobsen, Tylstrup, Forst. Jørgensen, Malling, Næstformanden Mads Lambæk, Forst. H. Hauch og Willumsen, Vordegaard.

VED Delegeretmødet 1911 blev jeg valgt til Medlem af Foreningens Planteavlsudvalg, og da Pinholt trak sig tilbage som Formand 1916, blev jeg hans Efterfølger. Dette betød, at jeg rykkede ind som Deltager i Foreningens Bestyrelsesmøder, ganske vist uden Stemmeret; et Forhold, der dog ikke havde Betydning for den Indflydelse, der herigenom kunde udøves.

Pedersen Tousgaard, der var Formand for Husdyrbrugsudvalget, hentydede meget jævnligt til Udvalgsformændenes sekundære Placering. Da jeg mødte første Gang i et Bestyrelsesmøde og saa mig om i Kredsen, opdagede jeg, at Statskonsulent Appel sad næst efter Bestyrelsesmedlemmerne. Appel var ogsaa altid indbudt som Bisidder. Ved Siden af ham sad Pedersen Tousgaard, og her anbragte jeg mig. Pedersen bøjede sig over imod mig og sagde: — Det glæder mig, at du forstaa, at din Plads er her i Slyngelstuen. — I Øvrigt mindes jeg med stor Taknemlighed Samværet med Statskonsulent Appel og Pedersen Tousgaard. De var hver paa sin Vis skarpe Iagttagere, og jeg har lært meget af dem. — Pedersen Tousgaards smaa skrappe Bemærkninger til sine Sidemænd under Bestyrelsesmøderne var ikke til at staa for. — Engang, jeg havde imødegaaet Pinstrup saa haandfast, som jeg kunde, bøjede Pedersen sig over imod mig og hviskede: — Gud bevare os. At du tør! Han træder dig ned. Det var imidlertid en Misforstaaelse. Saadan var gamle Pinstrup ikke. Han brummede og knurrede; men han var aldeles ikke uimodtagelig for andres Synspunkter, og han kunde godt, naar han fik den fornødne Tid, forlade et hidtil indtaget Standpunkt til Fordel for et andet, som han ansaa for klogere og rigtigere. — Han var ikke »Principrytter» i det Omfang, som den Eftertid, der ikke kendte ham nærmere, er tilbøjelig til at gaa ud fra; men mere derom senere. —

Fra de Aar, jeg sad som Formand i Foreningens Planteavlsudvalg, har jeg mange Minder om Oplevelser, som det maaske kan knibe for mig at faa begrænset til et rimeligt Omfang. Fra Aarhundredskiftet og til i Dag har der været en Udvikling og

Fremgang inden for Planteavl, som udbyttmæssigt pr. Arealenhed er ganske overordentlig omfattende. —

Statskonsulent Frederik Hansen, Askov, deltog altid i Udvalgets Møder, og saa stor var hans Indsigt og Autoritet, at dersom han var betænkelig ved en eller anden Beslutning, blev den i Reglen udsat. Udvalgets Sekretær var Konsulent M. K. Kristensen. Han var i Besiddelse af en dynamisk Arbejdskraft. Altid fuld af Ideer. Altid indstillet paa, at han Ideer skulde føres ud i Livet straks. Altid halvsur, dersom det ikke skete; men det skal straks tilføjes, at hans Surhed altid var kortvarig, og han bar aldrig Nag. — M. K. har gennem sit Arbejde og sit Eksempel paa utæmmelig Flid haft stor Betydning for Landboforeningernes faglige Planteavlsarbejde i hele Landet. Vi havde læst sammen paa Landbohøjskolen, og vi blev under Samarbejdet personlig gode Venner. Det har stor Betydning, naar det kan ske, hvad jeg har rig Erfaring for. — Det skete, naar han fandt, at noget gik for langsomt, at han kunde stille sig foran mig og med et alvorligt Ansigt sige: — Du maa tro, at det er strengt at have en Formand som dig! I Reglen tilføjede han, idet han blinkede polisk med sit daarlige Øje: — Men naar det kommer til Stykket, ønsker jeg vel ikke at faa en anden Formand. —

Paa et vist Tidspunkt lagde M. K. sig voldsomt i Selen for bedre Græsmarker og bedre Udnyttelse af dem. Han foretog Rejser til Tyskland og Sverige. Han holdt Masser af Foredrag om Emnet og skrev flittigt. Det endte med, at Græsmarkssektionen blev oprettet i Tilknytning til de jyske Landboforeninger, og vort højttagede Medlem af Planteavlsudvalget, Etatsraad Larsen, Gaardbogaard, blev Formand for Græsmarkssektionen. Sammenlutningens første Græsmarkskonsulent blev den energiske nuværende Forstander for Graasten Landbrugsskole. Jeg kan endnu se ham, naar han kastede sig undersøgende ned paa Marken og i en Haandevending fortalte os, hvad der groede paa Marken, og hvad der burde gro. —

Fremavlens af Sædekorn havde M. K.'s store Interesse, og han gjorde her et over-

ordentlig stort og betydningsfuldt Arbejde. I de første Aar, jeg var Formand, besøgte M. K. og jeg vore mange Fremavlere spredt over Jylland. Rejsen foregik i Højsommeren, og det var nogle herlige og lærerige Ture; men det vil føre for vidt her at beskrive disse Ture. —

Vi kom hvert Aar i mange Aar op til Anton Sørensen, Haubro. Han var i sin Tid den dygtigste, den mest energiske og mest særprægede Planteavler her i Jylland. Han avlede Kartofler for os. Et Aar, da vi kom ud til Marken, standsede Anton Sørensen op: — Det er en pæn Mark, hva, har I set den bedre, og saa er den ren og fri for Indblandinger, sagde A. S. Det havde vi hørt hvert Aar. M. K. havde imidlertid det Aar faaet Øje paa en mistænkelig Kartoffeltop og standsede op. — Hvad glør du efter? sagde A. S. M. K. blev staaende. Pludselig for A. S. ind i Marken, rykkede en Kartoffeltop op og kom med Knoldene i Hænderne. — De vil A sej jer, I skal et kund find jen jenste fremmed Kartoffel, naar de er sendt ud. Ingen af os andre sagde et eneste Ord. — Et Aar havde vi maattet forhøje Prisen paa Læggekartofler, efter at den første Meddelelse var sendt ud, fordi Prisen paa Kartofler var steget meget stærkt inden Læggetid. A. S. fik som de andre Avlere Meddelelse herom. Vi fik omgaaende Brev fra ham, hvori der blot stod, at hans Kartofler kostede kun 9 Kr. pr. Td., saadan som det var aftalt med Avlerne, og saadan blev Prisen for hans Kartofler. Andre Avlere fik 12 Kr

Et Aar, vi kom op hos ham, fortalte han, at nu kunde han ikke klare sig længere. Han havde haft Besøg af en Mand fra Samsø, og han var dygtigere end han. Det er min Nabo for Resten ogsaa. Hans Avl skulde vi om at se. A. S. fjøede trøstende til, at Naboen Gud ske Lov var en af hans egne Elever. — Det var værre med ham fra Samsø. De var gaaet rundt i Marken, og A. S. havde vist ham Runkelroefrømarken og var endt med at sige: — Har du set det bedre? — Ja, det har jeg, sagde Samsingen stiltørdigt. — Hvor er det, om jeg maa spørge, sagde A. S. — Ja, det er hjemme hos mig selv. Anton Sørensen tog med Manden til Samsø. Hans Roer var virkelig bedre, erklærede A. S. —

Anton Sørensen blev valgt ind i det jydskke Planteavlsudvalg; men det blev en Skuffelse for ham. Vi kom godt ud af det sammen; men det passede ham ikke at spille Tiden med alle disse Sager, som vi maatte behandle. Vi havde indkaldt til et Udvalgsmøde i Varde, hvor der skulde

være Ungskue. Det var i April Maaned. Han sendte os et Brev, hvor han nedlagde sit Mandat i Udvalget med Tak for den Tid, han havde været der. Han tilføjede: — Jeg har kun en Gang været borte fra min Bedrift i April Maaned. Jeg saae Gulerødder om Formiddagen og blev gift om Eftermiddagen!

Anton Sørensen virkede ved sit Eksempel stærkt inciterende. Først og fremmest i Omegnen; men senere i meget vide Kredse, fordi han have Besøg af Hundreder af Mennesker hver Sommer i Vækstperioden.

En af de mange Opgaver, som Planteavlsfolkene i hele Landet beskæftigede sig med ved deres Møder, var at faa foretaget en systematisk Undersøgelse af Danmarks Jord for at faa udpeget de store Arealer, der trængte til at afvandes og kalkes eller mergles.

Den daværende Landbrugsminister Kr. Pedersen, Sandby, var stærkt interesseret i Sagen, og han skaffede 1918 de fornødne Midler fra Staten til Oprettelse af »Statens Grundforbedringsvæsen«. Ingeniør Claudi Westh blev af Landbrugsministeren udpeget til at være Leder af Virksomheden, og jeg blev opfordret til at være Formand for Statens Grundforbedringsvæsen. Det hidtidige Samarbejde mellem Claudi Westh og mig, som vi havde haft, medens han var ved Hedeselskabet i Viborg, fortsatte her, og jeg har kun gode Minder om dette Samarbejde. Claudi Westh havde taget en af sine mest betroede Medarbejdere, F. Thøgersen, med fra Hedeselskabet over i Statens Grundforbedringsvæsen, og han knyttede en Stab af unge energiske Landøkonomer til Virksomheden, hvoraf mange i Dag sidder som dygtige Ledere inden for det landøkonomiske Foreningsliv. Disse Medarbejdere omtaler altid Claudi Westh som en glimrende Chef med en enestaaende Energi og Skabertrang. Samarbejdet med Landboforeningers og Husmandsforeningers Konsulenter forløb godt, og Arbejdet gik rask fra Haanden.

Da Kr. Pedersen gik af som Landbrugsminister, blev der nedsat en Kommission, som havde til Opgave at finde Former for Grundforbedringsarbejdet i Fremtiden, idet det fandtes uheldigt, at disse Arbejder ledes og administreredes baade i Hedeselskabet og i Statens Grundforbedringsvæsen. Resultatet blev, at Hedeselskabet skulde overtage Statens Grundforbedringsvæsen, og Landboforeningerne og Husmandsforeningerne skulde have en Repræsentant hver i Hedeselskabets Bestyrelse. Husmandsforeningerne valgte Holdgaard, og Landboforeningerne valgte mig til at indtræde i Hedeselskabets Bestyrelse. Ingeniør Claudi Westh blev Landbrugsministeriets Konsulent i Vandløbsager og fik Lejlighed til at udføre et betydeligt Arbejde ved Nisum og Ringkøbing Fjorde og navnlig i Tønder Marsk.

 I. C. CHRISTENSEN blev Formand i Hedeselskabets Bestyrelse, og jeg havde nogle meget interessante Aar under hans Formandsskab sammen med Kammerherrerne *Bardenfleth* og *Niels Juel*, *Mejlgaard*, *Forpagter Chr. Sonne*, *Jens Holdgaard*, *Ikast*, og *Sagfører Olesen*. I. C. Christensen havde stor Kærlighed til Hedesagen og stor Interesse for Hedeboenderne og deres Kaar, det var derfor meget morsomt at rejse sammen med ham paa Heden og i Plantagerne. Paa disse Rejser var han altid i godt Humør og fortalte meget livligt om sin Barndoms Hedeegn og dens Kvinder og Mænd. — Han overnattede i Regelen i Viborg, og vi havde ikke sjældent Besøg af ham paa Asmildkloster Landbrugsskole. Det skete ogsaa ofte, at Direktør *Vestergaard* og jeg spillede L'hombre med ham paa Preislers Hotel, hvor han boede. Det blev ofte mere til Samtaler og Historier end til Kortspil. Direktør *Vestergaard*, som jeg havde meget Samarbejde med, medens jeg var i Hedeselskabet, var en herlig Type. Uden at forurette andre gæve Jyder, er jeg sikker paa, at *Vestergaard* er den „luneste“, jeg har truffet. — Et karakteristisk Træk baade for I. C. og for *Edvard Brandes* kan jeg ikke nægte mig at fortælle. Det var i de Dage, da Diskussionen gik højt om den ærlige Krone. Da jeg rejste mig fra L'hombrebordet for at gaa til Toget, sagde I. C.: — Hils *Edvard Brandes* fra mig og sig ham Tak for de frimodige Udtalelser i *Politiken* om den ærlige Krone. Det gjorde jeg næste Dag under Mødet i Landstinget. *Brandes* tog forholdsvis køligt paa denne Hilsen. Efter Mødet kom han hen til mig og sagde: — De narrer mig vel ikke, for den Hilsen fra I. C. undrer mig. Jeg har haft meget politisk Arbejde med I. C. Christensen, og vi har ofte været enige; men jeg har aldrig haft en „Samtale“ med den Mand. Det vilde han ikke. Denne Hilsen er det første Udtryk for Forholthed, jeg har mødt fra hans Side. —

Foranlediget af en Udtalelse af *Grev Raben*, der var Udenrigsminister i Ministeriet I. C. Christensen 1905—1908, opstod der i Juni 1926 en Polemik i Blade-

ne om de Lütken'ske Samtaler med stærke Angreb paa I. C. Christensen, fordi han ikke havde udtalt sig ved det Møde mellem Kongen, Ministeriet og Partiformændene 1914, hvor der skulde tages Stilling til Spørgsmaalet om Udlægning af Miner i de danske Farvande. Vi var paa Hedeselskabsrejse den 18., 19. og 20. Juni 1926. Den 18. om Morgenen startede vi fra Nykøbing Mors. Jeg havde sendt en *Aften-Berlinger* op til I. C. Aftenen før. Om Morgenen kom Kontorchef *Flensborg* hen til mig og meddelte, at I. C. ønskede, at jeg kørte sammen med ham. Vi var alene bag i Bilen og kørte sammen hele Dagen. For mig blev det en meget interessant Køretur. I. C. fortalte hele Dagen. Udgangspunktet for Samtalerne var *Grev Rabens* Udtalelser. Jeg skrev Samtalerne ned efter Køreturen. En Del af disse skal anføres her.

I. C. udtalte sig om vort Forhold til Tyskland og England i Perioden fra 1901 til Verdenskrigens Udbrud 1914.

— Det stod mig klart, sagde I. C., at det med stærke Skridt bar henimod en Udløsning af de stærke Rustninger i en stor Krig, hvor det blev England og Tyskland, der kom til at staa over for hinanden som de egentlige Fjender, og i hvert Fald maatte det blive til de to Sider, vi maatte og burde orientere os. Orienteringen sydpaa foregik paa forskellige Maader: Ved Kong *Frederik* gennem Lütchen, saaledes som det er bekendt. Hvad der derimod endnu ikke er bekendt er mine Samtaler med Generalfeltmarskal *Moltke* og Orienteringerne til England, som Kong *Frederik VIII* og jeg lod foretage ved *Lensgreve Mogens Frijs*, *Frijsenborg*. *Moltke* var venligssindet mod Danmark, hvilket har været en stor Lykke for os. Han udtalte til I. C., at hans Slægtstilknytning til Danmark var stærk, og han kunde ikke have noget Ønske om, at Danmark skulde komme i Fortræd under en Krig. Jeg spurgte I. C., hvordan han mente, *Kejser Wilhelms* Følelser var over for os. — Som Vinden blæser, sagde I. C. Han er ganske sikkert som Kong *Edward* har karakteriseret ham over for *Grev Frijs*: „Min Fætter er en Fusentast, som oftest en indbildsk Nar, og med ham paa *Kejsertronen* i Tyskland skal Europa komme i Ulykke før eller senere.“ —

Moltke havde indtrængende foreholdt I. C., at en Betingelse for at vende Stemningen i Tyskland til Gunst for os maat-

I. C. Christensen, hvis Udtalelser om Forholdene op til den 1. Verdenskrig — og om de Overvejelser, de gav Anledning til — H. Hauch gengiver i dette Afsnit.

te være den, at vi fik en virkelig neutral Forsvarsordning. Saafremt Krigen bryder ud, inden dette sker, vil Danmark blive besat straks.

Vi fik Tyskland til at tro, hvad rigtigt var, at vi havde en ærlig Vilje til at være neutrale, og det er min faste Overbevisning, hvorfra intet kan rukke mig, sagde I. C., at dersom vi ikke havde ført disse orienterende Forhandlinger og taget Hensyn til de Erfaringer, vi gjorde, var vi blevet inddraget i Verdenskrigen.

Jeg har i øvrigt Generalfeltmarskal Moltkes Ord derfor; men det kunde jeg jo ikke staa ud paa „Torvet“ og bekendtgøre ved Krigens Udbrud 1914.

Grev Frijs førte Forhandlingerne med Kong Edward med megen Dygtighed og Loyalitet. Kong Edward forstod vor vanskelige Stilling og fandt det rigtigt og forstandigt, at vi fik vore Forhold til Tyskland ordnede.

Manglende Forstaaelse fra England vilde have gjort Forholdene særdeles vanskelige for os, ja, formentlig uløselige.

Jeg udtalte min Beklagelse over, at Grev Raben havde givet Anledning til det Avispostyr, der nu var. — Hertil svarede I. C.: „Ja, men han er jo nu en gammel Mand, og han har for Resten skrevet til mig forleden, at han vel nok havde været lidt „langt ude“; men han kunde ikke fortryde det, og det synes jeg heller ikke, vi skal, tilføjede I. C. —

Sluttelig sagde I. C., at man jo nu bebrejdede ham, at han ikke havde udtalt sig den Nat paa Amalienborg, da Ministrene, Partiformændene og Kongen var samlede for at tage Stilling til Udlægning af Miner i danske Farvande. Dette tager jeg mig let, sagde I. C. Der skete det, der skulde ske. Den Stilling, der blev taget, var rigtig. Havde jeg den Nat øst ud af al min Viden om, hvad der var gaaet forud, havde det maaske givet Anledning til omfattende Drøftelser. Det var ikke Drøftelser, men Handling, Situationen krævede. Den Del af Samtalen endte med, at I. C. udtalte: „Min Samvittighed har jeg i Orden, og det paavirker mig ikke, at man nu angriber mig, og jeg føler mig overbevist om, at jeg ved den Stilling, jeg indtog den Nat, ikke har skadet mit Folk og mit Land. —

 MED FORPAGTER Sonne havde jeg gennem mange Aar og i mange Situationer et intimt Samarbejde. Dette Samarbejde har kun efterladt gode Minder. Vi var ingenlunde altid enige; men selv om jeg vil lede med en stærk Lup, kan jeg ikke finde Eksempler paa, at han har svigtet en Aftale, eller brudt en Forudsætning. Det er ikke mange, der kan holde til en saadan Ransagning; men det kunde Sonne. Han var loyal! —

Det var en streng Tid for ham umiddelbart efter Landmandsbankens Sammenbrud. Jeg har et Brev fra ham fra

den Tid, som tegner et Billede af ham, som jeg derfor vil anføre et Citat fra.

Brevet er dateret 12.—7.—1923.

„Deres elskværdige Telegram har meget glædet mig, og jeg takker Dem oprigtigt herfor. Man slap altsaa helskindet fra den nu udspillede første Akt. Hvorledes Dramaets Hovedpersoner befinder sig, naar Tæppet falder for den nu forestaaende anden og afgørende Akt, vil Fremtiden vise.

Jeg mindes fra mine væsentlig yngre Dage, at det lykkedes den kinesiske Rigsadvokat i Forbindelse med den derværende Landmandsbank-Kommission at faa Statsmanden Li-Hung-Chang dømt til at aflevere sin gule Ridejakke. Jeg generedes dengang ved Tanken om, at Li-Hung-Chang saaledes berøvedes det paa-gældende prungende Vidnesbyrd om Nationens Tillid og Sympati; og jeg knyttede dertil et stille Haab, at en gunstig Skæbne maatte forskaane mig for nogen Sinde at aflevere den Ridejakke, som — omend i beskednen Farvelægning — blev Udstyret til min Færden. Og dette Haab opretholder jeg altsaa endnu — skønt fuldt paa det rene med, at hvad end Resultatet maatte blive af den Udluftning af Ridejakker, som Lmb.-Affæren har foranlediget, væsentligt har afbleget Farven og indstillet Indehaveren til et passende Maal af den Sindets Ydmyghed, som man gør vel i at manøvrere med. — Livet er nu engang ikke anderledes og bør forresten heller ikke være anderledes. —

Da Sonne var oppe i Firserne rejste han til Amerika. Inden han drog af Sted, kom han op til mig paa mit Hotel for at sige Farvel, og han sagde saa: „Ja! Nu ses vi jo aldrig mere. Maa jeg sige Tak og Farvel. —

Greve Raben-Levetzau

⌘ DET ER ikke min Hensigt her at skrive disse Foreningers Historie, som jeg efter 1930 kom til at staa i Spidsen for; men jeg følger Trang til at fremdrage Træk om Arbejdet og om Personer og Begivenheder, som i særlig Grad har fæstnet sig i min Erindring under mit Arbejde i de sidste 20 Aar indtil 1950, da jeg traadte ud af de landøkonomiske Foreningers Ledelse.

Det faglige Arbejde ude i de enkelte Landboforeninger har altid været og bør altid vedblivende være det Fundament, hvorpaa Fællesforeningen bygger sin Virksomhed. At der indtraadte unormale Tilstande 1914 ved Verdenskrigens Udbrud, der medførte, at Landboforeningerne kom til at beskæftige sig meget indgaaende med handelspolitiske og indrepolitiske Spørgsmaal, var naturligt og rimeligt; men det er mig en Glæde at kunne fastslaa, at det faglige Samarbejde er fortsat usvækket og endda i betydelig Grad udvidet til Gavn for alle Landmænd i deres daglige Arbejde i Bedriften.

Pinholt, som jeg afløste som Formand for Foreningen af jyske Landboforeningers Plantravlsudvalg, havde været en energisk og initiativrig Formand. Det var ikke alene paa hans specielle Interesseomraade, Læplantningen, hvor han baade i sine hjemlige Omraader og i Foreningen af jyske Landboforeninger foranledigede anlagt Forsøg til Belysning af Læplantningens Nyttevirkning og de forskellige Træarters Egnethed til Formaalet; men det var ogsaa i alt, hvad der angik Gødnings-, Sorts- og Stammeform, hvor han gik energisk ind for, at Landmændene gennem Forsøgene skulde have Resultaterne ind paa deres egen Jord.

Min Afløser i Planteavlssarbejdet blev Forstander Overgaard, Ladelund. Han var nøgtern og kølig i Bedømmelse af Forholdene; men med Hensyn til Indsigt i alle disse Planteavlsspørgsmaal havde han næppe sin Overmand. Forstander Karsten Iversen, Askov Forsøgsstation, afløste Overgaard som Formand for Foreningen af jyske Landboforeningers Planteavlssudvalg i 1933, hvor han ennu sidder som en kyndig og fortrinlig Leder.

Han har ikke den næsten utilgivelige

Fejl at være kedelig, og han er velgørende uimponeret af sig selv og andre, navnlig dem med et lidt højtideligt Temperament.

Inden for den anden Hovedgren af Landbruget, Husdyrholdet, har der i min Formandstid været arbejdet under Ledelse af skiftende Formænd.

Pedersen Tousgaard var Formand indtil sin Død, 30. Januar 1926. Mads Gram, Københoved, ledede Husdyrbrugsudvalget, indtil Valdemar Villumsen, Vordegaard, blev Formand. En Stilling, han bevarede til sin Død 1932, hvorefter P. M. Petersen var Formand for Husdyrbrugsudvalget, indtil han afløstes i Perioden 1940—44. hvor Besættelsen forhindrede, at vi kunde afholde Delegeretmøder. Hans Afløser blev den nuværende Formand, Axel Johnsen.

Alle disse Formænd har sammen med deres Medhjælpere udført et fortjenstfuldt og paskønnet Arbejde i en Periode, der har rummet en stor Udvikling inden for Husdyrbruget.

Det vil føre for vidt her at komme ind paa en detaljeret Omtale af Foreningens omfattende Arbejde i de mange Udvalg, som omfatter Foreningen af jyske

Forstander Karsten Iversen, Askov.

Gaardejer Aksel Johnsen, Ravning.

Landboforeningers Arbejdsmark; men jeg vil gerne omtale nogle af de Personer, jeg har mødt i dette Samarbejde.

DA PINHOLT forlod Bestyrelsen, indvilligede han i at overtage Formandskabet i Husmandsudvalget og fik som Udvalgsformand Lejlighed til at følge Foreningens Bestyrelsesmøder, og hans Redegørelser paa Delegeretmøderne for det Slid og den Dygtighed, hvormed mange — navnlig af Hedens Kvinder og Mænd — havde udfoldet ved Opdyrkning og Plantning, hører med til nogle af de bedste Taler, jeg har hørt ham holde.

En Mand, som ikke bør glemmes af jyske Bønder, er *Niels Villemoes, Skjærum Mølle*. Han var en velbegavet, intelligent og klog jydsk Bonde, der gjorde en stor Indsats for at finde frem til Anvendelse af de bedste Redskabs- og Maskintyper i Landbruget. I samme Forbindelse bør den nuværende Formand for Foreningens Maskinudvalg, Proprietær *H. J. Pedersen, Christiansminde*, nævnes. Han har gjort et særdeles betydeligt Arbejde for Landbruget i den nuværende Maskin-Tidsalder.

Husholdningsudvalgets mangeaarige Formand, *Fru Rebekka la Cour Madsen*, fortjener i høj Grad at mindes for sin store Indsats i Husholdningssagen. Hendes Beretninger paa Delegeretmøderne var altid grundigt udarbejdede og vel holdt.

I Foreningens Bygningsudvalg er der gennem Aarene og navnlig i de senere Aar udført et betydeligt og betydningsfuldt Arbejde. *Rasmussen, Lindenberg*, var den, der først tog sig af dette Arbejde, nu er Ledelsen henlagt til Folketingsmand *Olav Øllgaards* energiske Ledelse.

*P. P. Pinstrup*s Ledelse af Foreningen

af jyske Landboforeninger, af De samvirkende danske Landboforeninger og af Landbrugsraadet havde jeg rig Lejlighed til at følge i en Aarrække, indtil jeg selv kom til at afløse ham, idet jeg sad sammen med ham i Ledelsen af disse Foreninger.

DET ER OFTE blevet hævdet, at det var uheldigt, at den Mand, der sad i Ledelsen af disse Foreninger, tillige var Politiker. Det har jeg Lyst til at sige nogle Ord om. Nu har jeg det noget paa Afstand, og jeg tror, jeg kan gøre det ganske lidenskabsløst. For de Foreninger og disses Medlemmer, hvis Interesser Formanden skal varetage, er det en afgjort og ubetinget Fordel, at han har Sæde i den lovgivende Forsamling. For det første giver det ham en Mulighed for at øve Indflydelse paa Ministrene — uden Hensyn til Partifarve — og paa Embedsmændene i Centraladministrationen, som en Mand, der ikke er Politiker, overhovedet ikke kan skaffe sig. Dernæst har han en Mulighed for at finde de Veje, hvorigennem han bedst er i Stand til at varetage sine Medlemmers Interesser i Lovgivningsarbejdet, og han har Kammerater i den lovgivende Forsamling, hvor han baade direkte og indirekte kan skaffe sig Oplysninger, som har Værdi for hans Indsats og Dispositioner. Der er for mig slet ingen Tvivl herom.

En helt anden Sag er det, at det er et vanskeligt »Job« og det kan til Tider give ubehagelige Situationer, baade det ene og det andet Sted, men dette maa dog vel siges at være underordnet, naar bare det rigtige sker. Dersom man er omskindet, skal man ikke gaa ind i en saadan Situation.

Næstformand i de jyske Landboforeninger, Proprietær H. J. Pedersen, Christiansminde.

 GAMLE PINSTRUP var i Virkeligheden en Kæmpe, der ikke var bange for sit Skind. Mange anser ham for at have været en ensidig, snæversynet Storbonde, som ønskede at vælte alle Byrder over paa andre Samfundsklasser, saa hans egen kunde slippe fri. Dette er ganske forkert! Jeg vil derfor gerne gennem hans egne Ord tegne et Billede af ham, som han var.

Han holdt den 3. Februar 1922 et Foredrag ved Planteavlsrådet i Aarhus. Han sagde følgende, som her gengives efter hans Manuskript, hvis Overskrift var:

»Landbrugets økonomiske Forhold«:

»Det er et umuligt, et utaknemligt Emne, jeg her skal tale om, og det er et trist Emne. Taler jeg om, hvorledes Forholdene har været, vil De sige: det har vi baade hørt og læst om. saa det kender vi; taler jeg om, hvordan de er, vil De med Rette kunne sige, at det føler vi nok. Vil jeg derimod tale om, hvordan Forholdene vil blive, ja, da vil De spidse Øren, men med en kritisk Mine, og dette er berettiget; thi hidtil spaaede næsten alle forkert. Jeg vil ikke spaa, og jeg har derfor kun lidt at sige om Fremtiden.

Der er et gammelt Ord, der siger: Har vi toppet, maa vi dale — det er Loven under Sol! Det vil med andre Ord sige, at alt her i Verden gaar i Bølgegang; men Bølgeslagene er ikke altid lige store. Snart er der hurtig Stigning til Bølgetoppen, saaledes som vi havde det herhjemme fra 1800 til 1810, snart hurtigt og dybt Fald som i Aarene indtil 1830, da vi herhjemme havde en yderst fattig Tid. Fra dette Tidspunkt havde vi saa jævn Stigning til sidst i 1880'erne, saa Fald, til Bølgedalen var naaet omkring 1900, dernæst jævn og rolig Stigning til 1915, med Springflod til Slutningen af 1920, og endelig voldsomt Prisfald i Løbet af 1921.

Spørgsmaalet er nu: hvor vil dette Prisfald standse? I Aarets Løb er Prisen paa Smør faldet med Halvdelen, Kvæg over Halvdelen, Flæsk og Æg med en Trediedel og Heste med to Trediedele, og i Forhold til 1913 er Prisen paa Smør nu en Trediedel over, Kvæg under, Flæsk og Æg dobbelt saa dyrt, Heste som i 1913, og med de øgede Produktionsudgifter er kun Flæsk og Æg paa den rigtige Side.

— Selv under Krige og andre store Omvæltninger vil der altid blive Bølgebevægelse. En lønnende Produktion skaber øget Produktion og Overproduktion, hvorefter følger Tilbageslag og sløje Tider

og til sidst Kriser. Saadanne Kriser indtræffer for Industriens Vedkommende for hvert 7.—9. Aar. For Landbrugsproduktens Vedkommende gaar det langsommere, idet her skal længere Perioder til for at faa en saadan forøget Produktion frem. Men ind i dette naturlige og regelmæssige Bølgeslag kommer voldsomme Forstyrrelser: Krige, voldsomt øget Produktion, Statsindgreb o. s. fr.

— Omfattende Krige har altid fremkaldt Kriser. Vi behøver kun at se paa Tiden fra Napoleonskrigene og til vor Tid. Før 1807, da vi kom med i Krigen, havde vi fabelagtige Priser. Seddelpressen gik som nu i Tyskland; man kunde ligesom dør nu betale en Gaards Gæld ud med et Par Heste, og Handelen tjente uhyre. Men tilbage gik det igen; der kom Pengekrise og Statsbankerot. Selvejerne gik fra Gaardene, og Staten maatte overtage Hundreder af Herregaarde for Skatterestancer. Bønderne var dengang næsten alle Fæstere, og de klarede sig igennem ved yderst faa Udgifter. Brændevinen lavede de selv, og deres eneste Udgift var snart til Salt og Tjære. Det var en haard Skole for dem, men de opdrog en haardfør, nøjsom og arbejdsom legemligt og aandeligt sund Slægt, der kunde drage Nytte af de bedre Tider efter 1830. De var opdraget til en god og selvstændig Økonomi, de havde »den brede Ryg til at bære de gode Dage«. — Vi har ikke haft Ryg nok i de sidste Aar: Slappe Karakterer, moralsk og sædeligt Forfald præger vor Tids Slægt i alt for høj Grad.

Fra 1830 til 1870—71 gik det jævnt opad. Da vandt Tyskland over Frankrig og fik udbetalt den dengang svimlende Sum af 5 Milliarder Mark, og det blev en endnu bedre Kunde for os end tidligere, og Priserne steg. Men ogsaa da kom Vendingen. Fra 1880'erne gaar det igen nedad. Før (omkring 1870) havde vi en Eksport af Landbrugsprodukter paa ca. 65 Millioner Kr.s Værdi, hvorefter Korn for 38, og saa Heste og Stude, der gik til Grænsen. Det var Landbruget, der bar Samfundet, for det arbejdede. Den hjemlige Husflid florerede, skabte Tøj til alle og noget til til Udførsel. Man havde da ogsaa tre Gange saa mange Faar som nu, og i det hele var det et Samfund, der levede »af sit eget og paa sit eget«. Det viser sig ogsaa i Statens Betalingsbalance.

H. Hauch som Forstander for Asmildkloster Landbrugsskole paa sit Kontor.

1870	havde vi	130 Mill.	til gode i	Udlandet.
1880	gik	Tilgodehavende	og Gæld	lige op.
1899	skyldte vi	220 Mill.		
1907	-	-	525	-
1912	-	-	8—900	-
1914	-	-	1.000	-

Man regnede desuden i 1914 med en privat Gæld til Udlandet paa ca. 1.000 Millioner. Under Krigen fik vi denne slettet og fik desuden 1.000 Millioner til gode, men nu er Stillingen omtrent som før Krigen: vi skylder ca. 1.000 Millioner.

Indtil 1870—80 havde Bønderne bedst Forstand paa og Interesse for at passe paa de faa Indtægter, de havde. Det var en Arv fra den fattige Tid. Men fra den Tid begynder en ny Type at komme frem, nemlig de, der laaner sig frem! De laaner Driftskapital til Forbedringer og til stærk Fodring — det var jo i den Tid, der brugtes 12—15 Pd. Kartoffler pr. Ko o. s. v. — Over for disse stod den gamle, forsigtige Bonde, hvis Minder gik tilbage til 1820—

30. Han vilde nok Forbedringer, men ikke ud over, hvad Gaarden kunde betale.

Disse sidste klarede sig, medens de andre ofte gik fra Gaardene i 80'erne og 90'erne, da Kornet fra de 3 Mill. Kvadratkilometer store Prærier væltede ind over Europa til lave Priser.

Landbruget maatte da lægge Produktionen om, og derved og ved Hjælp af Andelsprincipperne gik det fra 1900 igen fremad. Vor Eksport af egne Varer steg fra 65 Millioner Kr. i 1870 til 717 Millioner Kr. i 1913. I dette Aar var Tysklands Eksport 14 Gange saa stor som Danmarks, men dets Folketal var 24 Gange Danmarks. Det vil sige, at vi havde saa meget større Indtægter end de, og at Levefoden var højere. — »Jo større Indtægter, des større Fornødenheder«; derfor følges rigelig Kapital af store Indkøb til oget Forbrug og af Gæld til Udlandet.

Krigens Udbrud i 1914 fremkaldte stærk Efterspørgsel og stigende Priser, men ogsaa stor Usikkerhed, og Afslap-

pelsen kom ikke med Krigens Ophør. Baade Ejendomspriserne og Varepriserne kulminerede først sidst paa Aaret 1920.

Kloge Folk mente, at der ogsaa efter Krigen vilde være stor Trang for Varer, især Madvarer, og at Priserne derfor vilde holde sig nogenlunde, indtil Landet igen kom til at producere forædlede Produkter — og det vilde tage flere Aar.

Men det gik ganske anderledes. Man havde ikke regnet med, at den manglende Købeevne skulde gøre sig gældende.

Schweiz, Belgien, Holland eller Frankrig er stabile Markeder endnu. Henad Foraaret tror jeg dog, vi kan vente bedre Afsætning baade af Heste og Kvæg og til bedre Priser.

Ogsaa Mund- og Klovsygen har vi lidt under. Den har været et godt Paa-skud for andre Landes Landmænd til at holde vort Kvæg ude med. — Jeg mener, at vi her i Jylland burde gaa til Nedslagting af de angrebne Dyr.

Vi har som sagt haft stærkt nedad-gaaende Priser i 1921, men de er opvejet af den forøgede Eksport, især af Flæsk og Kvæg, og det hjembragte Beløb er omtrent som i 1920.

I 1921 udførte vi ca. 4.500.000 Snese Æg mere end i 1920, men Værdien var ca. 40 Mill. Kr. mindre. I 1921 har vi saaledes faaet 150 Millioner Flæsk end i 1920, 5 Kr. mere hjem for Millioner Kr. mindre for Kød og Kvæg, 12 Millioner Kr. mindre for Heste (desuden er i 1921 indført ca. 11.000 Heste mod 4.000 i 1920) og ca. 50 Millioner Kr. mindre for Smør.

Ialt er af Hovedgrupperne af Landbrugsprodukterne udført for ca. 1.060 Mill. Kr., af en Række andre Varer er udført for ca. 75 Mill. Kr., i alt for ca. 1.135 Mill. Kr. eller ca. 84

Tysklands lave Markkurs berøvede os en stor Kunde. Den Nøjsomhed, de dernede opøvedes i under Krigen, maatte de fremdeles følge af Trang. Det engelske Marked er usikkert. Der tales om Regeringens store Lagre af Smør, og det er ikke mærkeligt, at England vil begunstige sine Kolonier, der hjalp det saa godt under Krigen.

Vi har søgt at bøde paa dette ved at finde nye Markeder, og det er i nogen Grad lykkedes; men hverken Amerika,

Et morsomt Fotografi af P. P. Pinstруп og Frue, fotograferet af fhv. Statskonsulent S. Sørensen.

58 pCt. af vor Totaleksport, der for 1921 anslaaes til ca. 1.370 Mill. Kr. — imod i 1920 ca. 1.200 Mill. Kr. af Totaleksporten paa 1.500 Mill. eller 78 pCt.

	Mill.	Kr.		
I 1920 udf. vi	398.637	hkg Flæsk	Værdi	169,1
i 1921 - -	841.019	- -	-	319,5
i 1920 - -	175.404	- Kød	-	49,9
i 1921 - -	74.213	- -	-	17,4
i 1920 - -	61.085	Stk. Kvæg	-	51,9
i 1921 - -	132.069	- -	-	78,1
i 1920 - -	22.864	- Heste	-	42,8
i 1921 - -	c. 19.708	- -	- c.	30,0
i 1920 - -	748.250	hkg Smør	-	503,3
i 1921 - -	c. 905.000	- -	- c.	457,0

Naar de lave Priser har virket paa hele Aaret 1922, vil Landbrugseksportens Værdi falde meget betydeligt. De lave Priser kan ogsaa lamme Produktionsmængden. Det er jo nemlig saaledes, at danske Landmænd ikke selv bestemmer Prisen paa deres Varer, det er Verdensmarkedets Pris, og kun hvis Produktionsprisen kan holdes passende under denne, kan den enkelte Landmand bestaa.

Det gælder derfor om at gøre Forskellen mellem de to Priser størst mulig. Landbruget maa derfor være imod alt, hvad der fordyrer Produktionen. Vi maa derfor i høj Grad være interesseret i at faa vore Raavarer — Produktionsmidlerne — til den billigste Pris. Vi maa forlange, at vore Andelsforetagender — Indkøbsforeningerne — fører en skarp Konkurrence med de private, f. Eks. Gødnings- og Foderstofforhandlerne. Vi maa protestere imod, at Landbruget som et ubeskyttet Erhverv ved Toldlovens Beskyttelsessatser skal have nødvendige Produktionsmidler, Redskaber, Maskiner, Pigtraad, Traad, Søm o. s. v., fordyret, og Landbrugsraadet har derfor rettet Henvendelse til Regeringen desangaaende. Vi maa desuden kræve, at saavel vore Medhjælpere som andre Befolkningslag sætter deres Fordringer ned efter, hvad Landets Hovederhverv kan give sine Udøvere.

Krisen nu vil sikkert blive haardere end i 1880—90'erne. For nogle af dem, der har købt til Krigspriser, vil den blive for haard. Forhaabentlig vil det ikke blive et alt for stort Tal.

Jeg tror ikke paa, at Landbruget kan hjælpes ved Statsforanstaltninger ud over det, at Staten udlader at lægge Landbruget Hindringer i Vejen — og ved at bistaa Landbrugsorganisationerne i Arbejdet for at udnytte de nye og gamle Markeder.

— Vi har det tekniske Grundlag for vor Produktion i Orden, og vi har i Landbrugsraadet en samlet Repræsentation for hele Landbruget til at tale Landbrugets Sag baade indad- og udadtil. —

Jeg beklager den Skure, »Landmandsforeningerne« nu synes at køre ind i. Jeg har holdt mig ganske neutral over for disse Foreninger og ikke svaret, naar jeg en

enkelt Gang blev angrebet i deres Blad. Ja, jeg var ogsaa stemt for, at deres Andmodning om at blive repræsenteret i Landbrugsraadet skulde være imødekommet paa visse Betingelser. Disse Foreninger har ikke hidtil udrettet noget som helst til Gavn for dansk Landbrug. Jeg har ment: Dem om det! De har intet praktisk Arbejde taget op — ud over at starte en overflødig Frdforretning til deres Blads Udbredelse.

Men en Forening maa jo gøre noget, og nu har Bladet og dets Skribenter i den sidste Tid slaaet sig paa en ansvarsløs og hensynsløs Nedrakning af alt og alle. Det trakender alle og enhver nogen som helst Interesse for Landbrugserhvervet baade i Rigsdag og i Organisationerne.

Landmandsforeningerne og »Landmandstidende« har ene Patent i den Henseende.

Hvorfor en saadan Optræden?

Forklaringen er simpelt hen den, at Foreningerne vil ved det kommende Valg optræde som politisk Parti med Opstilling af egne Kandidater.

Som vore politiske Forhold ligger nu her i Landet, vil det paa jævnt Dansk sige, at Foreningernes nærmeste Formaal maa være at søge at splitte Landbovælgerne saadan ved Valget, at den nuværende Regering kan blive afløst af en Oppositionsregering. Hos denne venter Foreningerne vel saa at finde Forstaaelse, Tak for god Hjælp og varm Interesse for Landbrugserhvervet?

— Ved Siden heraf har jeg lagt Mærke til, at Foreningerne fra, som tidligere, at skælde Landboforeningerne og deres Ledere ud er gaaet over til at ville være Landboforeningernes Formyndere.

Naar en ledig Mand ser en anden i stadig travl Arbejde, kan det virke irriterende paa den ledige.

Det gaar altid saadan i Livet, at den, der gør et nyttigt Arbejde, faar altid Indflydelse og Magt. Den, der kun »bruger Mund«, er der ingen, der regner med.

I Erkendelse heraf er det vel, at Landmandsforeningerne giver sig til at vedtage Resolutioner om Landboforeningernes Statstilskud.

Saa maa vi fra Landboforeningernes Side sige: Pas jer selv, vi skal nok passe vort!

Som Led i en samlet Plan om Indskrænkning af Statstilskud paa hele Finansloven vil Landboforeningerne afstaa deres Part.

Men vi venter, at Regering og Rigsdag vil tage det fornuftige Standpunkt at lade os selv afgøre, hvor det kan ske med mindst Skade for det særdeles betydningsfulde Arbejde, Landboforeningerne udretter i hele Samfundets Interesse.

Vi vil til det sidste fastholde de Bevillinger, der er afhængige af, at Foreningerne selv giver tilsvarende Beløb til bestemte Formaal, og tillige fastholde, at den

Ligestilling, vi endeng nar opnaaet i Forholdet mellem Husdyrbrug og Planteavl, i saa Henseende bliver bevaret.

Landmandsforeningernes Optræden her kan kun skade Landbrugets Interesser og i bedste Fald kun blive samme Rolle som en Hunds i et Spil Kegler. — — Derfor: Slut Kreds om Landbrugsraadet. Det repræsenterer noget, og det har Indflydelse.

Men det er og bliver dog Yderværker — Stat og Organisation. Resultatet af dette er paa andre Omraader de 100.000 arbejdsløse — Stats- og Kommunearmod.

Hvordan det skal gaa for Landbruget med at staa Krisen igennem i Almindelighed vil bero paa Styrken af den indre Fortrække, der skal skærme og opretholde hvert især af de 200.000 Landbohem — store som smaa.

Det afgørende er som Regel det, om der findes den fælles Vilje og Sammenhold hos Mand, Kone og ofte Børnene med til at ville holde Hjemmet økonomisk oppe.

Midlet er Dygtighed og Forstaaelse af Gerningen i Forbindelse med Arbejdssomhed og Nøjsomhed.

Her er den nuværende Slægt noget vanskelligt fra Fædrene ligesom i de andre Klasser. Som den Gang — i min Ungdom og før — maa Manden i Bondebruget være først oppe om Morgen, saa Besætningen er tilset, før han kalder paa de andre. Som den Gang foran i Arbejdet, saa det lyder til Medhjælperne: »kom nu« og ikke »gaa nu«. Det ændrer hele Arbejdstempet, og en Medhjælper sparet er Renter af ca. 20.000 Kr., og saa ser Ejeren selv alt.

Konen maa som den Gang selv malke med. Det er den bedste Borgen for en god Malkning. Pigerne og ikke Karlene skal malke, og de skal hjælpe til ude baade ved Roer, Kartoffler, Hø og Høst. Det giver sunde, stærke Piger.

Alle maa samles i samme Stue ved samme Bord og om samme Mad. Den gode, gamle, solide Bondekost, væsentligt lavet af egne Produkter og med mindst mulig købt Tilsætning, men tiltalende anrettet, skal atter i Højsædet som hele Husstandens Kost. Afskaf Kontrabogen med Købmanden og køb kun mod kontant. Meget kan der ofte undværes, naar Pengene ikke er der. Et gammelt Ord siger: »Der er meget sparet i et Hus, hvor der ikke er noget af det.«

Store Krav stilles der til Konen og hendes Arbejdsevne og Dygtighed. Manden har i de gode Tider i visse Egne lusket sig fri fremfor hende. Nu maa det ændres, og hvor vil det gode Eksempel være godt for Sønner og Døtre!

Haardt legemligt Arbejde er en Velsignelse for Ungdommens Opdragelse til en ren og stærk Slægt. — Byungdommen skulde under samme Tugt.

I Hjemmet og ude maa enhver unødigt Udgift stryges, alt maa samles om dette: at staa Krisen igennem. Lykkes det, vil Følelsen heraf knytte alle i Hjemmet nær sammen i Glæden over at have ydet sit

Bidrag, og Blikkene vil løfte sig opad med Tak for alle de gode Gaver, der kom ovenfra.

Krigstidens Penge gav ikke Lykke, hævde ikke Slægten hverken aandeligt eller moralsk — tværtimod, det gik nedad.

Derfor siger jeg: »Foragter ej de ringe Dage!« Det var altid i haarde Tider, det gode groede i vort Folk. — Atter skal det vise sig, om den danske Bonde kan med Rette kaldes: Rigets Marv og Folkets Kerne!

— — —

Her er ingen Grædekonetoner, der lægger Ansvar over paa andre Samfundsklasser, men en myndig og mandig Opsang til sine egne Standsfæller om at lægge alle Kræfter i for at klare de Vanskeligheder, de staa i og over for.

Efter at P. P. Pinstrup var gaaet af som Formand i Foreningen af jyske Landboforeninger, holdt han en Tale ved Delegeretmødet den 7. Oktober 1932 om »Jyske Landbrugeres Sammenhold«, hvori han blandt andet sagde: »Dansk Landbrugsproduktion er inde i en haard Krisetid og værre, end vi har kendt det i lange Tider. Vi maa indskrænke vore Udgifter det mest mulige, saa intet gaar til Spilde, men alt samles, for at Indtægterne kan strække længst muligt til Dækning af de uundgaelige alt for store Udgifter, som dansk Landbrug er ude for. Men her er det det danske Landbrugs selvskabte Lykke, at det og vi er hærdet i Frikonkurrencens Blæst.

Derfor følger vi med Tiden og Udviklingen og Markedets Fordringer. Vi beder hverken om Krykker eller Skjørter at sidde i Ly ved.

Fiskeren og Sømanden er stout og stærk, fordi han tager Vejret, som det falder; saadan maa danske Bønder ogsaa tage den Tørn, der møder dem.

Naar i et Land Erhvervene har alt for travlt med at slæbe Sten sammen og med at bygge Huse til at sidde i Læ ved, Ja glemmer de let det vigtigste — at arbejde, at erhverve, at gøre Arbejdet dygtigere og bedre, end andre kan det. Samarbejdet gaar sin Gang, men det er Eneren i den enkelte Bedrift, det kommer an paa.

Det er Sammenhold, Flid, Dygtighed og Nøjsomhed, der skal bære det enkelte Hjem frelst over Tidens Vanskeligheder. Det gælder om at sætte Arbejdet og Viljen ind paa de Omraader af Bedriften, der særlig skal bære Økonomien.

Vi maa vel have naaet saa vidt som Bønder, at vi forstaaer vort fælles Maal som Jordbrugere. Vort gamle Maal har været at dyrke egen Jord og føre en saa enkel og sparsommelig Levevis, at Betegnelsen »Selvejer« atter bliver et ægt Kendetegn for danske Bønder. Gamle som Unge maa være med at arbejde — at slide, at holde Hjulene i Gang for os selv og

vore Børn, ved at vi værner os til det mindst mulige Forbrug. Jeg anerkender den vanskelige Stilling, dette er for unge Bønder, der er vokset op i en anden Tid, i en Tid, der gav flere Penge for mindre Arbejde. Men saadan er den danske Bondes Levevilkaar. Saadan er Vilkaarene for at være fri Mand, om det end maa være under højst beskudne Livsvilkaar. Og saa maa I vælge: Afhængighed eller Frihed! Men dette Valg stilles jo ikke alene til Landboforeningernes Medlemmer. Dette Spørgsmaal angaar og rettes til alle Landboere! Vil I være selvstændige Jorddyrkere, eller vil I give op og blive uselvstændige Bønder, der bærer Bondenavnet med Urette, thi dette hører kun rettelig sammen med eget Bo.

Jeg forstaar godt L.S.-Bevægelsen, som er Frugt af en vanskelig Tid. Jeg forstaar ogsaa, at vor Regering ikke har noget imod, at mange Jordbrugere giver op og fra frie Bønder bliver uselvstændige Fæstere.

Men jeg siger: Vogt Jer for dette! Haardt maa I slide, før I bøjer Nakken under et saadant Aag. Ogsaa siden 1830 har der været daarlige Tider, men den Tanke: At gaa tilbage til en Fæstetilværelse, faldt ikke vore Fædre ind, efter at

de havde følt Frihedens Værd og vel-signelse.

Vel var Verdenskrigen noget for sig, men den maa ikke helt berøve os Modet nu fjorten Aar efter dens Ophør. Vi skal ikke lære af Byboerne; men vi skal lære af vore Forfædre — de danske Bønder, der sled sig frem til en selvstændig og siden agtet Stilling i Samfundet.

Slid og ikke magelige Dage er Nutidsbondens Livskaar, om han til eget og Samfundets Gavn vedblivende vil være en selvstændig Borger i vort Land. Bryd Jer ikke om, at andre vil gaa en lettere Vej.

Arbejdets Vej er Sundhedens og er Fremtidens Vej. Følg den, og jeg spaar den danske Bonde Sejr og Lykke!

P. P. Pinstrup kunde ogsaa tale andre Samfundsklasser haardt til, naar han fandt, at de for Helhedens Skyld burde opføre sig anderledes, end de gjorde; men jeg har Indtryk af, at man har godt af at faa frisket op, hvad han kunde sige til sine egne Standsfæller, naar han mente, at de havde det behov. Det vilde virke velgørende — ikke mindst i vor Tid — dersom man inden for andre Samfundsklasser havde en Pinstrup, som kunde tale sine egne til, saadan som han gjorde det,

Dagligstuen paa Asmildkloster. I Midten Fru Hauch og Børnene Asta og Olaf.

naar han fandt, de trængte til det. —

P. P. Pinstrup gik ikke Krogveje. Han gik lige paa, og med al den Kraft, han raadede over. Det Kæmpearbejde, han gjorde for Kolindsund-Bønderne, da de i sin Tid blev mishandlede, skal nævnes som Eksempel paa hans uforfærdede Optræden; men i øvrigt ikke nærmere omtales her.

P. P. Pinstrup led ikke af den uheldige Form for Mindreværdskomplekser, som kan medføre, at Samarbejdet kommer til at gaa trevent og i en sur Atmosfære, som skader Helheden. —

Han drog altid Omsorg for, at de Folk, han samarbejdede med, var underrettede om de Fremstød, han agtede at gøre, og han var ingenlunde i saadanne Situationer »Selvherskeren«, der ikke kunde modtage Vejledning gennem de Henstillinger, han modtog. Han var i det hele taget den ideelle Leder, naar han sad i Formandsstolen i sine Velmagtsdage. —

I de Aar, Landbrugsraadets Præsidium bestod af Pinstrup, Adolf Tesdorpf, Theilmann og

Sonne, var der et eksemplarisk Samarbejde i Præsidiet til Gavn for Raadets Anseelse i en vanskelig Tid. Generalsekretær

Der ventes paa Vildtet, som Klapperne driver frem.

Høgsbro Holm vil sikkert være enig med mig heri. Han kender i hvert Fald til det.

Forstander Madsen-Mygdal, Direktør Anders Nielsen, Kontorchef H. Hertel og Parcellist Niels Frederiksen dannede det første Udvalg, der arbejdede paa Dannelsen af et Landbrugsraad.

❁ MADS LAMBÆK, LEM, var 1. Næstformand, da jeg blev Formand i F. a. j. Landboforeninger. Han var en solid og tænksom Bondemand. Man kan ikke sige om ham, at han var veltalende, men naar man havde tænkt hans Tale igennem, maatte man indrømme, at den var mættet af Omtanke og sund Fornuft.

Jeg lærte at sætte megen Pris paa ham.

Aage Nikolaisen, Kejsegaarden, var 2. Næstformand. Han og jeg havde kæmpet om Formandspladsen i 1930, og man kunde maaske deraf tage Anledning til at tro, at Samarbejdet kunde have visse Vanskeligheder i de følgende 17 Aar, vi sad sammen i Foreningens Ledelse. Intet er mere fejlagtigt. Af alle de mange betydelige Mænd, jeg har haft Lejlighed til at samarbejde med i mit offentlige Liv, er der ingen, jeg skylder mere Tak end Aage Nikolaisen. Vi var ingenlunde altid enige, og jeg blev altid meget betænkelig, naar Aage Nikolaisen og jeg var uenige. Vi har haft enkelte endog meget voldsomme Sammenstød; men jeg tror at tørde sige, at disse Sammenstød ikke hos nogen af os har efterladt hverken Saar eller Ar i et Venskab, som jeg vurderer meget højt. — Jeg har truffet meget faa eller maaske slet ingen, som har haft et saa sikkert Instinkt over for selv udviklede Problemer inden for Landbruget som Aage Nikolaisen. — Jeg skylder Kejsegaardens Beboere megen Tak for Gæstfrihed og for herlige Jagtture paa Kejsegaardens usædvanlig veldrevne Marker med smukke Udsigter over et storslaaet Landskab. Der er desværre nu ingen af os, der er godt til Bens mere. —

❁ I DE 17 Aar, jeg sad for Bordenden i Foreningen af jydsk Landboforeningers Bestyrelse, var der et eksemplarisk Samarbejde i en uhyre besværlig og vanskelig Tid, navnlig i Aarene 1930 til 1938. Bestyrelsen optraadte altid enigt og samlet over for de aarlige Delegeretforsamlinger, hvis alt overvejende Flertal fulgte de Linier og Henstillinger, som Bestyrelsen forelagde dem. Det var mig overordentlig magtpaaliggende at holde Bestyrelsen underrettet om alle de Opiysninger af udenrigspolitiske, handelspolitiske og indenrigspolitiske Spørgsmaal, som jeg kunde fremskaffe. Indledningerne til Bestyrelsesmoderne blev derfor ofte lange; men de var nyttige, dersom vi skulde opretholde det fælles Fodslag, der skulde til, for ikke at blive rendt over Ende af alle

de Ideer og Stemninger, en ond økonomisk Tid væltede ind over Landbrugsorganisationerne og deres ledende Folk. —

Den Taknemmelighedsgæld, jeg føler mig staaende i til Foreningen af jydsk Landboforeningers Bestyrelse og de delegerede ved det aarlige Møde i disse Aar, er saa stor, saa jeg aldrig kan faa den betalt. — Det faglige Arbejde var inde i en rig Udvikling i disse 17 Aar. Landbrugets Konsulenter og Medhjælpere baade ude i de enkelte Landboforeninger og inden for Centralledelsen, gjorde og gør et Kæmpearbejde for Landbruget, som burde paaskønnes mere, end Tilfældet er i al Almindelighed. —

❁ LEDELSEN af Hovedkontoret i Aarhus laa i disse Aar i Hænderne paa Sekretær Jens Kristian Haugaard. Han har været en enestaaende dygtig Leder af den store Virksomhed. Jeg skal ikke her opremse hans gode Egenskaber; men nøjes med at fastslaa, at han for Formanden var en hel enestaaende Medhjælper. Han misbrugte eller misforstod aldrig den Fortro-

Sekretæren i Foreningen af jydsk Landboforeninger, J. K. Haugaard.

lighed, som var imellem os, og som er at saa afgørende Betydning for et frugtbart Samarbejde.

Han sagde mig sin Mening rent ud og uden Omsvøb. Han ulejligede mig ikke med selvfølgelige Ting; men drog Omsorg for, at det blev gjort. Hvad der er af endnu større Betydning er, at jeg med Sikkerhed tør sige, at han altid talte med mig om Afgørelser, hvorom der kunde herske Tvivl. —

Baggrunden for Oprettelsen og Omfanget af Landbrugernes Sammenslutning, som var en Fortsættelse af Landmandsforeningen, var det katastrofale Fald i Priserne paa alle Landbrugets Varer, som satte ind i 1930. —

EN OPGØRELSE af Forrentningsprocenten, som Foreningen lod foretage til Delegeretmødet 1931, viste en negativ Forrentningsprocent for alle Ejendomsstørrelser. Den var i Gennemsnit $\div 3.0\%$. De smaa Ejendomme var ikke bedre stillede end de større ud over den Fordel, der var knyttet til det Forhold, at der i de mindre Brug kun var en ringe eller slet ingen Udgifter til fremmed Arbejdskraft. Jeg forstod godt L.S.-Bevægelsen. Saa-danne økonomiske Forhold maatte skabe Uro. Jeg maatte forsøge at gøre mig klart, hvilken Stilling jeg maatte indtage til L.S.-Bevægelsen. Den havde en stor Udbredelse inden for Slagteri- og Mejerikredse, som havde oprettet et Erhvervsudvalg, og man havde gennem »Svinekronen« rigelige Pengemidler. L.S. havde Tvangsmidler paa sit Program. Man vilde som politisk Vaaben anvende Produktionsstandsning som Kampmiddel over for de andre Erhvervs- og Samfundsklasser. Det stod os helt klart inden for Foreningen af jydsk Landboforeningers Bestyrelse, at den Form for Oprør kunde vi ikke deltage i. Vi maatte tage Kampen op med den nye Bevægelse. Landbrugernes procentiske Del af Befolkningen var stadig faldende. Parlamentarisk set var vi hjælpeløse i Kamp med de øvrige Samfunds-

klasser, selv om vi kunde henvise til, at det øvrige Samfund ikke kunde undvære Landbrugets Eksportværdi i hele vort Lands økonomiske Liv.

Det stod Bestyrelsen helt klart, at gennem Vold og Terror kunde Bønderne intet opnaa. Det maatte være gennem Forhandling med en stærk og kraftig Henvi-sning til Landbrugets Betydning for hele vor Samfundshusholdning, at vi maatte finde frem til Foranstaltninger, som kunde lette Vilkaarene for de vanskeligst stillede Landbrugere, saa de kunde bevare deres Hjem og Arbejdsplads.

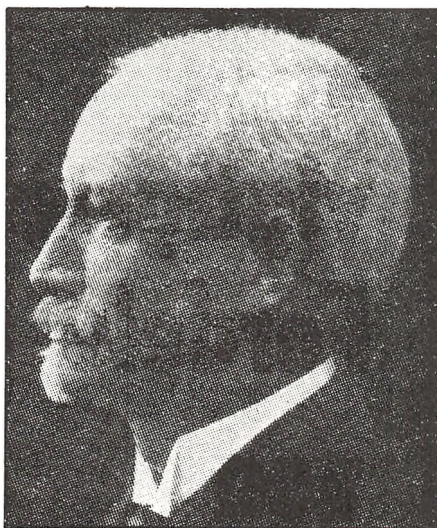
Bølgerne kom til at gaa meget højt, navnlig paa jydsk Delegeretmøder. Det begyndte at gaa haardt til ved det første Delegeretmøde, det faldt i min Lod at lede Mødet, der blev holdt d. 7. og 8. August 1931. Forud for Delegeretmødet blev der holdt et Formandsmøde i Foreningen af jydsk Landboforeninger d. 29. Juni, hvor det blev besluttet at afholde Delegeretmødet ca. 2 Maaneder tidligere end normalt.

Paa Foranledning af en fælles Henvendelse fra Formanden for De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger: Gaardejer *Hjalmar Jensen*, Gammelby, og Formanden for De samvirkende lolland-falsterske Husmandsforeninger, *Husmand R. Jensen Vandman* — der tillige var Formand for De samvirkende danske Husmandsforeninger — afholdtes der i København den 22. Januar et Møde i Landbrugsraadets Mødesal mellem Bestyrelsen for De samv. danske Husmandsforeninger og Forrentningsudvalget for De samv. danske Landboforeninger for i Fællesskab at drøfte de Vanskeligheder, som det store Prisfald havde paaført Landbruget, og for i Fællesskab at tage Stilling til de Midler, der maatte anvendes for at faa tilvejebragt bedre Forhold. Der blev vedtaget en Udtalelse, og man vedtog tillige at fortsætte Drøftelserne.

Disse Drøftelser blev af stor Betydning for Landbruget i de kommende vanskelige Aar.

Forstander J. C. Overgaard, Ladelund,

Statskonsulent Axel Appel

⚙ VED DELEGERETMØDET 1933 var der Formandsvalg. L. S. havde gjort sig store Anstrengelser og havde opstillet Gaardejer *Jens Thomsen*, Hjarup. Resultatet blev, at *Jens Thomsen* fik 42 Stemmer. Den hidtidige Formand fik 230 Stemmer. Uroen fortsatte. Det store Slag om Ledelsen i Foreningen fandt Sted under Forhandlingen om Udtalelsen fra Delegeretmødet den 7. Oktober 1938. De, der maatte have Interesse i disse Aars mange Forhandlinger og skarpe Udtalelser fra de jyske Landboforeninger og Delegeretmøderne, kan jeg henvise til de offentliggjorte Beretninger. For at Læserne kan faa et Indtryk af, hvordan det foregik, skal jeg her efter Delegeretberetningen for 1938 anføre nogle Citater fra Forhandlingerne om Delegeretmødeudtalelsen. L. S. havde forberedt sig grundigt. Der meldte sig straks en halv Snæs Talere, som ikke lagde Fingrene imellem i deres Angreb paa Foreningens Bestyrelse og navnlig mig. Jeg lod dem tale saa længe og saa udførligt, som de havde Kræfter til, uden at gribe ind i Forhandlingerne.

Proprietær *H. Bech*, Thise Ladegaard, havde i de urolige Aar været Hovedangriberen. Han sagde 1938 følgende:

— Maa jeg begynde med at takke de mange Hjælpere, jeg har faaet i Aar. (Haandklap). Jeg plejer jo at staa temmelig ene, men jeg ser med Glæde, at Flokken er vokset i Aar.

Maa jeg saa til Udtalelsen sige, at jeg finder det besynderligt, at man inden for Foreningen af jyske Landboforeningers Bestyrelse har ment, at Udtalelsen skal rettes til Landbrugsraadet, hvor Hr. Hauch selv er Formand — altsaa til sig selv. Men det maa vel skyldes, at Formanden nu endelig er kommet til at indse, at det ikke hjælper med alle vore Henvendelser til Regeringen og til Politikerne. Er dette Tilfældet, skal vi andre nok snart komme i Skred, for det er jo rigtigt, at med de faa Procent, som den danske Landboforening udgør af den samlede Befolkning, kan vi ikke faa nogen stor Indflydelse ad den Vej. Det bliver gennem Organisationerne, Landbruget skal faa sin Ret.

I øvrigt vil jeg sige om det, der staar under Punkt 6, at man ønsker Gældsanereringen fortsat, at det er rigtigt; men det staar i den mest skærende Modstrid med det, man vedtog for nogle faa Aar siden. Da talte man om den hellige Realcredit, der ikke maatte skades o. s. v.

Saa er der Renten. Den staar der ikke noget om. Har man da virkelig forladt den? Ved man da ikke, at intet skader de producerende Erhverv saa meget som den høje Rente?

Om Resolutionen maa jeg endvidere sige dette, at jeg regner den ikke for mere værd end det Papir, som den er trykt paa, hvis ikke der sættes noget ind for dens Gennemførelse, hvis ikke man siger, at saafremt de her opstillede Krav ikke gennemføres, saa forpligter vi Danmarks Mejerier og Slagterier til at dreje Nøglen om til Danmarks Spisekammer.

Hvad er disse forskellige Udtalelser, der er faldet her i Dag? Er de ikke Udtryk for, at jeg har Ret i min Kritik? Er det ikke Raabene derude fra Markerne og Kærene, fra Huse og Gaarde og Godser? Er det ikke den store Befolknings Tanker, som den tænkte, da der stævnedes sammen den 29. Juli til Bondestævne i Odense? Har man for øvrigt ikke inden for Foreningen af jyske Landboforeninger lagt Mærke til, at dette Stævne holdtes, og at der var mødt mange Tusinde Mennesker? Formodentlig ikke, for saa vilde man vel have beskæftiget sig dermed.

Maa jeg i øvrigt sige, at det ikke er saa underligt, at der raabes derude fra. Jeg skal oplyse — og Tallene stammer fra Sekretær *Haugaard*, saa de skal nok være rigtige — at Københavns Befolkning udgør 23 pCt. af hele Landets; men den har omtrent Halvdelen af Indkomsterne. I Landdistrikterne er der 54 pCt. af Befolkningen, men den har kun 34 pCt. af Indkomsterne. Det siger os, at det er Fordelingen, der er noget i Vejen med.

Kan Lederne være bekendt at se paa, at saadanne Forhold fortsættes, at Landbruget kun har 2,1 pCt. i Forrentning. naar Industri og Haandværk har op imod 15 pCt? Det kan for mig kun understrege, hvor nødvendigt det er, at vi inden for Landbruget snart tager Skeen i en anden Haand og erkender det rigtige i at benytte sig af Landbrugets Nødværgeret. Det er heller ikke andet, end hvad alle sunde, gode, danske Bønder kan se, selv om nogle endnu kvier sig ved at tage det afgørende Skridt.

Jeg takker i denne Forbindelse *Skrumsager*, *Visby Hedegaard*, for den Henvendelse, som han i Sommer rettede til Hr. Hauch i sit aabne Brev. Det vidner om, at der er ved at komme Skred i det. *Skrumsager* fik jo ogsaa et Svar fra De

samvirkende danske Landboforeningers Formænd, d'Herr Tvedegaard og Hauch; men jeg synes ikke, det var noget Svar.

Hr. Hauch taler om Ansvar og siger, at Landbrugets Forhandlere bør være Folk, der tør tage et Ansvar. Ja, det er jo rigtigt, at de bør kunne tage et Ansvar; men det Spørgsmaal, som han talte om det i Forbindelse med, er jo ogsaa behandlet her i Dag, og det Ansvar, Hr. Hauch dér har paataget sig, vil blive tungt at bære.

Men noget andet er: Tør Hr. Hauch ogsaa tage Ansvar for det, der er langt større, nemlig med Hensyn til Nødværgereffens Anvendelse for Gennemførelse af Landbrugets Ligestilling med andre Erhverv? Det er for øvrigt et Spørgsmaal, som jeg har mindet Hr. Hauch om mange Gange, blandt andet ogsaa paa Erhvervsudvalgets Julemøde i Odense sidste Aar. Tør Hr. Hauch tage dette Ansvar, eller er det det utroligt uenige Landbrugsraad — for at bruge Hauchs eget Udtryk — der er Skyld i, at han ikke tør? Er dette Tilfældet, saa væk med det.

Hvad vil vi da fra vor Side, fra L. S.? Kun dette, at vi vil føre et Slag for at gøre Mejerierne og Slagterierne til Magtfaktorer for Landbrugsproduktionen. Et Sted skal Ansvar ligge, og det skal lægges i Hænderne paa Slagteriernes og Mejeriernes Ledere; thi dermed har Landbruget som sagt skaffet sig den Nøgle, som andre nu har, nu har Landets Spisekammer og Pengekasse.

Vi kan ikke længere fortsætte med at bære de overmenneskelig store Skatter og kan ikke være tjent med at være Støtte til Industriens store Beskæftigelse.

Hvorfor har man for øvrigt ikke gjort noget ved det Spørgsmaal om Fremskaffelse af billigere Maskiner til Landbruget, som Proprietær Jessen-Friis har rejst gentagne Gange i denne Forsamling? Lad os faa Landbrugsmaskinerne paa Friliste, saa vil en Binder, som nu koster 1.600—1.700 Kr., kunne faas for 1.000 Kr.

Hvordan kan Hr. Hauch være Regeringens Raadgiver i Spørgsmaal, som er Stik imod Landbrugets Interesser?

En af de ledende Mænd inden for det jyske Landbrug sagde til mig, forinden jeg gik herop: „Tal nu ikke for haardt!“. Det har jeg heller ikke gjort. Ja, jeg har næsten talt saa blidt som en Engel (Munterhed), naar, vel at mærke, Forholdene tages i Betragtning. Men lad os alligevel faa talt ud med hinanden, og jeg spørger da direkte Hr. Hauch: Vil De gaa som Foreningen af jyske Landboforeningers Formand nu? Derved vilde De gøre Landbruget en stor Tjeneste. (Hør! Haandklap. Uro.) De har selv sagt, da De blev valgt sidste Gang, at det ikke var sikkert. Deres Tid og Kræfter kunde slaas til Valgperioden ud. Der er endnu et Aar tilbage af Perioden; men et Aar endnu under

disse Omstændigheder er et langt Tidsrum for de nødlidende, der venter et Systemskifte. Kunde vi gøre noget for at komme disse nødlidende til Hjælp, det vil sige: skaffe dem Penge til at betale deres Veksler og Gæld med, saa bør vi gøre det; og hvis De gaar nu, Hr. Hauch, da vil disse nødstedte Landmænd faa fornyet Haab og Tro til, at det virkelig kan nytte at slide derude.

Vi maa have det saaledes, at vi kan betale enhver sit; men det, der sker nu, er jo kun dette, at man vil prøve at lirke lidt flere Penge ud af Landbruget, for saa har de andre dem at solde for.

De har selv engang sagt, at De holder Landbrugets Skæbne i Deres Haand. Jeg tror, det er rigtigt. Derfor siger jeg: Giv os Frigørelsen nu, saa vi kan løses fra vort Stavnsbaand. (Hør. Munterhed.)

Hvis De Hr. Hauch, gik i Dag, saa kunde De med Sandhed fejre Stavnsbaandsfest, og da vilde den frie Bonde ogsaa fejre Festen. (Haandklap.)

Derefter udtalte Formanden følgende:

— Jeg vil gerne allerførst gøre den Bemærkning, at jeg ikke er ked af, at Hr. Bech fik Følgeskab her i Dag; for naar man har haft Lejlighed til at erfare, hvorledes der fra den Forening, som Hr. Bech har saa stærk Tilknytning til, agiteres ude omkring i Landbruget, saa synes jeg, det er godt, at de kommer frem med deres Udtalelser, saa man kan høre deres Meninger. Her er nemlig Stedet, hvor vi kan tale om Tingene i Stedet for, at det foregaar ude i Forsamlingshusene, hvor man er afskaaret fra at svare paa de Uhyrligheder, der driver rundt i Rendestenene.

Saa de Herrer skal være velkommen.

For øvrigt vil jeg sige, at der er ikke mange — det tror jeg at turde sige — der saa dybt som jeg beklager denne Strid inden for Landbruget. Ikke fordi jeg selv føler Svirpene paa min egen Ryg — for den er efterhaanden bleven saa temmelig følelsesløs — men fordi jeg saa tydeligt ser, hvilken afgørende Betydning det vil have for dansk Landbrug at staa sammen i Stedet for at spille Tiden med at hugge Pinde og skille Landmændene fra hinanden i Stedet for at staa sammen over for vore Modstandere i en Tid, hvor Sammenhold er vigtigere end nogen Sinde. Jeg, og det samme gælder hele Bestyrelsen for Foreningen af jyske Landboforeninger, er villig til at gaa endog meget langt i Bestræbelserne for at samle dansk Landbrug. Naar det kommer til Stykket, er der jo i Virkeligheden ingen Forskel i vore Grundsynspunkter. (Hør!) Kun i de Metoder, der tænkes bragt i Anvendelse.

Men det er, som om det var Livet om at gøre for nogen at holde Spliden vedlige

Kunde vi dog komme dertil, som P. Nielsen siger, at det var ligegyldigt med Navne, naar blot vi samlede os. (Hør!) Selvfølgelig er det ligegyldigt, hvem der

bærer Navnet, naar blot det resulterer i en Samling af Landmændene om Opnaaelse af den Ligestilling, som Erhvervet ikke har haft siden 1930.

Jeg har gerne villet sige dette, fordi jeg meget vel ved, at man ude omkring driver Agitation imod Foreningen af jyske Landboforeninger og imod mig og siger, at jeg med min Person staar som en Hindring for et Samarbejde i et enigt Landbrug. Jeg vil ikke bruge de Udtryk, som jeg burde og kunde i denne Forbindelse. Jeg skal nøjes med at sige, at det er urigtigt.

Dernæst skal jeg gaa over til at sige noget om de enkelte Spørgsmaal, der er rejst.

Til Peter Nielsen, Refsø, vil jeg sige, at Mund- og Klovsygen har langtfra været ude af mine Tanker, og det er allerede adskillig Tid siden, Foreningen af jyske Landboforeninger tog dette Spørgsmaal op, og det er mig ikke ukært her at faa Lejlighed til at sige, at denne Sag ogsaa efter min Opfattelse er kommet til at arte sig upassende over for det praktiske Landbrug. I Sønderjylland har man jo hos den ene Mand slaaet Besætningen ned og ydet ham fuld Erstatning, men hos den anden faar Sygdommen Lov at passe sig selv, og vedkommende maa selv bære Tabet, hvilket maaske er uundgaeligt; men det er alligevel Uret, og vi skal ikke se paa det uden at paatale det. Desværre er der vel Udsigt til, at Sygdommen vil brede sig; men vi staar som sagt midt i Arbejdet for om muligt at komme til en Løsning af Sagen.

Saa er der talt om Svineordningen. Herom skal jeg henholde mig til det, Slakteriernes Formand, Hr. Byriel, har sagt, og til den Redegørelse, jeg har givet i „Jysk Landbrug“, og til det, jeg har udtalt derom ved Behandlingen af Lovforslaget i Landstinget. Jeg har desuden givet Udtryk for min Opfattelse af dette Forhold i Formiddags og siger fremdeles, at vi sluttede denne Overenskomst af Hensyn til det samlede danske Landbrug, idet vi var og er af den Opfattelse, at det var bedre at tage et Forlig derom end at komme til at staa uden en Kornlov og uden en Ordning for Hjemmemarkedet. Efter min bedste Overbevisning er selv de, der er haardest ramt af Ordningen, vel tjent med, at vi tog det, som vi gjorde. Men jeg forstaar den Bitterhed, som den gav Anledning til, og ventede, at denne Bitterhed vilde komme til Udtryk her i Dag. Dog tror jeg stadig, at det var bedre, at vi tog Kløene, end at Landbruget maatte have taget Skaden. (Hør!)

Hr. Helbo talte om Indbydelse af Knud Bach og Proprietær Brødsgaard til Mødet her og bebrejdede os, at vi ikke har taget Hensyn til en Henvendelse derom, som er sendt til Foreningen. Jeg skal i den Anledning til almindelig Underretning for de Delegerede give en Oplysning om de

Metoder, der arbejdes efter inden for L. S. Disse Metoder er ikke egnet til at fremme Samarbejdet inden for dansk Landbrug.

Jeg modtog 14 Dage før Delegeretmødet en Henvendelse fra nogle Landboforeningsformænd om at indbyde Formændene for Landbrugernes Sammenslutning og Erhvervsudvalget til Delegeretmødet. Jeg vil gerne her svare de paagældende med at sige, at jeg tvivler naturligvis ikke om, at Henvendelsen er rettet i den bedste Mening; men Forholdet er det, at vi tidligere til vort Delegeretmøde har indbudt Knud Bach, men L. S. og Erhvervsudvalget har aldrig gjort Gengæld, og vi har taget det som et Udtryk for, at man ikke ønskede alt for intim Omgang med os. Derfor kom vi i Bestyrelsen til det Resultat, at hvis Knud Bach havde den rette Opfattelse af gensidig Gæstfrihed, maatte det være generende for ham at modtage vor Indbydelse, naar han ikke gjorde Gengæld. Derfor holdt vi op.

Det er ikke længe siden, jeg saa Knud Bach karakterisere Landboforeningernes Ledere som Folk, der var mere optaget af at tjene sig selv rige end at tjene Landbruget, og han mente ikke, at den Slags Folk vilde have Skade af at komme i en afsides Lejr nogle Dage. — Det er Landboforeningernes Ledere, der her er til Stede, og hvis Knud Bach ser paa dem, som han har givet Udtryk for, saa maa det være ham inderlig ubehageligt at være i Stue sammen med Folk, som han mener egner sig bedre for Koncentrationslejr. Disse Ubehageligheder har vi villet fri ham for, og derfor har vi ikke indbudt ham.

Der maa dog være en vis Ret og Rimelighed i alt, og dette her maa dog høre op. Jeg og mine Medarbejdere har aldrig blandet os i L. S.s indre Forhold. Vi har ikke villet bære Ved til Baalet, selv om der saa sandelig nok kunde have været Anledning til det.

Men der skal altsaa tales ud i Dag, og jeg tager da ogsaa Bladet fra Munden. Jeg skal da yderligere fortælle Dem et Eksempel, og jeg følger mig overbevist om, at mange af de Delegerede, der repræsenterer L. S., ikke vil synes om det, saaledes som vi er blevet behandlet.

Den 12. September afholdtes i Aarhus et Møde, hvor Knud Bach og andre Repræsentanter for L. S. og Erhvervsudvalget var til Stede samt til Landboforeningsformænd, som begge er til Stede her, og af hvilke den ene er Medlem af Foreningen af jyske Landboforeningers Bestyrelse.

Opgaven var at finde et Grundlag for Fællesoptræden og Samarbejde mellem Landboforeningerne, L. S. og Erhvervsudvalget. Man opnaaede Enighed, og Udsigterne for at optræde paa fælles Linie syntes de bedst mulige.

Men allerede den 15. September — for-

inden L. S. havde erfaret, hvorledes Landboforeningerne og Landbrugsraadet stillede sig til de fremførte Punkter, udsendtes fra Rønge og underskrevet Knud Bach en saalydende Skrivelse:

„Vi har i Anledning af, at der inden for Landbokredse er en voksende Stemning for at fremtvinge bedre Forhold for Landbostanden, modtaget *mange Henvendelser fra jydsk Landboforeningsdelegerede* om at sammenkalde til et orienterende Møde, inden det aarlige Delegeretmøde afholdes i Aarhus.

Flere og flere anser det for en Nødvedenhed, at de stærkt bundne Partipolitikere fjernes fra Landbrugets faglige Organisationer, idet disse Politikere Gang paa Gang inden for Organisationen føler sig tvunget til at tale Partiets Sag — *selv paa Landbrugets Bekostning*.

Der ligger heri en Insinuation, der, saafremt den er rettet imod mig, savner ethvert Grundlag, og som jeg maa tilbagevise paa det bestemteste.

Men det hed videre i den paagældende Skrivelse:

„Resultatet er heller ikke udeblevet, *den slittige og dygtige danske Landbostand faar næsten ingen Løn og har de sidste mange Aar maattet arbejde med Driftsunderskud, saa Gælden stadig forøges*.

Vi maa derfor søge at faa valgt Ledere, for hvem det ikke er nok selv at tjene Penge — Ledere, der vil gaa saa kraftigt ind for Landbrugets Ligeret, *at Landmændenes Fortjeneste kan komme paa Højde med andre Klassers*.

Foranlediget af de mange Henvendelser indbydes De herved til Møde paa Høj-skolehotellet i Randers Mandag den 19. September d. A. Kl. 14.

Jeg spørger d'Herrer Delegerede — og saa dem, der slutter sig til L. S.: Hvis det havde været mig, der havde anvendt en saadan Fremgangsmaade, hvad tror De da, man vilde have kaldt mig? De kender alle Ordet. Jeg skal ikke udtale det. (Tilraab: En Slyngel!) Denne Afbrydelse kom fra Højer, Billeslund.

Det er Ting, som man fra L. S. maa afstaa fra i Fremtiden, hvis der virkelig skal være Sandhed bag Ordene om at ville samarbejde i dansk Landbrug.

Men jeg skal belyse gennem endnu et Eksempel, hvor uheldigt og direkte skadeligt det er, at der ikke er et Samarbejde imellem Landbrugets forskellige Organisationer, men at man inden for disse Organisationer hver for sig henvender sig til Regeringen om Landbrugets Anliggender. Vi ønsker naturligvis ikke at lægge L. S. Hindringer i Vejen for at henvende sig til Regeringen; men det vilde dog være heldigt, om deres Henvendelser ikke virkede som Tømmelfingre i det, andre foretager sig, saaledes som det er sket i Bestræbelserne for at hæve Kornpriserne herhjemme.

Vi blev inden for Landbrugsraadets

Præsidium spurgt om Indmalingsprocenterne for dansk Hvede og Rug, da Landbrugsministeren skulde udarbejde sit Forslag til Loven om Indmalingstvang, og blev indbudt til et Møde hos Ministeren.

Vi anbefalede en Indmalingsprocent for Hveden paa 65—70 pCt.; men Landbrugsministeren fulgte os ikke i sit Forslag.

Saa spurgte vi naturligtvis, hvorfor han ikke fulgte os, men det vilde man ikke rigtig svare os paa. Sluttelig rykkede man da ud med, at det var L. S., der i en Henvendelse havde anbefalet 50 pCt. „Det er umuligt“, sagde jeg. Men man fastholdt det, og jeg bad da om at maatte faa en Afskrift af Henvendelsen. Det fik jeg, og jeg har den her.

Den er underskrevet af Knud Bach og Brødsgaard og gaar ud paa følgende Foranstaltninger: For det første at standse al Indførsel af fremmed Korn med Undtagelse af Majs, som man foreslaar fritaget mod tilsvarende Udførsel af Byg. Og for det andet, og det er det, der har særlig Interesse: Dansk Rug og Hvede bruges i størst mulig Udstrækning til Brød; med den Kvalitet, dette Aars Høst har, kan man, staar der, *mindst bruge 50 pCt. dansk Korn*.

Jeg tvivler ikke om, at Knud Bach og Brødsgaard gerne vilde have været sammen med os andre om at anbefale de 65—70 pCt.; men en Kendsgerning er det, at de søgte os ikke i denne Forbindelse, hvor der maaske havde været en Mulighed for at opnaa noget mere, hvis vi havde været enige.

Til Hr. Hans Jensen vil jeg sige — og jeg kan gøre det med Landbrugsraadets Medlemmer som Vidne, at det har ingen Bund i Virkeligheden at angribe mig for, at Tysklandshandelen ikke er blevet større, end Tilfældet er. (Hør!) Jeg kan ikke se, hvorledes vi skulde have gjort mere i den Henseende, og jeg kan tilføje, at jeg bliver jo ogsaa angrebet fra den anden Side. Socialdemokraterne retter jo ogsaa deres Kanoner imod mig og taler endog om, at det er Landsforrædere, der benyttes til dette Arbejde.

Saa blev der talt om, at naar Udtalelsen fra dette Møde er stilet til Landbrugsraadet, saa var det vel fordi, jeg da selv kunde bestemme, hvornaar den skulde puttes i Papirkurven. Jeg kan hertil sige, at den Metode bruger vi ikke i Landbrugsraadet, og jeg fraraader, at man indfører Metoden i andre Organisationer. (Haandklap). Det vilde være aldeles utænkeligt i Landbrugsraadet, at en Sag, som vi modtog i Raadet, vilde blive lagt bort, uden at alle Medlemmerne forinden var blevet gjort bekendt med den.

Jeg vil gerne sige til L. S.: Hvad kan De dog have imod, at vi drøfter Sagen, denne Udtalelse, med de andre Organisationer, der deltager i Landbrugsraadet, med An-

delsorganisationerne blandt andet. De taler jo ellers altid om, at Andelsorganisationerne skal have Hovedindflydelsen og være Magtcentret. Og det skulde glæde mig, om vi ogsaa kunde faa L. S. og Erhvervsudvalget med til vore Krav, som vi jo i Virkeligheden er enige om.

Naar De saa siger, at det er noget nyt med denne Sanering, saa maa Deres Hukommelse være meget kort. Vi har haft dette for før i Dag.

Med Hensyn til Hr. Julius Sørensens Udtalelser i Forbindelse med Spørgsmaal om Fagforeningsovergribet i Aalborg, skal jeg indskrænke mig til det, jeg sagde derom i Formiddags; men det forekommer mig, at der heller ikke manglede noget i Tydelighed paa dette Punkt. Og dersom det skulde komme til at foreligge, at vi skal tage Opgaven op, melder sig Spørgsmaalet, hvem der skal tage den op? Det skal efter min Opfattelse først Aalborg Amts Mejeriforening (Hør!); den skal saa maaske henvende sig til De samvirkende jyske Mejeriforeninger eller til De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. Dette her angaar i første Række Mejeriorganisationerne, og vi har inden for Foreningen af jyske Landboforeninger den Vane — og det er en god Vane —, at vi holder Fingrene borte fra andre Organisationers Anliggender. Det kunde L. S. forøvrigt ingen Skade have af at lære af os. (Haandklap.)

Adressen er altsaa foreløbig Mejeriforeningerne og ikke Erhvervsudvalget. Praktisk taget alle danske Mejerier staar i Mejeriernes Fællesorganisation, men ikke i Erhvervsudvalget, og derfor maa Fællesorganisationen være det rette Forum.

Og saa maa jeg forøvrigt sige, at dersom man fra Fællesorganisationen kommer til os og siger: Dette eller hint er vi enige om at gennemføre, maa vi bede om jeres Hjælp til det? Ja, da vil jeg sige: I skal ikke komme til at mangle hverken min eller Foreningen af jyske Landboforeningers Bestyrelses Hjælp dertil! Det er jeg overbevist om.

Men her maa Magten og Ansaret være. Det kan aldrig være saaledes i vort Land, at en udenforstaaende Organisation i sin Visdom skal diktere, hvad der skal ske hos andre. Det vil være og kan kun blive en komplet Fiasko. (Hør!)

Lad os nu for en Gangs Skyld sætte Tingene paa Plads dér, hvor de hører hjemme, og lad enhver passe sit. L. S. hører hjemme i deres egen Organisation, og derfra kan de samarbejde med os; men det kan ikke hjælpe os, at L. S. kommer og vil bestemme, hvad der skal være ret og rimeligt inden for andre Organisationer. (Hør! Haandklap.)

Jeg retter dernæst en Tak til Hr. Oluf Nielsen, der talte om Skatterne. Han sagde ikke et Ord om Skatterne, som jeg ikke kunde underskrive.

Og endelig kommer jeg til Hr. Beck.

Han sagde saa meget. Men jeg vil her holde mig til det, han sagde om Renten. Og saa vil jeg sige, at hvis ikke han hørte, hvad jeg sagde i min Indledningstale om Renten, saa vil jeg bede ham om at læse den trykte Tale; en meget væsentlig Del af den understøtter nemlig ogsaa Kravet om Rentenedsættelse. (Hør!)

Jeg fik dernæst stillet det direkte Spørgsmaal, om ikke den foreslaaede Udtalelse kunde berede Vanskeligheder med Hensyn til Samarbejdet med Husmændene, og om ikke det førte med sig, at de gik ud af Raadet. Jo, det kan gerne være, at der vil blive nogle Vanskeligheder; men jeg har i Formiddag tilkendegivet min Opfattelse af dette Spørgsmaal og skal gerne gentage det her, at vigtigere end disse Vanskeligheder er det dog, at Landbefolkningen faar at vide, hvad Landbrugsraadets Flertal vil og mener om den nuværende Situation. Og selv om det vilde smerte mig, om vi ikke skulde kunne følges ad i den givne Situation, saa vil jeg dog ikke sælge min Førstefødselsret over for dansk Landbrug for at takkes nogen, der ikke kommer os ved, nemlig Fagforeningerne. (Hør! Kraftige Haandklap.)

Nu har vi talt ud med hinanden. Men jeg ønsker til Slut at sige, at hvis De vil give os en fair Behandling, er vi villige til at forhandle, men vi staar ikke med Hatten i Haanden efter den Behandling, vi har faaet.

Jeg vil fraraade Tilføjelsen til Udtalelsen. Det vil være forkert af os at blande os i Slakteriernes og Mejeriernes Anliggender. Derfor vil jeg bede Dem tage Forslaget tilbage. Ellers vil jeg sætte det under Afstemning, men saa bede de Delegerede om at stemme det ned.

Hans Jensen: Naar jeg stillede det Forslag til Tilføjelse, saa gaar Hr. Hauch saa haardt imod som aldrig før. Han siger desuden, at hvis man fra Slakterier og Mejerier er enige, saa skal man ikke gaa forgæves til Foreningen af jyske Landboforeninger. Men dertil vil jeg sige, at saa er det ikke nødvendigt at gaa til Foreningen af jyske Landboforeninger. Hensigten om at trække Forslaget tilbage kan jeg ikke følge og ønsker det under Afstemning.

Peter Nielsen: Det er første Gang, jeg har hørt Hr. Hauch optræde uklogt, og jeg ser nu, at Hr. Hauch ikke er den kloge Mand, jeg troede, han var. For hvis det var Meningen, at Knud Bach skulde have den Salve, han her fik, saa burde han have været indbudt til at forsvare sig.

Udtalelsen sattes derefter under Afstemning. Forslaget om at give den en Tilføjelse, som den af Hans Jensen foreslaaede, fik 36 Stemmer, mens et overvældende Flertal stemte imod det, saaledes at Tilføjelsen bortfaldt. Udtalelsen ved-

toges derefter i den af Bestyrelsen foreslaaede Form med alle Stemmer imod 6.

Efter dette Møde havde vi Fred for L. S. i Foreningen af jydsk Landboforeninger. Jeg anser det i øvrigt for en stor Lykke, at L.S. ikke havde taget Magten fra de gamle Organisationer (Landboforeninger, Husmandsforeninger og Andelsforeninger) da Besættelsen kom. I Betragtning af den Infiltration, der kom mellem ledende Folk inden for L.S. og danske nazistiske Kredse, tør jeg næppe tænke paa, hvordan Danmarks Stilling vilde have været, da Krigen var forbi, dersom L. S. havde haft Magten i Landbrugets Organisationer, men jeg skynder mig at tilføje, at dette ikke maa opfattes som et Angreb paa L. S.-Medlemmerne i al Almindelighed. Det var sikkert kun ganske faa af de mange Medlemmer inden for Bevægelsen, som var Tilhængere af den nazistiske Ideologi.

✻ AF DET, der her er anført, maa Lærerne ikke tage Anledning til at tro, at det var Skændmaal og haarde Ord, der prægede Delegeretmøderne. Det medfødte jydsk Lune fornægtede sig ikke under disse Møder. — Jeg skal nøjes med at nævne et Eksempel. Vi skulde hvert Aar paa Delegeretmøderne træffe Bestemmelser om, hvor Ungskuerne skulde holdes. Selv begejstrede Tilhængere af jydsk Natur og de forskellige jydsk Byers idylliske Beliggenhed og elskværdige og driftige Indbyggere, vil kunne lære meget af at gennemlæse disse Forhandlinger i Delegeretmødernes Beretninger.

I Beretningen for 1938, det samme Aar hvor det store Opgør fandt Sted, findes refereret en Episode, som vakte en ganske overvældende Muntherhed.

Proprietær H. Beck, Thise Ladegaard, udtalte blandt andet: »Jeg finder Anledning til at sige Bestyrelsen Tak for den overordentlig smukke Maade, man afholdt Ungskuet i Brønderslev i Aar paa ... Der blev sagt til mig, før jeg gik herop, om jeg nu ogsaa troede, at Formanden og jeg kan samarbejde om Ungskuet næste Aar efter de Udtalelser, der faldt i Gaar. Ja, selvfølgelig tror jeg, at Formanden og jeg kan se hinanden i Øjnene ogsaa efter dette Møde, og for at man ikke skal være i Tvivl om, at vi kan dette, vil jeg gerne yderligere i Overværelse af denne Forsamling paa min Kones og egne Vegne indbyde Dem, Hr. Hauch med Deres Frue og Foreningen af jydsk Landboforeningers Bestyrelse til at være vore Gæster til en Frokost eller en Middag i vort Hjem enten i Forbindelse med selve Skuet eller i Forbindelse med et af de Møder, der holdes i Anledning af Skuet.«

Formanden: »Ja, jeg takker naturligvis paa min Kones, paa Bestyrelsens og paa mine egne Vegne for Hr. Becks Indbydelse. Men jeg maa jo i øvrigt opfordre Forsamlingen til at se rent sagligt paa dette Spørgsmaal og træffe Deres Beslutning rent sagligt, uden Hensyn til hvor sammenspiste Hr. Beck og jeg nu end maatte blive i det kommende Aar.« Det blev med stort Flertal vedtaget at holde Skuet i Brønderslev 1939.

**Folketingsmand
Otto Himmelstrup,
tidl. Sekretær i De samv.
danske Landboforeninger.**

**Statskonsulent
Rottenstein, Bonn,
tidl. Sekretær i De samv.
danske Landboforeninger.**

**Sekretær Karl Madsen,
Tolvmandsforeningerne,
tidligere De samvirkende
danske Landboforeninger.**

✿ DET faglige Arbejde har altid optaget en væsentlig Del af de jydsk Delegeretmødernes Dagsorden. Hvor interessant det end kunde være at fordybe sig i disse Spørgsmaal, vil det føre alt for vidt her. Man vil ogsaa i Delegeretmødernes Beretninger finde Referater af de mange fortrinlige Foredrag, der i Aarenes Løb her er holdt ved det aarlige Møde, og de er saa meget værdifuldere, som de saa godt som alle er optrykt efter Talernes Manuskripter. I en Aarrække aflagde Generalsekretær Høgsbro Holm fyldige Beretninger om vore handelspolitiske Forhold. Der ligger her meget interessant Stof til Belysning af de voksende Vanskeligheder for Afsætningen af vore Landbrugsprodukter, som vi mødte navnlig efter Afslutningen af den første Verdenskrig.

Jordspørgsmaalet var stadig fremme i Forhandlingerne paa Delegeretmøderne. P. P. Pinstrup sagde blandt andet i den sidste Beretning, han aflagde som Formand 1930 følgende: »Forslagene om Ekspropriation og Indførelse af Fæste som Besiddelsesform for Jordbrug skal sikkert forelægges paa ny. Her siger jeg: Kridt Støvlerne! Lad os staa fast som i Provisorietiden. Lad os ikke hverken lokke af fagre Ord eller tvinge ved Trusler til at gøre det første Skridt ind i den socialistiske Stat.

Ved »fagre Ord« tænker jeg paa dette, at Regeringspartierne vil forære dem, der vælger at blive Fæstere, en Sum Penge, som man ikke vil lade komme dem til gode, som vil være Selvejere.

Oppositionen vil stille dem lige, og herom vil bl. a. Kampen staa. Og her er der noget at slaas om, der er Kampen værd.

Senere paa Mødet blev der holdt Foredrag om Emnet »Vor Jordlovgivning«. Der vedtoges en Resolution, som giver et godt Udtryk for det Standpunkt, Dele-

retmøderne gennem en lang Aarrække indtog til Jordspørgsmaalet, og den skal derfor optrykkes her: »Delegeretmødet udtaler som sin Opfattelse:

1. Oprettelse af selvstændige mindre Landbrug bør støttes, thi det er til Gavn baade for de enkelte Samfundsborgere og for Samfundet, at saa mange Familier som muligt arbejder for sig selv og paa deres eget.

2. Delegeretmødet vender sig bestemt imod Tvangsafstaaelse af fri Selvejerjord gennem Ekspropriation til Oprettelse af nye Landbrug. En saadan Foranstaltning er stridende mod den i Grundlovens § 80 hjemlede private Ejendomsret, og paa Respekten herfor har vort Samfund bygget sin Udvikling og sine Fremskridt.

Ekspropriationen er ydermere ganske upaakrævet, fordi der er Jord nok at faa i fri Handel.

3. Delegeretmødet maa protestere imod og indtrængende fraraade Indførelse af offentlig Fæste som danske Landbrugeres Besiddelsesform i Fremtiden, hvad enten det nu skal være Stats- eller Kommune-fæste. Selvejerformen har været Grundlaget og Betingelsen for dansk Landbrugs Udvikling og Fremskridt.

Selvejerformen fremmer Initiativ, Flid, Arbejdsmhed og Fremgang. Forbedringer og Fremskridt sker til egen og Slægtens Gavn. Delegeretmødet paapeger den Fare for en sund Udvikling af Realkredit, som Ekspropriation og Stats- og Kommunefæste vil være. Delegeretmødet maa i det hele taget vende sig mod alt hvad der kan bidrage til at undergrave Landbrugens uindskrænkede og ubetingede Raadighed over hans Bedrift, naar han svarer enhver sit: thi Delegeretmødet erkender Rigtigheden af Professor N Falbe-Hansens Ord: »Bondens fri Selveje er et af Vilkaarene for Samfundets Velfærd...».

✿ SIDEN denne Sammenslutnings Oprettelse i 1893 har der været et Formandskab paa to Medlemmer. Formanden for Foreningen af jyske Landboforeninger har altid tillige været Medlem af dette Formandskab. Det andet Medlem har været bosat paa Øerne og har i Reglen været Formanden for De sjællandske Landboforeninger. Den ledende Formand skiftes hvert Aar den 1. April.

De samvirkende danske Landboforeninger har desuden et Forretningsudvalg bestaaende af Formandskabet i de provinsielle Foreninger og deres Sekretærer.

Formandskabet og Sekretæren i De samvirkende danske Landboforeninger leder de daglige Forretninger; men naar der foreligger særlige eller principielle Spørgsmaal, bør Forretningsudvalget eller Bestyrelsen sammenkaldes.

De urolige Aar fra sidst i 1920'erne har medført, at der har været afholdt mange Bestyrelsesmøder i De samvirkende danske Landboforeninger, i hvert Fald i de Aar, jeg sad i Ledelsen.

Antallet af Bestyrelsesmedlemmerne staar i Forhold til Medlemstallet i de deltagende provinsielle Landsdelsforeninger, og da der er flere Landboforeningsmedlemmer i Jylland end i de øvrige Provinser tilsammen, har Jyderne absolut Flerthal i Bestyrelsen. Et Forhold, der i øvrigt ikke kunde spores under Forhandlingerne eller ved de Beslutninger, der blev taget af Bestyrelsen.

Afstemninger var ikke almindelige, men det er jo muligt, at det hang noget sammen med, at naar Jyderne var enige — det var de som Regel — var en Afstemning overflødig.

✿ I TIDEN indtil 1947 sad Gaardejer Jacob Tvedegaard og jeg sammen som Formænd i De samvirkende danske Landboforeninger, og han er uden Sammenligning den, jeg havde mest Samarbejde med. Tvedegaard er født 23. Juni 1872 paa Tvedegaarden i Slimminge. Hans omfattende Interesser og hans Flid medførte, at han havde mange offentlige Hverv. Vi havde i de ca. 20 Aar, vi samarbejdede i De samvirkende danske Landboforeninger, ingen Uoverensstemmelser af væsentlig Karakter, og jeg har absolut kun gode Minder fra dette Samarbejde.

Forstander Johannes Petersen-Dalum, der er født 4. September 1887, kom ind i De samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse og Forretningsudvalg fra

1929. Her og i Landbrugsraadet og ved Delegationsforhandlinger hjemme og ude har jeg meget at takke Dalum for. Hans rolige, velafbalancerede og velformede Indlæg virkede velgørende, og ikke mindst Radiolytterne har meget at takke ham for gennem mange Aar. Der er ingen, der som han har forstaaet — under de onde Tider for Landbruget — at faa andre Samfundsklasser til at tage den Medicin, som de trængte til. Derfor skylder det danske Landbrug som Helhed ham megen Tak. Naar jeg tænker tilbage paa Forhandlingerne i De samvirkende danske Landboforeninger, vil jeg gerne nævne Møller Hansen, Englerup Mølle. Han havde et herligt Humør. Han var nøgtern, vittig og slagfærdig. Han kunde ramme lige i Pletten hver Gang, han »skød«; men han var aldrig saarende ondskafuld. Han besad i en sjælden Grad det gode Gemyt, og han havde derfor en betydelig Indflydelse.

Otto Himmelstrup, der var Sekretær i De samvirkende danske Landboforeninger fra 1917—43, var født 1883. Han blev cand. polit. 1910 og var Sekretær i Industriraadet 1911—17. Han var bred i sin Fremstilling, men uhyre grundig. Naar han havde faaet til Opgave at udrede et skattepolitisk eller toldpolitisk Spørgsmaal, kunde man være sikker paa, at hele Arealet var grundigt »kulegravet«. —

Han blev saa stærkt optaget af sine mange andre Opgaver — navnlig paa Rigsdagen — saa vi maatte have mere Hjælp i Sekretariatet.

Vi antog 1933 Landbrugskandidat Karl Madsen, der var blevet Landbrugskandidat 1923. Karl Madsen er en livlig Mand, uhyre tjenstvillig og loyal i Samarbejdet. Han er en skarp Iagttagere, og hans filosofiske Betragtninger over Forskellen paa Jyder, Sjællændere og Fynboer, dem fra Lolland—Falster og Bornholmerne, er ikke til at staa for.

Han vidste Besked om alt, hvad der foregik i de andre Organisationer, ogsaa i Andelsforeningerne, og hvad han ikke kunde fortælle herom, var det for øvrigt ikke Ulejligheden værd at vide. —

Karl Madsen blev Sekretær i Tolvmandsforeningerne 1941, og hans Aflysninger i De samvirkende danske Landboforeninger blev Kontorchef i Landbrugsraadet, Johan Rottensten, der nu er Statskonsulent i Bonn. Rottensten var dygtig, han kunde udrede selv en indviklet Sag og tilrettelægge en gennemtænkt og koncis Redegørelse til Forelæggelse i Bestyrelsen eller til direkte Besvarelse.

DET tidligere omtalte Møde den 22. Januar 1931 mellem De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger blev Indledningen til et for det danske Landbrug meget betydningsfuldt Samarbejde, der førte til, at Husmændene indtraadte i Landbrugsraadet, og at de to Organisationer i Fællesskab førte utallige Forhandlinger med den socialdemokratiske Regering. Disse Forhandlinger havde til Formaal at skaffe Landbruget saa gode Arbejdsvilkaar, som de parlamentariske Forhold paa Rigsdagen tillod.

I disse vanskelige Aar fra 1931 var Jens Holdgaard den centrale Skikkelse inden for den danske Husmandsbevægelse. Holdgaard var født 1874. 1931 blev han Formand for De samvirkende danske Husmandsforeninger efter Vandman. Et Par Aar før var han blevet Formand for de jyske Husmænd efter Chr. Johansen. Hans Formandskab strakte sig kun over 5 Aar i Samvirksomheden og knap 7 Aar i den jyske Samvirksomhed, men hans Betydning for Husmandsforeningernes Indflydelse overskygges ikke af andre, selv om man ikke bør glemme at nævne *Jørgen Nielsen*, *Viby*, og *Niels Frederiksen*, *Karleby*. Paa Grund af de vanskelige Forhold for Landbruget i Perioden mellem de to Verdenskrige kom Holdgaards Evne til at samarbejde paa en haard Prøve, men han bestod denne Prøve med Glans. Jeg har — navnlig paa Tomandsshaand — haft mange voldsomme Sammenstød med ham, men det forhindrede ikke et intimt Samarbejde med ham om det, vi kunde enes om. Vi kom aldrig længere bort fra hinanden, end vi kunde raabe hinanden op, naar det var nødvendigt. Holdgaard var redelig, og derfor brød han aldrig en truffen Aftale eller Forudsætning. Kunde han ikke gennemføre, hvad vi var blevet enige om, kom han altid i god Tid og meddelte mig, at det maatte vente, og hvorfor det maatte vente.

Vi havde den Fortrolighed til hinanden, som er en Forudsætning for et virkeligt Samarbejde, som kan føre til Resultater. Sladder gjorde intet Indtryk paa ham, og han fortalte mig med meget Lune om, hvad han i saa Henseende oplevede.

Jeg havde en ejendommelig Oplevelse med ham paa en Morgentur i Hyde Park i London. Han standsede op, tog sig op til Brystet og sagde: — Ja! Lægen har sagt mig, at det snart er forbi, men det maa blive mellem os, for det er kun Lægen og mig, der ved det.

Han talte saa videre roligt om Fremtiden og hvem der skulde gaa ind i Arbejdet efter ham.

DET vil føre alt for vidt her at komme ind paa en udtømmende Omtale af handelspolitiske og indrepolitiske Forhold,

der kan give et Billede af Udviklingen fra 1930 og fremefter. I »Jydske Landbrug« findes der et ret fyldigt Materiale. Dels gennem Delegeretberegningerne og dels gennem Referater af Foredrag og navnlig gennem de fyldige Udredninger om Handelsforhold af Generalsekretær Høgsbro Holm, Statskonsulenterne Harald Faber, A. P. Jacobsen, Søren Sørensen, P. A. Moltesen og Rottensten, i de senere Aar tillige af Axel Fr. Knudsen og Georg Gram.

Det Fællesmøde mellem Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, som var begyndt 22. Januar 1931, fortsattes den 11. Juni samme Aar. Ved begge disse Møder blev der fremsat Udtalelser, som markerede de to Foreningers enige Synspunkter, der mandede ud i Kravet om en dybtgaaende Revision af hele vor Udgiftslovgivning. De Møder, vi havde med Repræsentanter for Regeringen, førte ikke til en Lovgivning, der virkelig battede noget.

DET vakte Bestyrtelse hele Verden over, at Englands Bank den 20. September 1931 forlod Guldets som Bevis for Sterlingens Værdi. At dette Skridt i høj Grad maatte berøre os, der solgte Landbrugsvarer for 1 Million om Ugen, maatte alle være klare over. Vi maatte selvfølgelig gøre noget tilsvarende for Kronen umiddelbart efter Sterlings Fald.

Adskillige Landmænd tog fejl og troede, at vi saa vilde faa flere Kroner og en gyllden Tid.

Det gik imidlertid ganske anderledes. Det Kronefald paa ca. 30 pC. fremkaldte ingen Stigning i Vareprisen paa det, vi solgte i England; derimod fik vi en Stigning paa en Del af de Varer, vi maatte købe fra »Guldlandene«.

Jeg har aldrig beundret Jens Holdgaard mere, end da han gik med til Kornordningen af December 1933.

Forholdet var det, at vi gennem Handelsaftalen med England 1933, som skal omtales senere, havde faaet kontingenteret Flæskeleverancen til England. Herved var det normale Prisforhold mellem Korn og Flæsk blevet forstyrret. Dertil kom, at Kornprisen faldt katastrofalt. Den normale Tilstand med Kornsalg fra de større Gaarde til de mindre Jordbrugere kunde ikke ventes at fortsætte. Landmændene paa de større Gaarde vilde selvfølgelig udvide deres Svineproduktion, naar de paa den Maade kunde opnaa en højere Pris paa Kornet end ved direkte Salg. Holdgaard kunde godt indse i de mange Samtaler, vi havde om Sagen, at det for alle Parter var klogere at indføre en Afgift paa indført Korn for at bevare den hidtidige Balance i Produktionen og lade Afgiften gaa til Støtte for de mindre Jordbrugere efter en nærmere udarbejdet Skala. — Men, sagde han. Mi Folk vil jo tro, at A er bløven tolv, naar A vil foreslaa, at der skal indføres Korn told. Han

overvandt sine egne Betænkeligheder og dernæst den Modstand, som han havde forudset, og som heller ikke udeblev.

AFTALEN i Ottawa mellem det engelske Rige og dets Kolonier og Kronlande, der førte til væsentlige Begunstigelser af Kolonierne og Kronlandene paa det engelske Fødevaremarked, skabte store Vanskeligheder for os. En midlertidig Ordning fandt Sted gennem Handelsaftalen med England 1933, der fik en Gyldighedsperiode paa 3 Aar.

Hvad der gik forud og fulgte umiddelbart efter, kan Læserne bedst faa et Indtryk af, naar jeg her anfører et kort Uddrag af den jydsk Delegeretberetning for 1933. Holdgaard og jeg med flere havde været sammen under Handelsforhandlingerne i England baade 1932 og 33, og Indtrykket af den Betydning, Sammenhold inden for Landbruget vilde have, stod os helt klart. Det førte til mange Samtaler mellem Holdgaard og mig, blandt andet paa en nok som bekendt Biltur i min Vogn fra Vejle til Ikast. Denne Biltur blev stærkt omtalt i Bladene. Naar man foreholder: Holdgaard, at han havde været paa Køretur i min Bil og med mig som Chauffør, bemærkede han hertil tørt: — Ja, men læg Mærke til, at Turen gik til Ikast. —

I Delegeretmøde-Beretningen 1933 hedder det om denne Periode blandt andet:

»Forholdene har desværre udviklet sig saaledes, at dette Afsnit maa blive det vigtigste i en Beretning om Landbrugets økonomiske Forhold. Jeg har her fra denne Talerstol tidligere haft Lejlighed til at udtale, at det ikke lod sig overskue, hvad vi kunde blive nødt til at gennemføre af Foranstaltninger og Indgreb i den frie Udvikling, dersom vi skulde undgaa et fuldkomment Sammenbrud af vort Lands hele Økonomi.

Og naar vi nu ser tilbage over Udviklingen i de sidste 2 Aar, maa vi jo forfærdes over, hvad Udviklingen udefra har tvunget os ind i af Foranstaltninger og Indgreb.»

DA Prisfaldet paa Landbrugsproduktionen for Alvor satte ind i 1930—31, indtog man i Landboforeningerne det Standpunkt, at Udgifterne maatte sættes ned i Forhold til Indtægtsmulighederne i Hovederhvervet. Dette Standpunkt var rigtigt, og det er rigtigt endnu den Dag i Dag; men vi fik ikke det Følgeskab i vore Krav, som gjorde det muligt, at disse Krav kunde gennemføres. Landbruget stod splittet, og vore økonomiske Modstandere fik let Spil. I vor Udtalelse her fra Delegeretmødet 1931 krævede vi:

1. Ejendomsskatternes Nedsættelse.
2. Ændringer i Akkordloven.
3. Tilvejebragt Overensstemmelse mellem Landbrugserhvervets Indtægts-

To i Bilen

Om den berømmelige og meget omtalte Køretur digtede „Erbødigt“ følgende i „Berlingske Tidende“.

Hauch:

»Hør, Holdgaard, hør, i Fald du vil, stig ind til mig i Ford'en, saa sætter jeg min Speeder til, og — ikke sandt — saa gaar den. Nu falder Dagens Larm til Ro, og Duggen køler Panden, saa sidder vi alene to og snakker med hinanden.«

Holdgaard:

»Se Maanens Spil i Markens Dug, føl Aftens stille Brise, ak, Verden er dog alt for smuk til Vrøvl og Landbrugskrise. Naturen aander idel Fred, og alt er tyst og stille; om lidt naar vi til Enighed, og det er ej saa ilde!«

Begge:

»Ja, Mismod bliver hurtigt træt, naar to ta'r fat med Smilen, og Bilen glider mere let, naar man er to i Bilen. Kort sagt, hvis man forliges vil, hvor andre frem med Vold gaar, behøves kun tre Ting dertil: En Bil, en Hauch, en Holdgaard!«

Erbødigt

muligheder og de lovbundne Udgifter.

4. Love gennemført, som i deres Virkninger paa Udgiftsbudgettet i Stat, Amt og Kommune vilde svare til den Virkning, der vilde fremkomme, hvis den danske Krone blev nedskaaret med 33 pCt.
5. Man krævede Løn- og Understøttelsesbeløb gjort bevægelige i Forhold til Indtægtsmulighederne i vore bærende Erhverv.
6. Man henvendte sig til Pengeinstitutionerne om at opretholde lavest mulig Rentefod.

Den første Kriselov, der blev gennemført, tog ikke Hensyn til disse Ønsker og Krav. I Henhold til Kriselovene af 19. Oktober skulde der anvendes 30 Mill. Kr. til kriseramte Landmænd til Betaling af Ejendomsskatter og eventuelt Renter af 1. Prioritet, 11¼ Mill. Kr. til de arbejdsløse og 3 Mill. Kr. til Nedsættelse af Amternes Sygehusudgifter.

Dette var en ren Understøttelseslovgiv-

ning, som byggede paa den forkerte Forudsætning, at Landbrugskrisen var af kortvarig Karakter.

Paa Foranledning af Foreningen af jyd-ske Landboforeningers Bestyrelse blev der den 7. April 1932 i De samvirkende danske Landboforeninger afholdt et Møde mellem Repræsentanter for Kreditinstitutionerne og Ledelsen af Landbrugernes Sammen-slutning, hvor Kravet om Henstand blev fornyet.

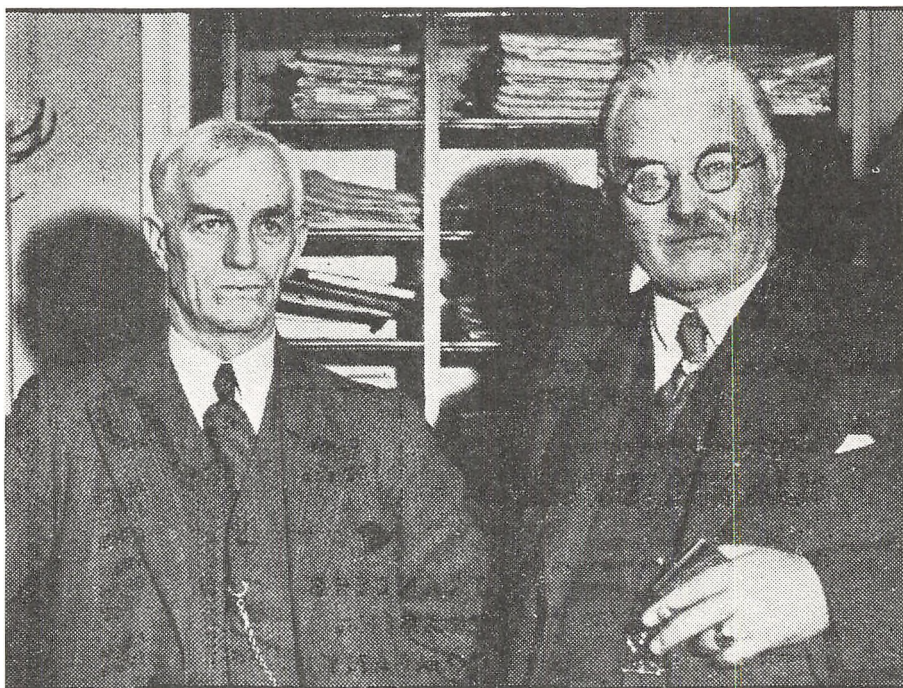
Den 16. Juni 1932 blev Loven om Beta-lingshenstand vedtaget. Den bevilgede Henstand skulde afdrages i 10 Terminer fra Juni Termin 1934.

 FRA Landboforeningernes Side har der gentagne Gange været udfoldet Bestræbelser for, at Henstandsloven blev benyttet i det lovhjemlede Omfang, og at der fra Nationalbankens Side blev stillet fornødne Midler til Raadighed for Kredit-institutionerne, saa de kunde yde den for-nødne Henstand.

Den 28. Oktober 1932 blev Henstands-loven udvidet til at omfatte 3 Terminer, saaledes at Juni Termin 1932 kom med. Den 21. Juni 1932 blev det andet Krise-forlig gennemført. Herigennem ydedes der Landbruget en Støtte paa 18 Mill. Kr.

Fra Landboforeningernes Side har man stedse paa det bestemte modsat sig den Form for Kriselovgivning, der yder Støtte til Landbruget i Form af Laan, som senere skal tilbagebetales, blot for at opretholde det høje — alt for høje Udgiftsbudget, som vi arbejder med her i Landet. — Vore Krav gik ud paa dette indlysende rigtige, at hele vort Lands Økonomi blev indrettet efter de ændrede økonomiske Vilkaar for Landbruget, og at man tog Verdenspris-faldet til Efterretning inden for den of-fentlige Økonomi med Hensyn til Under-støttelser, Lønninger og Ejendomsskatter.

Landboforeningerne kunde ikke finde tilstrækkelig Ørenlyd for disse Krav, selv ikke inden for Landbruget fandt de den Tilslutning, som man maatte vente. En fortsat Opretholdelse af Landbruget som en Underskudsforretning var ikke mulig. Hverken Landbrugets eller Samfundets Økonomi kunde tillade, at der ikke blev truffet de nødvendige Foranstaltninger for at gøre Landbruget rentabelt. Kunde man derfor ikke faa Udgifterne formindsket, maatte man søge Indtægterne forøget, og i Overensstemmelse hermed stillede Land-bruget Krav om en højere Betaling for den udenlandske Valuta, som Landbrugs-eksporten hjembragte.

Husmand Jens Holdgaard, den centrale Skikkelse i Husmandsbevægelsen og H. Hauch.

❁ VI STOD imidlertid sidst paa Aaret 1932 saaledes i det inden for Landbruget, at der ingen Mulighed eller Udsigt var til, at Landbruget kunde opnaa saa store Indtægter, at der blev blot nogenlunde rimelig Dækning af Landbrugets Udgifter; enten blev der ingenting til Driftslederen og hans Familie at leve af, eller ogsaa blev der ingenting til Renter og Skatter.

I de mange Møder, Foreningens Bestyrelse har holdt i det forløbne Aar, og hvor vi i et godt og enigt Samarbejde har søgt at finde Veje, der kunde skabe bedre Vilkaar for Landbrugets Økonomi, har det altid været os magtpaaliggende, at vi ikke i Ord og Handlinger svækkede Vilkaarene for at vinde Forstaaelse for Landbrugets uhyre økonomiske Vanskeligheder. Saaledes som Magtfordelingen er her i Landet, kan Landbruget ikke diktere Lovgivningsmagten de Veje, der skal følges, og skal vi vinde økonomiske Fremskridt gennem Lovgivningen, maa der skabes Forstaaelse for vore berettigede Krav hos andre Samfundsklasser.

Hvor var da Vejene, der kunde gaas, og hvor var Mulighederne for deres Gennemførelse? Balancen kan skaffes til Veje derved, at Arbejdsløn, Skatter og andre Udgifter indstiller sig efter Landbrugets formidskede Indtægter. Hvor indlysende rigtig Vejen end er, stod det i Slutningen af Aaret 1932 Bestyrelsen klart, at denne Vej kun i ringe Grad var farbar. Man kan beklage, og man kan forundre sig over, at der i andre Erhverv er saa ringe Forstaaelse af og saa megen Uvilje imod at gaa den lige og slagne Vej ud af det økonomiske Uføre; men denne Kendsgerning lod sig ikke ændre.

Balancen kan ogsaa tilvejebringes ved, at man igennem Kronesækning forøger Antallet af de Kroner, som Landbruget faar hjem for sine Eksportvarer. Denne Vej er en sikker Vej, der hurtigt fører lige til Maalet, og den har den store Fordel, at den gaar helt til Bunds i Samfundsøkonomien uden at kræve udviklede Statsindgreb. Vi kom et Stykke ad den Vej. Men under de nuværende øjeblikkelige Forhold bør det ikke tilsløres, at det er blevet os i yderste Grad vanske-

liggjort at gaa den Vej.

For Landbruget drejer det sig om at tage de Fremskridt, der er opnaaelige til Forbedring af de økonomiske Vilkaar, fremfor at forme stærke Krav — lad dem være mere eller mindre rigtige — som man ikke kan faa honoreret, og som ved deres Fremsættelse skaber en Irritation, der bringer de ellers opnaaelige Fremskridt i Fare.

❁ GENNEM Produktionsstandsning, der i første Række vender sig mod Landbrugets egen Økonomi, og gennem „Valutastrejke“, der har til Hensigt at paatvinge et Flertal her i Landet en ny Møntværdi, naar man ikke frem. Naar man ikke besidder Magtmidlerne, er Trusler af den Art den sikreste Vej til at forhindre det, man vil opnaa. Dette burde man have betænkt, da man satte ind med „Valutastrejke“.

Jeg minder i øvrigt i den Forbindelse ogsaa om, at denne Forsamling med Styrke og stor Klarhed har taget Stilling til Anvendelse af beslægtede Midler, da de i sin Tid søgtes praktiseret i Kolindsund.

Balancen kan endvidere tilvejebringes ved, at man ved kunstige Foranstaltninger søger at hæve Prisniveauet paa Hjemmemarkedet. Ad den Vej er vi kommet et Stykke frem; men da vi senere paa vor Dagsorden skal høre et Foredrag om, hvordan man har ordnet sig i andre Lande, og hvad der er gjort herhjemme, skal jeg ikke komme nærmere ind herpaa.

Det kan endelig ske ved, at man nedbringer Renten — eller hvad der ogsaa har været foreslaaet — nedbringer Gælden gennem en Konvertering eller en ligefrem Nedskrivning af Gældsbeløbet, altsaa gennem en Slags Ekspropriation af den paalydende Formue.

❁ LANDBOFORENINGERNE har hidtil indtaget det Standpunkt, at Kapitalens Bidrag til Midlelse af Krisens Tryk burde ske ved:

1. En Sækning af Kronekursen.
2. En Sækning af Renteniveauet.
3. En Hævning af Hjemmemarkedets Priser paa de Varer, som Landbruget fremstiller, hvorved Leveomkostningerne i nogen Grad forøges.

For Lovgivningsmagten er Rente- og

Gældsproblemet baade det vanskeligste og farligste at have med at gøre.

Inden for Landboforeningernes Ledelse er vi ganske klare over, at vi her er inde paa Omraader, hvor der — under Hensyn til den fremtidige Udvikling — maa udvises Forsigtighed og Fremsyn.

Vi er paa det rene med, at der maa træffes en Ordning, hvorved det bliver muligt for Landbruget at bære Gældsbyrden under de Produktionsvilkaar, der er Udsigt til.

Vi indser Nødvendigheden af, at der ikke gennemføres Foranstaltninger, hvorved Realkreditten svækkes eller ødelægges til Skade for den fremtidige Udvikling.

Vi har den Opfattelse, at Lovgivningsmagtens Indgriben i første Række bør gaa ud paa en Sænkning af Renten, saa at der skabes Konverteringsmuligheder, og saaledes at Debitor og Kreditor i videst muligt Omfang ordner Forholdet uden Lovgivningsmagtens direkte Indblanding.

VED Nytaarstid 1933 stod det klart for F.a.j.L.s Bestyrelse, at der maatte gøres et Forsøg paa at samle Landbruget for at gøre det klart for Regeringen, at der maatte gøres noget alvorligt for at lette Landbrugets økonomiske Byrder ad de Veje, der overhovedet maatte vise sig farbare.

Bestyrelsen rettede derfor en Henstilling til D.s.d.L. om at søge Samarbejde med Husmandsforeningerne.

Et saadant Samarbejde kom i Stand, og man fremsatte i Fællesskab sine Krav over for Regering og Lovgivningsmagt. Dette Samarbejde lykkedes, jeg tør maaske sige over Forventning; thi det kan jo ikke nægtes, at man hidtil paa ret væsentlige Punkter havde staaet med hver sin Anskuelse med Hensyn til de Veje, der burde følges. Jeg vil gerne udtale en Paaskønnelse af, at det lykkedes at bøjle Opfattelserne imod hinanden, og det viser, at Kræfterne til fælles Gavn vokser i Samarbejdet, noget, som jeg tror, alle, der deltog i disse Forhandlinger, vil erkende og derfor handle derefter i Fremtiden.

**Landbrugminister
Ole Hansen.**

Mads Gram

**Chr. Ernst
Christensen**

Anders Lebeck

I DEN fremsatte Udtalelse, der blev Grundlaget for en omfattende Lovgivning, fremsattes bl. a. følgende Krav:

1. Man krævede ikke Inflation, men den tilstedeværende Deflation bragt til Ophør, normal Kreditgivning og en Krone med normal Kreditgivning og en Krone med normal Købeevne.
2. Man krævede øjeblikkelig Nedsættelse af Beskatningen til Amts- og Sognekommuner ved at overføre kommunale Udgifter til Staten til et Beløb af 40 Mill. Kr.
3. Man krævede en Rentesænkning, saa Indlaansrenten sættes til $2\frac{1}{2}$ à 3 pCt. og Udlaansrenten tilsvarende nedsat, saa der kunde skabes Muligheder for Konvertering af Prioritetslaan.
4. Man krævede en Kødordning.
5. Man krævede Henstandsloven forlænget til at omfatte December Termin 1932, dog saaledes, at der højst gives Henstand med 3 Terminer.

Det politiske Resultat af Rigsdagens Forhandlinger blev et helt Kompleks af Love, som blev vedtaget sidste Vinter: Lockoutloven, Vinterhjælp, Oksekød til Kriseramte, Statshusmænds Rentebetaling, Oprettelse af mindre Landbrug, Henstandslov, Akkordlov, Oprettelse af Krisefond, Rentenedsættelse, Konverteringslov, Nedsættelse af kommunale Ejendommsskatter, Lov om Kartoffelmelsfabrikation, Svineregulering, Kødordning og Fastlæggelse af en Kronekurs paa ca. $22\frac{1}{2}$ for et Pund Sterling. Vi naaede ikke gennem disse Foranstaltninger fuld Opfyldelse af vore fælles Krav. Vi naaede det ikke paa Skattelettelsens Omraade, og vi naaede det heller ikke paa Rentelettelsens Omraade. Havde man fulgt vore Krav her og sat kraftigt ind med Anvendelse af rigelige Midler i Likviditetsfonden, havde man nu været langt ind i den Konvertering til Lettelse af Gældsbyrden i Landbruget, som bliver en uomgængelig Nødvendighed, dersom der ikke sker et økonomisk Mirakel.

Man naaede heller ikke at give Kronen fuldtud normal Købeevne; men naar man fra visse Sider vil give det Udseende af, at disse Love og Foranstaltninger ingen Betydning har haft for Landbrugets og Samfundets Økonomi i det hele taget, er man jo fuldstændig ved Siden af Virkeligheden.

22. KÆRNE ER DET FAGLIGE ARBEJDE

DER ER desværre langt igen, før man tør tale om, at der kan øjnes økonomisk Tryghed for Landbrugserhvervet, og derfor maa vi selvfølgelig fortsætte vore Bestræbelser for at bedre Forholdene. Vi havde et Formandsmøde engang i Vinter, og jeg vil forberede Formændene paa, at der let i det kommende Aar kan komme til at foreligge Situationer, hvor det for Bestyrelsen kan være baade naturligt og i høj Grad ønskeligt at sammenkalde Formændene til Drøftelse af Forholdene. Jeg vil i den Forbindelse nævne, at er Forholdene i al Almindelighed vanskelige for Landbruget, saa er Forholdene i vor sydligste Landsdel saa svære, saa jeg ikke tør tro, at vi kan undgaa at komme til at beskæftige os med særlige Foranstaltninger for denne Landsdel.

Den engelske Kontingentering af Bacon og det deraf kunstigt skabte Prisniveau har i Forbindelse med Indførsel af Korn

til Dumpingpriser fremkaldt en helt ny og fuldkommen uholdbar Situation i Fordeelingen af de økonomiske Muligheder i Landbrugserhvervet.

Rigsdagen har endnu ikke naaet et Resultat paa Grundlag af Landbokommissionens Arbejde og Forslag, og det til Trods for at Rigsdagens fire store Partier paa Forhaand havde givet deres Tilslutning til Forslagene. Om Mulighederne for at gennemføre Forslagene tør jeg ikke udtale mig. Forslagene synes ikke at have tilstrækkelig »Trækkraft« i sig i den forringede Form, hvori de blev forelagt Rigsdagen, og med de Tilføjelser af andre Krav, der blev knyttet til dem.

Det danske Landbrug er fremdeles Hovedhjørnestenen i vort Lands Økonomi, og det vil det ogsaa blive ved med at være i Fremtiden. Derfor er det ogsaa en Samfundssag, at der skabes et fast økonomisk Grundlag for Landbrugets Eksistens. Der

Fra et af de store Bondestævner, der holdtes i 30'rne. Billedet her er taget i København.

I Forgrunden ses Lederen LS, Gdjr. Knud Bach, Rønge.

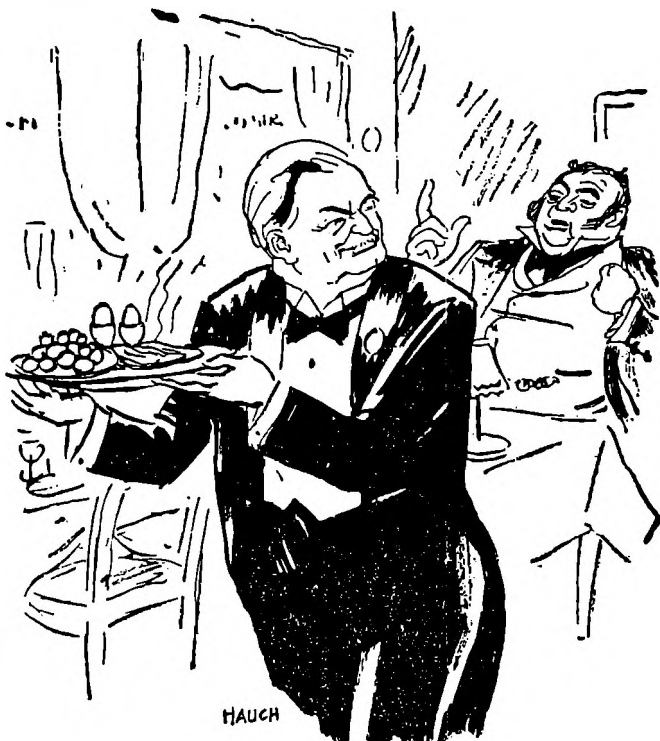
har inden for Landbruget som inden for andre Erhverv altid været Folk, som ikke kunde klare deres økonomiske Forpligtelser, og det vil jer ogsaa vedblivende være. Forholdene kan ikke indrettes saaledes, at dette kan undgaas, og det skal man heller ikke kræve; men der er under de nuværende Forhold mange flittige, stræbsomme og dygtige Landmænd, som uden egen Skyld ikke er i Stand til at svare enhver sit, og saa længe dette er Tilfældet, maa vi fortsætte vore Bestræbelser for at lette Byrderne, saa de bliver til at bære. Landbrugets Betydning i vort Samfunds hele økonomiske Husholdning underbygger med stor Styrke Berettigelsen af dette og skaber Vilkaar for at faa det gennemført.

I samme Grad som vi staar splittede og delt i kæmpende Lejre, i samme Grad svækkes Virkningen af vor Indsats; men naar Landbrugets Mænd staar tæt og fast sammen om berettigede og besindige Krav i Arbejdet for at naa dette Maal, saa vil vi ogsaa naa det.

Kernen i Landboforeningernes Virksomhed er det faglige Arbejde, der tager Sigte paa at dygtiggøre Landmanden til hans Gerning og øge hans faglige Viden. Denne Side af vor Virksomhed er der stærkt Brug for i disse Aar, og selv om ogsaa Landboforeningernes Økonomi er blevet stærkt angrebet, saa vil jeg henstille, at man — trods vanskelige Kaar — søger det faglige Forsøgs- og Oplysningsarbejde opretholdt.

Ved Siden af dette faglige Arbejde vil vi samle vore Bestræbelser om en Indsats over for de mange Problemer, som Krisen rejser, en Indsats, der paa den ene Side kan bidrage til Genskabelse af Rentabilitet i Landbruget og paa den anden Side bidrage til at opretholde den Agtelse og

Saadan ved Lunchtid

I Anledning af Genoptagelsen af en af Tredernes Englandsforhandlinger bragte *»Politiken»* ovenstaaende Tegning.

Anseelse, som Landbruget hidtil har kunnet regne med inden for de andre Erhverv og inden for vort Samfund.

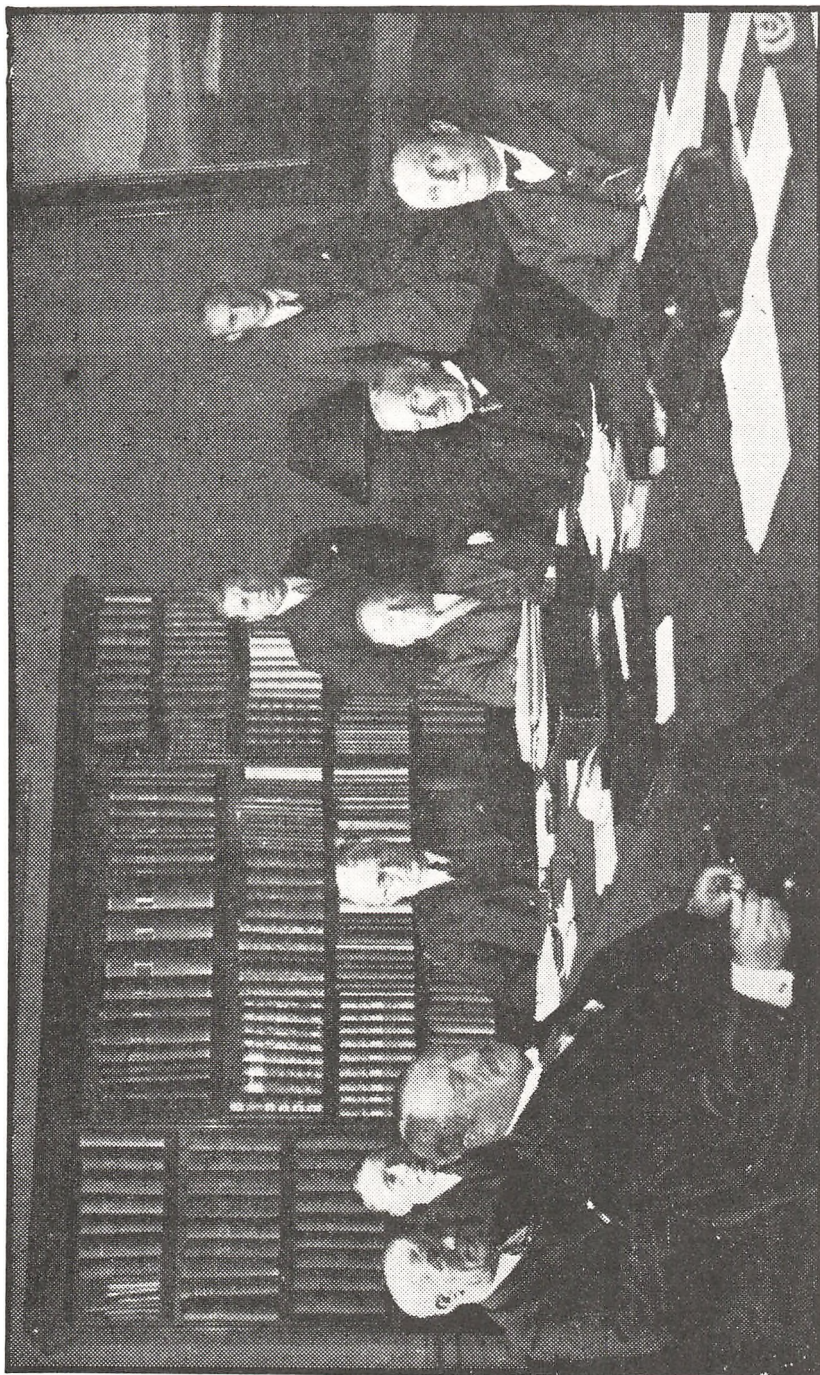
Under dette Arbejde vil vi ikke alene tænke paa de Landmænd, der i Dag uforskyldt arbejder under trange økonomiske Kaar, men vi vil ogsaa tænke paa den Ungdom, der skal fortsætte Arbejdet efter os. Det maa være vor Opgave at skabe tilfredsstillende Vilkaar for den nuværende Slægt, men vore Bestræbelser maa samtidig tage Sigte paa, at Vilkaarene for dansk Landbrug i Fremtiden ikke forringes, og at de bliver saaledes, at Landbruget kan afgive gode og tilfredsstillende Arbejds-Eksistensmuligheder for den Ungdom, der skal afløse os.

NAAR man gennemlæser Beretningerne fra Landboforeningernes provinsielle Delegeretmøder i disse Aar, er det de samme Grundbetragtninger, som med Styrke og Kraft gøres gældende overalt. Der var et fast Fodslag inden for Lan-

boforeningerne i disse vanskelige Aar.

Fællesmødet ved Nytaarstid 1933 mellem De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger forløb tilfredsstillende. De paafølgende Forhandlinger mellem de to Fællesforeninger og Repræsentanter for Regeringen med Statsminister Th. Stauning som Leder gav Resultater, selv om disse Resultater ikke var fuldt ud tilfredsstillende for Repræsentanterne for de

landøkonomiske Foreninger. Disse Forhandlinger tog en Del Tid. Naar vi — der var Medlemmer af Rigsdagen, og som deltog i disse Forhaandsforhandlinger — kom ned paa Christiansborg, maatte vi finde os i mange Spydigheder fra vore Rigsdagskammerater, som ikke skjulte deres Frygt for, at vi skulde faa Storhedsvanvid og tro, at vi kunde bestemme det hele. Dette maatte vi naturligvis i al Ydmyghed finde os i.

Fra første Præsidiemøde efter at H. Hauch var valgt til ledende Præsident. Forrest til venstre Propr. Søren Overgaard, Husmand Jens Holdgaard, Gdjr. Karl Madsen, Klim, H. Hauch, Generalsekretær A. Høgsbro Holm, Forpagter Sonne og Husmand N. P. Andreasen, Jyderup. I Baggrunden de to nuværende Statskonsulenter P. A. Moltesen, London, og A. F. Knudsen, Washington.

DE SAMVIRKENDE DANSKE ANDELSSKABER indbød til et Møde den 24. Oktober 1918 for at faa oprettet et Landbrugsraad. Der nedsattes et 4-Mands Udvalg til at udarbejde et Forhandlingsgrundlag for et senere Fællesmøde. Udvalget bestod af Folketingsmand *Niels Frederiksen*, Sekretær *H. Hertel*, Forstander *Madsen-Mygdal* og Direktør *Anders Nielsen*. Udvalget sluttede sit Arbejde i December 1918. Paa et Møde den 26. Februar 1919 besluttedes det at oprette Landbrugsraadet, bestaaende af Landboforeningerne, Andelsforeningerne og Landhusholdningsselskabet. *Niels Frederiksen* var enig med de øvrige Medlemmer af Udvalget om Formaalet, men kunde ikke medvirke, medmindre Raadet kom til at bestaa alene af De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger. Allerede 1885 havde Landhusholdningsselskabet foreslaaet Oprettelsen af et Landbrugsraad, men dengang ønskede Landboforeningerne ikke at medvirke. Sagen laa derefter stille i ca. 20 Aar, indtil *Anders Nielsen*, *Svejstrup Østergaard*, paa ny rejste Sagen i 1907 over for Landhusholdningsselskabet, men nu ønskede Landhusholdningsselskabet ikke at være med.

Formanden for De samvirkende danske Husmandsforeninger, *Jørgen Nielsen*, *Viby*, rejste Sagen 1910. Der blev holdt et Fællesmøde om Sagen 1911 mellem Landhusholdningsselskabet og Husmands- og Landboforeningerne; men man fandt paa det Tidspunkt ikke tilstrækkeligt Grundlag for et Samarbejde.

Det, der skabte Baggrunden for Raadets Oprettelse i 1918—19, var først og fremmest Verdenskrigen 1914—18 og den Indflydelse, Krigen havde haft paa Produktion- og Afsætningsforholdene.

Statsforhandlinger blev skudt ind som et uundgaeligt Led mellem Producent, Handel og Konsument i alt, hvad der angik Eksport og Import. Nye Opgaver væltede ind over Hovedorganisationernes ledende Folk, og de kom efterhaanden under de skiftende Regeringers Ledelse under alle Faser med i Handelsforhandlingerne. De var med under Tilrettelæggelsen, de var

med under Delegationsforhandlingerne som ansvarlige Deltager, og de var med til at træffe de endelige Afgørelser under den siddende Regerings Ansvar.

Denne Ordning var til stor Gavn for Erhvervsudøverne her i Landet, og den var ret enestaaende. Vi, der deltog i disse mange Delegationsforhandlinger, mødte praktisk talt kun Regeringsrepræsentanter og Embedsmænd fra de fremmede Lande, vi forhandlede med. Det kunde naturligvis ikke undgaas, at der var Interessesætninger mellem Erhvervenes Repræsentanter under disse Forhandlinger. Det kom ofte meget kraftigt og voldsomt frem under de interne Forhandlinger, men det er mig en Glæde at fastslaa, at Helhedsinteresserne altid sejrede over Særinteresserne.

Jeg har Minder om mange Basketag med Direktør *Hartz*, Industriraadet, paa disse interne Møder ude og hjemme, men jeg har aldrig haft Lejlighed til at bebrejde ham en Antydning af ukorrekt Optræden, naar Slaget var endt. Jeg takker ham for et personligt Venskab, som jeg sætter Pris paa.

Hvad der end maatte ske i Fremtiden, haaber jeg, at Erhvervsrepræsentanterne maa have Vilje, Evne og Kræfter til at fastholde denne Praksis i de Tider, der kommer. Det har været til uoverskuelig Gavn for Erhvervenes Udøvere.

KRIG HAR VI, der nu er gamle, oplevet tilstrækkeligt af; og vi ønsker ikke mere at opleve hele den Spænding og Uorden og de uævnelige Lidelser, som en Verdenskrig fører ind over Menneskeheden.

At vort lille Land slap saa godt over den første Verdenskrig, som Tilfældet blev, var ganske simpelt et af Historiens Mirakler. Der var næppe noget andet Land i Verden, der var saa saarbart som vort paa Grund af den store Udenrigsomsætning.

Vore to store Kunder England og Tyskland i Krig maatte for en umiddelbar Betragtning føre til, at vor Samhandel med England maatte ophøre, og det vilde have været ganske ødelæggende for vor økonomiske Tilværelse ikke mindst med Hensyn til Fremtiden. Jeg skal ikke komme ind paa et Forsøg paa at udrede Aarsagerne til, at det ikke gik os værre, end det gjorde. Jeg har tidligere antydnet, gennem Samtaler med *J. C. Christensen*, at

det var af afgørende Betydning for os, at de to stridende Stormagter troede os paa vort ærlige Ord om, at vi vilde være neutrale; men dermed var vore Vanskeligheder med at færdes paa Havet ingenlunde overvundet. Under en Krig kan der ske mange mærkelige, selvmodsigende Ting. Jeg skal nøjes med at anføre et ejendommeligt Forhold fra den første Verdenskrig. I den Periode sendte vi Levnedsmidler til England. Disse Levnedsmiddelskibe blev ikke skudt ned af Tyskerne. Salpeter og Ammoniakprodukter, der spillede en stor Rolle i Sprængstofindustrien, sejlede fra Norge til Central-europa. Disse Skibe blev ikke skudt ned af de allierede Magters Stridskræfter.

SOM FORAN nævnt var Grundlaget skabt for Oprettelsen af Landbrugsraadet. I Løbet af Foraaret foretoges Valg af Repræsentanter til Raadet i de Organisationer, der skulde danne Raadet. Der valgtes følgende Medlemmer:

Direktør *L. Broberg*, København.

Direktør *Fr. Møller*, Dansk Andels-Ægseksport.

Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard.

Gaardejer *Ole Olsen*, Haslev.

N. Porse, Porskjær, Galten.

Landboforeningerne:

Statskonsulent *Fr. Hansen*, Askov.

Forstander *Th. Madsen-Mygdal*, Dalum.

Gaardejer *P. P. Pinstrup*.

Forpagter *Chr. Sonne*.

Da Sonne skulde paa Rejse, valgtes Forstander *H. Hauch* som hans Suppleant.

Landhusholdningsselskabet:

Kontorchef *H. Hertel*.

Hofjægermester *Ad. Tesdorpf*, Pandebjerg.

Den 20. Juni 1919 holdtes konstituerende Møde. *Th. Madsen-Mygdal* blev valgt til ledende Præsident, Direktør *Anders Nielsen* og Hofjægermester *Ad. Tesdorpf* til Medlemmer af Præsidiat. Da *Madsen-Mygdal* blev Landbrugsminister i Maj 1920, blev *P. P. Pinstrup* ledende Præsident, og *H. Hauch* rykkede ind som fast Medlem af Raadet i Stedet for *Madsen-Mygdal*.

TIL AT BEGYNDE med havde Raadet ikke selvstændige Lokaler og ingen fast Medhjælp. Sekretærarbejdet blev udført dels af Landbrugslærer *Kjeldsen-Rasmussen*, Dalum, og Sekretær *Himmelstrup*. De samv. danske Landboforeninger. Fra 1. Februar 1920 overtog Konsulent *L. Frederiksen* Stillingen som Sekretær, og først i April 1920 fik Raadet egne Lokaler, og *Frk. K. Nielsen* og *Fru Eidal* knyttedes til Kontoret. Konsulent *A. Høgsbro Holm* og Landbrugskand. *Rich. Rasmussen* var ogsaa knyttet til Virksomheden

SPØRGSMÅLET om Husmændenes Optagelse i Raadet rejstes paa ny i en Skrivelse fra Husmandsforeningerne til Raadets ledende Præsident den 21. Januar

1920. Der nedsattes et Fællesudvalg paa 6 Medlemmer, men der kom intet positivt ud af Forhandlingerne, og man kom ind i en længere Periode, hvor de 6 tomme Stole stod og ventede paa Husmændene.

Først den 28. Januar 1932 meddelte *Hauch* i Landbrugsraadets Møde, at han havde ført en Del Forhandlinger med *Holdgaard* om Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Fællesinteresser, og det var fremgaaet heraf, at der ikke var nogen Forskel paa de to Foreningers Syn paa vore handelspolitiske Forhold. Da det især var inden for dette Omraade, Landbrugsraadet har arbejdet, opstod den Tanke, at det vilde være rimeligst, om Husmandsforeningerne tiltraadte Landbrugsraadet. Husmændene krævede, at deres Indtræden i Landbrugsraadet skulde medføre, at Landhusholdningsselskabet traadte ind i Raadet og det gamle Landhusholdnings-Selskab traadte ud, idet deres Ledelse erklærede, at de fremdeles vilde være rede til Samarbejde med Landbrugsraadet under de til enhver Tid mest formaalstjenlige Former til Gavn for dansk Landbrug.

Husmandsforeningerne besatte de 6 tomme Stole med følgende Medlemmer:

Folketingsmand *Jens Holdgaard*, Ikast.

Folketingsmand *N. P. Andreasen*, Forsinge.

Husmand *R. I. Vandman*, Sakskøbing.

Parcellist *Langeland*, St. Restrup.

Parcellist *Hans L. Skov*, Farstrup.

Boelsmand *Jørgen Petersen*, Halk.

Raadets Arbejde voksede med eksplosionsagtig Fart baade ind- og udadtil i disse Aar.

Ved Præsidiats Møde den 24. Maj meddelte *Pinstrup*, at han af Helbredshensyn ønskede at trække sig tilbage som Raadets ledende Præsident.

Som ledende Præsident valgtes *Hauch*, og som Stedfortræder valgtes *Holdgaard*, *N. P. Andreasen*, Gaardejer *Carl Madsen*, Proprietær *Overgaard* og Direktør *L. Broberg*.

Høgsbro Holm blev 1921 ansat som Fuldmægtig i Landbrugsraadet; i 1922 overtog han Ledelsen af Sekretariatet, og 1923 blev han udnævnt til Generalsekretær. Han har gennem de mange Aar udført et Kæmpearbejde for de i Raadet delta-gende Organisationer og derigennem for dansk Landbrug.

To af Landbrugsraadets første Sekretærer *L. P. Frederiksen*, senere Direktør for Mejerikontoret, og den senere Generalsekretær *A. Høgsbro Holm*.

✿ I RAADET holdtes ordentligvis kun to Møder om Aaret. Præsidiets Møder rettede sig efter Arbejdsstoffets Mængde og Omfang, og det var her, de Beslutninger blev taget, som angav Retningslinierne for det daglige Arbejde i Raadets Sekretariat. Landboforeningernes Formænd, Husmandsforeningernes Formænd, Slakteriernes Formænd og Mejeriernes Formænd, og hvad de ønskede at medtage af Sekretærhjælp, udgjorde Præsidiets. Det var ikke en Forsamling, der led af Mindreværdskomplekser. De følte, at de hver for sig repræsenterede „Stormagter“, hvad de jo faktisk ogsaa gjorde paa deres specielle Omraader. Som Helhed tør jeg med Sikkerhed sige, at det daglige Samarbejde forløb frugtbart og godt. At der af og til kunde være lidt „Mukkeri“ eller lidt „kølig“ Luft, er vel kun hvad der altid sker, naar „Stormagter“ mødes til Forhandlinger.

Jeg har aldrig haft Lejlighed til at sidde for Bordenden i en Forsamling, hvor Forhandlingerne var saa interessante som i Landbrugsraadets Præsidium, og her kunde man gøre personlige Iagttagelser, som kunde gøre det muligt at finde Veje frem til et Resultat, som kunde passere uden Protest; men det virkede ikke afslappende at lede disse Møder. —

Da vi paa Grund af vore Handelsvanskeligheder fik oprettet et landbrugsministerielle Eksportudvalg, deltog Formændene for disse ofte i Præsidiets Møder. I 1939 blev det vedtaget i Raadet, at de altid skulde indbydes til Præsidentmøderne.

Tanken med dette var, at vi burde have al den Sagkundskab til Stede, som vi kunde fremskaffe, naar Beslutninger skulde foretages. Det er min Opfattelse, at det var en ualmindelig frugtbar Ordning.

✿ HER at komme ind paa en udtømmende Udredning af de utallige Handelsforhandlinger, jeg har maattet deltage i ude og hjemme i de vanskelige Aar fra 1930, vil føre alt for vidt. Jeg skal derfor nøjes med spredte Træk, som særlig har fæstet sig i min Erindring fra disse Forhandlinger.

Den 3-aarige Overenskomst i Ottawa (Canada), som England 1932 traf med sine Kolonier og Kronlande om Begrænsningen af Baconindførslen fra ikke britiske Lande og Kolonier, og Kronlandenes toldmæssige Begunstigelser for Smørindførsel og Ægindførsel, medførte, at vi maatte optage Forhandlinger med dem om vore Eksportforhold til England. Dette

havde den engelske Regering ogsaa givet Udtryk for umiddelbart efter Ottawa-aftalen.

I Slutningen af Aaret 1932 sendtes herfra Landet en meget talstærk Delegation til London under Ledelse af Udenrigsminister Munch. Det blev stærkt kritiseret herhjemme, at Landbrug, Industri og Handel var saa stærkt repræsenteret i Delegationen. Jeg er i øvrigt ikke i Tvivl om, at det var rigtigt, at man havde de store økonomiske Interesser rigeligt repræsenteret. Det gav den Ro om Forhandlingerne, som ikke mindst herhjemme var nødvendig. Dr. Munch havde fuld Forstaaelse heraf. Forhandlingerne blev afbrudt umiddelbart før Jul, men begyndte igen i Februar 1933, og den endelige Overenskomst blev undertegnet i London den 24. April 1933.

Det, vi opnaaede, var, at vi fik Toldsatserne, der berørte vore Eksportvarer, bundne i de tre Aar, Ottawaoverenskomsten var gældende. Af størst Betydning for os blev det, at vi fik Ret til at indføre 62 pCt. af det Bacon og de Skinker, som England indførte fra ikke britiske Lande. Denne Procentaftale blev af den største Betydning for dansk Landbrug i de kommende vanskelige Aar. Naar Englænderne gik ind paa denne Kontingenteringsordning, var det ikke for vore kønne Øjnes Skyld.

Man havde i England en Forestilling om, at man ved at begrænse Baconindførslen kunde holde Priserne oppe og derigennem selv komme til at overtage den allervæsentligste Del af Baconproduktionen. Det sidste mislykkedes for dem til Gavn for os. I det hele taget bør man gøre sig klart, at Godtgørelse og Blødsødenhed, i alt hvad der angaar Handelsforhandlinger, er der ingen Plads for. Det er — alt taget i Betragtning — den gensidige Fordel, der bestemmer Resultatet. Dermed være ikke sagt, at det er uden Betydning, at der udvises Fremsyn, Dygtighed og Omtanke ved Tilrettelæggelsen og Gennemførelsen af disse ofte meget vanskelige, men interessante Forhandlinger.

Resultatet af disse Forhandlinger i 32—33 gav efter Omstændighederne et for Danmark taaleligt Resultat. Samarbejdet mellem Erhvervenes Repræsentanter og Ministeriets Embedsmænd var godt, som det i det hele og store altid har været ved de mange Handelsforhandlinger.

✿ UNDER de her omtalte Handelsforhandlinger i England mødtes Landbrugsrepræsentanterne Kl. 8 hver Morgen. De andre Erhvervsrepræsentanter og Embedsmændene kaldte lidt spottende disse Møder for Landbrugernes „Morgenandagt“. Men disse Møder var meget nyttige. Statskonsulent Sørensen og Generalkonsul Rottbøll deltog ofte i disse Møder, i det hele taget var disse to Herrer os til megen Nytte og Hjælp, og de viste os megen Gæstfrihed. Det samme var Tilfældet med vor Gesandt, Grev Ahlefeldt, og hans udmærkede, russiskfødte Frue. Rottbøll havde et indgaaende Kendskab til engelske Forhold, og han var velgørende nøgtern i sin Bedømmelse af Mennesker og Muligheder. Statskonsulent Sørensen havde et omfattende Kendskab til Landbrugsforhold Verden over, og de landbrugsinteresserede Mennesker, han ikke havde spist Lunch sammen med et eller andet Sted i Verden, var ikke værd at kende. Hos de danske i England var han overordentlig velset og gik derfor blandt disse altid under Navnet „Onkel Søren“.

✿ VI MØDTE megen Venlighed hos de mange Danske i London. Vi traf mange af dem i Den danske Klub, hvor vi i Reglen spiste Frokost, og naar vi havde god Tid, fik vi os mangen en god Bridge her.

Over for de danske Landbrugere var Direktør Valdemar Graae og hans usandsynlig livlige og elskværdige Hustru overordentlig gæstfrie. Det var de i øvrigt over for alle Danske i England. Alle ugifte Danske i London var altid deres Gæster Nytaarsaften, saafremt de ønskede at være det.

✿ FOR AT give Læserne et Indtryk af, hvorledes disse Handelsforhandlinger foregik, skal jeg anføre nogle spredte Træk fra disse mange Forhandlinger i England og Tyskland og herhjemme. I Forhandlingerne i London i 1932 og 33 var som nævnt Dr. Munch dansk Forhandlingsleder ved de første Møder, senere blev det Nationalbankdirektør Bramsnæs. Handelsminister Runciman var Formand for den engelske Delegation af Embedsmænd; men han blev hurtig træt under de langvarige og besværlige Forhandlinger, og der optraadte ustandselig nye Forhandlingsledere, og saa kunde vi praktisk talt begynde forfra.

Englænderne indledte med at spørge, hvad det egentlig var, vi ønskede. Der blev svaret fra dansk Side, at vi gerne vilde vide, hvad England vilde tilbyde os. Der gik nogen Tid med Samtaler om uvæsentlige Ting. Vi indtog den uundgaelige Kop Te, og saa skulde vi have Besked til vort Hotel om det næste Møde. Der blev nedsat en Række Udvalg, som arbejdede mellem Plenarmøderne. Resultaterne heraf blev forelagt i vore daglige Møder paa

En Karikaturtegning af Handelsminister, Sir Walter Runciman, M. P.

Hotellet, hvor vi boede. Saadan gik Dagene og Ugerne. En betydende Englænder sagde en Dag til en af vore Folk, at vi vist maatte være i Familie med hinanden, thi Englænderne erklærede, at de altid i de mange Handelsforhandlinger plejede at lade Modparten „spille ud“, og det var øjensynlig ogsaa god Taktik i Danmark.

✿ HANDELSMINISTER Runciman inviterede den samlede Delegation til Frokost. Et Eksempel paa, hvor fint han forstod at placere sig over for sine Gæster, kan jeg bedst anføre ved at citere Indledningen til hans Tale: „Mine Herrer! Jeg har den Ære at meddele Dem, at jeg er født det og det Aar, den og den Dag paa min Faders Yacht i Kalkbrænderihavnen i København“. Under Frokosten hævdede han sit Glas og hilste paa Jens Holdgaard. Holdgaard var stolt som „en Spanier“. Forholdet var det, at Holdgaard var Afholdsmand og drak Sodavand. Det gjorde

84 Ministeren ogsaa paa Grund af et Mave-tilfælde. Han motiverede sin Hilsen med et Haab om, at de to mavesvage snart igen maatte kunne tage et godt Glas Vin sammen. Da Holdgaard fik Motiveringen oversat, bemærkede han hertil tørt, at Motiveringen brød han sig ikke om. De Her- rer kan jo dog ikke bortforklare den Kendsgerning, „at jeg er den eneste, Mini- sterer har hilst personligt paa.“

☞ OMSIDER maatte Englænderne til at „spille ud“. Bramsnæs var Forhand- lingsleder i 1933, da dette skete. Hans Le- delse var dygtigt gjort. De første Møder var ikke svære for ham. Til alle de For- slag, Englænderne kom med, sagde han kategorisk nej! Og saa sagde han i øvrigt ikke mere, før de kom med et nyt For- slag. Da Forhandlingerne først kom i Gang, kom det til at gaa rask fra Haan- den.

☞ DA DEN sidste Verdenskrig var slut- tet, skulde vi igen til at handle med England. Eksporten begyndte straks; men der var ingen Aftaler om Priserne. En De- legation forhandlede om Priserne, men det førte ikke til noget.

Senere paa Sommeren lavede Udenrigs- minister *Christmas Møller* egenhændig en Overenskomst med England, hvorefter Priserne skulde falde 10 pCt. fra 5. Maj til 1. November og 15 pCt. fra November til Januar 1947. Denne Overenskomst er et Vidnesbyrd om, at der ikke bør sluttes Overenskomster, som Erhvervenes Repræ- sentanter ikke er med til, og det vil næp- pe heller mere ske.

Vi kom derefter ind i en Perode, hvor vi ingen Aftale og ingen Eksport havde til England. Landbrugets ledende Folk var

enige i, at det var bedre at standse Ekspor- ten end eksportere med Tab, og Regerin- gen sluttede sig hertil.

Vor Eksportproduktion var forholdsvis lille, og Afsætningen til andre Lande var forholdsvis god. Ikke desto mindre vokse- de vore Lagre af letfordærlige Land- brugsprodukter. Det var ikke særlig be- hageligt at skulle være med til at have Ansvar under denne Udvikling, men heldigvis manglede England vore Varer, hvad vi var underrettet om, og vi fik igen en brugelig Overenskomst med dem.

Det faldt lidt svært under disse For- hold at komme i Gang med Forhandlin- gerne, men som saa ofte før hjalp det gode Lune paa begge Sider. Generalkon- sul Rottbøll var blevet udnævnt til Ges- sandt i Australien og Vestbirk blevet hans Efterfølger som Leder af Forhand- lingen. Vestbirk var dygtig og forsigtig, og gennem ham, Statskonsulent *Mol- tesen* og Slagteriernes Repræsentant *Hans Bang* blev vi underrettet om, at Englæn- derne i høj Grad manglede de danske Eksportvarer.

Englænderne indledede med at fortæl- le os, at de var vidende om, at vi havde store Lagre, hvortil der blev svaret med al den Fromhed, der kunde lægges ind deri, at vi naturligvis, naar vi nu vidste i hvor høj Grad, de havde behov for vore Varer, var nødsaget til at opsamle Lagre, saa vi havde noget at byde dem, naar vi kom over til Forhandlinger med dem. I den lille Pause, der opstod, gled et næsten usynligt Smil hen over alle Ansigter, og saa var Isen brudt.

Under de senere Forhandlinger kom man ind paa at træffe Langtidsaftaler, som skaffede os en beroligende Sikkerhed i vor Produktion, men for Tiden ser det jo nærmest ud til, at den Form for vor Samhandel med England igen forsvinder.

Daværende Generalkonsul, Statskonsulent S. Sørensen.
senere Ambassadør C. M.
Rottbøll.

Daværende Generalkonsul,
senere Ambassadør Anthon
Vestbirk.

✿ MED VOR anden store Handelspartner, Tyskland, laa Forholdene overordentlig vanskelige i den kolde Handelskrigs Periode mellem de to Verdenskrige.

Sulten under den første Verdenskrig skabte en Trang til Forøgelse af den hjemlige Landbrugsproduktion, som var lige ved at slaas dansk Landbrugsproduktion og Eksport helt ud af det tyske Marked.

Værst var det for Kød-Eksporten. Vi havde sendt indtil 270.000 Kreaturer til Tyskland om Aaret, men fra Slutningen af 1920'erne til Begyndelsen af 1930'erne arbejdede Tyskerne paa helt at lukke af for dansk Kvæg- og Kødeksport. I August 1929 begyndte de uendelige Delegationsforhandlinger med Tyskland, som er fortsat siden, og som stadig fortsætter, til stort Besvær for og Usikkerhed i vor Landbrugsproduktions Afsætningsmuligheder i Tyskland.

Statskonsulent A. P. Jacobsen, hvis enorme Flid og Paapasseligheid medførte, at baade Landbrugministeriet og Landbrugserhvervet var godt underrettet om Salgsmuligheder i Tyskland, deltog altid i disse mange Eksportforhandlinger i Tyskland og i København. N. P. Andreasen, hvis gode Humør altid fulgte ham baade ude og hjemme, var ofte med til disse Tysklandsforhandlinger. Da Tvedegaard afløste N. P. Andreasen som Formand for Kvæg- og Kødudvalget, var han selvskreven Deltager.

At Høgsbro Holm var med til alle disse Forhandlinger i England og Tyskland og andre Lande, var en Selvfølge. Den af Organisationernes Folk, jeg har tilbragt den meste Tid sammen med baade i Tyskland og England, er uden Tvivl Søren Overgaard, Højbygaard. Jeg skylder ham megen Tak for altid loyalt og redeligt Samarbejde. Han var altid rolig og vel afbalanceret. Et Eksempel herpaa skal nævnes fra en Morgenkaffe paa Hotel Kaiserhof i Berlin. Overgaard havde anskaffet sig et fint, lyst Sommersæt, som jeg var paa uheldig at vælte en Kop Kaffed ned ad. Overgaard fortsatte uanfægtet den Udredning, han var midt i, inden Tjeneren fik Lov til at fjerne de værste Spor af Uheldet.

✿ OP IGENNEM 1920'erne kom der stadig nye tyske Toldbestemmelser og veterinære Bestemmelser, som vanskeliggjorde vor Kød- og Kvægekseport til Tyskland. I August 1929 havde vi Forhandlinger i Berlin med forskellige tyske Em-

De sjællandske Landboforeningers mangeaarige Formand Jacob Tvedegaard.

bedsmænd og Repræsentanter for de tyske Kødproducenter. Minister Engell var Forhandlingsleder, og desuden deltog N. P. Andreasen, Høgsbro Holm, A. P. Jacobsen og Hauch i disse Forhandlinger. De tyske Kødproducenter var meget paagaende, og havde de faaet deres Vilje, var vi blevet helt udelukket fra Kødeksporten til det tyske Marked. Saa galt gik det ikke; men Eksporten af Kød blev indskrænket mere og mere i de kommende Aar, og der blev ogsaa flere og flere Besværligheder med Smør- og Svineeksporten.

I Maj, August, September og Oktober 1932 havde vi overordentlig besværlige Forhandlinger i Berlin om hele vor Eksport til Tyskland. Minister Mohr var en særdeles dygtig Forhandlingsleder for os. De tyske Embedsmænd, vi forhandlede med, var Dr. Walter og Ministerialdirektørerne Ritter og Streil. Ritter gjorde os en Tjeneste ved at henlede vor Opmærksomhed paa, at vi burde søge Forbindelse med nogle af de Folk, som vilde faa stor Indflydelse, naar Hitler kom til Magten. Dr. Walter blev, da Hitler overtog Magten, skubbet til Side og erstattet med Ministerialdirektør, Dr. Köehler. Dr. Walter var imidlertid saa dygtig, at man ikke kunde undvære ham. Dr. Köehler blev forflyttet til Rom, hvor Høgsbro Holm og jeg blev inviteret til Aftenselskab hos ham den 30. Januar 1938, da vi var til

Forhandlinger i Rom. Han var ikke længere saa stærk i Hitlerstroen, som han havde været.

✿ I 1935 HAVDE Tyskland sluttet en Overenskomst med Rumænien om Levering af 6.000 Kreaturer aarligt, og man ønskede ikke at indføre mere Kød. Danmark havde imidlertid en gammel Mestbegunstigelsestraktat med Tyskland, som ikke var blevet ophævet, saa vi kunde altsaa ogsaa levere 6.000 Kreaturer til Tyskland om Aaret. For Danmarks Kødafsætning var Forholdene fortvivlede. En stor Del Kreaturer blev lavet til Kød- og Benmel, og Priserne var selvfølgelig elendige. Minister Mohr var Leder af en Delegation til Berlin. Vi mødte Venlighed i det tyske Ernærings- og Landbrugsministerium, men et Skuldertræk, naar vi kom til Realiteterne.

✿ HUGENBERG var dengang Ernæringsminister i Hitlers første Ministerium. Vi forhandlede med Ministerialdirektør Köehler, og Dagen før, vi skulde rejse hjem, var Minister Mohr og jeg oppe hos ham i Ernæringsministeriet, hvor vi erklærede, at vi ikke kunde rejse hjem, før vi havde faaet de 6.000 Kreaturer om Aaret forhøjet til mindst 50.000 Stk. Hugenberg var bortrejst, og Dr. Köehler turde ikke tage nogen Beslutning, før Hugenberg kom hjem. Vi pakkede Kufferterne ud igen. Efter nogle Dages Forløb lykkedes vor Paagaenhed. I Mellemtiden havde Høgsbro Holm og jeg Forbindelse med en Dr. Winther, som Ritter havde givet os Anvisning paa. Dr. Winther var fuldtro Nazist. Han faldt i øvrigt snart i Unaade. Det skete jævnlige under det nazistiske Diktaturstyre, at Folk, der havde haft Indflydelse, pludselig forsvandt. Spurgte man efter dem, var der aldrig nogen, der vidste, hvor de var forsvundet hen. Da Hitlerstyret havde afskaffet de gamle tyske Landbrugsorganisationer og indført Bondefrørsystemet med Udpegning af Lederne fra Toppen og helt ud i Landsbyerne, var Dr. Winther en af dem, der var anbragt som Medhjælper i Toppen. Han fandt det rimeligt, at vi fik solgt nogle flere Kreaturer, og han hjalp os ved denne Lejlighed. Naar jeg fortæller dette lille Træk, er det, fordi det i Virkeligheden var Indledningen til en Udvidelse af Samhandelen under Hitlerstyret i Tyskland. Under vore mange Handelsforhandlinger og andre Besøg i Tyskland blev vi klare over, at vi maatte i Forbindelse med de nye Hitlerfolk, der nu styrede Landbrug og Handel. Disse nye Ledere var mere end villige til at knytte Forbindelser med os, og vi stiftede mange personlige Bekendtskaber med de nye Hitlerledere, som kom os til Nytte ogsaa under Besættelsetiden.

✿ ET HITLERORD: »Vi er alle Germanere« skabte en god Baggrund for

Samvær og Samhandel.

Der blev navnlig i Begyndelsen gjort mange Forsøg paa at paavirke vor ideologiske Indstilling, men det opgav de ret hurtigt og ansaa os for uforbederlige paa det for dem meget væsentlige Punkt. Af indflydelsesrige Tyskere, som var os personlig venligsindede, skal jeg her nøjes med at nævne nogle ganske faa. Generalkonsul Krüger, der havde været her i mange Aar, og som blev her i Landet efter Besættelsen til sin Død for nogle Aar siden, var Danmark en ualmindelig god Ven, der ogsaa gjorde os mange Tjenester under Besættelsen.

Godsejer, Bankdirektør *Granzau* var saa tidligt med i Nazismen, saa han havde Adgang til at gaa direkte til Hitler, naar det passede ham. Han gjorde os mange Tjenester, navnlig under de mange Handelsforhandlinger indtil Besættelsesaaret 1940. Dr. Walter, der ledede Handelsforhandlingerne baade før og efter Besættelsen, skylder vi megen Tak. Ikke mindst for den Stilling, han indtog over for de gamle Landbrugsorganisationer og deres ledende Folk, da de hjemlige Nazister havde planlagt at overtage Ledelsen af Organisationsarbejdet, som man havde gjort det i Holland og Norge. Den, der imidlertid slog Hovedet paa Sømmet i dette Spørgsmaal, og den, der bestemt afviste, at man tog Magten fra Organisationernes valgte Repræsentanter, var Landbrugs- og Ernæringsminister, Dr. Baeke. Dr. Baeke var født af tyske Forældre i Kaukasus, men han havde faaet sin Uddannelse i Tyskland. *Darré* var Landbrugs- og Ernæringsminister i Tyskland, da vi begyndte at komme i Forbindelse med de nazistiske Landbrugsfolk. Han mødte op ved de store Bondemøder i Goslar, hvor han engang har haft mig til Bords, men ellers saa vi ikke noget til ham. Det er mit Indtryk, at han var en Drømmer og Fantast, som ikke havde meget Begreb om praktiske Ting. Det var derfor naturligt, at han blev afløst af Dr. Baeke, som var baade energisk, virksom og dygtig, og for os, der skulde forhandle om vor Afsætning til Tyskland, var dette Bytte absolut en Fordel. Da jeg næppe senere kommer til at beskæftige mig med Dr. Baeke, har jeg Lyst til at fortælle et Par Træk om ham her.

✿ VI VAR en større Delegation herfra til Bondestævne i Goslar 1935 — 36 — 37. Der var endnu større Delegationer fra de andre skandinaviske Lande, fra England, Frankrig, Italien, Czekoslovakiet og Balkanlandene. Det var i det hele taget et Kæmpeopbud med Musikkorps, Støvletramp og opstrakt Haand til Hitlerhilsen. Vi Danske var de eneste, der ikke strakte Haanden i Vejret, og herom gjorde Dr. Baeke en forstandig Bemærkning, som jeg husker endnu: »Jeg kan godt lide, at I Danske ikke bruger det

Hitler'ske Symbol under Indmarchen, naar I ikke er enige med os i vor Ideologi«. Ved et af Møderne var der kommet en Bilfuld danske Nazister til Goslar; men de kunde ikke faa Lov at slippe ind. Endelig sagde Dr. Baeke til dem, at de kunde spørge mig, om man kunde være tjent med at slippe dem ind. Jeg sagde, at jeg ansaa dem for ganske uskadelige, selv om jeg ingen »personlige Venner« kunde se imellem dem. De slap ind, kom med opstrakt højre Arm og traadte fast i Gulvet, saa de var helt »rigtige«. Under Besættelsen var Dr. Baeke i Danmark og vilde gerne se nogle sjællandske Landbrug. Det tyske Gesandtskab vilde ordne Turen. Hertil bemærkede Dr. Baeke, at han helst vilde have Landbrugsraadet til at ordne Turen, og han vilde sætte Pris paa, at Høgsbro Holm og jeg vilde tage med.

Den tyske Gesandt kom i sin store Mercedes. Dr. Baeke og jeg skulde sidde bag i Vognen. Selv sad Gesandten paa en Taburet foran os. Han var altsaa inden for Hørevidde, hvad han aabenbart satte Pris paa, i hvert Fald paa den første Del af Turen, om han var lige saa glad for det til sidst paa Turen, er jeg ikke helt sikker paa. Da vi skulde hjem fra Sydfalster, havde vi et Par Timer for os. Dr. Baeke begyndte med at sige, at det vilde være en Lettelse for ham, om jeg kunde vise de danske Nazister og Knud Bach og Brødsgaard lidt mere Venlighed. Jeg maatte sige, at jeg desværre ikke kunde tjene ham heri. Det er Folk, jeg intet har med at gøre, og som jeg intet vil have med at gøre. Det er Folk, jeg ikke hilser paa, naar jeg ikke som i Aftes hos Deres Gesandt, hvor der var Modtagelse i Anledning af Deres Besøg, er nødsaget til det. *Renthe-Fink* kom med et lille »Grynt«, men sagde i øvrigt ikke noget.

Dr. Baeke sagde derpaa, om jeg ikke kunde give ham kort Karakteristik af en Række navngivne Personer. Han nævnede blandt andre *Stauning*, *Dr. Munch*, *Madсен Mygdal*, *Knud Kristensen* og *Christmas Møller*. Jeg maatte sige til ham, at som Forholdene var under Danmarks Besættelse af Tyskland, var dette ganske udelukket, hvad jeg syntes, han maatte kunne sige sig selv; men De har jo Deres lønnede Medhjælper siddende foran Dem. Det maa jo være en Opgave for ham. Jeg skal ligesom De høre opmærksom til. Han trængte ikke nærmere ind paa mig, men tog Ideen op med Gesandten og bad ham hænge i med sin Karakteristik. Gesandten vred sig og hentydede til, at det jo ikke var saa let, naar jeg sad bag ved ham. Dr. Baeke erklærede, at det kunde han ikke indse. I hvert Fald kan De tale ganske frit frem, Hr. Gesandt. Han maatte til det, og for mig var den sidste Del af Turen ikke kedelig. I øvrigt var Gesandts Udtalelser overraskende korrekte, baade hvad Form og Indhold angik.

Da jeg nogen Tid efter var til »et Kom-sammen« i det tyske Gesandtskab, spurgte

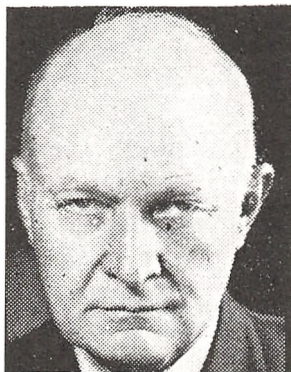
Gesandten Frue mig, hun var i øvrigt hyper Nazist, hvad Gesandten ikke var, om hendes Mand havde bragt mig en Hilsen fra Dr. Baeke, som han havde faaet med hjem fra Berlin. Hun tilføjede, at Dr. Baeke havde spurgt hendes Mand, om jeg var blevet omvendt til den nazistiske Livsanskuelse. Jeg spurgte, hvad hendes Mand havde svaret hertil, og hun meddelte, at hendes Mand leende havde svaret, at jeg var haabløs, hvortil det faldt mig naturligt at bemærke, at jeg altid havde tænkt mig, at hun havde en fornuftig Mand.

Dr. Baeke blev fængslet, da Tyskland havde tabt Krigen. Han gik med Granatsplinter i Underlivet fra den første Verdenskrig, og Fængslet blev ham hurtigt uudholdeligt. Dr. Krüger kom op til mig i Landstinget og viste mig et Brev fra Dr. Baeke, hvori han takker Dr. Krüger og tilføjer, at »naar du modtager dette Brev, er jeg ikke mere«.

Naar jeg fik Brevet at se, var det, fordi der i en Fodnote stod, om Krüger vilde hilse mig og takke for det Samarbejde, vi havde haft.

GRANZAU kom tit til Danmark i Aarene før Besættelsen, og mange Danske besøgte ham i hans Hjem, som ligger i Østtyskland, han ledsagede os flere Gange paa Rejser i Tyskland, og han var altid venlig, fornøjelig og frisk. De tyske Bondeførere var paa Tur her i Landet, og mange af Landbrugsraadets Medlemmer var paa Rejser rundt i Tyskland under Ledsagelse af Bondeførerne. En af de mest tiltalende af Bondeførerne kørte jeg en halv Nat sammen med, kort efter at Hitler havde foranstaltet »Blodbadet« paa sine »Venner«. Jeg foreholdt ham det uhyggelige i denne »Bedrift«; men han svarede hertil, at det var jo netop det store ved Hitler, at selv om han skulde udrydde sine bedste Venner, saa havde han Kræfter til at gøre det for Fædrelandets Skyld.

De Tyskere — selv de bedste af dem — som havde Hitler som Husgud, var det ganske haabløst at tale med.

Den danske
Minister i
Berlin
Otto Carl Mohr.

✿ EFTER *Jens Holdgaards* Død blev det *N. P. Andreasen* og *Peter Nielsen*, Tvis, der repræsenterede Husmændenes Interesser i Landbrugsraadet og dets Præsidium.

Bortset fra enkelte Uoverensstemmelser af mindre Format forløb Samarbejdet tilfredsstillende, indtil Husmændene vedtog at opsigte deres Medlemsskab i Raadet den 24. November 1939.

Aarsagen hertil var, at Landboforeningernes og Andelsforeningernes Repræsentanter i Raadet var enedes om at afholde et Protestmøde i Odense den 21. November 1939, i Anledning af, at Valutamyndighederne (Regeringen) ikke vilde lade Kronen følge Sterlingens Fald efter den sidste Verdenskrigs Udbrud. Dette var jo Kanslergadeforligets Forudsætning. Regeringen vilde give delvis Erstatning i Form af Fragttættelse paa Foderstoffer og Tilskud til Smørproduktionen. Husmændene sluttede sig til Regeringens Standpunkt. De øvrige i Raadet deltagende Organisationer fastholdt Kanslergadeforligets Forudsætninger og derfor kom Bruddet.

Landbrugsraadets Præsidium følte sig ret sikker paa, at Regeringen vilde bøje sig, dersom Odensemødet forløb paa en tilstrækkelig haandfast og værdig Maade. Det gjorde det, og det berømte Produktionskort kom aldrig i Brug, fordi Regeringen delvis bøjede af for Landbrugets berettigede Krav.

Selv om Husmændene ikke mere deltog i Raadets og Præsidiets Møder, fortsatte Samarbejdet om Landbrugets Interesser i Eksportudvalgene og under Handelsforhandlingerne. Ligesom man ofte mødtes og fremdeles mødes til Fællesdrøftelser og Vedtagelse af Fællesudtalelser.

Hver Gang Landbrugets Organisationers ledende Folk gaar sammen i en fælles Front, styrkes deres Indflydelse over for andre Samfundsklasser og Befolkningslag. Nar de gaar imod hinanden, svækkes Landbrugets Indflydelse.

Der kan maaske være Grund til at minde „Fællesfronten“ om, at der er visse fundamentale økonomiske Frihedsbegreber, som Landbruget ikke bør handle væk for at opnaa mindre betydende Lettelser i deres vanskelige økonomiske Arbejdsvilkaar.

✿ OM *Stavnsbaandsfesten* og *Landbrugsudstillingen* paa *Bellahøj* 1938 foreligger en baade smuk og fyldig Beretning udarbejdet af Landbrugsraadets Pressesekretær *Kai Johansen*, hvortil jeg skal henvise.

I øvrigt finder jeg Anledning til at gøre følgende Bemærkninger:

Det var i en ond økonomisk Tid for Landbruget, da i Raadet deltagende Organisationer tog Beslutningen om at løse denne Opgave. Raadet bestod dengang af Landboforeninger, Andelsforeninger og Husmandsforeninger. Under fuld Overensstemmelse blev Opgaven taget op, og

Landstingsmand Hauch frabeder sig Makkerskab med LS-Folkene ved Odensemødet: — Nej, stop mine Herrer! Denne Vogn er reserveret.

i fuld Enighed blev den gennemført. Det første Møde afholdtes i Studenterforeningens Bygning den 15. April 1936.

Det kunde her meddeles, at den væsentligste Del af den nødvendige Garantikapital var tegnet af de i Raadet deltagende Organisationer. Kort Tid efter var Garantikapitalen gennem Tilsagn fra Landbrugsraadet nærtstaaende Institutioner og Organisationer naaet op paa 948.500 Kr. Senere blev der tegnet en særlig Garantikapital paa 110.000 Kr. saa man kom op paa en Garantikapital paa i alt 1.058.500 Kr.

Ved det nævnte Møde nedsattes et Økonomiudvalg med Proprietær Søren Overgaard, Højbygaard, som Formand.

Københavns Kommune stillede sig forstaaende og velvillig og paatog sig meget betydelige Udgifter i Forbindelse med Afholdelsen af det store Stævne, og disse er naturligvis ikke medtaget i Udstillingsregnskabet.

Som Udstillingens Arkitekt udførte Hr. Tyge Hvass et i høj Grad paaskønnet og fortjenstfuldt Arbejde.

Stavnsbaandsfesten fandt Sted Mandag den 20. Juni, 150 Aars Dagen for Stavnsbaandets Løsning.

Mindehøjtidelighedens første Del var henlagt til Raadhushallen. Det smukke Rum var smykket med Flag fra de Nationer, som var repræsenteret. Livgarden spillede og sønderjydske Piger sluttede Kreds om Talerstolen.

Festens Klimaks var Fremmødet af de mange Tusinde Mennesker ved Frihedsstøtten. Efter Sangen: „Da var løst den værste Knude“, holdt jeg paa Landbrugsraadets Vegne følgende Tale:

„Naar vi i Dag en kort Stund er samlede her ved Frihedsstøtten i vort Lands store By, er det for med Hæder og i dyb Taknemmelighed at mindes den 20. Juni for halvandet Hundrede Aar siden. Mindes Bondens Frigørelse fra Stavnsbaandet, der var en nødvendig personlig Forudsætning for Dygtiggørelse og Fremskridt.

Grundlaget blev her lagt for Udnyttelsen af de Reformers: Høveriets Afskaffelse, Udskiftningen, Udflytningen af Gaardene fra Landsbyen og meget andet, som fulgte efter.

For Landbrugserhvervet har de økonomiske Vilkaar været stærkt svingende i det svundne halvandet Sekel; men i Opgangs- og Nedgangstider var Landbruget vort Lands Hovederhverv. Saadan var

Der bliver i Aar baade Dyrskue og Fri-luftsteater paa Bellahøj: — Stjernerne ankommer.

det, saadan er det, og saadan maa det ogsaa i Fremtiden blive, dersom der skal være Mulighed for Udvikling og Fremskridt for Land og Folk.

Med Rod i disse Landboreformer byggede Landbruget sin Udvikling i de svundne halvandet Hundrede Aar.

Selv om Bønderne følte Trykket af Stavnsbaandet og i mange Tilfælde led under Ufrihed og Vilkaarlighed, blev det dog ikke Bønderne selv, der stred sig frem eller huggede sig Vej ud i Frihed og Fremskridt. Det var Storsind og dyb Forstaaelse af Menneskeværd og Menneskelykke, der banede Vejen — først og fremmest hos fremragende Mænd blandt de Folk, der var Bøndernes Herskere. Saa lykkelig blev Udviklingen, at det ikke varede længe, før alle i Folket kunde se, at der her var grebet rigtigt. Selv de Folk, som gennem Reformerne mistede Privilegier og Særrettigheder, maatte hurtigt erkende, at Reformerne blev til Fordel for alle, ogsaa for dem selv.

Derfor skal der fra Slægten af i Dag lyde en dybfølt Tak til de Mænd, der tog Initiativet til Reformværket for deres uselviske Virke. Vi vil ære deres Minde i Dag og ned gennem kommende Slægter.

Mange fortjener at mindes og hædres, men idet vi hædrer dem alle, vil vi samle vor Taknemmelighed i Mindet om Kronprins Frederik, Andreas, Peder Bernstorff, Chr. Ditlev Frederik Reventlow og Chr. Colbjørnsen. Vi vandrer frem mod nye Tider og ukendte Forhold

og Vilkaar. Vi vil bevare Haabet om, at vort Land ogsaa i Fremtiden maa fostre Sønner, der kan røgte Tidens Tarv.

Man sang: „Vort Hjem Du danske Jord“. Man skiltes, og Sporvejstrafikken blev igen givet fri.

SELV OM vi følte, at vi gennem Garantikapitalen havde sikret os mod økonomisk Fiasko, skal jeg ikke nægte, at jeg havde mange alvorlige Stunder ved Tanken om, at vi kunde blive nødsagede til at indkræve en ikke ubetydelig Del af den tegnede Garantikapital. Det gode Samarbejde fra alle Sider medførte, at vi havde Lykken med os.

Udstillingens Regnskab balancerede med et Beløb af Kr. 1.678.889,23. Over for en stor repræsentativ Forsamling blev Regnskabet forelagt den 26. Maj 1939.

Det var i dyb Taknemlighed og forbundet med en stor Lettelse, at jeg paa Mødet kunde meddele, at Regnskabet udviste Balance, og at vi havde meddelt Garantierne, at det havde været muligt at gennemføre Stavnbaandsfesten og Udstillingen uden at gøre Brug af ca. 650.000 betalende Gæster; men vi kom op paa 965.876, foruden de 62.000, der besøgte Mejeriudstillingen i Forum.

Generalsekretær Høgsbro-Holm havde med en dynamisk Kraft og med et overlegent Organisationstalent sammen med sine raske daglige Medarbejdere tilrettelagt og gennemført denne Udstilling. Jeg kunde derfor paa det afsluttende Møde med fuld Tilslutning fra Forsamlingen sige til ham, at han havde været den Drivfjeder, som satte Værket i Gang, og han havde under Forberedelserne og Gennemførelsen af Udstillingen samlet alle Traade i sine Hænder. Gennem Udstillingen paa Bellahøj havde han sat sig et smukt og varigt Minde.

Landbrugsudstillingens Protektor, Kong Christian X, sammen med Landstingsmand H. Hauch paa Bellahøjskuets Aabningsdag.

✿ BESÆTTELSESTIDEN stod straks om Morgen den 9. April 1940, da de tyske Flyvemaskiner kredsede lavt hen over Sølund, klart for mig i hele sin uoverskuelige Gru.

Vi maatte lægge vores Tilværelse om. Al indre Strid om politiske og erhvervsmæssige Forhold maatte glide ud, og alle vore Kræfter maatte samles om det ene fornødne, at klare saa godt for os som vi nu kunde.

Det var mig en Skuffelse, at adskillige af de Folk, jeg satte stor Pris paa, ikke forstod Omfanget af det, der var foregaaet Natten mellem den 8. og 9. April, og som mente, at de Folk, der sad i Regeringen, ogsaa burde være ene om Ansaret under Besættelsen.

Den 9. April blev Rigsdagen samlet, og man naaede i Løbet af Dagen og Aftenen til Klarhed over, at der burde dannes en Samlingsregering af de fire gamle Partier, og at der burde nedsættes et Fællesudvalg, det senere saakaldte Nimandsudvalg, bestaaende af to Medlemmer fra hvert af de fire gamle Partier, og en Repræsentant for Retsforbundet. Hensigten var, at Regeringen kunde og skulde forhandle med dette Udvalg, naar Rigsdagen ikke holdt eller kunde holde Møder.

Den officielle Meddelelse om dette Udvalg blev først udsendt fra et Partiformandsmøde den 2. Juli 1940.

Den 9. April Kl. 21 samledes Tingenes Medlemmer i Fællessalen. Statsministeren holdt en kort, vemodig Tale, hvor han meddelte, at der nu vilde blive dannet en Fællesregering.

Folketingets Formand endte sin Svar tale med følgende Udtalelse, som alle danske Partier gav deres fulde Tilslutning:

•Vi vil ikke kunne tænke den Tanke, at Danmark ikke skulde bestaa som et frit og selvstændigt Land.

Danmarks Befolkning og dens ansvarlige Regering maa staa sammen i de Dage, der forestaar. Befolkningen vil uden Tvivl forstaa Nødvendigheden af den Holdning, som Kongens Proklamation i Dag opfordrer til. Og Regeringen vil lige saa sikkert forstaa sit store Ansvar.

Sammenhold maa til!

Tvedragt maa forsvinde.

Nu er det Danmark og alene Danmark, det gælder.

✿ STATSMINISTEREN bad mig om sammen med Brorson og Dr. Krag at

indtræde i Regeringen som Ministre uden Portefeuille og som Repræsentanter for vort Parti.

Det stod mig helt klart, at jeg hverken kunde eller burde forlade mine Stillinger i de landøkonomiske Foreninger under den Tilstand, der nu var opstaaet. Dette meddelte jeg Statsministeren og tilføjede, at mit Medlemsskab af Regeringen kun kunde blive kortvarigt, og at jeg maatte være indforstaaet med mine Kolleger i de landøkonomiske Foreninger om min Indtræden i Regeringen.

Statsministeren gav mig fuld Tilslutning til mine Synspunkter. Om mit daglige Samarbejde med Minister Bording før og under Besættelsen er det naturligere for mig at omtale nærmere i Afsnittet om mit Arbejde i Rigsdagen.

Landbrugets Præsidium holdt Møde den 12. April. Dette Møde hører til dem, jeg aldrig vil glemme. Vi var i fuld Forstaaelse om, at vi ingen Selvbesættelsesret havde, saa længe Besættelsen varede; men vi var lige saa ubetinget enige om, at vi vilde bevare vor nationale Selvhævdelse og Selvgtelse i Forholdet til vore Undertrykkere, hvor dyrt det end maatte blive. Det er mig en ubetinget Glæde at tænke paa, at denne Linie blev holdt uden Vaklen inden for de landøkonomiske Foreninger, saa længe Besættelsen varede.

Masser af Problemer meldte sig til Løsning. De Lagre af Varer, som laa klar til Afskibning til England og andre Lande, maatte nu omekspereres til Tyskland. Ministeriet var os her behjælpelig med at faa indklareret tyske Varer, der laa i Skib i dansk Havn, saa vi derigennem kunde skaffe Betalingsmidler til Landmændene for den øgede Eksport til Tyskland, indtil hele den fremtidige Betalingsordning kunde træde i Kraft.

✿ DR. WALTER og hans Medhjælpere, som vi i Aarene forud havde haft et nært Samarbejde med, fortsatte efter Besættelsen som Forhandlingernes Leder fra tysk Side, men der kom nye folk til, som vi ikke før havde set, og som aabenbart var tilknyttet Gestapo.

Et Eksempel paa, i hvor høj Grad Dr. Walter ønskede, at alt skulde gaa i de gamle Baner, skal jeg anføre her.

Vi forhandlede som saa ofte før om, hvor meget vi var i Stand til at levere af Fødevarer i den kommende Tid. Efter et saadant Møde spiste vi sammen paa Skydebanen. Alt forløb — indtil vi skulde gaa til Kaffebordene — ganske normalt. Dr.

Walter bad mig om at blive tilbage et Øjeblik. Derefter meddelte han mig, at der til det tyske Ministerium lige var kommet et Forslag fra L. S. og nazistiske Kredse her i Landet, der forudsatte en langt større Eksport til Tyskland, navnlig af Svin, end det Materiale, som vi arbejdede med. Han tilføjede, at han troede, det vilde være ønskeligt, om vi inden i Morgen vilde kunne tilstille ham et Forslag, som forudsatte en større Svineproduktion. Vi arbejdede Resten af Dagen og den følgende Nat med en Plan, der gik ud paa en Udvidelse af Kartoffelarealet til Fremme af Svineproduktionen, og den havde til Forudsætning, at Tyskerne skaffede os store Kartoffelkoganlæg. Planen blev afleveret og akcepteret, og vi hørte i lange Tider ikke mere om L. S.-Planerne. Den udprægede Surhed fra L. S. og de nazistiske Kredse fortsatte over for de gamle Landbrugsorganisationer; men de kunde ikke faa »Bid« hos Tyskerne takket være Dr. Walter, Generalkonsul Krüger, Ernæringsminister, Dr. Backe o. fl. af vore gamle Venner fra før Besættelsen.

ET GANSKE pudsigt Tilfælde medførte, at Høgsbro Holm og jeg i det meste af Besættelsetiden kunde faa Tyskernes Tilladelse til at rejse til Sverige, naar vi gennem Udenrigsministeriet bad derom.

Paa et vist Tidspunkt havde Tyskerne hentet saa meget Flæsk i Ungarn, Rumænien og Jugoslavien, at de ikke havde Plads i deres Kølehuse til vort Flæsk. Dr. Walter, der ogsaa ledede Handelsforhandlingerne i Sverige, spurgte i Raadet, om vi havde noget imod, at han forsøgte at sælge noget af vort Flæsk til Svenskerne. Det kunde vi intet have imod. Da han kom gennem København paa Vej fra Stockholm, meddelte han os, at Høgsbro Holm og jeg burde tage til Stockholm og sælge Flæsket. Svenskerne havde spurgt deres Landbrugsorganisationer. Disse erklærede, at det kunde de ikke tage Stilling til, for de havde ikke hørt noget derom fra deres danske Kolleger. Vi maatte erklære, at vi naturligvis godt kunde tage til Stockholm, men det var jo saa besværligt med den tyske Kropsvisitation ud og hjem. Dr. Walter erklærede, at den Sag skulde han nok ordne saadan, at vi blev mindst muligt besværede ved Grænsen, og det maa erkendes, at efter den Tid passerede vi uden Kropsvisitation. Vi skulde en Tur til Stockholm kort Tid efter, at *Christmas Møller* var rejst over Stockholm. Direktør Svenningsen, som jeg ringede op og bad skaffe os tysk Tilladelse, erklærede, at det maatte han anse for udelukket; men han skulde naturligvis prøve. Kort Tid efter, samme Dag, meddelte han mig forbayset, at vi kunde rejse, naar det maatte passe os.

Det var hver Gang en stor Oplevelse i disse onde Aar at komme til Sverige, til Lys og Fred og venlig svensk Gæstfrihed.

MELLEM HOVEDERHVERVENES

Formænd og en af deres nærmeste Medarbejdere var der, baade før, men navnlig under Besættelsen, et værdifuldt Samarbejde. Fra dette intime Samarbejde mellem Handel, Industri, Søfart og Landbrug har jeg nogle af mine allerbedste Minder fra mit offentlige Liv.

Formændene for disse fire Organisationer mødtes under Besættelsen til Tider daglig og hele Tiden meget ofte.

Der blev talt aabent og ligeud om alle Forhold, der havde Betydning for dansk Erhvervsliv, men det, der efterlader det stærkeste Indtryk i mit Sind, er, at der under disse Samtaler aldrig blev gjort Forsøg paa at pleje Særinteresser, hvad Besættelsetiden jo ellers gav rig Anledning til. Det var Helhedens Interesser, der bestemte vore Forhandlinger og de Beslutninger, der blev taget. Hvad Betydning vort Samarbejde havde, tilkommer det ikke os, der deltog deri, at udtale os om. Jeg skal nøjes med at nævne et Eksempel:

Vi fik forelagt Spørgsmaalet om Mønt- og Toldunion med Tyskland. Vi afviste den ganske enstemmigt. I Landbrugsraadets Arkiv henligger et fyldigt Materiale til Belysning af de mange Forhandlinger i Forbindelse med denne vanskelige og vigtige Sag. Blandt andet maa der ogsaa ligge en Brevveksling mellem Raadet og Præsidenten for »Die Nordische Verbindungsstelle«, Dr. *Draeger*, efter et Besøg, han havde aflagt her for at paavirke os til at slutte os til Mønt- og Toldunionen, samt forskelligt andet Materiale til Belysning af, hvor haardt Tyskerne satte ind for at faa Landbruget med paa Mønt- og Toldunionstanken.

Der findes ogsaa Materiale til Belysning af Øst-Rumsbestræbelserne efter *Gunnar Larsens* med fleres Besøg i »Østrummet«. *Stauning* og navnlig Udenrigsminister *Erik Scavenius* var meget ivrige for at faa nedsat dette Østrumsudvalg. Fra Erhvervenes Side maatte vi gøre gældende, at vi forudsatte, at vi som hidtil blev taget med paa Raad, før der af Regeringen blev truffet Beslutninger om Vareudvekslinger, som berørte Erhvervenes Interesser.

Sagen endte med, at Landbrugsraadet og de andre Erhvervsorganisationer den 9. September 1942 modtog følgende Skrivelse:

»Udenrigsministeriet meddeler herved, at der ifølge derom af Regeringen fattet Beslutning under det danske Regeringsudvalg til Gennemførelse af den dansk-tyske Vareudvekslingsaftale er nedsat et Udvalg af Sagkyndige, som vil have til Opgave at bistaa det danske Regeringsudvalg efter dettes nærmere Anvisninger i Spørgsmaal vedrørende dansk Indsats i Østomraaderne. Regeringsudvalget vil som hidtil forhandle med de enkelte Erhvervsorganisationer angaaende Spørgsmaal for de paagældende Erhverv.

Til Formand for Udvalget er udpeget Direktør Thorkild Junker, Aarhus, medens Udvalget i øvrigt bestaar af følgende Medlemmer: Civilingeniør Knud Højgaard, København, Fabrikant J. C. Hempel, København, Hofjægermester, Godsejer Folmer Lüttichau, Rohden pr. Daaugaard, Direktør Knud S. Sthyr, København.

sign. Erik Scavenius.

Som man vil se af Slutningsbemærkningen i Udenrigsministerens Skrivelse, har Ministeriet bestemt, at Hovederhvervene som hidtil skulde bevare deres fulde Forhandlingsret i Forhold til Regeringen, og det kom ikke mere paa Tale under Besættelsen at skyde Mellemlid ind mellem Erhvervene og Regeringen.

Det er mit Indtryk, at det forannævnte Udvalg ingen Opgaver fik at røgte.

✿ DET BLEV UNDER Besættelsen Hovederhvervenes Folks Opgave at drage Omsorg for, at Erhvervenes Udvøvere fik saa gode økonomiske Kaar som muligt, saa al Produktion kunde holdes i fuld Gang.

Dette medførte, at vi daglig maatte forhandle med Tyskerne. Vi var i Begyndelsen noget ængstelige for, at dette kunde give Anledning til, at Befolkningen kom til at anse os for nationalt mislibige. Det lykkedes os imidlertid ret hurtigt at komme i Forbindelse med Modstandsbevægelsens Folk.

Meget kunde her anføres, og mange, vi skylder megen Tak, kunde nævnes. Jeg skal indskrænke mig til at nævne Raadets Pressesekretær Kai Johansen. Han kendte vore Forhold og vor Indstilling. Han gik »under Jorden« og ind i Modstandsbevægelsen, og han drog Omsorg for, at vi her fik Ryggen fri.

Et pudsigt Minde fra den Periode skal jeg anføre. Kai Johansen bad mig om en bestemt Dag at spise Frokost paa et bestemt Sted hos »Nimb«. — De vil i Løbet af en halv Times Tid opdage, at der gaar forskellige Mennesker, som De ikke kender, forbi, og De skal ikke lade Dem forstyrre af, at De bliver nidstirret. Det er nemlig Folk fra Modstandsbevægelsen, som ønsker at se, hvordan De ser ud.

✿ VI VAR selvfølgelig ogsaa stærkt interesserede i, hvordan Vestmagterne bedømte vores Virksomhed. Modstandsbevægelsen drog Omsorg for, at vi ikke kom paa den sorte Liste i England. Jeg blev vidende om gennem mine Besøg i Stockholm, at Christmas Møller, Ingeniør Foss og Ebbe Munck for at nævne nogle, underrettede den engelske Regering om vor Indstilling og om vore Forhold og Vilkaar.

Hen mod Krigens Slutning, da alt i Forhold til Tyskerne blev vanskeligere, kom det Høgsbro Holm og mig til Nytte, at Dr. Walter havde skaffet os fri Passage til Sverige. I 1943 eller Begyndelsen af 1944

modtog Høgsbro Holm et Telegram fra Direktør Stensgård, De svenske Landbrugsorganisationer, om, at han gerne vilde tale med ham. Det viste sig, at Stensgård intet havde at tale om, men han var Budbringer fra Legationssekretær Torp-Petersen, der meddelte ham, at der var en Mand fra det engelske Levnedsmiddelministerium, Mr. Pinnock, der ønskede at komme i Forbindelse med os. Den første Sammenkomst førte til flere. I November 1944 havde Høgsbro Holm og

Landbrugsraadets daværende Pressesekretær Kai Johansen, der »gik under Jorden« og »drog Omsorg for, at vi fik Ryggen fri«, som H. Højgaard udtrykker det.

jeg en natlig Sammenkomst med Pinnock i Torp-Petersens Lejlighed i Stockholm. Ved disse Sammenkomster redegjorde Pinnock dels for Udviklingen paa det engelske Levnedsmiddelmarked, dels for den Landbrugspolitik, England førte og agtede at føre i Fremtiden, samt for de internationale Møder, der fandt Sted vedrørende Verdensforsyningen med Levnedsmidler.

Fra vor Side fik Pinnock en Redegørelse for vor Produktions Omfang, vore Lagre o. l. Han modtog ogsaa Oplysninger om den Mængde Levnedsmidler, der blev leveret til den tyske Værnemagt i Danmark, og for disse Værers Vedkommende hvor i Landet, de blev leveret, og i hvor store Mængder, saaledes at man paa Baggrund af dette Materiale, naar man kendte de tyske Soldaters Rationer, nogenlunde kunde kortlægge Omfanget af de tyske Besættelsestropper og deres Placering.

Vi fik to værdifulde Oplysninger af Pinnock. En glædelig, at England vilde afstige hele vor Landbrugsproduktion, naar Krigens var forbi, og en mindre glædelig, at vi ikke kunde paaregne at faa den Pris for Landbrugsvarerne, som vi havde faaet under Besættelsen. Vi underrettede Landbrugsminister Bording, fordi vi vidste, at vi kunde stole ubetinget paa ham. For øvrigt var der af nærliggende Grunde ingen, der fik noget at vide om disse Forhandlinger, før Krigens var forbi.

 GENERALSEKRETÆR HØGSBRO HOLM var Leder af Sekretariatet og Personalechef. Han tilrettelagde med stor Dygtighed og Fremsyn det stærkt voksende Sekretariat og fik grundlagt et Arkiv, som var os til stor Lettelse i det daglige Arbejde.

I de forskellige Ministerier havde man i stigende Grad benyttet sig af Raadets Arkivmateriale, i hvert Fald indtil jeg forlod Raadet, og det er formentlig ikke blevet mindre siden da. De mange Kontordamer, vi fik Brug for, sorterede under Frøken Nielsens haandfaste og kyndige Ledelse. Det mandlige Personale blev antaget af Høgsbro Holm og bestod af raske og energiske unge Landbrugskandidater med de fornødne Sprogkundskaber. Med den Vækst, der var i Arbejdet, og den vældige Udvikling af Arbejdsomraadet efter den første Verdenskrig og under den sidste Krig blev Arbejdet fordelt mellem Medhjælperne efter særlige Interesser og Forudsætninger.

Der var Fart over Arbejdet i Landbrugsraadets Sekretariat, og jeg har aldrig set en sur Mine hos Personalet, selv om de i mange Situationer maatte arbejde til langt ud paa Natten under Krigen og i Besættelsestiden.

Navnlig efter den sidste Krig tog det internationale Samarbejde et Omfang, som gør det umuligt for almindelige Mennesker at følge med deri, og dog er det efter min Erfaring ganske nødvendigt, at Raadet har Personale, der kan følge dette Arbejde, og som kan drage Omsorg for, at Raadet bliver gjort bekendt med, naar der her maatte være noget at lære eller noget, vi kunde tænke at faa Indflydelse paa,

som kan gavne Landbrugserhvervet. Dette Arbejde er besværligt, det er dyrt, og det er meget tidskrævende; men det er nødvendigt.

Allerede medens jeg var Elev paa Askov Højskole, blev jeg stærkt opdraget af de Samarbejdsmuligheder, der maatte være mellem Nordens Folk med det fælles Sprog og den fælles Kultur og delvis fælles Historie.

Af de Kammerater fra de andre nordiske Lande, som jeg fik under mit Askovophold, lærte jeg, at hvert af de nordiske Folk havde sin Egenart, som der var en Berigelse i at lære at kende og forstaa.

Jeg blev Skandinav i Askov, og det har jeg været siden da. Medens jeg var i Lyngby, kom jeg meget sammen med norske og svenske — navnlig svenske — Høj- og Landbrugsskolefolk. Der var en meget livlig Forbindelse mellem Grundtvigs Højskole og Hvilands Folkehøjskole og Lantmannsskole.

I August 1905 afholdtes der et nordisk Skolemøde i København. Min Svoger, Højskolelærer Hans Rosendal, og jeg havde faaet til Opgave at være Rejseførere paa en Fællesrejse for norske og svenske Skolefolk i Jylland. Det blev en interessant og fornøjelig Rejse. Svend Høgsbro, der var Trafikminister, havde stillet et Ekstratog til Raadighed for Turen, og vi kunde, naar det kunde forenes med Jernbanetrafikken, lade Toget holde ude paa Linien, naar der var særlig smukke Udsigter.

August 1905 var en skrap Tid mellem Nordmændene og Svenskerne. Da vi kom til Silkeborg, hvor vi overnattede, var Møderne i Karlstad paa Kogepunktet. Vi fik Henstillinger fra de besindigste Nordmænd og Svenskere om at drage Omsorg for, at nærmere angivne svenske og norske Pædagoger, hvis Temperament var paa Bristepunktet, ikke blev indkvarteret paa samme Hotel. Det gik dog her som i Karlstad, det kom ikke til Blodsudgydelser. Selv om nogle af Deltagerne saa frygtelig olme ud, naar Tilfældet førte dem i Nærheden af hinanden paa den i øvrigt saa fornøjelige og hyggelige Tur.

Mellem Landbrugsraadet og de øvrige Bondeorganisationer i Sverige, Norge og Finland kom det gennem Aarene til et intensivt, interessant og betydningsfuldt Samarbejde. De tre andre skandinaviske Lande havde i adskillige Aar holdt Fællesmøder, og gennem Samtaler, Høgsbro

Fhv. Højskoleforstander Hans Rosendal.

Fhv. Trafikminister Svend Høgsbro.

Holm havde ført i Norge, blev vi indbudt til Nordens Bondeorganisationers Centralraadmøde i Oslo 1937. Vi blev optaget i Centralraadet og deltog i 1938 i Mødet i Stockholm. Det blev her overladt til os at indbyde til det næste Møde i Centralraadet.

Med Afholdelsen af dette Møde trak det ud paa Grund af den tyske Besættelse.

Det blev afholdt den 11. og 12. Oktober 1940, og for alle, der deltog deri, blev det et uforglemmeligt Møde. Jeg skal nøjes med at nævne Morgenandagten i Grundtvigskirken den 12. Oktober, som blev indledet med en fuldtone Sang: »Vor Gud han er saa fast en Borg«. Christian X modtog Deltagerne i Audiens paa Amalienborg, og Landbrugsminister Bording indbød Deltagerne til Middag i Ministeriernes Repræsentationslokaler paa Christiansborg Slot. Alle, der var med, vil ogsaa huske en Tale om Forholdene i Norge, der blev holdt af Skogsejer A. Enger, Norges Bondelag. Vi, der har deltaget i disse Møder, har mange gode Minder fra Møder i Norge, Sverige og Finland. I øvrigt findes der i Landbrugsraadets Arkiv et stort Materiale, der fortæller om disse Møder og deres Betydning. Her i Landet er Landboforeningerne, Andelsforeningerne og Husmandsforeningerne med i dette Samarbejde. Island er senere kommet til, saa nu er de 5 nordiske Lande med i dette betydningsfulde nordiske Samarbejde.

For mig personlig var Arbejdet næsten uoverkommeligt, medens jeg var Medlem af Regeringen. Jeg var derfor yderst taknemmelig for, at der allerede den 8. Juli 1940 fandt en Rekonstruktion Sted af Ministeriet, der gjorde det muligt, at jeg kunde træde ud, uden at det bragte Forstyrrelse eller Uro, som vi jo helst skulde undgaa under Besættelsen.

 BORTSET fra de uundgaelige Gnidninger, som jeg aldrig har tillagt nogen større Vægt, mellem Landbrugsraadets Sekretariat og Sekretariatene i de store Erhvervsorganisationer inden for Landbruget, er Samarbejdet inden for Raadet forløbet godt til Styrkelse af Landbrugets Stilling og Betydning baade indadtil og udadtil.

Et af de Spørgsmaal, der har voldt størst Besvær i Samarbejdet mellem de i Raadet deltagende Organisationer, har været Fremskaffelsen af de Midler, der krævedes til Driften af Landbrugsraadet, eftersom Opgaverne voksede i Antal og Omfang.

I Forhold til den Betydning, Landbrugsraadets Sekretariat har haft og har, og i Forhold til de Midler, de andre store Erhvervsorganisationer inden for Handel, Industri og Søfart har til Raadighed, har man hidtil taget tungere paa det Spørgsmaal, end det var værd.

De mange »Puljer«, Tidens Ugunst har tilvejebragt inden for Landbruget, maa kunne løse dette Spørgsmaal uden større Besvær, dersom man kan enes derom.

I øvrigt vil jeg antage, at de Midler, der fremkom paa Grund af de ganske uforudsete Prisstigninger i Forbindelse med Prisbindingslovene, og som er fordelt til Landbrugsorganisationerne, har foranlediget, at de ledende Folk i Organisationerne har sendt disse Midler en venlig Tanke.

Det falder mig naturligt i Forbindelse med Landbrugsraadets Sekretariat at anføre nogle Betragtninger over vore Organisationsforhold.

Husmandsforeningerne har i deres Program givet det socialpolitiske en fremtrædende Plads. Derfor kan der aldrig — efter min Erfaring — dannes levedygtig Organisation, der samler Husmandsforeninger, Landboforeninger og Andelsforeninger under een Hat til Løsning af de Opgaver, der kommer til at foreligge. Dette bør man se i Øjnene. Dersom man ikke passer paa, kan saadanne Spørgsmaal som Jordspørgsmaalet og Grundskyldsspørgsmaalet føre til, at Samarbejdet, som nu finder Sted paa mange Omraader, hvor det er til Gavn for alle Parter, forfusses og helt ophører til Skade for alle Landmænd. Det har i adskillige Aar staaet mig klart, at Landboforeningerne og Husmandsforeningerne bør samordne deres faglige Virksomhed. Det har ikke kunnet lade sig gøre hidtil; men Tiden maa snart være inde til, at det bør ske.

Man burde samarbejde de faglige Opgaver under en Fællesledelse. Der er ingen Interessesforhold, der her kan danne Skillelinier. Konsulentvirksomheden er Kernen i hele dette Arbejde. Som det er nu, med Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Konsulenter, der kører rundt imellem hinanden for at varetage de samme Opgaver, bør det ikke fortsætte. Dette er forvirrende, tidsspildende og for dyrt. De samme Opgaver gennemføres ofte som Dobbeltopgaver af hver sin Organisation, selv om man samarbejder om at undgaa dette. Der maa med god Vilje kunne findes en Form for Samarbejde gennem et Fællesudvalg, hvor alle Landmænd kan faa besvaret de Spørgsmaal, der maatte melde sig.

Med Hensyn til det handelspolitiske vedrørende Samhandelen med andre Lande kan Landbrugsstørrelsen heller ikke spille nogen Rolle. Andelsforeningernes, Landboforeningernes og Husmandsforeningernes ledende Folk maa her have ganske de samme Interesser at varetage, og naar jeg ser tilbage paa den Udvikling, jeg har deltaget i, bekræfter denne i høj Grad Rigtigheden heraf. Det var simplere og bedre, dersom man havde et Fællesudvalg fra disse tre Organisationer, f. Eks. bestaaende af Formændene, der varetog den

specielle Opgave i Forstaaelse med den til enhver Tid siddende Regering.

Landbrugsraadet og Afsætningsorganisationerne raader over det Apparat og det Mandskab, der her skal til, dersom man kan enes om at anvende det.

De tre Hovedorganisationer har jo Masser af andre specielle Opgaver, som skal varetages, og naar man havde de to Hovedopgaver skilt ud og tilstrækkelig forankrede i et Samarbejde, vil der jo være rigelig Plads til at tumle sig, ogsaa i Behandlingen af Spørgsmaal, som man aldrig vil kunne blive enig om at fremsætte en Fællesudtalelse om, dersom man var samlet i en Hovedorganisation.

Jeg er ikke blind for, at Vanskelighederne, der her skal overvindes, navnlig med Hensyn til det handelspolitiske, er meget store. Naar der er Tale om de store handelspolitiske Forhandlinger, hvor der ned sættes Delegationer, der sammen med Regeringen optager Forhandlinger med Repræsentanter for vore Aftagerlande, er den hidtidige Fremgangsmaade vist nok fuldt tilfredsstillende; men der er i det daglige en Række Spørgsmaal, navnlig vedrørende de sekundære Markeder og deres Udnyttelse, som ikke kan komme til Forhandling i de tre Hovedorganisationer, ganske simpelt fordi der ikke er Tid nok. Her vilde et mindre Fællesudvalg være til Nytte. Megen Surhed, der kan opstaa, fordi man finder, at man ikke er tilstrækkelig underrettet i Hovedorganisationerne, kunde maaske undgaas, og meget var vundet derved.

I 1946 blev jeg 70 Aar, og da min Valgperiode som Formand i Foreningen af jydsk Landboforeninger og i De samvirkende danske Landboforeninger udløb i 1947, meddelte jeg gennem »Jydsk Landbrug« i Eftersommeren 1947 de jydsk Landboforeninger, at jeg ikke vilde modtage Genvalg. De 17 Aar i Landboforeningernes Tjeneste faldt i en vanskelig Tidsperiode for Landbrugserhvervet, og Besættelsestidens onde Aar faldt ind deri.

Naar jeg nu ser tilbage paa disse arbejdsfyldte Aar, rige paa Begivenheder paa godt og ondt, er det i dyb Taknemlighed over for mange af de Mænd, jeg fik Lejlighed til at staa i nært Samarbejde med, hvad jeg haaber maa fremgaa af det, jeg tidligere har meddelt. Hjælpsomhed og venlige Ord paa Vejen har mildnet om ikke udslettet i min Bevidsthed Mindet om de mange haarde og ondsindede Angreb, navnlig gennem anonyme Breve, som jeg kom ud for i Trediverne.

I Landbrugsraadets Præsidium meddelte jeg, at det maatte være en Selvfølge, at

Fhv. Landbrugsminister Kr. Bording, som, siger H. Hauch, »vi vidste, vi kunde stole ubetinget paa«.

jeg traadte ud af Raadet, naar jeg nu forlod mine ledende Stillinger i Landboforeningerne. Imidlertid lod jeg mig overtale til at fortsætte som ledende Præsident i Raadet, hvad jeg ikke skulde have gjort. Havde jeg tænkt mig tilstrækkelig om, maatte jeg have kunnet forudse, at det vilde blive sværere at sidde for Bordenden under Præsidiets Forhandlinger, naar jeg ikke mere havde Indflydelse i den ene af de Organisationer, der dannede Raadet.

Den 30. Oktober 1950 traadte jeg ud af Landbrugsraadet, idet jeg gik ind som Landbrugsminister i Fællesregeringen af Venstre og Konservative; men herom i et følgende Afsnit.

Inden jeg forlader Omtalen af det Arbejde i de landøkonomiske Foreninger, som jeg fik Lov til at medvirke i igennem de mange Aar, er der en enkelt Ting, som det er mig meget magtpaaliggende at faa fremhævet.

For det almindelige danske Landbrug er det af uhyre Betydning, at der finder et intimt Samarbejde Sted mellem Andelsforeningerne (Smør, Flæsk, Kød, Æg o. s. frmd.) og Landboforeningerne og eventuelt Husmandsforeningerne saa langt, som dette nu er muligt. Som jeg tidligere har anført, betragter disse Organisationer sig hver for sig som »Stor-magter«, men hver Gang de maatte finde paa at gaa paa egen Haand, hvor det var muligt at samle hele Flokken under een Hat, svækker de det danske Landbrugs erhvervsmæssige og økonomiske Stilling.

Det er ud fra deres egen Fællesorganisation, Landbrugsraadet, at »Stemmegaffelen« skal slaas an. Det, man her kan enes om, maa være »Kammertonen«, og man maa være parat til at gaa ret langt, for at naa denne Enighed.

DER HOLDES her i Landet et vaagent Øje med Rigsdagsmænd. Man beskæftiger sig med deres Villen, deres Kunnen, der Optraeden og deres Karakteregenskaber. Dette er i og for sig alt sammen helt rigtigt. Det er Folkets Tilidsmænd, og de bør have Støtte, naar de fortjener det, og vrages, naar de ikke duer.

Det Sted, hvor man kan høre de mest overfladiske Betragtninger og de mest følelsesbetonede Domme over Rigsdagsmænd, er i Jernbanekupeerne. Samtalekulturen gør her i Regelen ikke Indtryk af at være særlig gennemtænkt, og Dommene falder rapt og haardt. Det har ofte moret mig at sidde i mit Kupéhjørne bag min Avis og høre paa disse Samtaler; men oftest har det ærgret mig. — Rigsdagsmænd i Almindelighed er af en langt højere Karat, end man faar Indtryk af, naar man hører disse Kupésamtaler mellem Folk, der i Regelen ikke ved Besked med det, de taler om.

Den Rigsdagsmand, der skal komme til at betyde noget for Rigsdagen, skal kunne koncentrere sig om de Opgaver, han faar. Kan eller vil han ikke det, kan han være baade begavet og klog uden at faa anden Betydning end den at afgive sin Stemme i Salen.

Af Kupésamtalerne faar man det Indtryk, at Politikere er Folk, der tilbringer deres Tid med at finde ud af, hvordan de skal narre hinanden. Intet er mere fejlagtigt. Skal en Mand faa nogen Indflydelse og Betydning i Politik, skal han have en paalidelig Karakter, og man skal kunne stole paa ham. Svinger han et givet Ord, eller bryder han en aftalt Forudsætning, er han hurtigt færdig med at have nogen Betydning paa Rigsdagen. Det er jo i øvrigt en meget barnlig Betragtning, at man skulde kunne faa Indflydelse ved at narre dem, man skal samarbejde med. Det kan maaske gøres een Gang; men i øvrigt aldrig mere. Under min Færden i det offentlige Liv gennem de mange Aar har jeg ingen Steder mødt større Respekt for et givet Ord end paa Rigsdagen.

Redelighed paa dette Punkt kan bære over med mange andre Skavanker.

Lad mig nævne et Eksempel, som jeg tror, alle vil forstaa. Der er ikke mange Rigsdagsmænd, der har haft saa megen Indflydelse, og hvis Autoritet der har staaet saa megen Respekt om, hvad enten man var enig med ham eller ikke, som *Th. Stauning*. Til Trods for, at Stauning havde iøjnefaldende Skavanker, bevarede han sin Indflydelse og Autoritet baade i og uden for Rigsdagen, netop fordi han aldrig brød et givet Ord i en truften Aftale.

MANGE har ondt ved at forstaa, at Rigsdagsmænd kan tale hinanden usandsynlig haardt til og bagefter færdes sammen — ogsaa selskabeligt set — som gode Venner. Man er tilbøjelig til at se noget falsk deri. Dette kan være en komplet Misforstaaelse. Den politiske Kamp er en Kamp om Livsindstilling, Anskuelse, Synspunkter og Overbevisninger og ikke en personlig Kamp. At det i visse Tilfælde kan udarte til at blive det, taler ikke til Fordel for de kæmpende Parter, eller i hvert Fald den ene af dem.

Det er naturligt, at Kammeratskab lettest udvikles mellem politiske Meningsfæller; men der findes paa Rigsdagen gode Kammeratskaber blandt Folk af vidt forskellig politisk Anskuelse, og Deltagelse i Arbejdet paa Rigsdagen vilde blive kedeligere og fattigere, dersom det ikke var Tilfældet.

Dersom man er Tilhænger af den parlamentariske Styreform med dens let synlige Skavanker, hvad jeg afgjort og ubetinget er, blandt andet fordi jeg har været nær inde paa Livet af andre Styreformer, maa man gøre sig klart, at man maa lære at fire af paa det, man anser for det helt rigtige. Dette er en Parlamentarikers Lod.

Det kan gøre ondt inde i En, men det kan være nødvendigt at tage det næstbedste fremfor at tabe mere ved intet at opnaa for de Interesser, man er sat til at varetage. Den Anskuelse, at det skulde fordærve Karakteren, som jeg har hørt adskillige selvretfærdige paastaa, har jeg ikke truffet Eksempler paa i mit parlamentariske Liv. Jeg har nok blandt Poli-

tikere truffet Karakterer, som var flossede i Kanten; men ikke af den foranævnte Aarsag.

Politik er imidlertid et vanskeligt Fag, der er mange Faldgruber paa Vejen, og det er ikke let at forudse dem alle. Har man under en Forhandling »stukket Benet i« paa Grund af Uvidenhed, Tankeløshed eller Ubehjælpssomhed, maa man selv bjærge sig op igen. Der er ingen, der kan hjælpe En. Et saadant Forsøg gør kun ondt værre.

✿ DER ER en Ting, som man fremfor alt skal vogte sig for, selv om man har politisk Magt dertil, nemlig at gennemføre Love, som ens egne Vælgere ikke kan tage og ikke kan forstaa. Det kan blive politisk og økonomisk dyrt ogsaa for dem, Loven giver en midlertidig Lettelse. Jeg skal nøjes med at nævne et af mange Eksempler herpaa, og jeg skal tage Eksemplet fra mit eget Parti.

Der blev under Ministeriet Madsen-Mygdal den 22. December 1927 gennemført en Lettelse i Formueskatten. Ud fra et samfundsmæssigt Synspunkt var Loven velbegrunderet. Samfundet var interesseret i at bevare Kapitalen. Slagordet om, at man ikke skal slagte Hønen, der lægger Guldæg, rummer altid en stor Sandhed, men denne Lov var alt for dyr for de borgerlige Partier her i Landet. Man gav Oppositionen for let Spil. Denne Lov var — efter mit Skøn — Hovedaarsagen til, at der gennem Aar blev skabt Basis for en socialdemokratisk-radikal Regering, som vi ellers var blevet fri for.

Den eller de politiske Partier, der har Regeringsmagten, har derigennem et uhyre Forspring i det daglige politiske Arbejde i den lovgivende Forsamling. Hele det administrative Apparat staar til deres Raadighed. Lovene, der forelægges, præges af deres Anskuelse, og selv om de undergaar meget betydelige Ændringer, hænger der altid noget ved af den Aand og Mening, hvori de er udarbejdede. Hvad der betyder allermost er, at de Grundanskuelse om Samfundsforhold, som er herskende i Regeringen, i det lange Løb kommer til at præge Administrationen ud i alle dens Forgørelser. Det falder mig ikke ind at paastaa, at det radikale Parti følger Socialdemokraterne i tykt og tyndt. Der er Eksempler nok paa, at de ikke gør det; men de har et uhyre Ansvar for, at de ved deres politiske Støtte gennem de mange Aar har givet og giver Socialdemokratiet Lejlighed til at beherske hele Administrationsapparatet, til Trods for at de i de principielle politiske Spørgsmaal er mere enige med Venstre end med Socialdemokratiet

Vælgerne i al Almindelighed forstaaer ikke dette med Administrationens Betydning. Dersom de forstod det, havde vi næppe haft en socialdemokratisk Regering i Dag. —

Dersom ikke Politikerne samlede sig i Partigrupper efter de Grundanskuelse om Samfundsforhold, som de er fælles om, vilde det parlamentariske Arbejde ende i golde Diskussioner, der vilde være overordentlig fattige paa praktiske Resultater. Partidannelsen er med andre Ord en Forudsætning for, at man naar frem til Afgørelserne. —

✿ ER DET dog ikke rædsomt ubehageligt, vil mange sige, at skulle give sin Stemme til noget, man er imod. Jo, det kan det være. Men her maa man jo vel huske paa, at det ofte ligger saadan, at man intet faar af det, man ønsker gennemført, dersom man gaar imod en Lov, der indeholder Bestemmelser, man ikke synes om. Det parlamentariske Styre forudsætter jo netop, at man finder frem til et Resultat trods Uoverensstemmelser i Anskuelse om visse Enkeltheder.

En anden Sag er, naar der er Tale om Love, der uden virkelig Skade kan vente i Aar og Dag. I saadanne Tilfælde har jeg været taknemlig for at tilhøre et Parti, som gav sine Medlemmer Lejlighed til at staa frit, naar de sagde til i Tide.

I øvrigt bør man jo ikke være blind for, at en saadan Frihed kræver stor Selvdisciplin af Partiets Medlemmer; thi man bør jo ikke overse, at Særstandpunkter i principielle politiske Spørgsmaal kan svække det Parti, man tilhører, og dermed Ens egen Indflydelse baade i og uden for Partiet.

Grundlovens Bestemmelse om, at ingen Rigsdagsmand bør være bundet af andet end sin egen Overbevisning, svækkes vel nok gennem en skrap gennemført Partidisciplin. Jeg er for Eksempel nogenlunde sikker paa, at det store Flertal, den nye Grundlov fik i Rigsdagen, vilde den ikke have opnaaet, dersom Medlemmerne i højere Grad havde fulgt deres Overbevisning end de vedtagne Partibeslutninger. Den Folkeafstemning, der var knyttet til Gennemførelsen, tyder i høj Grad paa, at den nye Grundlov ikke var et udbredt Vælgerkrav; men foreløbig er det jo »spildt Mælk« at tale herom. Vi maa indtil videre indrette os efter den Grundlov, vi har, i Bevidstheden om, at en Grundlov jo ikke er noget Evighedsværk. —

✿ KONSEILSPRÆSIDENTEN forelagde i Folketinget den 5. Februar 1918 en Lov om, at Grundloven af 5. Juni 1915 skulde træde i Kraft den 21. April 1918. Efter at denne Lov var vedtaget i begge Rigsdagens Ting og stadfæstet 19. Februar 1918, var der gjort klart til Valgene efter den nye Grundlov.

Den 22. April var der almindeligt Valg

til Folketinget og den 11. Maj til Landstinget. Tidligere havde en Del af Viborg Amt haft Valgsted i Randers, nu var Valgstedet flyttet til Aalborg. Viborg havde hidtil haft to Landstingsmænd boende i Viborg Amt, nemlig Hypotekbankdirektør I. P. Dalsgaard, valgt i 8. Landstingskreds, og Gaardejer Hans Jensen, Sjørsløv valgt i 9. Landstingskreds. Nu blev hele Viborg Amt lagt ind under 6. Landstingskreds med Valgsted i Aalborg.

I nogle Aar havde jeg været Formand for Venstres Vælgerforeninger i Viborg Amt. Da Hans Jensen i Sjørsløv ikke vilde fortsætte, blev jeg opfordret til at afløse ham. Tog jeg imod denne Opfordring, vilde det efter al Sandsynlighed medføre, at jeg kom til at skubbe Dalsgaard ud af Landstinget, da vi næppe kunde paaregne i Aalborg at faa valgt mere end een Mand fra Viborg Amt. Under disse Forhold havde jeg afgjort ikke noget Ønske om at modtage Opfordringen, og det stod en Tid hen i det uvisse.

Redaktør Bertelsen havde imidlertid sat sig i Forbindelse med Landstingsmand Jørgen Pedersen, der var Formand for Landstingets Venstre. Gennem Bertelsen fik jeg Vished for, at Dalsgaard vilde blive valgt som landstingsvalgt Medlem af Tinget, og dette skete allerede den 20. Marts 1918.

Naar jeg tænker tilbage paa de forholdsvis hyppige Valg i de mange Aar, er det i dyb Taknemlighed over for Venstre i Viborg Amt. —

✻ DET ER naturligt for mig først at lade Tankerne gaa tilbage til de ledende Mænd, der sad paa Rigsdagen, da jeg i 1918 kom i »Lære«.

J. C. Christensen var Formand for Venstre i Folketinget, da jeg blev Medlem af Rigsdagen. Karakteristisk for ham var, at han altid begyndte Møderne aldeles præcis. Saa længe Talerne holdt sig til den Sag, der var til Behandling, lod han dem tale; men kom de ind paa Sagen uvedkommende Ting, greb han ind med en fast Haand. Et Minde herom fra den første Tid kan jeg ikke nægte mig at fortælle. En Taler kom paa Afveje. I. C. rejste sig straks. Kort efter sagde han: — Alt det der er jo meget rigtigt; men det har jo ingen Forbindelse med Sagen. Taleren blev konfus, stod et Øjeblik, hvorefter han — nærmest henvendt til sig selv — bemærkede: — Ja, saa maa jeg vel helst sætte mig ned. Hertil sagde I. C. stilfærdigt, men bestemt: — Ja, det maa De nok helst! Der gik Uger hen, før Taleren fik Mod til igen at tale i Partiet.

I. C.s Kunst som Forhandlingsleder bestod i, at naar en Taler havde tangeret den Opfattelse, han selv havde af Sagen, benyttede han ofte Lejligheden til at gribe ind med en Bemærkning om, at han forstod, at Partiets Stilling til Sagen var saadan og saadan, og dersom ikke flere øn-

skede Ordet, kunde man vel gaa over til næste Sag. —

I kritiske Situationer virkede I. C. i høj Grad beroligende paa ophidsede Gemytter inden for alle Partier. Det stærkeste Indtryk af ham i den Henseende har jeg fra de hektiske Paaskedage i 1920. Han færdedes meget i Vandrehallen i de Dage, og han var meget indladende over for alle, der henvendte sig til ham, og det var mange. Uden at udtale sig om Enkeltheder gav han alle, der talte med ham, Indtrykket af, at det hele nok gik i Orden igen uden Generalstrejke, naar vi blot ikke allesammen tabte Hovedet under den almindelige Forvirring, som var paa sit højeste Skærtorsdag.

✻ MIN OPFATTELSE af J. C. Christensen er jeg ikke i Stand til at give bedre Udtryk for, end jeg gjorde det ved Sammenkomsten efter Afsløringen af hans Statue paa Ringkøbing Torv den 22. November 1952. Jeg sagde ved den Lejlighed følgende:

— Fra 1890, da J. C. Christensen blev Folketingsmand for Ringkøbing-Kredsen, og indtil han forlod Rigsdagen, er der ingen enkelt Mand, der har haft saa stor Indflydelse i dansk Politik som han. Han havde denne Indflydelse i Kraft af Klogskab, men endnu i højere Grad i Kraft af sin Karakters ubestikkelige Redelighed.

J. C. Christensen hørte ikke til dem, der strøede om sig med Løfter og Tilsagn, men havde han taget sit Standpunkt og givet sit Ord, stod han urokkeligt ved det.

J. C. Christensen fik ret hurtigt Indflydelse paa Rigsdagen. Han blev straks indvalgt i Finansudvalget; blev efter C. Bergs Død i 1891 Formand i Finansudvalget og den egentlige Fører for Partiet, hvis Formand han blev efter Sofus Høgsgbro i 1897. Som Formand for Finansudvalget under de skiftende, men mere og mere svage Højreregeringer var der ikke nogen Politiker, der havde større Indflydelse end han. I disse sidste Aar indtil Systemskiftet i 1901 voksede I. C.s Indflydelse fra Aar til Aar.

Hans Flid og Arbejdsevne var langt ud over det almindelige. Dertil kom, at han forstod at tilrettelægge Arbejdet, saaledes at det førte til de Resultater, han tilsluttede. Hans politiske Modstandere sagde halvt spottende om ham, at han var den uovervindelige Taktiker. Denne Karakteristik af ham er ikke udtømmende. Han var først og fremmest den indsigtfulde og kloge Realpolitiker, der naaede sine Maal gennem Forhandlinger ad vel tilrettelagte Veje. Han havde to fremragende Evner, som han forstod at tage i Brug. Han kunde tie, og han kunde vente.

Han havde en usvigelig Tro paa den jævne Befolknings sunde Sans og Omdømme, og derfor skulde der skaffes Plads

til dens Indflydelse gennem den almindelige Valgret til Stat, Amt og Kommune. Der skulde skaffes den al den Indflydelse, den kunde opnaa ved Valget af Lærere og gennem Menighedsraadene ved Valget af Sjælesørgere.

J. C. Christensen var udgaaet fra et solidt og jævnt jydsk Bondehjem, hvor Redelighed, Guds frygt og Fædrelandssind havde til Huse. Disse Ting tog han som en Selvfølge i Arv, saa de blev en Bestanddel af hans Karakter. Havde han givet et Løfte, var dette Løfte ham en Lov, som skulde efterleves, selv om det blev besværligt og vanskeligt, og dette gav ham Styrke i hans offentlige Liv.

I sit religiøse Forhold var J. C. Christensen uden Retningspræg. Han respekterede alle religiøse Synspunkter, naar han følte, at de var redelige og ægte. Han reklamerede ikke med sin Guds frygt, men han lagde aldrig Skjul paa, hvor han stod, naar der var en naturlig Lejlighed til at fastslaa det.

Hans Fædrelandssind gav Anledning til hans ændrede Stilling til Landets Forsvar, da det blev ham klart, at dette var nødvendigt for vort Lands Fremtid. At nogle af hans tidligere Tilhængere talte spottende om »hans tabte Tro«, gjorde intet afgørende Indtryk paa ham. Han fulgte sin Kurs.

Man anerkender nu fra alle Sider den dristige Indsats, J. C. Christensen gjorde gennem de Lütken'ske Samtaler og under Forhandlingerne med England for at holde Danmark fri under en kommende væbnet Konflikt.

J. C. Christensen var altid paa Vagt over for Stands- og Særinteresser, naar disse stak Hovedet frem. Han havde et skarpt Øje for Helhedens Vel og lagde sin Politik an paa, at dette store Synspunkt sluttelig sejrede.

Da han var gaaet ud af Politik, traf jeg ham ofte i Hedeselskabets Bestyrelse, hvor det var ham en stor Glæde at være med i Arbejdet. Han boede i Reglen i Viborg. Natten før og Natten efter Bestyrelsesmøderne, og i Aftentimerne var han en fortrinlig Fortæller.

J. C. Christensen havde i sit lange, bevægede Liv vundet store Sejre, men ogsaa lidt smertelige Nederlag. Han sagde herom en Gang en Aftenstund: — Naar man har Herredømmet over sin egen Forfængelighed, kan Sejrene ikke gøre Skade. Med Nederlagene er det værre, men dem bør man ogsaa lære at tage med Fatning!

Nu staar J. C. Christensen i Malm paa Ringkøbing Torv og skal vidne for kommende Slægter om en af de største politiske Personligheder, vort Land har fostret i vor Tidsalder. Vi, der har kendt ham og kan vidne om hans Gerning og hans Færd, vil bede kommende Slægter holde hans Navn i Ære. —

 REDAKTØR af »Fyns Tidende«, Jørgen Pedersen, var Formand for Landstingets Venstre 1918. Jørgen Pedersen er født den 18. Januar 1841. Han indvalgtes i Folketinget 25/4 1876 i en Alder af 36 Aar, og her sad han med en kor Afbrydelse i 1879, indtil han den 1. Oktober 1886 blev indvalgt i Landstinget. Han blev Rigsdagsmand det Aar, jeg blev født, og havde siddet der praktisk talt hele Tiden, indtil jeg i 1918 blev hans Kollega i Landstinget.

Der er ingen, jeg skylder saa megen Tak for Belæring og Vejledning i Politik, som Jørgen Pedersen. Han tog sig af mig paa sin egen stilfærdige Maade og øste ud af sin udtømmelige Viden og Erfaring om Politik. Han var ualmindelig velbegavet, og da han tillige besad megen og stor Klogskab, var han en sjælden værdifuld Læremester.

En ung, smuk og stærkt politisk interesseret ung Dame, der havde været sammen med ham i et Selskab, var blevet saa bjergtaget af ham, at hun over for mig erklærede, at dersom hun kunde komme i Besiddelse af hans Forstand og Intelligens, vilde hun gerne tage hans store Fødder i Tilgift. Og det var i Sandhed et stort Offer, for en større Fod end den, han gik paa, har jeg aldrig set.

Niels Neergaard var født den 27. Juni 1851. Han havde baseret hele sin Uddannelse paa, at han vilde være Politiker, og han har foretaget politiske Studierejser navnlig i Tyskland og England. Han er en af de smukkeste parlamentariske Skikkelser i vor nyere politiske Historie.

Som Fortæller var han enestaaende interessant. At besøge ham i hans Hjem, navnlig naar man kun var nogle faa Stykker, var en Oplevelse, man sent glemmer. Han var en Natteravn, og han var meget misfornøjet, naar man forlod ham før ved 2-Tiden om Natten. I hans store politisk-historiske Værk, »Under Junigrundloven«, faar man et klart Indtryk af hans Fortælleevner.

Imidlertid kan kloge Høns jo ogsaa gøre i Næderne. Engang først i Tyverne under Neergaards Ministerium udtalte han under Behandlingen af Finansloven, at nu kunde han øjne Balance paa Statsbudgettet. Den gamle og kloge Ole Hansen og jeg sad sammen paa Tilhørerpladsen. Ole Hansen bøjede sig over imod mig og sagde: »Det var en Dumhed; han kunde vel da have ventet, indtil Balancen var der«. Ove Rode benyttede straks Lejligheden til at takke Neergaard for dette Bevis paa, at hans Ansvar for Økonomien i Ministeriet Zahle maatte have været mindre, end Neergaard hidtil havde givet det Udseende af.

Den tidligere nævnte Lov om Nedsættelse af Formueskatten har Madsen-Mygdal i Almindelighed faaet Ansvaret for. Det Ansvar skal han ikke have. Madsen-Mygdal og jeg var i Finansministeriet for at tale med Neergaard om den Uro, der

var i Partiet om denne Lov. Neergaard følte sig saa stærkt forpligtet til at gennemføre Loven, at han over for os tydeligt tilkendegav, at dersom Partiet vilde forsøge at tvinge ham, maatte Statsministeren (M.-M.) hellere straks finde en ny Finansminister.

⊗ DA JEG KOM i Landstinget, var J. P. Dalsgaard stærkt svækket af legemlig Sygdom; men hans Aandsevner og sikre Dømmekraft var usvækket. Jørgen Pedersen satte overordentlig stor Pris paa ham. Han sagde om ham, at der efter hans Erfaring ingen var inden for vort Parti, der med større Grundighed og Omtanke kunde udrede et vanskeligt sagligt og politisk Problem.

Dr. Krag var født 29. September 1870 og blev Medlem af Landstinget 10. Juli 1914. Hans politiske Indflydelse var allerede ret betydelig i 1918. Han var i en snæver Kreds vennesæl og hyggelig og en glimrende Fortæller.

Som Taler var han logisk, grundig, maaske lidt vildtloftig og tør; men han manglede aldrig en Eftersætning, selv om han var længe om at finde frem til den. I en Debat var han en farlig Modstander baade over for sine politiske Venner og Modstandere. Naar han havde ladet sin Diskussionstrømløse gaa hen over det Areal, han arbejdede i, var der ikke mange Ujævnheder for Modstanderne at dække sig i. Naar der opstod »daarlig Luft« under vanskelige Forhandlinger, hvilket jævnligt skete, var han en Mester i ved en kort Bemærkning at faa luften ud, saa det igen blev muligt at trække Vejret frit. Jeg husker et Eksempel herpaa under Samlingsregeringen efter Besættelsen. Stauding var i et usædvanlig ondt Lune Han rejste sig og brugte en særdeles grov Mund, der truede med at Forhandlingerne maatte udsættes. Da Uvejret var paa sit højeste, kikkede Krag hen paa ham over Brillerne og udbroød med høj og grov Stemme: — Hvad var det for nogle Udtryk, der undslap Statsministeren. Hele Situationen virkede saa komisk, saa alle lo — ogsaa Statsministeren.

Bølgegangen ophørte og Forhandlingerne fortsatte i Ro og Fredsommelighed.

Et lignende Indhug gjorde Dr. Krag under Kanslergadeforhandlingerne, da de en Gang var paa Bristepunktet. Krag kom sent; men vel oplagt i Kjole og Hvidt med tilhørende Paahæng fra en aabenbart ikke kedelig Middag. Han kom til at virke som en Fredsdue, der forhindrede »Arken« i at kæntræ.

⊗ OLE HANSEN var født 17/12 1855 og blev indvalgt i Landstinget 10/7 1914 efter nogle Aars Ørkenvandring efter Albertikatastrofen. Han sagde selv om den Periode, som havde været meget haard ved ham, at han følte sig som siddende bag en tilfrossen Rude, hvor han ved at aande paa Ruden kunde kikke ind i den Verden, hvor han gerne igen vilde færdes.

Han opnaaede at faa fuld Oprejsning, og han følte dette stærkest, den Dag han blev valgt til Formand i Landstinget. Ole Hansen var en besindig og klog Politiker. Han havde megen Indflydelse i sine sidste Aar, navnlig i Venstres Partimøder. Han talte ikke ofte, men der blev lyttet, naar han tog Ordet i principielle politiske Spørgsmaal.

Ole Hansen, Kaptajn Maegaard, I. A. Hansen, Borgmester Johannes Jensen, Fredericia, og jeg fik os i ledige Stunder mangen en god L'hombre, ofte i Ole Hansens gæstfrie Hjem paa Frederiksberg. Naar vi mødtes om Onsdagen, skete det jævnligt, at han ved Onsdags-L'hombren meddelte, at »Vor Mor har gule Ærter og Pandekager i Morgen Aften Kl. 6«. Disse Sammenkomster var hyggelige og rige paa mange fornøjelige og betydningsfulde Samtaler.

Borgmester Johannes Jensen var i sin Tid en af Rigsdagens bedste politiske Hoveder. Han var god at søge Raad hos. Til Trods for, at han tilsyneladende ikke bestilte noget, vidste han altid Besked, men han var fuldkommen blottet for Ærgerighed og ønskede at holde sig i Baggrunden. Alle, der vilde gøre ham den Ære at sætte sig ved hans Bord, det være sig paa Rigsdagen eller paa hans Hotel, betragtede han som sine Gæster.

Proprietær Piper, Hummeltofte, var født 13/1 1856. Han var Folketingsmand fra 5/4 1898—1901 og fra 1903—1906, da han blev valgt ind i Landstinget. Piper var Formand i Det konservative Folkeparti, da jeg kom i Rigsdagen. Han var en dygtig og pligtopfyldende Formand for sin Gruppe. Han var ikke veltalende, men meget vidende, og man kunde ubetinget stole paa ham, naar man havde truffet en Aftale med ham.

Th. Stauning var født 26/10 1873 og blev Medlem af Rigsdagen 29/5 1906. Hans Indflydelse var alt afgørende inden for Socialdemokratiet, da jeg blev Medlem af Rigsdagen, selv om Borgbjerg, K. M. Klausen, Frederik Andersen og adskillige flere havde megen Indflydelse i det daglige Arbejde.

Bageribestyrer C. C. Andersen var Formand for Socialdemokratiet i Landstinget i 1918. Han var født 1849, og han blev Medlem af Tinget i 1890. Han var helt indstillet paa den Forhandlingsform og Husorden, som var karakteristisk for Landstinget. Han var utvivlsomt en myndig Formand. Martin Olsen var i 1918 flyttet fra Folketinget over i Landstinget. Han var i den første Tid noget urolig, han havde taget den Vane med sig fra Folketinget, at han afbrød Taleren eller smaasnakkede, naar det passede ham. En Dag fandt C. C. Andersen, at det gik for vidt. Han rejste sig sindigt, skred sindigt hen foran Martin Olsens Plads og sagde, saa selv noget fjernere siddende kunde høre det: »Det er maaske ikke rigtig gaaet op for dig, at du er blevet Medlem af Landstinget, hvor vi har den gode Skik at høre Talerne i Ro«.

H. Hauch fotograferet i sin Landstingstid.

I det radikale Parti var der i 1918 mange »Generaler«. Foruden Zahle var der Ove Kode, P. Munch og Edv. Brandes, og uden for Ministeriet var der saa betydelige Generalemner som Niels Frederiksen og Slengerik. I Landstinget var der Vejstrup (der var Formand for Partiet), Herman Trier, Jeppesen Drusebjerg, og i 1918 blev Erik Scavenius og Jens Holdgaard valgt ind i Tinget.

Disse og mange af de i 1918 indvalgte Socialdemokrater vil vi senere træffe paa.

Der var en tilbundsgaaende Forskel paa Forhandlingsformen i Folketinget og Landstinget. I Folketinget var Forhandlingsformen om jeg saa maa sige alt omfattende. Navnlig lige foran et Folketingsvalg brugtes der megen Tid til at tale »ud ad Vinduet« til Vælgerne. Den var livlig og ofte mere personlig, end det var strengt nødvendigt. Det gør vel nok blandt Vælgerne mere Skade end Gavn, naar Forhandlingerne faar en personlig Karakter. I Landstinget var Forhandlingsformen kortfattet, saglig og meget sjældent med personlige Sidehug til de politiske Modstandere. Med andre Ord: Forhandlingen var mildere i Formen her end i Folketinget; men mindst lige saa streng i den saglige Realitet som Folketingets Forhandlinger, hvad en Gennemlæsning af Forhandlingerne i høj Grad bærer Vidne om.

Det var sjældent at Forhandlingerne fremkaldte højlydt Munterhed, der kunde være Aar imellem at dette skete, men Forhandlingerne fremkaldte ofte lune Smil hos de stilige »Senatorer«. Fra en Forhandling erindrer jeg en Episode, der var lige ved at vælte de hvide Mure i den

fornemme Sal. Navnlig den gamle Jørgen Pedersen var lige ved at omkomme i Latter og et deraf følgende Hosteanfald. Barber- og Frisørloven var til Behandling. Landstingsmand C. F. Sørensen var meget imod, at Frisørerne skulde have Lov at lukke om Søndagen. Han holdt en stor velformet Tale herom; men i Slutningen af Talen kom han i sin Iver lidt uden for Manuskriptet og endte med at sige: »Denne Lov er ganske uforsvarlig over for Damerne, naar vi jo dog alle ved, at de uvægerlig faar deres Haar i Uorden Lørdag Nat.

Dette med Manuskriptet kan jo være en ønskelig Sikkerhed for Taleren. Da vi engang havde vor Forretningsorden til Behandling i Landstinget, foranledigede Jørgen Pedersen, at en Bestemmelse i den gamle Forretningsorden om, at Talerne skulde udbede sig Formandens Tilladelse til at læse op, blev strøget, idet han gjorde den Betragtning gældende, at Stenograferne vilde blive fri for meget uforstaaeligt Sludder, naar Medlemmerne læste deres Taler i Stedet for at holde Talen frit.

Fjernelsen af denne Bestemmelse har ikke faaet megen praktisk Betydning. Af gammel Vane blev de allerfleste Medlemmer ved at spørge Formanden, og der var ingen af de skiftende Formænd, der gjorde Indsigelse og henledte Opmærksomheden paa, at Bestemmelsen var bortfaldet; om det saa var, fordi de havde glemt det, eller fordi det tiltalte dem at levere Medlemmerne et naadigt Nik paa en ydmyg Henvendelse, er jeg uvidende om.

Danmarks Statskonsulent i Berlin A. P. Jacobsen. Husmændenes Formand N. P. Andreasen, Jyder

✿ FOR DEN Rigsdagsmand, der vil opnaa at faa Betydning og Indflydelse, er det ganske nødvendigt at følge Partimøderne. Her forelægges Sagerne, og her tilrettelægges det praktiske politiske Arbejde.

Desuden ved man ikke paa Forhaand, hvad der kan komme til at foreligge ud over de paa Tingenes Dagsorden opførte Sager, eller de særlige Sager, der kan være opførte paa den skriftlige Tilsigelse, som daglig udsendes. Der kan naar som helst komme til at foreligge vigtige Meddelelser fra Formanden for Partiet eller fra ledende Medlemmer af Partiet, og er man ikke til Stede, kan man let komme for sent med den Indflydelse, som man maaske ellers kunde have øvet.

Rigsdagsaarene 1918—19, 19—20 og 20—21 var rige paa politisk Spænding og et omfattende og indgribende Lovgivningsarbejde. Den alt overskyggende Begivenhed i disse Aar var Genforeningen med en væsentlig Del af det tabte Sønderjylland. Disse Forhold er imidlertid saa kendte, saa jeg her skal indskrænke mig til nogle faa Bemærkninger derom.

Rigsdagsmændenes Rejse med Skib til og fra Genforeningsfesten paa Dybbøl Banke og selve Festen og Mødet med Sønderjyderne rummer en saadan Højtid og Taknemmelighed, saa det faktisk ikke er muligt at give Læserne et virkeligt Indtryk deraf.

Det, der gjorde det stærkeste Indtryk paa mig, var korte og tilfældige Samtaler med de gamle Sønderjyder, der som Børn og unge havde oplevet Adskillelsen i 1864, og som nu oplevede Genforeningen. Deres inderlige Taknemmelighed over at have faaet Lov til at opleve Genforeningen i Skanserne paa Dybbøl kan ikke beskrives.

Efter Genforeningen og Valget af de sønderjydske Repræsentanter til Rigsdagen var der et Aftenselskab hos Kongen og Dronningen, som de, der var med, heller aldrig vil glemme.

Zahle optog i sit Ministerium den sønderjydske Folkefører H. P. Hanssen den 24. Juni 1919, og den 30. Juni overdroges det ham at varetage de Anliggender, der vedrører den eventuelle Indlemmelse i

Kongeriget Danmark af Dele af Sønderjylland.

H. P. Hanssen var ikke Socialdemokrat eller Radikal. Jeg kunde aldeles ikke dele den Surhed, man dengang kunde møde baade over for Zahle og H. P. Hanssen. Det var rigtigt, det der her blev gjort, og det er for fattigt ikke at kunne se tværs igennem Partiskellene i en saadan Situation.

I øvrigt foreligger der en Brevveksling mellem Statsministeren og H. P. Hanssen, som skulde kunne bortdræne al Surhed i denne Sag. Desuden findes der i »Heimdal« for den 28. Juni 1919 en særdeles læseværdig Redegørelse fra Minister H. P. Hanssen.

Disse Anliggender krævede et betydeligt Lovgivningsarbejde. Landstinget vedtog ved 3. Behandling den 26. Juni 1920 Lov om Indlemmelse af de sønderjydske Landsdele i Kongeriget. De 75 andre Love, der blev vedtaget, var en Følge af denne Lov. De 72 Love blev stadfæstet den 28. Juni 1920 og de sidste tre den 30. Juni 1920.

Med disse Loves Vedtagelse var Genforeningen fuldbragt.

✿ H. P. HANSSEN fødtes den 21. Februar 1862. Han blev indvalgt i Folketinget den 11. April 1924 som Repræsentant for Venstre.

Gennem Aarene har jeg haft mange Samtaler med ham, og jeg tør sige, at vi blev gode Venner, et Forhold, jeg værdsatte højt. Hans Evne til at fortælle og gøre en Situation levende var enestaaende. Jeg har Lyst til her at fremdrage tre Tilfælde. Vi var sammen til et interparlamentarisk Møde i Berlin efter første Verdenskrig. Her traf H. P. Hanssen overordentlig mange af sine tidligere Rigsdagskolleger, og det var morsomt at se, saa glade de var for at træffe ham. De opfriskede gamle Minder og mange gode Historier, og H. P. Hanssen var saa elskværdig at drage mig med ind i Samtalerne. En af Historierne blev her genfortalt. En polsk Godsejer og H. P. Hanssen kom en Dag i Samtalens Løb til at tale om den franske Familie de la Fontaine. Godsejeren fortalte, at Stamfaderen til Familien hørte oprindeligt hjemme paa hans Familiegods i Polen, og han gik under Navnet »Moses Pess«. Sønneren var en fremragende

Forretningsmand og flyttede til Tyskland og antog Navnet Moritz Wasserfall. Da Familien flyttede til Frankrig, lod det førendes Familiemedlem sig kalde Maurice de la Fontaine. H. P. Hanssen fandt, under megen Morskab — at der var en konsekvent Fastholden ved den rislende Lyd, der op-rindelig knyttede sig til Navnet.

VI DELTOG begge i et nordisk inter-parlamentarisk Møde i Oslo, hvor H. P. Hanssen var Genstand for megen berettiget Hyldest, navnlig paa en Mid-dagssejltur paa Oslo Fjord i en af de store norske Amerikabaade. H. P. Hanssen og jeg tog en Eftermiddag op til Holmen-kollen og drak Eftermiddagskaffe, vi spadserede ned til Byen og spiste en let Middag i Henrik Ibsens Hjørne paa Grand. Aftenen var lys og lun, og vi spadserede frem og tilbage paa Karl Johan til hen paa de smaa Timer. H. P. Hanssen fortalte hele Tiden om Forholdene i Sønderjylland og om Samtaler, han havde ført baade hjem-me og i Berlin gennem et langt og begi-venhedsrigt Liv. Det sidste Minde, jeg har om ham stammer fra et Besøg her paa Sø-lund kort Tid før hans Død. Han var paa én Foredragsrejse. Havde talt i Viborg og skulde tale den følgende Eftermiddag i Silkeborg. Min Kone og jeg bad ham tage med hjem, og vi kørte ham til Silkeborg den følgende Dag. For min Kone og mig blev det et af de fornøjeligste og hygge-ligste Besøg, vi har haft, medens vi har boet her.

I FEBRUAR og Marts 1919 var der Mi-nisterkrise. Aarsagen var, at Finans-minister Brandes den 12. Februar havde fremsat Forslag om et indenlandsk Stats-laan. Mindretallet i Folketinget, Venstre og de Konservative, vilde ikke medvirke, med mindre man forinden havde faaet Sikkerhed for, at Loven af 7. August 1914 og de øvrige Krigslove, der kan sidestilles med den, kun fik en begrænset Løbetid. Mindretallet udtaler videre: »At det er øjensynligt, at Ministeriet ikke vil gaa med til en Tidsbegrænsning af 7. August-Loven, fordi de vil forhandle med Rigs-dagen under trykket af den Myndighed, de sidder inde med efter Loven. Dette betragter vi som en Form, under hvilken Ministeriet tilstræber at bevare sin Magt i ubegrænset Tid, og som en Fornægtelse af Rigsdagens frie Medbestemmelsesret med Hensyn til den Nyordning, som skul-de træffes.« Folketinget vedtog Forslaget med 71 Stemmer mod 64.

Dagen efter at Landstinget den 27. Fe-bruar havde sendt Forslaget i Udvalg, fore-lagde Jørgen Pedersen m. fl. »Forslag til Lov om Ophævelse af midlertidig Lov af 7. August 1914 om Regulering af Priser paa Levnedsmidler og Varer«. Loven vedtoges samme Dag ved tre Behandlinger i Lands-tinget med 42 Stemmer. Den 28. Februar stillede Flertallet i Folketinget et Forslag til Beslutning, der gik ud paa at forkaste det Forslag, der var vedtaget i Landstin-get. Beslutningen blev vedtaget med 69

Stemmer. Imod stemte 59, og 12 var fra-værende.

Den 28. Februar Kl. 8 Aften blev der holdt Møde i Landstinget, hvor der fore-laa en Skrivelse fra Finansminister Bran-des, hvori han tager Statslaansforslaget tilbage.

I et nyt Møde i Tinge: Kl. 8,20 vedtoges en Beslutning i Landstinget, hvori der sig-es, at Landstinget maa fastholde sin Op-fattelse af, at den Myndighed, der paa Grund af Krigsforholdene i 1914 overgaves til en enkelt Minister, føres tilbage til Rigs-dagen, eller at Tinget under de tilstedeværende Forhold vil være beredt til at vedtage Statslaansforslaget, saafremt Mi-nisteriet efter en Appel til Vælgerne gen-nem en Opløsning af Folketinget paa ny fremsætter Forslaget. Beslutningen vedto-ges med 39 Stemmer mod 23.

Den fungerende Formand (Trier) med-delte, at Tiden og Dagsordenen for næste Møde ikke kunde angives. Der paafulgte nu en Række Forhandlinger mellem Mi-nisteriet, Kongen og Partiformændene.

Den 1. Marts indgav Statsministeren Ministeriets Demissionsbegæring til Kon-gen. De paafølgende Forhandlingers in-teressanteste parlamentariske Moment var Kongens Udtalelse til Partiformæn-dene den 4. Marts, gaaende ud paa, at Kongen ikke ønskede at udnævne et Mi-nisterium, som ikke var i Overensstem-melse med Folketingets Flertal. Den 7. Marts modtog Kongen Ministeriets Demis-sionsbegæring og bad Ministeriet fungere, indtil der var dannet en ny Regering.

Striden fortsatte og endte den 8. Marts med, at Kongen opfordrede Ministeriet Zahle til at fortsætte. Den 21. Marts blev der holdt Møde i begge Ting. I Landstin-get forelagde Finansministeren Stats-laansforslaget og Indenrigsministeren For-slag til Lov om Afvikling af de overor-dentlige Foranstaltninger, truffen i Hen-hold til Lov af 7. August 1914 om Regule-ring af Priser paa Levnedsmidler og Va-rer og om Ophævelsen af nævnte Lov.

Naar jeg har omtalt denne Episode, der maaske kan have virket lidt trættende paa Læserne, er det, fordi det er mig magtpaa-liggende at faa fastslaaet, at Landstingets Stilling i denne Sag kun havde til For-maal at skaffe Vælgerne den Indflydelse tilbage, som de havde mistet ved 7. Au-gust-Loven. Dette fremtræder fuldkom-men klart gennem Landstingsflertallets Erklæring om, at de var villige til at bøj-e sig for Resultatet af et Folketingsvalg.

Den sønderjydske Folkefører H. P. Hanssen.

✿ DEN første Gang, jeg havde Lejlighed til at møde Ove Rode i en Forhandling paa Rigsdagen, var under Behandlingen af Kødloven i Landstinget den 3. Juli 1918 og senere den 14. Februar 1919. Ove Rode var født den 31. August 1867. Han blev indvalgt i Rigsdagen 25. Maj 1909. I den indre økonomiske Politik var hans Indflydelse alt overvejende under den første Verdenskrig. Han var dygtig og myreflittig, men han lagde Beslag paa mange Penge; og det passede ikke Edvard Brandes, som i Virkeligheden altid var en god Økonom. Brandes kaldte ham det store Sugerør i Statskassen, og engang i en Privatsamtale mange Aar senere sagde han om Ove Rode, at han i disse Aar efter Brandes' Opfattelse var amoralsk i sine Krav over for Statskassen. Diskussionen med Ove Rode om Kødloven var efter Landstingets Forhold ret voldsom navnlig i 1919. Loven blev lavet om i Landstinget, idet Varigheden begrænsedes til 15. Marts, og derefter vedtoges Loven enstemmigt i Folketinget. Der forefaldt under Forhandlingen om Kødloven i Landstinget en pudsig Episode, der vakte en Del Munterhed. Vi havde paa det Tidspunkt en besværlig Tiltaleform i Landstinget, det hed: Det ærede 4. Medlem for 6. Kreds. Da Rode skulde svare mig, begyndte han saaledes: — Til det ærede... Her gjorde han Ophold og kikkede hjælpejst ned paa mig, hvorefter han fortsatte: Til det ærede Medlem paa den bageste Bænk...

Jeg traf i de følgende Aar ikke saa sjældent Ove Rode paa politiske Møder omkring i Landet. Han var en dygtig, vidende og ihærdig Debattør, der gik langt for at faa det sidste Ord.

Det længste Møde, jeg har deltaget i sammen med ham, var et Sommermøde i Aalestrup, der begyndte Kl. 2 Eftermiddag og varede, til Mørket faldt paa Kl. 10. Der var averteret fire Talere: Rode, Nørskov, Holdgaard og jeg. Holdgaard fik overhovedet ikke Ordet. Rode vilde hver Gang svare. Holdgaard var berettiget meget vred over den Behandling, han fik.

✿ MIT andet Ordførerskab i Landstinget havde jeg den 16. Oktober 1918 ved Behandlingen af Forslag til Lov om Vilkaar for Bortsalg af Jorder i offentligt Ejer. Dette blev for mig Indledningen til et stort Arbejde i Forbindelse med Jordloven af 4. Oktober 1919.

Det stod mig helt klart, at Tiden var inde til, at der skaffedes Mulighed for et Forlig i Jordspørgsmaalet. Dersom det

ikke skete nu, vilde Presset for at skaffe Jord til Udstykning hurtigt blive saa stort, saa der var Fare for, at der i Rigsdagen kunde skaffes et Flertal for, at der gennemførtes en Ekspropriationslov til Fremskaffelse af Jord til Udstykning. Dette mente jeg, at vi for enhver rimelig Pris maatte undgaa. Her var et Bevis paa, at vi hellere maatte gaa med til noget, vi ikke var helt glade for, end at risikere gennemført noget om kort Tid, som vi var afgjorte og principielle Modstandere af. —

Jeg drøftede Sagen meget indgaaende med Jørgen Pedersen, en enkelt Gang ogsaa med J. P. Dalsgaard, som Jørgen Pedersen ogsaa talte med om Sagen.

Resultatet blev, at Jørgen Pedersen erklærede, at han troede, mine Synspunkter var rigtige; men han kunde ikke bekvemme sig til at gaa i Spidsen for Arbejdet for et Forlig om Sagen. Du kan faa »frit Lejde« til at arbejde for Sagen; men du maa naturligvis hele Tiden holde mig underrettet, før det er for sent. Jeg skal saa drage Omsorg for, at det paa de rigtige Tidspunkter bliver drøftet i Partiet, og det gjorde han.

✿ VED Lens- og Præstegaardslovene paaregnede man at kunne fremskaffe mindst 40.000 ha Udstykningsjord. Der var paa Rigsdagen overvejende Stemning for, at Udstykning burde fremmes og støttes. Blandt andet ud fra den samfundsnyttige Betragtning, at naar Folk arbejdede paa deres eget og for deres eget, skabtes der Mulighed for den størst mulige Produktion til Eksport og Indtjening udefra. Naar Folk arbejder i egen Bedrift og er deres egen Arbejdsgiver, griber de vanskelige Spørgsmaal om Arbejdsløn, Arbejdstid og Fritid ikke forstyrrende ind i deres daglige Tilværelse. Man var med andre Ord enig om Maalet; men man kunde ikke enes om Vejene, man skulde gaa.

Grundloven fastslog, at det ved Lov skulde bestemmes, hvorledes Len og Stamhuse kunde overgaa til fri Ejendom. Grundlovens Fædre havde altsaa bestemt, at Rigsdagen skulde løse dette Spørgsmaal. Lensgreve Mogens Frijs, Frijsenborg, har fortalt mig, da jeg besøgte ham i Forbindelse med Lensafløsningen af Frijsenborg, at han i mange Aar forgæves havde bebrejdet sine Kolleger, Majoratsbesidderne, at de ikke selv tog Initiativet til at faa opfyldt Grundlovens Løfteparagraf om deres Godsers Overgang til fri Ejendom. Det maatte jo dog ligge ganske klart,

at jo hurtigere vi kom over det, desto billigere kunde vi paaregne, at det blev.

Nu er det altsaa sket, og jeg hilser det med Tilfredshed. Havde det ventet længere, var det blevet endnu dyrere for os, saadan som Udviklingen er, og saadan som vi kan øjne, at den bliver. Heri havde Lensgreve Mogens Frijs sikkert Ret. — Der var store Vanskeligheder i Forbindelse med Lensloven. Socialdemokraterne ønskede Loven væsentlig strengere, end den blev, og Det konservative Folkeparti var ude for et meget stærkt Pres fra sine mange Vælgere inden for Majoratsbesidderne og Godsejerne.

Selve Afløsningen forløb lempeligere, end man kunde have ventet. Et Bevis herpaa er, at det Overnævn, som var fastlagt i Lensloven, aldrig kom i Virksomhed. Det Lensnævn, der ledede selve Afløsningen, bestod af 3 Medlemmer. Lenssekretær Ingerslev som Formand og Landstingsmand Jeppesen Drusebjerg og mig. Samarbejdet forløb godt.

Loven i sig selv føltes af Besidderne som meget streng, og vi var enige om, at hvor vi kunde gøre det, uden at gaa Lovens Forudsætninger for nær, burde vi lempe os efter Besiddernes Ønsker.

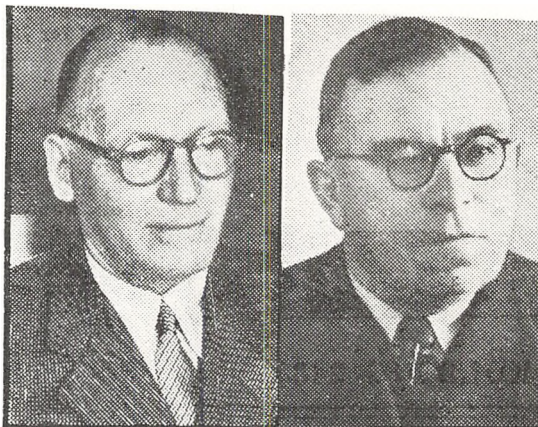
Lenssekretær Laurits Ingerslev er født 28. Juni 1878. Da han i 1919 blev udnævnt til Lenssekretær, var han Chef for 3. Ekspeditionskontor under Justitsministeriet. Han var en vidende, dygtig, samvittighedsfuld og korrekt Embedsmand, som jeg skylder megen Tak for godt Samarbejde igennem mange Aar i en i og for sig meget vanskelig Sag.

Jeppesen Drusebjerg var født 7. Marts 1877, og han blev Medlem af Landstinget 10. Juli 1914. Gennem mange Aar havde jeg samarbejdet med ham ikke alene i Lensnævnet, men ogsaa i Landbrugsraadet. Han var loyal og redelig i Samarbejde, og jeg skylder ham megen Tak derfor.

Udstykningen af Præstegaardsjorden var alle enige om. Mærkværdigt nok var Præsterne i de senere Generationer, og det samme gjaldt Landsbylærerne, kede af at drive Jord. Det var efter min Opfattelse dumt af dem. For det første mistede de fleste af dem Indtægter, og for det andet mistede de en Tilknytning til den Befolkning, som de levede iblandt — en Tilknytning, som mange af dem havde haardt Brug for.

Det, der under Forhandlingerne skabte de største Vanskeligheder, var Brugsformen. Det springende Punkt var Tidsbegrænsningen af de periodiske Omvurderinger og Tidspunktet for Lovens Revision. Sluttelig enedes man om 3 Omvurderinger og om, at Loven skulde revideres efter Forløbet af 15 Aar.

De Rigsdagsmænd, der i første Række bør nævnes i Forbindelse med Gennemførelsen af Jordlovene af 4. Oktober 1919, er Folketingsmændene Brorson, Pinholt

Daværende Lenssekretær Landstingsmand
senere Overformynder P. V. Jeppesen-Drusebjerg
Laurits Ingerslev.

og Niels Frederiksen og Landstingsmændene Jørgen Pedersen, Jeppesen Drusebjerg, Holdgaard og Steincke.

Naar jeg paa mine Rejser rundt om i Landet har set de mange smukke og vel-drevne mindre Brug, som blev Resultatet af Jordlovene af 4. Oktober 1919, har jeg glædet mig over at have faaet Lov til at medvirke ved Gennemførelsen af disse Jordlove.

DA Valgene efter den nye Grundlov havde fundet Sted til Folketinget den 22. April og til Landstinget den 11. Maj 1918, samledes Rigsdagen til en Overordentlig Samling, der varede fra 28. Maj til 27. September 1918.

Der fandt 3 vigtige Beslutninger Sted. Under 15. Juni nedsatte Kongen en Kommission bestaaende af Handelsminister Hage som Formand, Folketingsmændene Borgbjerg og J. C. Christensen samt Professor, Dr. phil. Arup til at forhandle med Island. Disse Forhandlinger førte den 18. Juli til Enighed om en dansk-islandsk Forbundslov. I Landstinget nedsattes en Kommission til Undersøgelse af Forholdet mellem Justitsministeren og Amtmanden (Rytter) Sørenskriveren og Landsfogeden paa Færøerne.

DEN betydningsfuldeste af de trufne Beslutninger var Danmarks Tiltrædelse af Folkenes Forbund. Beslutningen blev enstemmigt tiltraadt af Folketinget den 27. Februar og af Landstinget den 4. Marts.

Lørdagen den 27. Marts holdt Rigsdagen sit sidste Møde før Paasken, og næste Møde i begge Ting blev fastsat til Onsdag den 14. April.

Der fulgte nu nogle hektiske Dage under Rigsdagens Paaskeferie, hvor de fleste Medlemmer af begge Rigsdagens Ting befandt sig paa Christiansborg. For en ung Rigsdagsmand var det en interessant Periode, hvor der kunde gøres mange Iagttagelser, som der kunde læres noget af.

De fleste af de gamle prøvede Kræfter var rolige — i hvert Fald paa Overfladen. Jeg har tidligere i den Forbindelse nævnt J. C. Christensen. Jeg kunde nævne flere af mine nærmeste Meningsfæller. Ole Hansen, der sørgede for at holde L'hombrer i Gang, naar Temperaturen ikke var alt for høj. Dalsgaard, der hverken saa mere eller mindre tilnærmelig ud, end han gjorde til daglig Brug. Jørgen Pedersen, der var paa Paaskeferie, var tilsyneladende ganske upaavirket af Uvejret, da han kom til København, da Stormen var paa sit højeste.

Zahle var kendelig nervøs, det samme var Rode, der ustandseligt kørte rundt i sit Haar, naar man en Gang imellem saa et Glimt af ham. Edvard Brandes betragtede hele Situationen med Overmenneskets stoiske Ro. — Stauning lignede et optrækkende Tordenvejr, men var i øvrigt tilknappet og ikke til at slaa et Ord af. Bofbjerg var derimod helt ude af Flippen. Han larmede og støjede som en Skypumpe.

Jeg skal ikke forsøge at gaa videre med at grave i min Erindring. Sagen var jo i sig selv alvorlig nok. Allerede den 27. Marts 1920 udsendte E. Marott og Moesgaard-Kjeldsen en Erklæring om, at Vælgerne skulde spørges, inden det sønderjydske Spørgsmaal blev afgjort.

Den 30. Marts ekskluderede Det radikale Venstre Moesgaard-Kjeldsen af Partiet. Socialdemokratiet traf den samme Afgørelse med Hensyn til Marott.

Den 29. Marts meddelte R. B., at Hs. Maj. Kongen havde afskediget Ministeriet Zahle, og at Ministeriet havde nægtet at fungere. Den 30. Marts udnævntes Ministeriet Otto Liebe.

Den 31. Marts holdt De samvirkende Fagforbund Generalforsamling og vedtog, at der skulde iværksættes Generalstrejke, senest Tirsdag Morgen den 6. April.

Den 2. April opfordrede Stauning og

Slengerik Folketingets Formand til at indkalde Rigsdagen, hvad Formanden imidlertid nægtede. Den 2. April meddelte Ministeriet Liebe, at de agtede at udskrive Valg til Folketinget Onsdag den 21. April.

Der førtes nu en lang Række Forhandlinger, der førte til Ministeriet Liebes Afgang og Dannelsen af Ministeriet M. P. Friis den 5. April 1920. Dette Ministerium fungerede en Maaned. Den 12. April blev der udstedt et kgl. aabent Brev om Afholdelse af almindeligt Valg til Folketinget den 26. April 1920. Under Ministeriet Friis blev der vedtaget en ny Valglov. Fra mine Samtaler med Jørgen Pedersen, Dr. Krag og Piper har jeg bevaret et stærkt Indtryk af, at der var et Tidspunkt under disse Forhandlinger, da Ove Rode var villig til at bevare Enmandskredsene, naar han kunde faa en for ham tilfredsstillende Ordning paa Tilægsmandaterne. Jeg anser det for en meget stor politisk Fejl, at dette ikke blev gjort. For det store Flertal af Kredse ud over Landet vilde man derved have opnaaet at bevare den nære Tilknytning mellem Vælgerne og deres Rigsdagsmand, som nu gik tabt, og som det vilde have været af stor Værdi at bevare. Det blev maaske nok afgørende, at Jørgen Pedersen ikke havde tilstrækkelig Interesse for Bevarelsen af Enmandskredsene.

Før Valget havde Folketinget følgende Sammensætning: Venstre 45, Socialdemokraterne 38, Det radikale Venstre 31, Det konservative Folkeparti 21, Erhvervspartiet 1. Uden for Grupperne 4. Efter Valget: Venstre 49, Socialdemokraterne 42, Det konservative Folkeparti 28, Det radikale Venstre 17, Erhvervspartiet 4.

De Radikale og Socialdemokraterne tilsammen 59 Mandater, Venstre og de Konservative havde tilsammen 77 Mandater. Den 5. Maj 1920 dannedes Ministeriet Neergaard paa en solid Basis.

Minister, Dr. phil.
O. Kragh.

Konseilspræsident
I. C. Christensen.

Landstingsmand
Jørgen Pedersen.

Statsminister
Niels Neergaard.

✿ I ANLEDNING af Genforeningen og de Forandringer i Grundloven og Valgloven, som dette medførte, afholdtes der almindeligt Valg til Folketinget den 21. September og til Landstinget den 1. Oktober 1920. Der skulde nu vælges 149 Medlemmer til Folketinget og 76 til Landstinget, deraf 1 landstingsvalgt Medlem mere.

Efter Valget havde Venstre og Det konservative Folkeparti i Folketinget 79 Mandater og Socialisterne og Det radikale Venstre 66 Mandater.

Valget af det 19. tingvalgte Medlem foretoges den 7. Oktober 1920, og Valget faldt paa Gaardejer *Hans Jepsen Christensen*, Høgsbro, der er født den 28. Februar 1880.

Jepsen Christensen var et værdifuldt Medlem for Landstinget, Grundig, som han var, og usandsynlig flittig fik han hurtigt megen Indflydelse. I alt, hvad der angik Sønderjylland, var han et godt »Leksikon at slaa op i«, baade naar det gjaldt Mennesker og Begivenheder Syd for Kongeaaen. Han var nøgtern og skarp i Bedømmelsen af det, der foregik omkring ham.

Han har megen komisk Sans; men let at flytte med er han ikke, naar han efter moden Overvejelse har taget sit Standpunkt.

Engang, da jeg — som saa ofte før — søgte ham for at faa Oplysninger om en af hans Landsmænd til et bestemt Formaal, stod han lidt og tænkte sig om. Derefter sagde han: »Ja, han er nu ikke saa hel tosset. Han har engang taget mig lidt i en Studehandel, og det er der nu ellers ikke mange, der har gjort«. Det sidste er utvivlsomt helt rigtigt.

Jeg skylder Jepsen-Christensen Tak for godt Samarbejde og for fornøjelige og hyggelige Samtaler gennem mange Aar.

✿ HS. MAJ. Kongen aabnede Rigsdagen med en Trontale i Fællessalen den 5. Oktober 1920, idet han til Indledning sagde: »Danske Mænd og Kvinder, Folkets Repræsentanter! Naar jeg har ønsket at samles med Dem og selv aabne denne før-

ste Rigsdagssamling efter Genforeningen med de sønderjydske Landsdele, er det først og fremmest for at indbyde den sønderjydske Befolknings Repræsentanter et hjerteligt Velkommen i den danske Rigsdag og takke Dem for Deres store Trofasthed».

I Haderslev-Aabenraa-Sønderborg og Tønder Amtskreds valgtes 8 Folketingsmænd — 4 Venstremænd, 1 Konservativ, 1 Socialdemokrat, 1 Radikal og 1 af det sydslesvigiske Parti.

Ved Landstingsvalget i Herning valgtes 3 Sønderjyder. Typograf *Jørgen*

Møller, Kloppenborg-Skrumsager og Amts-assessor *Karberg* og som før nævnt *Jepsen-Christensen* som landstingsvalgt Medlem. *Karberg* var en meget værdifuld saglig Kraft for Arbejdet i Landstinget. Hans Kendskab til tyske Retsforhold og tysk Retsmentalitet gjordes der megen Brug af efter Genforeningen, og da han var et venligt Menneske og en god Kammerat, var han berettiget afholdt inden for alle Partier. *Karberg* var født den 28. Februar 1881.

Driftsbestyrer *Johannes Stensballe* er født den 1. December 1874, og han har gennem de mange Aar — indtil Landstinget forsvandt ved Etkammersystemets Indførelse — haft megen Indflydelse og Betydning. Det er vel i øvrigt tvivlsomt, om han var kommet ind paa Rigsdagen, dersom det ikke var sket gennem indirekte Valg. Han er ikke i Besiddelse af den fængende Veltalenhed, som er i Kurs paa Vælgermøderne, selv om det maa indrømmes, at man ved at læse de stenograferede Referater af hans Taler i Tinget maa erkende, at Talerne er vel tilrettelagte og fulde af sund Fornuft. Naar »Etkammer-rusen« efter nogle Aars Forløb er drevet over, vil man igen begynde at tale om,

Phv. Landstingsmand
Jepsen-Christensen.

at det var ganske fornuftigt at have Tingmænd, der var valgt ved indirekte Valg. Man kunde derigennem faa fat i Folk, som kan være fortrinlige Forhandlere med stor Sagkundskab, som man i Virkeligheden daarligt kan undvære.

Stensballe er et udmærket Eksempel paa denne Type. Hans Forhandlingsevne til at finde igennem et vanskeligt politisk Omraade er enestaaende. Jeg har ikke fundet hans Overmand i de mange Aar, jeg var Medlem af Rigsdagen. Vi havde meget Samarbejde gennem Aarene, mest i de Aar, jeg var Formand for Landstingets Venstre og Stensballe var Næstformand.

Den 6. Maj 1921 stadfæstedes en Lov om Tillæg til Lov om Vilkaar for Bortsalg af Jorder i offentlig Eje af 4. Oktober 1919, der havde til Formaal at bemyndige Landbrugsministeren til, efter Indstilling af Statens Jordlovsudvalg, at sælge Lensjord og købe anden Jord i Stedet til Udstykning. Lensjorden fandtes hovedsagelig i visse Egne paa Øerne, men — kun i meget ringe Omfang i Jylland og navnlig i Midt- og Vestjylland. Man opnaaede hermed en ligeligere Fordeling ud over Landet for de unge, der søgte disse Brug. Der var Majoratsbesiddere, der stillede en hel Hovedgaard til Raadighed med paastaaende Bygninger, hvad de havde Ret til i Henhold til Lensloven. Adskillige af dem benyttede dette for at holde Resten af deres Ejendomme samlede i en Enklave.

Ud fra et almindeligt økonomisk Synspunkt var det hensigtsmæssigt at udnytte de tilstedeværende Bygninger med et dertil hørende passende Areal og sælge det som en større samlet Ejendom og anvende det indkomne Beløb til Køb af Udstykningsjord fra større Ejendomme, hvor Bygningerne var blevet for smaa ved den stadig mere og mere intensive Drift af Jorden. Loven kom til at virke tilfredsstillende.

Den 30. Juni 1922 stadfæstedes en ny Jagtlov, der var Resultatet af adskillige Aars Overvejelser i Dansk Jagtforening, ornitologisk Forening og Foreningen til Dyrenes Beskyttelse, der i 1918 gennem et Udvalg havde indsendt et Forslag til Landbrugsministeren. I Rigsdagssamlingen 1919—20 forelagde daværende Landbrugsminister Kr. Pedersen et Lovforslag, der i det væsentlige byggede paa det i 1918 indsendte Forslag. Gennemførelsen blev udsat af Hensyn til Genforening med Sønderjylland, og det blev Landbrugsminister Madsen-Mygdal, der gennemførte Loven 1922. For at udøve Jagt efter den i øvrigt udmærkede Lov maatte man nu løse Jagtkort. Kortet kostede 20 Kr. aar-

Fhv. Landstingsmand
Johs. Stensballe.

lig for alm. Adgang til at drive Jagt og 2 Kr. for at drive Jagt paa egen Ejendom.

Man hører ofte Tale om, at Jagtloven bør revideres. Jeg vil meget indtrængende fraraade interesserede Jægere at arbejde for en alm. Revision af Loven. Den kan meget let blive ringere for Sikring og Bevarelse af Vildtet, end den nuværende Lov.

DER STADFÆSTEDES den 1. Maj 1923 en »Lov om Beskatning af Hedeplantager«. Hvor der gaves disse en betydelig Lettelse i Beskatning af Hedeplantager i et Tidsrum af 60 Aar regnet fra Tilplantningens Begyndelse. Hedeselskabets Bestyrelse havde paa Foranledning rejst Sagen over for Finansministeren (Neergaard) og Indenrigsministeren (Krag), der gav Tilslutning til Tanken om denne Skattelettelse, og de fandt det rimeligt, at jeg som Medlem af Hedeselskabets Bestyrelse fremsatte Forslaget i Landstinget, hvad jeg gjorde 21. Marts med blandt andet følgende Bemærkninger: »Lovforslaget er et Resultat af Forhandlinger, som er ført mellem Formanden for Hedeselskabets Bestyrelse (J. C. Christensen) og Formanden for Over-Skyldraadet. Der foreligger fra denne Brev til Hedeselskabet, hvori gives Tilslutning til de Tanker, som findes udtrykt i Lovforslaget. Naar Hedeselskabets Bestyrelse har taget sig af denne Sag, er Grunden den, at en hel Del private Skovejere eller rettere sagt Hedearealejere har rettet Henvendelse til Selskabet, gaaende ud paa, at der ved de gældende Beskatningsregler, som man nu praktiserer dem for Kommunernes Vedkommende, lægges saa store Byrder paa de tilplantede Arealer, at det maa anses for praktisk talt umuligt at faa dette Arbejde fortsat i Fremtiden.« Lovforslaget blev med visse mindre Ændringer vedtaget i begge Rigsdagens Ting.

Den økonomiske Ulykke, der overgik Landet ved Landmandsbankens Sammenbrud i 1922, fik ogsaa politiske Følger af betydelig Rækkevidde.

Af Landmandsbankens Regnskab for Aaret 1921 fremgik det, at der var foretaget Afskrivninger til et Beløb af i alt ca. 25,8 Mill. Kroner.

Natten mellem den 9. og 10. Juli 1922 udsendte Landmandsbanken en Meddelelse, hvori det blandt andet hedder: Trods de betydelige Afskrivninger, som Banken foretog ved Afslutningen af forrige Regnskabsaar, er Banken klar over, at der i indeværende Aar maa foretages yderligere Afskrivninger til et samlet Beløb af 55% Mill. Kr., hvorved Reserverne nedbringes til 5 Mill. Kr. Mellem Landmandsbanken og Nationalbanken er der truffet Beslutning om, at Nationalbanken indskyder en ny Reservekapital paa 30 Mill. Kr., saa Bankens Aktiekapital og Reserver skulde udgøre 135 Mill. Kr. ved Regnskabsaarets Slutning.

Den 17. September 1922 meddeler Banken, at det havde vist sig, at den tilsagte Støtte fra Nationalbanken ikke havde skabt den nødvendige Ro, og det hedder:

»Der er nu ført Forhandlinger med Regeringen og Bankspektøren. For at udelukke Tvivl om Bankens Soliditet, er der tegnet en Præferencekapital paa 100 Mill. Kr., der overtages af Staten, Østasiatisk Kompagni, Store Nordiske og Nationalbanken, der nu i Stedet for 30 Mill. Kr.s Reservekapital tegner 35 Mill. Kroner.

Madsen-Mygdal

Til Godkendelse af Statens Andel, som udgør 40 Mill., vil Rigsdagen blive indkaldt til førstkommande Tirsdag den 19. September.

Om Formiddagen havde Statsministeren og Handelsministeren (Tyge Rothe) en Forhandling med det sidst valgte Finansudvalg. »Berlingske Tidende«s Aftenudgave den 19. September meddeler, at Ministrene i Mødet bl. a. havde sagt, at naar man havde fortiet de Forhandlinger, der fandt Sted i Juli Maaned, var det for ikke at skabe Uro paa et Tidspunkt, hvor man endnu ikke havde Klarhed over Forholdene. Ingen af de andre Ministre blev sat ind i Sagen, men saavel Statsministeren som Handelsministeren erklærede, at de paatog sig det fulde Ansvar for, hvad de havde foretaget ved denne Lejlighed.

I Henhold til § 3 i det Lovforslag, der blev forelagt, ledes Banken af en Direktion og et Bankraad. Bankraadet bestaar af 9 Medlemmer, valgt paa 4 Aar. Bankraadet vælger Direktionen. Bankraadet kom til at bestaa af Folketingsmændene Brorson, Pinstrup, Stauning, Hauge, Pitzner og Zahle og Landstingsmændene Ole Hansen, Maegaard og Bramsnæs.

Loven blev vedtaget den 20. i Folketinget og den 21. i Landstinget og blev derpaa samme Dag stadfæstet af Kongen.

Naar jeg tænker tilbage paa den stærkt bevægede politiske Periode, hvor det ikke manglede paa Kraftudtryk om, at man skulde lade Banken gaa i Stykker, maa jeg sige, at de Mænd, der løste Opgaven, fortjener Tak. Det vilde have været en uoverskuelig økonomisk Ulykke for Erhvervslivet, om Banken havde faaet Lov til at gaa fallit.

Allerede den 19. fremsatte Justitsministeren (Rytter) et Forslag om Nedsættelse af en Kommission paa 3 Medlemmer til Undersøgelse af Landmandsbankens Forhold m. m. Denne Lov blev vedtaget i Folketinget den 20. September og i Landstinget den 21.

Her skal anføres et kort Uddrag af den Tale, Justitsministeren holdt ved Forelæggelsen i Landstinget:

»Fra Folketinget er hertil oversendt Forslag til Lov om Nedsættelse af en Kommission til Undersøgelse af Den danske Landmandsbank, Hypothek- og Vekselbanks Forhold m. m. Vi ved jo alle, at den Ulykke, der har ramt os, vil gribe meget stærkt ind i vore økonomiske Forhold, og alle Landets Borgere har derfor Ret til at forlange Klarhed over, hvorledes dette er sket...«

Til Medlemmer af Kommissionen udnævntes: Landsdommer C. D. Rump (Formand), Professor L. V. Birck og Bankinspektør H. Gren.

Den overordentlige Rigsdagssamling sluttede den 21. September. I den overordentlige Rigsdagssamling og i Pressen var Statsministeren og Handelsministeren udsat for megen Kritik for Erklæringen af 9. Juli, desuden var hele Ministeriet udsat for megen Kritik i Spørgsmaalet om Importregulering for visse Varer. Statsministeren indgav Ministeriets Begæring om Afsked, som Kongen modtog, idet han bad Neergaard danne en ny Regering, der udnævntes 9. Oktober 1922. C. M. T. Cold blev Udenrigsminister, S. Brorsen Forsvarsminister, Konsul Jørgen Christensen, Handelsminister, og den 16. Oktober blev Klaus Bernstsen Minister uden Portefeuille. Resten af Ministrene forblev i deres Embeder.

Det lader sig ikke skjule, at Ministeriet var svagt ogsaa efter Rekonstruktionen, hvad det fik at føle, da det mødtes med Rigsdagen. Den 19. Oktober stillede Stauning Forslag til Overgang til Dagsordenen saalydende: »Idet Folketinget udtaler sin Mistillid til det af Statsminister Neergaard ledede Ministerium, gaar Tinget over til Dagsordenen«. Sluttelig maatte Ministeriet modtage en af Pürschel fremsat Dagsorden, der ikke just havde nogen behagelig Ordlyd: »Idet Folketinget udtaler Haabet om, at det uanset Erklæringen af 9. Juli d. A. vil lykkes at skabe den Ro og Tillid i vort Samfundsliv, som Situationen saa bydende kræver, og idet Tinget efter Statsministerens Programudtalelse følger sig fuldt forvisset om, at det er Ministeriets Hensigt at føre en national værdig og for alle Erhvervsinteressers betryggende og paa borgerligt Samarbejde bygget Politik, gaar det over til videre Behandling af Finansloven«.

Der var almindeligt Valg til Folketinget 11. April 1924 og til Landstinget i 1., 4. og 6. Kreds den 23. September 1924. Det blev en stor Sejr for Socialdemokratiet, der vandt 7 Mandater i Folketinget og 3 i Landstinget. Venstre tabte 7 i Folketinget og 2 i Landstinget. De Konservative vandt et Mandat i Folketinget og tabte et i Landstinget. De Radikale gik 2 frem i Folketinget og bevarede deres 8 Mandater i Landstinget. Det frisindede Landsparti mistede 2 Mandater og Erhvervspartiet 1 Mandat, og det var alt, hvad de havde.

Resultatet af Valget blev den 23. April et rent socialistisk Ministerium med Stauning som Statsminister. At Landmandsbanken, og hvad dermed stod i Forbindelse, var Hovedaarsagen til Venstres Nederlag og Socialdemokraternes og Det radikale Venstres Sejr kan der næppe være Tvivl om.

Venstre udarbejdede et nyt Program, der udsendtes den 20. Maj 1925. Det indledtes med et kraftigt Fyndord:

»Paa Frihedens Grund skal Folket bygge sin Fremtid«. I Stk. I hedder det blandt andet: »Vi kræver Tokammerssystemet opretholdt og vil modsætte os alle Forsøg paa at svække det parlamentariske System, hvad enten det tilsigtes ved Forfatningsændringer, ved Gennemførelse af Folkeafstemningsprincippet eller ved, at Kommissioner, Nævn eller andre Institutioner udrustes med Myndighed, der alene tilkommer Folkerepresentationen«.

I Stk. II hedder det: »Borgernes Evne og Vilje til ved Selvhjælp at sikre sig økonomisk bør understøttes og udvikles«.

I Afsnittet om Finansvæsen siges der: »Ligevægt mellem Statens løbende Indtægter og Udgifter sikres. Statslaan maa kun stiftes til Erhvervelse af Aktiver, som er rentebærende, eller ved hvilke produktiv Virksomhed skabes«. Ak ja!

Der kunde sikkert i Dag skaffes et stort Flertal i den danske Befolkning om disse fortrinlige 30 Aar gamle Programpunkter.

For Dansk Erhvervsliv og navnlig for Eksporterhvervene blev Forholdene overordentlig vanskelige, da Kronen begyndte at stige og endte med at gaa i Pari 1925. Ministeriet Stauning lod staa til uden at foretage sig noget væsentligt for at bremse Udgifterne i Forhold til Kronestigningen.

Resultatet blev en voksende Arbejdsløshed. Da Rigsdagen blev indkaldt 5. Oktober 1926, havde vi ca. 50.000 Arbejdsløse med Udsigt til fortsat Stigning.

Statsministerens Oplæsning af Trontalen virkede overordentlig mat og ret intetsigende, selv om det blev tilkendegivet, at der vilde blive fremsat Forslag med Henblik paa at mildne Krisen.

Den 14. Oktober fremsatte Stauning »Forslag til Lov om Støtte for dansk Erhvervsliv«.

Det blev hurtigt klart under Udvalgsbehandlingen i Folketinget, at Stauning ønskede at udskrive Valg. Efter at Lovforslagets Overgang til anden Behandling var vedtaget uden Afstemning, udtalte Statsministeren: »Ved den Afstemning, der nu har fundet Sted, har det Lovforslag, Regeringen har fremsat om Støtte til dansk Erhvervsliv, paa væsentlige Punkter faaet saadanne Ændringer, at Ministeriet derefter ikke kan tage Ansvar for at føre det videre, og det er derfor min Agt at gøre Indstilling om Folketingets Opløsning og om Udskrivning af Valg«.

Valget fandt Sted den 2. December 1926. Socialdemokraterne tabte 2 Mandater, Venstre vandt 2, Konservative vandt 1 Mandat (+ 2 uden for Grupperne som tilsluttede sig Partiet), og de Radikale tabte 4. Retsforbundet fik 2 og Slesvigske Parti 1 Mandat.

Dagen efter Valget indgav Stauning Ministeriets Afskedsbegæring. Efter Kongens Ønske blev der gjort Forsøg paa at danne en Samlingsregering; men det viste sig hurtigt at være umuligt.

Resultatet af Forhandlingerne blev, at Madsen-Mygdal dannede sit Ministerium

den 14. December 1926 med Neergaard som Finansminister.

Det blev igen Venstres Opgave at gøre Forsøg paa at bringe Orden i vore Finanser. Det var øjensynligt, at Stauning hverken vilde eller kunde føre den Politik, Landet havde Brug for. I det hele taget er det øjensynligt, at Socialdemokraterne — i hvert Fald hidtil — ikke har egnet sig til at »sejle« i økonomisk Modvind, og det har været dyrt for Vælgerne og ubehageligt for Socialdemokraternes Modstandere at overtage Ledelsen hver Gang, der skulde tages Reb i Sejlene; — men det bliver formentlig ikke anderledes inden for en overskuelig Tid, medmindre de socialistiske Vælgere skulde faa Øjnene op for, at en økonomisk Zig-Zag-Kurs som den, vi nu har sejlet i mange Aar, sluttelig gaar mest ud over den i Samfundet, der lever fra Haanden og i Munden — og som ustandselig er udsat for skiftende Livsvilkår efter de foreliggende Indtjeningsmuligheder og vekslende Skattekrav.

Madsen-Mygdal var Medlem af Landstinget fra 10/8 1920—28/2 1925, da han nedlagde sit Mandat.

I 1925, men navnlig i 1926 deltog han meget livligt i Forhandlinger baade mundtligt og skriftligt om den økonomiske Politik, idet han med stor Styrke og megen Kraft hævdede, at offentlige Udgifter maatte nedsættes i samme Forhold som Kronen nærmede sig Pari.

Han havde stor Tilslutning i Befolkningen ikke alene inden for Landbruget, men iøvrigt ogsaa i store Kredse af selvstændige Erhvervsdrivende.

Efter en meget højtidelig og indtrængende Opfordring stillede han sig til Valg i Røddingkredsen, hvor han blev valgt med et overvældende stort Stemmetail.

Th. Madsen-Mygdal var født den 24. December 1876. Han tog Skolelærereksamen 1896. Han tog paa Dalum Landbrugsskole 1899—1900, gik derefter paa Landbohøjskolen 1900, hvorfra han tog Landbrugs-eksamen 1902.

Han blev efter Eksamen Konsulent i Planteavl for Foreningen af jydsk Landboforeninger og Forstander for Dalum Landbrugsskole 1908.

Under den første Verdenskrig deltog han i adskillige Forhandlinger i England og Tyskland sammen med Etatsraad H. N. Andersen og Forpagter Sonne. Disse Sendelser var Danmark til megen Nytte under de uhyre vanskelige Forhold, der opstod for Samhandel og Samkvem med Omverdenen, naar der var Krigstilstand mellem England og Tyskland, der dengang praktisk taget var vore eneste Kunder til Landbrugets Eksportproduktion. Etatsraad H. N. Andersen havde en enestaaende Evne til at lukke Døren op til de rigtige Folk og skaffe os de Tilsagn om Samhandelsmuligheder, som var saa nødvendige for os, og som vi næppe havde kunnet skaffe os uden hans indflydelses-

rige Medvirken. Madsen-Mygdal og Sonne skaffede Etatsraaden de Argumenter, han havde Brug for, og Samarbejdet mellem de tre Herrer var godt, skønt Etatsraaden jo afgjort ikke hørte til de Mennesker, der var umiddelbart indladende. —

Der har i min Rigsdagstid ikke været nogen Politiker, der ud over Landet kunde samle saa store Skarer omkring sin Talerstol som Madsen-Mygdal. Hans Modstandere talte spottende om »hans eneste Tale«; men hans Taler var gennemsyrede af en sund økonomisk Tankegang, der gik ud paa, at vi maatte sætte Tæring efter Næring, og naar Kronen steg, maatte vi nedskære Udgifterne i den offentlige Husboldning. Det var ikke alene inden for Landbrugserhvervet, han havde øget Tilslutning, men langt derudover. Hans Stilling var stærk, da han dannede sit Ministerium den 14. December 1926.

At han allerede maatte vige for Stauning efter Valget den 24. April 1929 har adskillige Aarsager, og vi skal i det følgende se lidt nærmere paa nogle af dem.

Det konservative Folkeparti skiftede Ledelse i 1928, idet Christmas Møller afløste Pürschel som Formand for Folkepartisgruppen. Det gjorde en stor Forskel, som Ministeriet og Venstres Parti næppe havde tilstrækkeligt Øje for. Christmas Møller var myreflittig og ærgerrig, og han agtede at skaffe sit Parti en mere paaagtet Stilling end det tidligere havde haft i Forholdet til Venstre. Da Christmas Møller var blevet Formand for sit Parti, havde Madsen-Mygdal og jeg en Samtale — som saa ofte før og siden — paa mit Værelse paa 3. Sal om dette Formandskifte.

Jeg foreslog Madsen-Mygdal, at han skulde tage en Samtale med Christmas Møller, hvad han imidlertid ikke havde nogen Lyst til: »Du kan tage en saadan Samtale, saa vi kan faa lidt at vide om, hvad han gaar og spekulerer paa,« sagde Madsen-Mygdal.

Denne Samtale fandt Sted i Christmas Møllers Lejlighed fra ved Ni-Tiden om Aftenen til langt ud paa Natten. Snakken gik livligt, og der forsvandt efterhaanden en stor Kande Kaffe med »Tilsætning« i Nattens Løb. Jeg blev i høj Grad »bestyrket« i min Opfattelse af, at Christmas Møller agtede at placere sit Parti i en stærkere Position, end Tilfældet hidtil havde været, og jeg tilraadede Madsen-Mygdal at tage en fortrolig Samtale med Christmas Møller. Det blev desværre, saa vidt jeg ved, aldrig til noget med en saadan Samtale.

✿ ET LILLE TRÆK, der viste, hvor stor Respekt Christmas Møller havde for Madsen-Mygdals Føreregenskaber, kan jeg ikke nægte mig at anføre, idet han erklærede — ikke uden en vis naturlig Selvfølelse — at dersom han og Madsen-Mygdal tilhørte det samme Parti, vilde dette Parti være uovervindeligt med Madsen-Mygdal som Formand og Christmas Møller som Sekretær. — Jeg (C. M.) kunde faa passet alle de betydningsfulde Smaating, som M.-M. ikke giver sig Tid til, et Forhold, der skader M.-M. meget i Henseende til den Indflydelse, han kunde have. Helt forkert er dette Synspunkt sikkert ikke.

Ved Slutningen af 3. Behandling af Finansloven den 21. Marts 1929 meddelte Christmas Møller, at Det konservative Parti vilde undlade at stemme for Finansloven, fordi man ikke vilde modtage de Konservatives Forslag om en mindre Forhøjelse paa Krigs- og Marineministeriets Budget, der ikke efter de Konservatives Mening var i Overensstemmelse med Forsvarslovene af 1922. Stauning vilde under disse Omstændigheder ikke med sit Parti »yde Erstatning for« Det konservative Folkeparti; og de vilde stemme imod Forslaget. Konservative, Radikale og Retsforbundet vilde undlade at stemme for Finansloven. Ved Afstemningen forkastedes Finanslovforslaget med 52 Stemmer (Socialdemokraterne) mod 45 (Venstre).

Fredag den 22. Marts meddelte Statsministeren i Tinget, at Folketinget vilde blive opløst den 23. April. Valget fandt Sted den 24. April. Valgets Resultat blev et voldsomt Nederlag for Venstre og navnlig for Det konservative Folkeparti.

Socialdemokraterne vandt 8 Mandater. Venstre tabte 3, Konservative 5, Radikale bevarede deres 16 Mandater, og Retsforbundet vandt 1 Mandat og uden for Partierne med Tilslutning til Konservative tabte 1 Mandat.

Dagen efter Valget indgav Ministeriet sin Afskedsbegæring. Tirsdag den 30. April 1929 udnævntes en Fællesregering af Socialdemokrater og Radikale, idet der optoges 3 radikale Medlemmer i Regeringen, nemlig *Zahle*, *P. Munch* og *Bertel Dahlgaard*. Denne Regering sad uantastet indtil Danmarks Besættelse 9. April 1940, altsaa i omtrent 11 Aar.

✿ LANDSTINGSMAND *Schovelin* karakteriserede Christmas Møllers Adfærd i Forbindelse med Finansloven ved en Udtalelse om, at »Piccoloen havde tabt

Suppeterrinen«. Hvorom alting er, faldt Valget paa et for Ministeriet og de Partier, der støttede det, paa et særdeles uheldigt Tidspunkt. Mange, ogsaa af vore Vælgere, havde følt Nedskæringskniven og var »sure« af den Grund, selv om de godt kunde indse, at den Politik, der var ført, medførte større Sundhed i Landets Økonomi.

Det værste, der var sket, var imidlertid den før omtalte Lov om Nedsættelse af Formue- og Selskabsbeskatningen af 22. December 1927, der medførte, at Slagordet om »at man tog fra de Fattige og gav til de Rige« fandt alt for villige Øren ogsaa i de Kredse, som ellers sympatiserede med Venstres og de Konservatives Politik i al Almindelighed.

For Madsen-Mygdal føltes Valget som et stort personligt Nederlag, som han aldrig rigtig kom over. Han fandt, at Vælgernes svigtede ham i hans Bestræbelser for at tjene deres Interesser ved at skabe Sundhed i den offentlige Økonomi.

Han fandt, at dette var en stor Fejl hos dem, at de ikke kunde indse, at de selv maatte være med til at bringe nogle af de Ofre, der maatte ydes for at faa bragt Orden i Tingene.

Efter Ministerskiftet 1929 valgte Venstre Madsen-Mygdal til Formand og Krag til Næstformand.

✿ UNDER RIGSDAGSSAMLINGEN 1930—31 og 1931—32 blev det økonomiske Tryk haardere og haardere for Erhvervslivet og navnlig for Landbruget. Arbejdsløsheden steg og naaede i Begyndelsen af 1933 op paa ca. 43 pCt., næsten 200.000 Arbejdsledige. Som omtalt i et tidligere Afsnit fandt Landboforeningerne og Husmandsforeningerne sammen i et intimt Samarbejde, som fik Betydning. De Foranstaltninger, Regeringen gennemførte til Mildnelse af Krisen, var ganske utilstrækkelige, og allerede i September fremsatte Venstre en Række Kriseforslag — i alt 14 — i Folketinget og 6 i Landstinget. Ved Forelæggelsen i Folketinget udtalte Madsen-Mygdal blandt andet: »Vi nærer ikke mindste Tillid til, at det nytter at tage sin Tilflugt til en almindelig Uddeeling af Statsunderstøttelse efter det enkle, men overordentlig farlige og uretfærdige System, at jo mere Gæld en Mand har stiftet, des større Understøttelse faar han af Staten. Det er vor bestemte Opfattelse, at en stadig Udvidelse af den offentlige Understøttelsespolitik saa langt fra at modvirke Krisen tværtimod vil bidrage

til en Forlængelse af dens Varighed og forøge de Ødelæggelser, den anretter, men at derimod Lovgivningsmagts første Op-gave bestaar i gennem virkelig betydelige Besparelser paa de nuværende alt for store offentlige Udgiftsbudgetter at opnaa en væsentlig Nedsættelse af de Skattebyrder, som Befolkningen under de fuldstændig ændrede økonomiske Forhold er ude af Stand til at bære.

Lovforslagene faldt i to Grupper: Forslag, der tog Sigt paa ekstraordinær Hjælp i Øjeblikket og Forslag angaaende varige Besparelser i Forbindelse med en Nedsættelse af Skattebyrden. Ogsaa Det konservative Folkeparti fremsatte 6 Kri-seforslag.

Resultatet af Forhandlingerne førte ikke til den praktiske Lovgivning, som skulde hjælpe paa Arbejdsløsheden og Erhvervs-livets og navnlig Landbrugets uhyre van-skelige økonomiske Kaar.

Da Rigsdagen traadte sammen den 4. Oktober 1932, holdt Statsministeren en be-kymret Tale, som ikke gav Besked om, hvad Regeringen egentlig vilde foreslaa til Afhjælpningen af Erhvervenes Vanskelig-heder.

 DEN 13. SEPTEMBER 1932 havde der været afholdt ordinær Landstingsvalg i 1., 4. og 6. Landstingskredse.

Det konservative Folkeparti vandt 1 Mandat, som Det radikale Venstre tabte; men i øvrigt havde der ikke været nogen Forskydning i de ældre Vælgerklasser, der kunde give Besked om, hvordan Væl-gerstemningen egentlig var. Den 11. Ok-tober fremsatte Handelsministeren (*Hau-ge*) »Forslag til Lov om Indløseligheden af Nationalbankens Sedler og om Foranstalt-ninger til Værn for den danske Valuta«. Madsen—Mygdal sagde i sin Ordførertale, at Forslaget gik i Virkeligheden ud paa at »give Handelsministeren uindskrænket diktatorisk Myndighed til at raade over hele Landets Importhandel halvandet Aar frem i Tiden«. Til et saadant faktisk Han-delsdiktatur kunde Venstres Medvirken ikke paaregnes.

Paa Det konservative Folkepartis Vegne udtalte Christmas Møller sig paa samme Maade. Venstres og Konservatives Æn-dringer forkastedes. Ved 3. Behandling vedtoges det oprindelige Forslag med 73 Stemmer mod 56.

Den 25. Oktober blev Forslaget forelagt i Landstinget af Handelsministeren. Stats-ministeren tog straks Ordet og udtalte, at efter den Stilling, Mindretallet i Fol-кетинget havde indtaget, maatte han gaa ud fra, at der ikke var anden Udvej end Afholdelse af Folketingsvalg for at faa Befolkningen til at fremsætte en Udtalelse om, i hvilken Retning de ønskede Lovgivningen om Valuta- og Importfor-holdene fortsat. Venstres Ordfører, Hauch, gik ud fra, at Ministeriet ikke vilde skri-de til noget saa alvorligt som et Valg, før-end det havde forsøgt at mægle mellem Tingene.

Flertallet (Venstre og Konservative) stillede Ændringsforslag, som vedtoges, og ved 3. Behandling vedtoges Forslaget i den ændrede Skikkelse med 40 Stemmer mod 34.

Ved eneste Behandling i Folketinget ud-talte Statsministeren, at der nu vilde bli-ve afgivet Indstilling til Kongen om Af-holdelse af nye Valg til Folketinget den 16. November. Der førtes en energisk og haard Valgkamp fra alle Sider.

Valgets Resultat blev, at Socialdemokra-terne vandt 1 Mandat, Venstre tabte 5, Konservative vandt 3, Radikale tabte 2, Retsforbundet vandt 1, og Kommunerne fik 2 Mandaer.

 I EFTERAARET 1932 var Forholdet vedrørende Landbrugets Økonomi ganske overordentlig haardt anspændt. Landbrugets Nettoudbytte maatte efter Landøkonomisk Driftsbureaus Opgørelser forbedres med ca. 300 Millioner Kroner, hvis Erhvervet skulde opnaa en Forrent-ningsprocent paa 3. I en tidligere omtalt Biltur, som Holdgaard og jeg foretog fra Vejle til Ikast i Efteraaret 1932, blev vi enige om at træde i Samarbejde om en Fælleshenvendelse til Regeringen fra Landboforeningerne og Husmandsforenin-gerne. I første Halvdel af Januar var vi naaet saa langt i vore Forhandlinger in-den for Hovedorganisationerne, at vi kun-de rette en Henvendelse til Regeringen, som er omtalt i det foregaaende Afsnit.

Med Hensyn til en Kronesækning, som var det eneste virkelig probate Middel til Hjælp for Landbrugets vanskelige øko-nomiske Situation, fordi det slog helt til Bunds i Økonomien for alle Erhvervs- og Samfundsklasser, laa Forholdene meget vanskelige. Det er altid betænkeligt at gøre »Mønten tyndere«; men vi saa faktisk paa dette Tidspunkt ingen anden farbar Vej.

At Arbejderrepræsentanterne var imod at gaa den Vej, var let forklarligt. Dr. Munch var meget betænkelig i Forbin-delse med Handelsforhandlingerne med England, og vor engelske Gesandt, Grev Ahlefeldt, var helt »ude af Flippen« ved Tanken om en Sækning af Kronen og gjorde, hvad han kunde for at paavirke Dr. Munch. *Bramsnæs* var afgjort Mod-stander af at gaa den Vej, hvad jeg har en tydelig Erindring om fra et Møde med Regeringen, hvor Madsen-Mygdal, Dr. Krag og jeg — efter Kerslinggade-Forliget — sammen med Regeringen skulde gøre Aftalen færdig. En af Deltagerne bemær-kede, at Bramsnæs ikke var til Stede ved Mødet, en anden gjorde opmærksom paa, at han var forkølet, hvortil Stauning tørt bemærkede: »Saa haaber jeg sgu ikke, han bliver helt rask, før vi er færdige med dette ubehagelige Foretagende«. I en Samtale mellem Madsen-Mygdal, Krag og mig sidst paa Sommeren blev vi enige om, at jeg i al Stilhed skulde tage til England for at besøge mine Børn. Vi var enige om, at jeg skulde tale med Grev Ahlefeldt og

med Direktør C. A. Reitzel i Hambros Bank, som jeg kendte en Del til, for at faa Klarhed over, hvordan man i Bankverdenen saa paa en Nedsættelse af Kronekursen. Desuden skulde jeg gennem Direktør Waldemar Graae skaffe Oplysninger om, hvordan man saa paa Sagen i Forretningsverdenen i City. Grev Ahlefeldt var der ikke noget at stille op med. Han var ved at forgaa af Skræk for en Kronesænkning. Det kunde faa uoverskuelige Følger for vore Forhandlinger med den engelske Regering om Samhandelen.

Direktør Reitzel sagde efter at have orienteret sig, at den engelske Bankverden sikkert vilde finde, at dette Spørgsmaal maatte være et internt dansk Anliggende. De førende Forretningsfolk i City vilde, saa vidt Direktør Graae kunde finde ud af, være lige glade med, hvor mange danske Kroner man bragte ud af et £.

 DET, DER SKABTE Baggrunden for Kanslergade-Forliget, var foruden de økonomiske Forhold for Landbruget en optrækkende Arbejdskonflikt. Fagforeningerne afviste Arbejdsgivernes Krav om 20 pCt. Lønnedsækning, og Storlockout'en stod truende nær, nemlig fra 1. Februar 1933.

En af de sidste Dage i Januar var der paabegyndt fortløbende Forhandlinger mellem Venstre og Regeringen. Venstre underrettede Christmas Møller herom; men de Konservative vilde ikke være med i disse Forhandlinger.

Søndag den 29. Januar 1933 om Formiddagen paabegyndtes de afsluttende Forhandlinger i Staunings Privatlejlighed i Kanslergade. De varede med korte Afbrydelser en lille Snes Timer. Deltagerne var: Stauning, Munch, Bording, Hauge, N. Fisker, Niels Frederiksen, Madsen-Mygdal, Krag og Hauch. Forhandlingerne foregik langsomt og under megen Forsigtighed. Hvert Ord maatte nøje overvejes, og Ansigterne var alvorsfulde og uudgrundelige. Med stort Besvær sled man sig igennem en Række saglige Spørgsmaal; men Samtalen gik ofte i Staa. Der blev holdt en Frokostpause, uden at der var sket nogen egentlig Tilnærmelse i Forbindelse med de prekære Problemer.

Hen imod Aften forsøgte Niels Frederiksen sig med et Par gode Smaahistorier, naar der blev en Pause, hvad der ofte blev; men det var ikke noget særlig taknemligt Publikum, han havde for sig.

Ud paa Aftenen stillede Stauning Forslag om et Stykke Natmad, som vandt alle Bifald.

Da vi var ved at komme i Gang med den stillede Opgave, kom Dr. Krag, som havde været borte først paa Aftenen. Da han havde set sig lidt om i Kredsen, udbrød han: »Gud bevare os! Hvad er det for en Begravelsesstemning, der hersker her i denne udmærkede Forsamling. Det kan da ikke føre til noget Resultat«. Stauning gik rundt og uddelede en lille, uskyldig Snaps,

som han tappede af et lille Anker, der stod paa Buffeten. Han standsede op og svarede meget lakonisk: »Nej! Det kan det sjensynlig ikke«. Samtalen kom igen i Gang. Kort Tid efter erklærede Madsen-Mygdal: »Skal dette føre til et positivt Resultat, vil jeg foreslaa, at vi fremsætter Forslag om det, vi vil have for at gaa paa Forlig«, og han trak derpaa Linierne op for det, vi ønskede, idet han tilføjede: »Saa kan Statsministeren jo rykke ud med, hvad Regeringen og dens Partier ønsker«. Stauning, der gik frem og tilbage i Stuen, standsede op og erklærede, at det var jo en noget usædvanlig Fremgangsmaade; men han føjede forsonende til: »Men det er jo nok den rigtige Vej at gaa«. Nu kom Forhandlingerne i Gang.

Venstre maatte kræve Kronekursen ændret fra 20 til 22,50 for et £ Sterling, udvidet Kreditgivning, Rentelettelser, midlertidig Nedsættelse af Ejendomsskatterne m. m. Socialdemokraterne ønskede Socialreformen og Lejlighed til at gennemføre det Forslag til »Lov om Forlængelse af Overenskomsten mellem Arbejdsgivere og Arbejdere og om Forbud mod Arbejdsstandsninger«, som Statsministeren havde fremsat i Folketinget den 28. Januar. I § 2 i Loven hedder det: »Tiden indtil 1. Februar 1934 skal Iværksættelse af Lockout og Strejke være forbudt, hvor der er kollektive overenskomstsmæssige Aftaler«. Ved første Behandling i Folketinget 28. Januar gik alle Oppositionspartierne i Folketinget imod Forslaget. Det var hermed klart, at Forslaget ikke kunde gennemføres i Landstinget. Ved 1. Behandling udtalte Dr. Krag blandt andet: »Den af Regeringen gennem fire Aar førte Politik møder nu sin Skæbnetime, og det samme er Tilfældet med det hellige og ukrænkelige Strejkeretprincip«. Til en isoleret Lovgivning af den Art kunde Venstre ikke medvirke.

Christmas Møller betegnede Forslaget som »et rent og skært Fagforeningsdiktat«.

Ved 2. Behandling Kl. 12 Nat den 30. Januar anbefalede Alsing Andersen Fler-tallets Indstilling. Dr. Krag udtalte blandt andet: »Siden første Behandling har der været ført Forhandlinger mellem Medlemmer af Regeringen og af Venstre for at muliggøre den Indsats paa forskellige Omraader, som Taleren dengang krævede, og han vilde derfor anbefale sine Meningsfæller at undlade at stemme for Forslaget.

Hermed var Vejen banet for Forslagets Gennemførelse ogsaa i Landstinget. Forslaget vedtoges ved 3. Behandling med 70 Stemmer mod 25.

Den 31. vedtoges Forslaget i Landstinget med 34 Stemmer mod 12. Venstres Ordfører (Hauch) udtalte blandt andet sin Glæde over, at de Forhandlinger, som i de sidste Dage var ført paa Rigsdagen, havde bragt et Resultat, der i Hovedtrækkene stemte med de Krav, der var fremsat af Landboforeningerne og Husmandsforeningerne i Fællesskab, og selv om det økono-

miske Problem for Landbruget ikke hermed var klaret, haabede han dog, at de planlagte Foranstaltninger vilde betyde en væsentlig Ændring af Landbrugets økonomiske Forhold og dermed en Lettelse af hele Samfundets Økonomi.

Nationalbanken ansatte en Kursværdi paa Sterling til 22,40 efter Forliget og ikke til 22,50, som var Forudsætningen ved de trufne Aftaler. Dette var et helt usandsynligt »Fedteri«, som skabte megen og berettiget Misfornøjelse i Landbokredse.

Kriselovgivningen

⊗ DA Madsen-Mygdal havde medvirket ved Kanslergadeforliget, havde han ikke mere nogen større Interesse for praktisk Politik. Ved Valgene i 29 og 32 tabte han i Virkeligheden Troen paa, at han kunde faa Vælgerne til at samles om den Tilpasningspolitik, som han ansaa for den eneste rigtige. I August 1933 nedlagde han sit Mandat som Medlem af Folketinget.

⊗ DET havde i Aarene efter den første Verdenskrig ofte været paa Tale, at der burde nedsættes et Udvalg af Rigsdagens udvalgsberettigede Partier, som kunde modtage fortrolige Oplysninger fra Ministeriet om udenrigspolitiske Forhold og at foretage en fortrolig Drøftelse af disse Oplysninger. Det endte med, at der stadfæstedes en Lov den 13. April 1923 om Nedsættelse af et udenrigspolitisk Nævn paa 16 Medlemmer.

Jeg blev Medlem af dette Nævn og var det uafbrudt, indtil jeg traadte ind i Regeringen Erik Eriksen.

Nævnet var til megen Nytte, navnlig i de vanskelige udenrigspolitiske og handelspolitiske Aar indtil den anden Verdenskrigs Udbrud og under Besættelsestiden.

Jeg kunde her faa fortrolige Oplysninger, som var mig en Hjælp under de mange handelspolitiske Forhandlinger, og jeg kunde give fortrolige Oplysninger om disse Forhandlinger til Rigsdagens Partirepræsentanter og faa Lejlighed til i Fortrolighed at drøfte disse Forhandlinger og derigennem faa et Indblik i den Indstilling, der herskede inden for de forskellige Partigrupper om en Række Forhold, som ikke kunde drøftes offentligt.

⊗ DET falder naturligt for mig i denne Forbindelse at gøre nogle Bemærkninger om de Erfaringer, jeg i mit offentlige Liv har gjort med Hensyn til Presens Repræsentanter baade paa Rigsdagen og under mit Arbejde i Organisationerne.

Det, der kendetegner en dygtig Reporter, er, at han gennem sine Samtaler her og der samler Mosaikstumper, som han sætter sammen til et Situationsbillede, men et saadant Billede kan let blive fortegnet eller faa et alt for odiøst Præg, og jeg har egentlig aldrig haft Lyst eller Tilbøjelighed til at levere Stof til den Form for Journalistik.

Den dygtige Journalist derimod søger at trænge til Bunds i Stoffet og skrive derudfra.

De Folk har jeg altid haft Lyst til at tale med uden Hensyn til Partifarve, og jeg har gjort den Erfaring, at naar man siger til dem: »Det, jeg nu fortæller Dem, maa De ikke skrive eller benytte direkte i Stoffet«, saa gør de det ikke. —

Jeg har kun et eneste Eksempel fra de mange Aar paa det modsatte.

⊗ EFTER Kanslergadeforliget gennemførtes i Samlingen 32—33 og 33—34 en Række Love til Støtte for de af Krisen haardest ramte Landbrugere og i øvrigt til Støtte for Landbrugserhvervet som Helhed. Det vil føre alt for vidt her at gaa i Enkeltheder vedrørende dette Lovgivningsarbejde.

En store Hjælp for Landbruget laa i Kronekursens Ændring. En af de Love, det voldte stort Besvær at naa til Enighed om, var Lov om Rentelettelse ved Konvertering m. v. af Kredittforeningslaan i fast Ejendom. Det var af Betydning for Udnyttelsen af Loven, at alle politiske Partier var enige om Lovens Enkeltheder. Det blev i den mere rolige politiske Atmosfære i Landstinget, som saa ofte før og siden, at man naaede frem til denne Enighed. I 1935 indkaldtes en Overordentlig Rigsdagssamling den 31. Juli. Der afholdtes 7 Møder i Folketinget og 5 i Landstinget. Ved Aabningsakten udtalte Statsministeren bl. a.:

»Ved stedfundne Forhandlinger i Landbokommissionen er der opnaaet Enighed imellem Partiernes Repræsentanter og Landbrugets faglige Repræsentanter om en Ordning vedrørende Afgifter paa udenlandsk Korn, som kræver en Lovgivningsforanstaltning.«

Landbrugsminister Kr. Bording gjorde i sin Forelæggelsestale opmærksom paa, at der forelaa en enstemmig Indstilling fra Landbokommissionen af 24. Juli 1935, som krævede gennemført 2 Lovforslag. 1) en Lov om en Kornordning, 2) en Lov om en Svineordning, idet Svineordningen skulde være sammenfaldende med Kornordningen. Baggrunden for Landbokommissionens Indstilling var, at Kornpriserne var faldet ret stærkt i den senere Tid,

og at stort Kornoverskud i forskellige Lande i Forbindelse med Eksportpræmier havde forårsaget Dumping. Dersom intet blev foretaget, maatte man forudse, at Produktionsomkostningerne ved Dykning af Korn til Salg ikke vilde blive dækket.

Det blev i Loven foreslaaet og vedtaget, at der skulde opkræves en Indførselsafgift, der for Byg og Hvede bragte Prisen op i 13 Kr. pr. 100 kg og for Havre og Blandsæd til 12 Kr. og for Rug og Majs til 11,50. Prisen skulde forhøjes med 10 Øre pr. 100 kg 1. Januar, 1. Februar, 1. Marts og 1. April 1936.

Forordningen af Kornfondens Midler skulde finde Sted af Landbrugministeren i Forstaaelse med Kornnævnet og med Tilslutning af Landbrugsraadet, og Midlerne skulde fordeles til Landbrugere, hvis Jordværdi var 15.000 Kr. og derunder.

Disse to Forslag er et godt Eksempel paa, hvad man i disse for Landbrugserhvervet vanskelige Aar maatte have Lovgivningsmagts Medvirken til for at faa Indtægtsmulighederne fordelt mellem Besidderne af de forskellige Ejendomsstørrelser. Det var besværligt, og det kunde ikke undgaas, at det skabte megen Misforståelse. Dertil kom, at det administrativt var dyrt; men det var nødvendigt for at faa de smaa Indtjeningsmuligheder nogenlunde ligeligt fordelt mellem de forskellige Brugsstørrelser.

☸ DEN 1. Oktober 1935 aabnedes Rigsdagen med en Tale af Statsministeren, hvori han gav Udtryk for, at der snart vilde blive udskrevet Valg. Det var Regeringens Ønske at høre Vælgerne Stilling til den kommende Tids Politik. Regeringen maa have Sikkerhed for, hvordan Vælgerne staar, navnlig til Valutaordningen, efter at to af Rigsdagens store Partier offentligt har meddelt, at de vil modsætte sig en Forlængelse af den bestaaende Valutaordning.

Valgdagen blev fastsat til den 22. Oktober. Valgets Resultat blev, at Socialdemokraterne vandt 6 Mandater, Venstre tabte 6 Mandater, de Konservative tabte 1 Mandat, men gik over Venstre i Stemmetallet, idet de fik 293.393 Stemmer mod Venstres 292.247. Det radikale Parti bevarede sine 14 Mandater. Det frie Folkeparti fik 5, Retsforbundet 4 og Kommunerne 2 Mandater. Valget var en Sejr for Socialdemokraterne, og Stauning rekonstruerede sit Ministerium den 22. Oktober.

For Venstre var Valget et Nederlag, der først og fremmest skyldtes L. S.-Bevægelsen, idet de fik valgt en Repræsentant i følgende Amtskredse: Præstø, Randers, Vejle, Ringkøbing og Ribe.

☸ DEN 13. November fremsatte Handelsminister Johs. Kjærboel Forslag til Lov om Indløseligheden af Nationalbankens Sedler og Foranstaltninger til Værn

for den danske Valuta. Dette havde været Valgets Hovedspørgsmaal. Venstre kunde hverken principielt eller i Enkeltheder tiltræde Forslaget.

Efter at Venstre og Konservative havde stillet deres Ændringsforslag hver for sig, som blev stemt ned, stillede man subsidiært Forslag om, at Bestemmelsen om Rigsdagens Valutaudvalg udgik af Forslaget.

Dette Forslag blev ogsaa stemt ned; men optoges paa ny i Landstinget. Man henviste til, at Magt og Ansvar maatte følges ad, og at Valutaudvalgets Fjernelse maatte være en Konsekvens af Regeringens Krav om et Ja eller Nej til Forslaget.

Dette Ændringsforslag blev vedtaget i Landstinget. Ved den endelige Afstemning i Landstinget vedtoges Lovforslaget med 31 Stemmer mod Venstres 28 Stemmer. 12 Konservative svarede: Stemmer ikke.

De Konservatives Ordfører, *Halfdan Hendriksen*, motiverede Partiets Holdning som en Konsekvens af Regeringens Valgsejr. Lovforslaget gennemførtes ved eneste Behandling i Folketinget i den Skikkelse, Forslaget havde faaet i Landstinget med Udeladelse af Valutaudvalget.

Handelsminister Johs. Kjærboel forelagde den 31. Januar 1936 Forslag til Lov om Danmarks Nationalbank, der stadfæstedes den 7. April 1936. Gennem denne Lov skulde Partierne udpege Medlemmer til Nationalbankens Repræsentantskab. Jeg blev indvalgt her 1936 og sad der til 1950. I 1944, efter Landstingsmand *Hendrik Steens Død*, blev jeg tillige Medlem af Bankens Bestyrelse. Dette Arbejde interesserede mig meget stærkt, og det var mig til megen Nytte i min landøkonomiske Virksomhed, at jeg havde saa nær Tilknytning til Nationalbanken.

Der var Valg af landstingsvalgte Medlemmer den 14. August 1936. Socialdemokraterne tog et Mandat fra Venstre. Der var Landstingsvalg den 22. September i 2., 3., 5. og 7. Kreds. Resultatet af de to Valg blev: Socialdemokraterne 31 + 4, Venstre 22 ÷ 6, Konservative 15 + 2, Radikale 7, uforandret. Uden for Partierne 1 i Valgruppe med Socialdemokraterne.

Det var hermed givet, at Venstre ikke længere kunde besætte Formandspladsen i Tinget og i de staaende Udvalg. Socialdemokraterne valgte ved radikal Hjælp *Zahle* til Formand. Jeg havde været Formand i Landstingets Finansudvalg fra 1928—36 men afløstes nu af *V. Buhl*.

Jensen-Klejs havde været Formand i Landstinget og i Venstrepartiet i Landstinget fra 1928—36 I disse Aar var jeg Partiets Næstformand. Da *Jensen-Klejs* traadte ud af Landstinget, blev jeg Formand for Partiet, og *Stensballe* blev Næstformand. Da jeg i 1940 blev Medlem af Samlingsregeringen, afløste *Stensballe* mig som Formand, en Stilling, han beholdt, indtil Landstinget blev afskaffet.

35. DA FORSVARSORDNINGEN AF 1932 BLEV TIL

✿ **VEDRØRENDE** Landets Forsvar fremsatte Forsvarsminister *Laust Rasmussen* i Oktober 1924 3 Forslag: Forslag til Lov om Afrustning, Forslag til Lov om Oprettelse af et Vagtkorps og Forslag til Lov om Oprettelse af en Statsmarine.

Under Behandlingen i Folketingsudvalget enedes Socialdemokraterne om et helt nyt Forslag, som *Laust Rasmussen* fremsatte i Folketinget den 2. December 1925 under Lovtitlen: Forslag til Lov om Omdannelse af Hær og Flaade til et Vagtkorps og en Statsmarine, bestemt til Varetagelse af Danmarks Neutralitets- og Folkeforbundsopgaver. Forslaget vedtoges den 12. Marts 1925 og oversendtes til Landstinget, hvor det ikke kom til Behandling.

Under Ministeriet *Madsen-Mygdal* fra 1926—29 kom der intet Afrustningsforslag til Behandling i Landstinget.

I Samlingen 27—28 fremsatte Forsvarsminister *Søren Brorsen* den 20. November i Folketinget Forslag til Lov om Rigets Forsvar. Forslaget blev ikke færdigbehandlet, og *Brorsen* fremsatte paa ny Forslaget i Folketinget den 9. Oktober 1928. Der blev senere offentliggjort et Forslag, udarbejdet af Cheferne for Generalkommandoen og Generalstabens og af Viceadmiralen og Chefen for Marinestaben. Forslaget hvilede paa en aarlig Udgift til Hæren paa 31¼ Mill. og til Flaaden paa 20¼ Mill. Hertil kom ca. 5 Mill. Kr. aarlig ekstraordinært i 10 Aar til Flaaden. Dette Forslag blev i det kommende Aar drøftet baade i og uden for Udvalget.

✿ **EFTER REGERINGSSKIFTET** den 30. April 1929 forelaa der ogsaa for Forsvarssagen en helt ny Situation. *Laust Rasmussen* fremsatte i Folketinget den 3. Oktober 1929 paa ny sit Forslag om Afrustning fra 1926. Forslaget blev ikke færdigbehandlet i denne Samling; men det var øjensynligt, at der var ved at ske et Omslag i Socialdemokraternes Holdning over for Forsvaret. Der var ført Forhandlinger mellem Venstre og Regeringen; men disse Forhandlinger førte ikke til noget Resultat før paa et senere Tidspunkt.

Forslaget fremsattes paa ny i Folketinget den 9. Oktober 1930. Det færdigbehandles den 11. Marts 31 og kom til 1. Behandling i Landstinget den 20. Marts 31. Jeg, som Venstres Ordfører, udtalte blandt andet: »Jeg kan udtale, at med Venstres Medvirken bliver Forslaget, som

det foreligger her, ikke til Lov. Jeg ønsker at sige dette kort og klart, saa det ikke kan misforstaas. Men vi er villige til i et Udvalg at samarbejde med Forsvarsministeren og Landstingets øvrige Partier om at finde Ordning af denne for vort Lands Fremtid saa betydningsfulde Sag.»

Socialdemokraternes Ordfører, *C. F. Sørensen*, tilsagde »et loyalt, et lidenskabsløst, et roligt Samarbejde i denne Sag«. Det lød jo faktisk ikke saa daarligt. —

Den konservative Ordfører, *Ellinger*, rettede et voldsomt Angreb paa Udenrigsministeren, *Dr. Munch*. Han opfordrede Statsministeren til under sit Ansvar over for Historiens Domstol at skære igennem al den Taage og Tvetydighed, der knytter sig til den nuværende Udenrigsministers Virksomhed.

Vejstrup anbefalede Forslaget; men han lod ikke antyde, at han agtede at være forhandlingsvenlig. —

Forslaget blev ikke færdigbehandlet i denne Rigsdagssamling og fremsattes paa ny i Landstinget, hvor det henvistes til Behandling i et Udvalg paa 15 Medlemmer. I dette Udvalg og navnlig i et Underudvalg bestaaende af *Ellinger*, *Hauch*, *Stensballe*, *C. F. Sørensen* og *Vejstrup* kom Forhandlingerne til at dreje sig om en Forsvarsordning paa et nyt Grundlag, og ved Overgangen til 3. Behandling blev Lovforslaget forkastet med 39 Stemmer (V og K) med 33 Stemmer (S og R).

✿ **DEN 16. MARTS 1932** forelagde *Stensballe*, *J. V. Christensen*, *Hauch*, *Jefsen Christensen*, *Jensen Klejs* og *Stegger Nielsen* »Forslag til Lov om Hærens Ordning«, og den 18. Marts »Lov om Ændringer i og Tilføjelser til Lov om Statens Tjenestemænd« (Hæren) og en tilsvarende Lov for Søværnet.

Forud for disse Forelæggelser var der foregaaet en indgaaende Forhandling mellem Venstre og Regeringen. Hvor Venstre havde faaet til Opgave at udarbejde et Lovforslag, idet man fra Regeringens Side havde stillet hele det administrative Apparat til Raadighed for dette Arbejde. Navnlig *Stensballe* udførte et Kæmpearbejde i denne Sag. Vi havde utallige Forhandlinger med Hærens, Flaadens og Ministeriets Embedsmænd, før Forslaget var færdigt til Forelæggelse. Hærløven hvilede paa et Udkast, som var udarbejdet af Chefen for Generalkommandoen, Generaløjtnant *With*. Forslaget var udarbejdet paa en angivet finansiel Ramme paa

24 Mill. Kr. aarlig. Manglerne ved Ordningen var den talmæssige Formindskelse af Hæren, men Fordelene knyttede sig til en væsentlig bedre teknisk Opbygning af Hæren, og de sagkyndige ansaa Ordningen for væsentlig bedre end Ordningen fra 1922.

With var en frisk og fornøjelig Mand at samarbejde med, dristig og hurtig i sine Beslutninger.

Det var Tanken, at Viceadmiral Wenck skulde udarbejde en skitsemæssig Ordning vedrørende Flaaden, Kystbefæstningen og et maritimt Flyvevæsen til 9,5 Mill. Kr. aarlig i Driftsudgifter. Hertil skulde senere føjes Nybygninger og Nyanskaffelser til Flaaden. Viceadmiralen bad sig fritaget for Hvervet. Hvorefter Ministeren overdrog Marineministeriets Direktør, *Rechnitzer*, i Forbindelse med Ministeriets Embedsmænd at udarbejde Forslaget for Flaaden. For Flaadens Vedkommende var det utvivlsomt uheldigt, at Viceadmiral Wenck bad sig fritaget for dette Arbejde.

RESULTATET BLEV, at der fremkom til Behandling i Underudvalget Forslag til en Forsvarsordning paa en samlet aarlig Udgift af 35½ Mill. Kr., 24 Mill. Kr. til Hæren og 11½ Mill. Kr. til Flaaden. Det hele var lige ved at gaa i Stykker imellem Fingrene paa os, umiddelbart før Forslagene kom til Behandling i Landstinget.

Forholdet var det, at Venstres Medlemmer maatte lægge megen Vægt paa, at Socialdemokraterne stemte for Forslaget. Der var her Tale om et — i al sin Ufuldkommenhed — positivt Forslag til Landets Forsvar og ikke et Afrustningsforslag, som Socialdemokraterne tidligere havde været Tilhængere af.

Fremgangsmaaden ved Behandlingen af Forslagene var aftalt under et Besøg. *Th. Stauning* i den Anledning havde aflagt hos mig paa Asmildkloster Landbrugs-skole. *Stauning* var helt paa det rene med, at selv om Socialdemokraterne ikke havde haft nogen større Andel i Udarbejdelsen af Forslagene, og Forsvarsministeren praktisk talt slet ikke, maatte de stemme for Forslagene ved den endelige Behand-

ling i Tingene. Dette havde jeg meddelt *Stensballe*, *Madsen-Mygdal*, *Dr. Krag* og *J. A. Hansen*, og vi var alle tilfredse med Aftalen.

DAGEN FØR Forslaget skulde forelægges i Landstinget, kom *Dr. Krag* og *Madsen-Mygdal* op paa mit Værelse og fortalte, at Socialdemokraterne i deres Partimøde havde vedtaget, at de skulde undlade at stemme og lade Venstre ene om at gennemføre Forslagene. Jeg tør nok antyde, at de var i ondt Lune og foreholdt mig, at det var en køn Aftale, *Stauning* og jeg havde truffet i Viborg. Jeg maatte sige til dem, at dette kunde ikke være rigtigt. Jeg fik fat i *Stauning* i Telefonen. Han forklarede, at det var rigtigt. Vedtagelsen havde funde. Sted, efter at han havde forladt Partimødet; men nu havde han faaet sammenkaldt et nyt Partimøde. »Det var jo en udtrykkelig Aftale, at vi skulde indtage et positivt Standpunkt ved den endelige Afstemning, saa det skal Partiet komme til at gøre om igen om et Øjeblik«. *Madsen-Mygdal* og *Dr. Krag* sad og tvivlede og »smaabrummede«, og inden de var »dampet« helt af, ringede Telefonen, og *Stauning* meddelte, at dette Intermezzo maatte jeg undskylde; og han var ked af det, dersom jeg havde haft Ubehageligheder af det; men nu var Sagen naturligvis i Orden »Et Ord er jo et Ord«. —

Lovforslagene tre Behandlinger fandt Sted i Landstinget den 18. Marts 1932. Forslaget anbefalede af *Stensballe* og mig. *Laust Rasmussen* fremsatte nogle ret intetsigende Bemærkninger om, at Afrustningsforslagene vilde være lige saa beretigede efter dette Forslag som efter Hærløven af 1922; men han endte med at anbefale Forslagene, fordi der var Besparelser i dem. —

Ellinger tog Afstand fra Forslagene. *C. F. Sørensen* og *Vejstrup* anbefalede at stemme for Forslagene, og de vedtoges ved 3. Behandling med 50 Stemmer mod 10 konservative. Den 23. Marts 1932 vedtoges Forslagene i Folketinget med henholdsvis 108 og 109 Stemmer mod 17 konservative.

Daværende Chef for Generalkommandoen, Generaløjtnant *With*, og Marineministeriets daværende Direktør, *Rechnitzer*.

36. DA IKKE-ANGREBSPAGTEN MED TYSKLAND VEDTOGES

✿ DEN 3. FEBRUAR 1937 stadfæstedes »Lov om Nedsættelse af en Kommission til Overvejelse af Spørgsmaalet om Ændringer i Grundlovens forfatningsmæssige Bestemmelser«. Kommissionen bestod af 23 Medlemmer, 20 Medlemmer valgtes af Rigsdagen. Statsministeren ledede Kommissionens Arbejde.

Hvor fristende det end kan være, skal jeg ganske afstaa fra at gaa i Enkeltheder i Forbindelse med Forhandlingerne i Forfatningskommissionen. Jeg skal nøjes med at fastslaa enkelte Kendsgerninger, som blev Resultatet af disse Forhandlinger.

✿ MELLEM Christmas Møller og en Del af Det konservative Folkeparti kom der Forhandlinger i Gang med Regeringen og Regeringspartierne, der førte til Enighed om en Forfatning: Den samlede Rigsdag bestaar af 210 Medlemmer, De 175 Medlemmer vælges blandt de i Kredsene opstillede Kandidater. Af de 175 kredsvalgte Rigsdagsmænd udpeges efter Forholdstalsvalg 35 Medlemmer til at indtræde i et Rigsting. De øvrige 140 Medlemmer udgør Folketinget.

Paa Valgdagen opstilles Kandidatlistor til Valg af 34 Medlemmer til Rigstinget. Listerne maa ikke omfatte Personer, som er opstillet i Kredsene som Kandidater. Udpegningen sker efter Forholdstal mellem de paa Listerne opførte Kandidater i

Forhold til de ved Rigsdagsvalget afgivne Stemmer. Færøernes Lagting udpeger et Medlem til Rigstinget.

Valgretsaldere fastsættes til 23 Aar.

Ved 1. Behandling i Folketinget den 18.—20. Oktober anbefalede *Hartvig Frisch* (S), *Christmas Møller* (KF), *A. M. Hansen* (RV), *Gregersen* (RF) og *Aksel Larsen* (DK); *Brorson* (V) afviste Forslaget og hævdede, at der ikke i Befolkningen var nogen Interesse for Ændringer i Forfatningen. Venstre fandt i det hele det opstillede System meget indviklet. *Valdemar Thomsen*, D. f. F., kunde ikke se Nyttens af det foreslaaede Rigsting.

Forslaget vedtoges i Folketinget ved Navneopraab den 1. Februar 1939 med 96 Stemmer mod 32. Imod stemte Venstre, Bondepartiet, *Pürschel*, *Svend E. Johansen*, *Carlsen-Skiødt*, *Drachmann* og *Vesterager*. Tre svarede »stemmer ikke«, nemlig *I. Oskar Andersen*, *Bindselev* og *Viggo Hansen*. Resten var fraværende.

✿ GRUNDLOVSFORSLAGET kom til Behandling i Landstinget den 8.—9. Februar. *C. F. Sørensen* (S), *Vejstrup* (RV) og *Hendriksen* (KF) anbefalede Forslaget, medens *Lange* (KF) og *Hauch* (V) gik imod Forslaget.

Lange gjorde Rede for de Synspunkter, der nåredes inden for Flertallet af den konservative Landstingsgruppe, der ikke kunde tilsige Bistand til Forslagets Gennemførelse. Taleren stod stadig paa det Standpunkt, som var udtrykt i den kon-

Folketingsmand
J. Christmas Møller

Axel B. Lange, der var
Modstander af Grundlovs-
forslaget.

Udenrigsminister
Dr. P. Munch.

servative Rigsdagsgruppens Erklæring af 20. Januar 1938, at Bevarelsen af et Tokammerssystem er en folkelig og demokratisk Garanti over for Ensiddighed og Yderligheder, men det foreliggende Forslag kunde kun betragtes som et Etkammerssystem, og Rigstinget vilde ikke betyde den nævnte Garanti, men blive en ekstra Reserve for det rene Flertalsstyre. Rigstinget vilde næppe heller faa et Særpræg i Kraft af en særlig Personlighedstype, eller at der gennem Landslisterne vilde kunne sikres den Side af Erhvervs livet, som repræsenteres af Lederne og Indehaverne af Landets Erhvervsvirksomheder en nogenlunde rigelig Repræsentation i Forhold til Fagforeningerne.

HAUCH (V) mente, at der ikke vilde være noget i Vejen for at gøre Tidens Gerning under den bestaaende Forfatning. Venstre vilde af al Evne søge at hindre, at det foreliggende Misfoster af et Grundlovsforslag blev vedtaget, og Partiet regnede med at kunne faa tilstrækkeligt Følgeskab hertil fra Vælgerne, som sikkert vilde vise, at de ikke havde haft Bud efter et saa uklart og vidtløftigt Grundlovsforslag, der ogsaa indskrænkede deres direkte Indflydelse. Venstre var villig til at forhandle om en Grundlov, der hindrede langvarige Konflikter mellem Tingene, som fjernede Aldersforskellen ved Valgene til de to Ting og Afskaffelsen af den hidtidige Form for Valg af landstingsvalgte Medlemmer; men efter hele den Form for Forhandling, som hidtil havde fundet Sted, var der tilsyneladende ikke meget Haab om Realitetsforhandlinger her i Tinget. Statsministeren afviste al Forhandling i Udvalget. Forslaget vedtoges ved 3. Behandling den 9. Marts med 43 Stemmer. For stemte Regeringspartierne, Niclasen og 4 Konservative, nemlig *Hendriksen, Korsgaard, Krarup* og *Unmack*. Imod stemte Venstre og 6 Konservative, nemlig *Holger Andersen, Lisbet Hinds-gavl, Lange, Olaf Nielsen, Schaumann* og *Stein. C. F. J. Sven* svarede: Stemmer ikke. Paa Grund af en enkelt Ændring vedrørende Erstatning ved Ekspropriation kom Forslaget til eneste Behandling i Folketinget den 11. Marts.

Folketingsvalg afholdtes den 3. April 1939 og Landstingsvalg den 14. April 1939.

VED Folketingsvalget tabte Socialdemokraterne 3 Mandater, Venstre vandt 1, Konservative vandt 1. Bondepartiet tabte 1, Kommunisterne vandt 1. **Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti** vandt 3, og **Nationalt Samvirke og Dansk Samling** tabte hver et Mandat.

Ved Landstingsvalget vandt Socialdemokraterne 4 Mandater, som Venstre tabte. Konservative tabte 2, de Radikale vandt 1 og Bondepartiet 1.

Den 26. April fremsattes Grundlovsforslaget i Folketinget, hvorpaa det vedtoges uændret i begge Ting.

VED Folkeafstemningen den 23. Maj 1939 faldt Grundlovsforslaget. Der afgaves 966.277 Stemmer for Grundlovsforslaget: 44.46 pCt. Af de ugyldige Stemmesedler var 5.036 blanke, 6.734 blev kasseret af Valgbestyrelsen paa Grund af urigtig Afmærkning. Mellem disse sidste var der 2.485, paa hvilke Vælgerne ikke havde sat Kryds, men skrevet »Ja« eller paa anden Maade tilkendegivet deres Hensigt at stemme for Forslaget. Det er et foruroligende stort Tal, der nok kan give Stof til Eftertanke med Hensyn til Vælgernes Evne til at følge en given Forskrift.

En Folkeafstemning bør jo ikke være en Gættekonkurrence for Valgbestyrelsen, der naturligvis i sin Afgørelse maa følge de givne Forudsætninger.

Den 31. Maj 1939 godkendte Folketinget Folkeafstemningens Resultat. Det var herefter parlamentarisk alt som forhen.

DEN overordentlige Rigsdagssamling 1939 aabnedes den 25. April og sluttede den 2. Oktober 1939.

Foruden Grundlovssagen og hvad dermed stod i Forbindelse behandledes en Række Spørgsmaal, hvoraf to skal omtales nærmere her, nemlig: Ikke-Angrebstraktaten med Tyskland og Forhandlinger, der fandt Sted mellem Regeringen og Rigsdagspartierne om Dannelsen af en Samlingsregering.

Det tyske Rige rettede i Forsommeren Henvendelse til de 4 nordiske Lande om Indgaaelse af en »Ikke-Angrebstraktat«. Vi drøftede Sagen indgaaende i Det udenrigspolitiske Nævn og i Partigrupperne, ligesom det ogsaa blev drøftet ved et nordisk Udenrigsministermøde i Stockholm.

Den 1. Juni 1939 anmeldte Udenrigsminister *P. Munch* i Folketinget og Landstinget Forslag til »Rigsdagsbeslutning angaaende Afslutning af en dansk-tysk Ikke-Angrebstraktat«. I Hovedbestemmelsen i Artikel 1 hedder det: »Kongeriget Danmark og det tyske Rige vil i intet Tilfælde skride til Krig eller til nogen anden Art af Magtanvendelse mod hinanden«.

Ved Sagens Forelæggelse i Folketinget samme Dag, som den var anmeldt, udtalte Udenrigsministeren blandt andet: »Det Tilsagn, Danmark giver, gaar ud paa, at vi under Krig mellem Tyskland og anden Magt vil forblive neutrale. Det Tilbud, der er rettet til Danmark, er ogsaa rettet til de andre nordiske Lande. Ærede Medlemmer vil vide, at indgaaende Forhandlinger derom har fundet Sted mellem de 4 Lande og i hvert af Landene. I de tre Lande er Overvejelserne endt med, at man efter disse Landes Forhold ikke ønskede at træde i Forhandling med det ty-

ske Rige om en særlig Aftale herom. Alle de fire Lande har imidlertid ved Udenrigsministermødet i Stockholm og gennem Svarene til Tyskland klart fastlagt den fælles-nordiske upartiske neutrale Holdning over for Magtgrupperne, deres Vilje til at opretholde det venskabelige Forhold til disse. Vi vilde have ønsket, at det ogsaa havde været muligt at give ensartede Svar paa den tyske Forespørgsel, men det har ikke ladet sig gøre at bringe de fire Lande til samme Resultat i saa Henseende. Derimod er det gennem Forhandlinger fastslaaet, at de tre andre nordiske Lande af Hensyn til Stabiliteten i de nordiske Egne værdsætter, at Danmark slutter den Aftale med det tyske Rige, hvorom her er Tale.

Hartvig Frisch (S) anbefalede.

Krag (V) beklagede paa Venstres Vegne dybt, at det ikke var lykkedes at samle de nordiske Interesser i en fælles Opfattelse. Selv om Konklusionen var forskellig, var der Grund til at glæde sig over, at Præmisserne understregede, at de nordiske Lande i Fællesskab stod sammen om at fastholde en ubrydelig Neutralitetslinje. *Ole Bjørn Kraft (KF)* beklagede, at det ikke var lykkedes at fastholde en enig Stillingtagen for samtlige Nordens Lande, hvad Det konservative Folkeparti under Forhandlingerne stadig havde foreholdt Regeringen.

Fhv. Forsvarsminister Laust Rasmussen, der forelagde Afrustningsforslaget.

Statsminister Th. Stauning fotograferet, da han gav Meddelelse om Krigsudbruddet i 1939.

A. M. Hansen (RV) anbefalede.

Forslaget til Beslutning vedtoges i Folketinget med 115 Stemmer mod 3 og i Landstinget enstemmigt med 66 Stemmer.

Der skulde ikke gaa mange Maaneder, før denne Traktat viste sig ikke at være det Papir værd, den var skrevet paa.

Jens Villemoes

G. Fog-Petersen

TORS DAG DEN 31. AUGUST udsendte Statsminister Th. Stauning følgende Meddelelse gennem Ritzaus Bureau:

»Under Hensyn til den truende internationale Situation forelagdes i et Møde den 30. August for de 4 udvalgsberettigede Partiers Formænd et Tilbud til Venstre og Konservative om deres mulige Repræsentation i Ministeriet. Statsministeren nævnte forskellige Former, hvorunder dette kunde ske. Efter at Sagen har været behandlet, meddelte Venstres og det konservative Partis Ordførere i et Torsdag Aften afholdt Møde, at de var villige til at forhandle om en Ordning, men begge vilde foretrække at faa Repræsentation i Ministeriet paa den Maade, at de to Partier skulde besætte et Antal Fagministerier.

Ved et derefter afholdt Ministermøde besluttedes det at meddele, at Rigsdagsflertallet maa have det parlamentariske Ansvar for den politiske Linie, som skal følges.

Dette vilde være udelukket ved den ønskede Ordning. Man vil altsaa ikke kunne tiltræde, at Fagministerier fordeles til forskellige politiske Retninger, men henstiller fremdeles, at Repræsentationen i den foreliggende Situation sker ved konsultative Ministre, som faar Andrag til at følge og deltage i Fagministeriernes Arbejde.

Forhandlingerne vil blive fortsat.

DEN ANDEN VERDENSKRIG begynder den 31. August.

Den 1. September meddelte de Konservative Statsministeren, at de under Hensyn til de nu foreliggende Forhold nu var villige til at deltage i Regeringen, selv om de Former, hvorunder det kunde ske, ikke fuldt ud tilfredsstillede Partiet.

Venstre kunde derimod ikke tiltræde Regeringens Forslag om Repræsentation i Ministeriet ved Ministre uden Portefeuille. Venstre har erklæret sig villig til at tage baade det politiske og administrative Medansvar for en Politik sigtende til at løse de Opgaver, Krigssituationen allerede har rejst og som efterhaanden vil komme til at foreligge. Forhandlingerne førtes videre i de kommende Dage, men som Forholdene laa, kunde det ikke føre til Dannelsen af en Samlingsregering.

DA RIGSDAGEN genoptog sine Møder den 1. September, fremsatte Statsministeren baade i Folketinget og i Landstinget en Erklæring, hvoraf følgende skal anføres her:

»Det er under meget alvorlige og urolige Forhold ude i Verden, at Rigsdagens Møder i Dag genoptages. Der er forløbet 25 Aar, siden vi stod over for det sidste Krigsudbrud, mange Medarbejdere er gaaet bort siden da og forskaanes for den uhyggelige Gentagelse, andre er vi, som husker Uhyggen i Augustdagene 1914, og som ikke havde ventet at skulde opleve det frygtelige paa ny.

Jeg har ønsket at give denne Meddelelse til Rigsdagen, at det i det i Dag afholdte Statsraad er besluttet at udstede en Erklæring om Danmarks Neutralitet og ved kongelig Anordning at kundgøre, at de i Anordningen af 31. Maj 1938 indeholdte Neutralitetsbestemmelser nu kommer til Anvendelse. Endvidere ønsker jeg at meddele Folketinget og Landstinget, at der er truffet de nødvendige Foranstaltninger, saa Hær og Flaade kan søge at løse de Opgaver, der foreligger, til Sikring af Landets Neutralitet. Den nødvendige Beredskabsstyrke vil blive tilvejebragt i Løbet af i Morgen og de nærmest følgende Dage. Flaaden er i Hovedsagen bemandet, og hvad der maatte mangle, bringes nu til Udførelse.

Det er med dyb Sorg, vi er Vidner til Hærenes Opmarch og Vaabnernes Anvendelse uden for vore Grænser. De Verdensbegivenheder, der er under Udvikling, kan ikke undgaa at gøre et dybt Indtryk i vort Folk, hvor man haabede og troede paa Fredens Sejr.

Danmark har ikke anden Politik over for denne Situation end den ærlige, ubetingede Neutralitet til alle Sider. Vort Formaal maa være at føre Danmark igennem Branden uden at blive inddraget i noget Opgør, at bevare Selvstændighed og Uafhængighed, og hertil vil det tjene, om Danmarks Rigsdag og Regering, Presse og Befolkning indtager en ubetinget upartisk Holdning over for de Magter, der har de Uoverensstemmelser, som nu fører til Strid. . . .

38. MÆND JEG TRAF I SAMARBEJDET PAA RIGSDAGEN

✿ Inden jeg gaar over til at fortælle Træk af mine Oplevelser i Rigsdagsarbejdet i Tiden fra Besættelsen den 9. April 1940 og indtil Landstinget forsvandt ud af Forfatningen, har jeg Lyst til at fortælle Træk og Smaahistorier om Mænd, som jeg har haft Glæde og Udbytte af Samtaler og Samvær med, og som vi ikke senere træffer paa.

Jeg skal ganske afholde mig fra at omtale »de sure« Gemytter, jeg traf paa min Vej baade i og uden for Rigsdagen. Det er en kedelig Kategori af Medborgere. I Reglen er disse Folk ukritiske, deres Selvovervurdering helt formidabel, og dertil kommer, at de altid overvurderer deres Besværligheder og henter deres Argumenter og Eksempler, som i Reglen er overdimensionerede, ude i det Areal, der ligger mellem det rimelige og ganske urimelige. Naar Tiderne er onde, kan de have et vist Held til at skaffe sig Ørenlyd en kortere eller længere Tid; men i deres positive og økonomiske Indsats er de i Reglen golde og paa Grund af deres Medborgeres nøgterne Bedømmelse uden nogen reel Betydning.

✿ Af de sønderjydske Rigsdagsmænd, som jeg mødte inden for Venstres Partigruppe, vil jeg gerne her i Taknemlighed mindes Samtaler, Samarbejde og Samvær med Refshauge, Mads Gram, Christen Ernst Christensen, Anders Lebeck, Erik Appel og Jørgen Gram. Refshauge er født 1869. Han var Medlem af Folketinget fra 1920—24. Desuden traf jeg ham i Samarbejdet i Foreningen af jyske Landboforeningers Bestyrelse, hvor han var Næstformand.

Han var en hyggelig og festlig Mand, om hvem jeg har mange gode Minder — ikke mindst fra Besøg i hans og hans Kones hyggelige Hjem i Christiansfeldt i de Aar, han var Domæneforvalter.

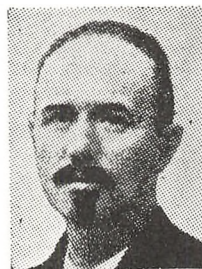
Mads Gram er født 1876, og han var Medlem af Rigsdagen fra 1920—24. Han var ualmindelig velbegavet og klog. Jeg skylder ham Tak for mange Samtaler og mangen et forstandigt Raad. Christen Ernst Christensen var født paa Als 1872 og Medlem af Rigsdagen fra 1920—24. Han var en hyggelig og venuesæl Mand, hvis Beretninger om Opholdet i Skyttegravene under den første Verdenskrig bar Vidne

om fremragende Fortællekunst. Anders Lebeck var født 1868, og han var ogsaa Medlem af Rigsdagen 1920—24. Lebeck var stilsfærdig og lidt tung i Sindet; men paa Tomandsshaand var han i høj Grad værd at tale med om Forholdene i Sønderjylland før og efter Genforeningen.

Erik Appel er født 1880, og han var Medlem af Rigsdagen 1939—50. Vi havde kendt hinanden fra vore helt unge Dage i Askov. Erik Appel har altid hørt til dem, der dannede sig sin Mening ud af sine Oplevelser, ud af hvad han hørte og saa, og han har altid haft sine Meningers Mod, og denne Egenkab har han endnu usvækket i Behold. Jørgen Gram er født 1887 og blev Medlem af Rigsdagen 1935. Han hører til det yngre Kuld af sønderjydske Bønder, som i høj Grad følte Trykket af de økonomisk vanskelige Tider i 1930'erne, og han bidrog til at formidle Standpunkterne mellem de sønderjydske L.S.-Folk og de øvrige sønderjydske Bønder. Jeg havde meget Samarbejde med ham gennem Aarene i Landboforeningerne og Landbrugsraadet. Hans Kendskab til tysk Sprog og tysk Tankegang medførte, at han var os til megen Nytte i de stedse fortløbende Forhandlinger mellem Landbrugsorganisationerne og de tyske Myndigheder op gennem Trediverne og under Besættelsestiden.

Erik Appel

P. Refshauge

✿ Forholdene medførte, at jeg havde mange Samtaler med Dr. Edvard Brandes i de Aar, vi sad sammen i Landstinget. Brandes var født 21. Oktober 1847 og nedlagde sit Mandat i Landstinget 1927, da han var fyldt 80 Aar. Han døde 1931. Dr. Brandes var en enestaende Beretter og Fortæller. Han skildrede engang over for mig de Ministerkolleger, han havde haft. Det var ikke kedeligt, og han var ikke særlig skaansom i sin Skildring.

Brandes var afgjort Tilhænger af Tokammerssystemet, hvad han ikke lagde Skjul paa, naar han havde en Lejlighed til at faa det anbragt. Landstingets saglige og afdæmpede Forhandlingsform tiltalte hans kølige Natur langt mere end de med større Armbevægelser fremførte Synspunkter i Folketinget.

Han havde en ejendommelig beget Hjerne, og det virkede helt uforstaaeligt, naar han stod paa en af Tingenes Talerstole — uden Opskrifter af nogen Art — og disskede op med store Talkolonner fra Finanslov eller Tillægsbevillingslov. Jeg spurgte ham engang, hvordan noget saadant foregik. Hvortil han svarede, at det var slet ikke svært. Naar jeg har sat mig ind i et Stø., hvad enten det er Tekst eller Tal, kommer Stoffet i den Orden, hvor jeg skal bruge det. For en nogenlunde normal Hjerne er Forklaringen sikkert ikke meget indlysende eller udtømmende.

En af de Rigsdagsmænd, Dr. Brandes havde haft mest til overs for og aabenbart havde samtalt mest med, var Lensgreve Mogens Frijs, Frijsenborg.

Det var Samtaler, han huskede og gengav.

Naar han havde en Opfattelse, han ønskede frem, benyttede han »Politikens« Spalter, selv om hans Opfattelse gik imod den Mening, der i øvrigt herskede paa »Bjerget«. Et typisk Eksempel er hans Artikler om den ærlige Krone i »Politikens«. Jeg spurgte ham engang, om det ikke kunde knibe for ham at faa Plads til disse Artikler. Han svarede: — Ok, nej! Vi er frisdinde ved dette Blad! Dertil kommer, at vi, der har den Opfattelse, jeg gør mig til Talsmand for, behersker Flertallet af Aktierne i »Politikens«. Den sidste Bemærkning ledsagede han med sit karakteristiske bitre Smil.

Kedelig var han ikke. Jeg husker engang, vi sad og smaasnakkede — som saa ofte før — efter et Møde i Finansudvalget. Brandes tog Uret op af Lommen og ledsagede dette med en Bemærkning om, at jeg vilde være ude af Stand til at gætte, hvilket Møde han nu skulde til om lidt. — Jo, ser De, jeg skal til Bispemøde. Biskopperne har nedsat et Udvalg, som har til Opgave at lave en ny Oversættelse af Det gamle Testamente fra Hebraisk. Det har de meget fornuftigt bedt mig om at være med til, og det er sikkert ikke paa det nære Familieskabs Vegne, jeg er hidkaldt, føjede Brandes til med sit sataniske Smil.

Naar jeg nu agter at mindes min Kollega Julius Schovelin i Forbindelse med Brandes, er det ikke, fordi der var nogen særlig Sympati mellem disse to Herrer; men de var hver for sig udprægede Personligheder i det gamle Landsting.

Schovelin blev født 6. Januar 1860 paa Frederiksberg og var Medlem af Landstinget fra 1918—32, efter at have været

Folketingsmand fra 1910—18.

Schovelin vilde og kunde bestille noget i Udvalgene, men han havde den aparte Forestilling, at han ikke vilde deltage i Udvalgsmøder om Formiddagen. Hans stadige Omkvæd var: — Kan vi dog ikke blive fri for de Natmøder?. Og kom han endelig til et saadant Møde, var han ubehagelig gnaven. Han kunde være overordentlig ondsksfuld, ofte dog i en forsoren formildende Form, der kunde være Udtryk for megen Lune.

Han spadserede ofte under Møderne rundt i Salen med Tommelfingrene i Vesten, og saa ofte usandsynlig bøs ud. Han kom i Reglen forbi min Plads paa sine Ture, og der faldt af og til en humørfyldt eller ondsksfuld Bemærkning af.

En Dag, han gled forbi, bemærkede han: — Brandes er her ikke. Da han kom tilbage, sagde han: — Man siger, han er syg. Da han tredje Gang kom forbi, bøjede han sig ned imod mig, idet han bemærkede: — Man skulde vel ikke turde haabe, at det er farligt!

Schovelin døde den 8. April 1933.

 Redaktør Harald Jensen, Aarhus, er født 1851 og døde 1925. Han indvalgte i Rigsdagen 1890. Fra 1906—1925 var han Medlem af Landstinget. De sidste Aar som landstingsvalgt Medlem. I hans sidste Leveaar var han næsten blind. Vi fulgte paa Baaden fra Aarhus Tirsdag Aften og i hans sidste Aar ofte i Taxa fra Baaden til Rigsdagen.

Harald Jensen var en interessant og fornuftig Rejsefælle, som fortalte godt og livligt om sit Livs mange Oplevelser. Han var paa mange Maader gammeldags og konservativ i sine Synsmaader, men han var i Besiddelse af et spillende Lune.

Han foretrak langt Landstingets Forhandlingsform, og med hans gode Vilje kunde man ikke have afskaffet Landstinget, hvad han ofte gav uhemmet Udtryk for. Jeg skal fortælle et Par Historier om ham. Dr. Munch var Forsvarsminister i de første Aar, jeg var paa Rigsdagen. Et Udvalg fra Folketinget og Landstinget var ude at se paa Fæstningsanlæggene, og Munch havde inviteret til Frokost i Rigsdagens Restaurant, men blev forhindret, og havde bedt Wilmann, der var Formand for Folketingsudvalget, om at føre Forsædet ved Frokosten. Harald Jensen og jeg sad ved Siden af hinanden. Wilmann holdt en noget banal Tale, bygget over Forskellen paa Folketingsmænd og Landstingsmænd og Folketingets og Landstingets Betydning i det politiske Arbejde. Harald Jensen bøjede sig over imod mig med en Bemærkning om, at Wilmann nok troede, at han var morsom; men nu kan du vente et Øjeblik, saa skal han faa sin Sag for. Straks W. havde sat sig, slog H. J. paa sit Glas, og han begyndte Talen saaledes: — Da jeg var en umoden ung Mand, havde jeg de samme Anskuelse, som W. nu gør

Jul. Schovelin

Harald Jensen

sigt til Talsmand for; men jeg er forlængst blevet klogere, hvad han næppe har Ud-sigt til at blive..., og saaledes fortsatte han i en med megen Kraft og Snilde holdt Tale. Det morsomste forefaldt imidlertid, da han satte sig og med høj Røst, saa alle kunde høre det, spurgte mig: — Tror du, han skammede sig. Jeg maa jo spørge, for som du ved, ser jeg ikke særlig godt.

Harald Jensen byggede sig et Hus i de første Aar, vi rejste sammen. Dette optog ham meget. Han var yderst forbitret over alt det, Byggevedtægter og Sundhedsvedtægter krævede af ham, som han sagde: — Til ingen Nytte for nogen, og til Besvær og Udgifter for mig. Det skulde jeg have vidst noget før, da jeg kunde have haft nogen Indflydelse paa det. Haandværkerne var han ogsaa gnaven paa. De var ikke omhyggelige nok med Materialerne.

— Du kan tænke dig, sagde han en Aften, i sidste Uge laa der tre hele Mursten paa Vejen op til Huset. Jeg lod dem ligge. Jeg vilde se, om en af de Lømler, der gaar, ikke fandt paa at samle dem op; men nej! De laa der endnu i Aftes, og nu har jeg selv baaret dem op til Stenstabelen.

Han var en hyggelig og lun Bror. I et af hans sidste Aar indledede han Aftenpassiaren med at sige: — Du gør dig ingen Begreb om, saa fulde Folk er af Løgn. Nu er der nogen i Aarhus, der har fundet paa at sende en Historie ud om, at jeg er Ejer af 100.000 Kr. Da han havde siddet lidt, tilføjede han: — Havde de endda sagt 90.000 Kr., skulde jeg ikke have sagt noget til det. For det lyder jo ikke af nær saa meget som 100.000 Kr.

Jeg savnede ham meget, da han ikke var mere.

 Konsul Jens Villemoes, Esbjerg, der er født 1880, blev tingvalgt Medlem af Landstinget efter Ole Hansens Død 1928 og var Handelsminister i Ministeriet Knud Kristensen 1945—47. Villemoes havde været stærkt interesseret i Politik fra sin tidlige Ungdom og deltaget saa meget i det offentlige Liv i Esbjerg, som hans store Forretning tillod. Han var Medlem af Byraadet fra 1920—29 og Formand for Esbjerg Handelsstandsforening fra 1920—30.

Han var et værdifuldt Medlem af Venstres Landstingsgruppe med nøje Kendskab til de Synspunkter, der var herskende i Handelskredse.

Hans Slægt paa Skærum Mølle havde jeg haft Kendskab til fra min tidligste Barndom. Den første Tid, han var Rigsdagsmand, boede vi paa samme Hotel, og det var af flere Aarsager naturligt, at vi talte en Del sammen. Vestjylland binder sit »Tillæg« tættere sammen end de fleste andre Egne i Landet.

Jeg skylder Villemoes og hans Kone Tak for mange rare Aftener i deres gæstfrie og hyggelige Hjem paa Onsgaardsvej i Hellerup sammen med Rigsdagskammerater til en »Snak« og en rask Bridge.

 Gunnar Fog-Petersen er født 1881 og død 1939. Efter at have været Folketingsmand, blev han Medlem af Landstinget 1920. Han havde meget Valgheld. I 1918 kom han ind ved et Omvalg i Bogen-sekredsen. Det berygtede »Alterlysvalg« i Aalborg kom ham til gode, og naar han kom paa Lodtrækning i Aalborg, gik han altid af med Sejren.

Fog-Petersen var et ualmindelig levende Menneske. Han var en udpræget Naturselsker og en interesseret Jæger. Det var mig til megen Glæde at tale med ham om hans Jagtagelser paa Jagten og i det hele taget ude i Naturen, hvor han var en usædvanlig skarp Jagttager og en glimrende Fortæller. 1938 skrev han »Vor Regering og Rigsdag«, der rummer en Mængde gode Jagtagelser af de Kolleger, han beskrev. Selv om der findes en Del »ramsaltede« Bemærkninger knyttet til disse Biografier, er der kastet et forsonende Skær hen over disse Skildringer, som bærer Vidne om Fog-Petersens venlige Sind og gode Gemyt.

 Niels Frederiksen traf jeg først paa og kom nærmere ind paa Livet af under Behandlingen af Jordlovene af 1919. Niels Frederiksen er født 23. Februar 1874 i Lille Karleby ved Roskilde. 1913 valgte han som Folketingsmand for Lejre-Kredsen, og han blev sikkert genvalgt, indtil han i 1934 trak sig tilbage.

Han blev Medlem af Sogneraad, Amsraad og af de sjællandske Husmænds Hovedbestyrelse, hvis Formand han var fra 1911—29.

I 1919 blev han Formand for Statens Jordlovsudvalg. Det var vel nok her, han kom til at udøve sin største Livsgerning, som han gik op i med dynamisk Energi og Kraft. Det er utvivlsomt her i dette Arbejde, han længst vil blive mindet som en klog og kyndig Administrator af de store Beløb, Jordloven af 1919 stillede til Raa-dighed for Oprettelse af mindre Landbo-hjem her i vort Land. I Rigsdagen kom han hurtigt til at spille en betydelig Rolle under den første Verdenskrig med den omfattende økonomiske Lovgivning for Landbruget, som Krigen medførte. Han var en solid og trofast Vaabendrager for Ove Rode, og han kom derved ofte til i Rigsdagsdebatterne at staa i skarp Mod-sætning til P. Th. Nielsen og navnlig til

P. P. Pinstrup. Niels Frederiksen og Pinstrup kom ofte til at anvende grove Ord mod hinanden. Et Par Eksempler, som Niels Frederiksen har fortalt mig, skal kort anføres her. Han fortalte med stor Forkærlighed Historier, der kom til at gaa ud over ham selv. Han stod en Dag paa Folketingets Talerstol og sammenlignede sin egen Betydning med Pinstrups. En Sammenligning, som ikke faldt ud til Fordel for Pinstrup, som han lod optræde i Form af en gnaven og utrivelig Gris. — Da jeg var naaet til denne efter min egen Opfattelse velbegrundede Fremstilling, afbrød Klaus Berntsen mig: — Dette være sagt i al Beskedenhed.

En anden Gang imødegik Niels Frederiksen P. P. Pinstrups Udtalelser om den for Landbruget alt for urimelig lave Rugpris ved at gøre op for Tinget, at en Husmand med et passende Antal Børn havde Fordel af den lave Rugpris. P. P. Pinstrup afbrød med høj Røst: — Ja! Jo mere, du æder, desto mere tjener du.

Forholdet mellem P. P. Pinstrup og Niels Frederiksen er et godt Eksempel paa, at stærke Ord ikke er nogen Hindring for et i Virkeligheden godt personligt Forhold og gensidig Respekt. Saadan var Forholdet nemlig mellem Niels Frederiksen og P. P. Pinstrup, hvad jeg ved fra Udsagn fra dem begge.

Niels Frederiksen var hyggelig og venesæl. Jeg har Minder om mange Samtaler og herlige Jagtture sammen med ham.

J. Chr. Jensen-Brobj er født 18. Februar 1888 og blev Medlem af Folketinget paa sin Fødselsdag 1919. Der er ingen, jeg har siddet længere sammen med i Rigsdagen end ham. Gennem en Aarrække havde jeg meget paaskønnet Samarbejde med ham i Landskatteretten. Hans reelle Karakter og hans enorme Flid har med Retten skaffet ham en stærk Position paa Rigsdagen. Arbejdet i Landskatteretten er overordentlig interessant, fordi der her saa vidt muligt maa gøres Ret og Skel mellem Staten og Skatteofrene.

Hele Retten var altid enige om, at vi ikke følte Trang til at være lempelige over for Folk, der var ude paa at narre Skattemyndighederne. Broby og jeg var desuden altid enige om at være forsigtige, naar der kunde være Tvivl om, hvorvidt Skatteyderne var kommet i Vanskeligheder paa Grund af Uvidenhed eller andre Aarsager, som de var uskyldige i. Jeg skylder Broby megen Tak for godt Samarbejde baade i Rigsdagen og i Landskatteretten.

Petersen (Røjle) havde været Medlem af Folketinget 1923—24 og Medlem af Landstinget fra 1. Oktober 1940 til sin Død umiddelbart efter Landstingets Forhandlinger om Tingets Afskaffelse. Petersen (Røjle) er født den 12. Maj 1886. Jeg har ført mange fornøjelige og hyggelige Samtaler med ham; men naar jeg ger-

ne vil nævne ham her, er det, fordi han holdt en særdeles bemærkelsesværdig Tale ved Forhandlingerne om Grundlovsforslagets Behandlinger i Landstinget, som jeg herved skal henvise til.

En af de ejendommeligste og paa sin Vis interessanteste Skikkelser i min Rigsdagstid var Mads Degnbol fra Lem ved Ringkøbing. Degnbol er født 1866. Han var Medlem af Landstinget fra 1910 til 36. Degnbol havde en god sund Forstand; men et meget uroligt Temperament. Han var altid paa Farten rundt i Rigsdagsbygningen. Varede et Udvalgs møde mere end en kort Stund, kunde man være sikker paa, at han forsvandt en Tid i et eller andet Ærinde i Rigsdagsbygningen eller i et eller andet Ministerium. Intet undgik hans Opmærksomhed. Han havde en skarp Jagtagelsesevne og megen komisk Sans, og naar han kunde give sig Tid dertil, var han en glimrende Fortæller. Et af de interessanteste smaa politiske Møder, jeg har overværet, var i Møldrup med Degnbol som Taler. Det var en mild og lun Sommeraften. Der var kun kommet nogle faa Tilhørere. Degnbol foreslog, at vi skulde flytte ud i Vejgrøften ved Forsamlingshuset: — Saa kan a jo fortæl! Jer no't, sagde han.

Med megen Snilde kædede han den ene Historie til den anden, saa der som Helhed af Historiernes Moral bundfældede sig en sund og forstandig Venstretankegang. Det var et herligt Møde for de faa, der deltog deri.

En Formiddag, jeg sad og arbejdede paa min Plads i Landstinget, kom han forbi nogle Gange. Han standsede op og spurgte: — Har du møj travl, for ellers vild' a spør' dæ, om du haar hør' de sidst' storpolitisk' Nyt her fraa æ Rigsdau. Jo, sejer du! Christensen Gjølv, Henrik Vejen og Hans Pinstrup haar lavet en hejel nøj Forslæu om vor Nationalbank, som di vel gennemføjr. Han skubbede til min Arm og tilføjede: — Dersom di no gor hen og gjør et. Hva' sejer du saa? Uden at afvente Svar forsvandt han ud ad Døren.

I de første Aar, jeg var Rigsdagsmand, tilbragte jeg mange hyggelige og fornøjelige Aftener i Det kgl. Teater. I øvrigt opholdt jeg mig i mange Aar dels paa Axelborg og dels paa Christiansborg, naar ikke Møder kaldte mig ud i Byen. Caféliv har aldrig interesseret mig. Derimod har jeg tilbragt mange hyggelige Timer i gode Kammeraters Selskab paa Rigsdagen, ofte til langt ud paa Aftenen, hvor en L'hombre eller Bridge skabte en ofte tiltrængt og velgørende Afspænding.

Disse Sammenkomster gik paa tværs af Partiskellene, hvad man vil forstaa, naar jeg nævner nogle Navne paa Mænd, som jeg i den Forbindelse minde med Tak. Laurits Pedersen, H. C. Koefoed, Pastor K. Amby, Brødrene, Ingeniør og Proprietær Korsgaard, Holger Eriksen, Niels Eriksen, Elgaard, Broby, Villemoes, Niels Jensen Toustrup og Marinus Sørensen.

STATSMINISTER STAUNINGS Helbred var ikke godt mere. Det var øjensynligt, at han ikke længere besad den Sikkerhed i sin Optræden, som i øvrigt havde karakteriseret ham gennem de mange Aar. Det gjorde et dybt Indtryk paa ham, da Folkeafstemningen forkastede Forfatningsforslaget; men det, der mere end noget andet slog ham ud, var den tyske Besættelse den 9. April 1940. Han var faktisk ikke den samme Stauning som Dagen før, og blev det aldrig mere. I den korte Tid, jeg sad i Regeringen, var Samarbejdet inden for Regeringen godt. Det blev øjensynlig vanskeligere senere, da der kom Folk ind i Regeringen, som af opportune Hensyn eller af Hensyn til en tysk Sejr lod sig paavirke i Retning af mere Eftergivenhed over for Besættelsesmagten, end den danske Befolkning var i Stand til at tage. Hele Besættelsestiden var en ond og streng Tid for Regering, Rigsdag og Administrationens ledende Embedsmænd; men de første Uger var rent arbejdsmæssigt set næsten uudholdelige for Regeringen.

Det væltede ind med Henvendelser fra Besættelsesmagten, og vi maatte holde Møder med kort Varse! baade Dag og Nat.

Det rent praktiske daglige Arbejde i Ministerierne skulde ogsaa passes. Mit Arbejde kom til at ligge i Landbrugsministeriet i Samarbejde med Kr. Bording, og jeg har kun de allerbedste Minder om dette Samarbejde. Med Bording havde jeg haft meget at gøre gennem Aarene. Vore Forhandlinger var ikke altid gaaet af i Stilhed, og vi har givet hinanden mange drøje Ord; men fra den Dag, Besættelsen fandt Sted, mødtes vi i en fælles Vilje, som aldrig svigtede, til i Fællesskab at gøre, hvad der stod i vor Magt for at begrænse Tyskernes Indblanding i vore indre Forhold, og at tilvejebringe de bedst mulige økonomiske Vilkaar for Landbrugserhvervets Udøvere.

KR. BORDING er født den 11. April 1876. Han blev valgt ind som Repræsentant for Herningkredsen 1920 og beholdt sin Valgkreds i 26 Aar. Bording blev

Landbrugsminister i Staunings Regering 1924—26 og fra 29—42. I Ministeriet Scaavenius 42—45 og i Ministeriet Hedtoft fra 1947—50. Naar ikke Bordings politiske Trosbekendelse kommer ham paa tværs, tænker, føler og handler han som den Bonde, han var og er endnu den Dag i Dag. Den største Tjeneste, Bording har gjort det danske Landbrug er Gennemførelsen af Kornloven af 25. Juli 1940. Der var gennemført en Kornlov af 22. December 1939, der havde Gyldighed til Udgangen af 1940. Minimumsprisen var fastsat til 15 Kr. for Rug og Hvede pr. 100 kg, for Byg 14,50 og for Havre og Blandsæd 14 Kr. pr. 100 kg — Tillæg for senere Leveringer. Denne Kornlov var under de nu foreliggende Forhold, hvor vi var afspærrede fra Tilførslerne over Havene, ganske utilstrækkelig. Hvad der ogsaa vilde være af ganske afgørende Betydning for Landbrugets Økonomi var, at der blev fastsat en Pris paa Kornet, som gav Kornavlerne rimelige økonomiske Vilkaar. Hele vor dyriske Produktion skulde nu gaa til Tyskland, og vi maatte forudsæ, at Prisen herfor vilde blive sat i Forhold til Kornprisen, saa af den Grund var det ogsaa af afgørende Betydning for Landbrugets Økonomi, at vi fik Kornprisen fastlagt paa et meget væsentligt højere Niveau.

Bording saa alt dette fuldkommen klart; men jeg turde ikke være uenig med ham, naar han fremhævede, at han ikke forstod, hvordan han skulde faa sine Meningsfæller paa Rigsdagen til at begribe, at vi skulde have lovfæstet en Kornpris, der for Rug og Hvede skulde være 14—15 Kr. højere pr. 100 kg og Byg, Havre og Blandsæd ca. 10—11 Kr. højere, end den, der var gældende i den bestaaende Lov.

Det lykkedes for Bording at faa sine Partifæller paa Rigsdagen med til denne Lovgivning; men det tog nogen Tid for ham. Jeg har aldrig gjort Forsøg paa at udforske, hvordan han bar sig ad; men jeg har en stærk Formodning om, at Buhl og Kjærboel ikke modarbejdede ham for at sige det indirekte.

Den 17. Juli 1940 forelagde Bording

Niels Frederiksen

J. C. Jensen-Brobj

Petersen-Røjie

Mads Degnbol

Kornlovsforslaget i Folketinget. Han fremsatte blandt andet følgende Bemærkninger: »Medens man plejer at kunne regne med en dansk Høst paa omkring 35 Mill. hkg Korn og en supplerende Indførsel paa ca. 12—15 Mill. hkg Korn og Foderstoffer, i alt altsaa ca. 50 Mill. hkg, maatte man med de øjeblikkelige Høstudsigter, og da der næppe kunde ventes Indførsel af Betydning, være forberedt paa i 1940/41 at komme til at mangle et Kvantum paa ca. 15—18 Mill. hkg Korn og Foderstoffer. Der kunde nu ikke paaregnes nogen Nedgang i Forbruget af Brød og Gryn, tværtimod, det manglende Kvantum maatte derfor tages fra Foderet til Husdyrene, og da Mangelen udgjorde ca. 2 Femtedele af det sædvanlige Kvantum Korn og Foderstoffer til Husdyrbrug, vilde en meget betydelig Indskrænkning af Husdyrbestanden blive uundgåelig.

Der havde været Enighed mellem Regeringen og Landbrugets Organisationer om, at den mest økonomiske Udnyttelse af de sparsomme Mængder Korn bedst vilde opnaas ved Gennemførelse af en Kornlov, der fastlagde, hvor meget Korn enhver Landmand kunde disponere over, saa han selv fik Afgørelsen af, hvorledes og hvor meget, han maatte reducere sin Besætning. Ligeledes havde man været enig om, at der maatte afleveres de nødvendige Mængder Korn til Menneskeføde og visse andre vigtige Formaal, og tillige om, at det mindre Landbrug, der rantes haardt af Kornmanglen, burde fritages for Afleveringspligt undtagen for Brødkorn, som de til Gengæld skulde have Ret til at købe Foderkorn for, ligesom der maatte overføres noget Foderkorn fra de større til de allermindste Brug.

Landbruget afleverer det nødvendige Korn til Menneskeføde og enkelte andre Formaal til Maksimalpriser og paa Basis af Grundværdien. Efter at Afleveringspligten er opfyldt, kan enhver Landmand frit disponere over sit Korn, sælge eller opfodre det, vil han sælge i fri Handel, maa det ske til Maksimalpriser, der sættes højere end for afleveringspligtigt Korn.

De i Loven fastsatte Kornpriser var følgende:

For Rug af holl. Vægt.	118 Pund	29 Kr.		
- Hvede	-	128	-	28
- Byg	-	112	-	25
- Havre	-	85	-	25
- Blandsæd af Byg og Havre			25	-

Vilh. Buhl og Knud Kristensen fotograferet i Samtale

Lovforslaget blev vedtaget med ubetydelige Ændringer i begge Ting og stadfæstet den 25. Juli 1940.

I de følgende Aar under den regerings- og rigsdagsløse Tid efter 29. August 1943 og indtil Befrielsen var det i Hovedtrækkene Kornloven af 25. Juli 1940, der var gældende. Der blev i Kornloven 1941—42 og 43 foretaget Rettelser, som førte til, at Afleveringspligten lettet for byggemodnede Arealer, for Skovarealer og for udrykelige Arealer. Der blev givet Præmier for fuld Opfyldelse af Afleveringspligten, og de, der havde Korn at sælge, fik en lidt højere Pris for Korn til industrielt Brug og til Hestehold i Byerne.

DEN FØRSTE Rekonstruktion af Ministeriet fandt Sted allerede den 8. Juli. Erik Scavenius afløste Munch som Udenrigsminister. Harald Petersen blev Justitsminister efter Unmack Larsen. Knud Kristensen blev Indenrigsminister efter Bertel Dahlgaard. Gunnar Larsen blev Trafikminister efter Axel Sørensen. Kjærbo flyttede over i Socialministeriet og afløstes af Christmas Møller i Handelsministeriet. Fibiger blev Kirkeminister og Søren Brorsen overtog Forsvarministeriet efter Alsing Andersen.

Christmas Møller maatte udtræde af Ministeriet og afløstes af Halfdan Hendriksen, der udnævntes 3. Oktober 1940.

Efter Th. Staunings Død 3. Maj 1942 udnævntes V. Buhl til Statsminister. Alsing Andersen afløste ham som Finansminister, og allerede den 9. Juli 1941 havde E. Thune Jacobsen afløst Harald Petersen som Justitsminister.

Ministeriets Forhold til Besættelsesmagten var blevet vanskeligere og vanskeligere, og det sidste Aar, Stauning levede, var en haard Tid for ham, hvor der fra tysk Side blev gjort idelige og gentagne Forsøg paa at skubbe ham til Side.

Rent galt blev Forholdene til Besæt-

telsesmagten i Efteraaret 1942. Tyskerne blev mere og mere nærgaaende, og det endte med, at de forlangte at udpege Statsministeren. Dette havde de udset Erik Scavenius til.

✿ V. BUHL vilde man have væk. Den fuldkommen latterlige Telegramaffære mellem Hitler og Kongen, som er almindelig bekendt, tog man fra tysk Side som Anledning til at fjerne V. Buhl. Fra Rigsdagens Side blev der gjort et energisk Forsøg paa at finde en St. tsminister, som kunde blive akcepteret. Det saa en Tid ud til, at Bramsnæs kunde blive godtaget, men det endte med, at Bramsnæs undslod sig. Jeg ønsker her at sige, at jeg fuldt ud forstaa Bramsnæs. Det var jo en frygtelig Post at blive anbragt paa. Bramsnæs var ikke mere Medlem af Rigsdagen, og havde derfor ikke nogen direkte parlamentarisk Forpligtelse over for Rigsdagen. Jeg var taget paa Klapjagt til Vemmetofte den 6. November, og det forlød den Aften, at det blev Bramsnæs, der skulde afløse Buhl. Den 8. November blev jeg af Buhl kaldt til København fra Vemmetofte (Højstrup). Man var paa Rigsdagen blevet enig om, at jeg burde gøre et Forsøg paa at danne en Regering. Man havde den Opfattelse, at min Tilknytning til Landbruget vilde lette mine Muligheder over for Tyskerne. Selv troede jeg ikke meget paa Mulighederne for at blive akcepteret. Gennem Generalkonsul, Dr. Krüger vidste jeg, at jeg havde et Generalieblad i Berlin, der ikke gav Udtryk for, at jeg havde megen Forstaaelse af den tyske Ideologi, og jeg følte mig sikker paa, at nazistisk paavirkede Kredse her i Landet, dersom de havde nogen Indflydelse, hvad jeg i øvrigt tvivler paa, vilde gøre, hvad de kunde for at forhindre, at jeg kom til at danne Regering. Selv om jeg i mit offentlige Liv aldrig havde set en saa tung Byrde ligge foran mig, mente jeg, det var min Pligt at gøre Forsøget. Før jeg over for Ministeriet gik ind paa at forsøge, maatte jeg have et Par Samtaler først og fremmest med Erik Scavenius og dernæst med Knud Kristensen.

Scavenius havde for nylig været i Berlin, og jeg ønskede et Referat af, hvad han her havde faaet at vide og iagttaget. Den Samtale, vi havde, skal jeg ikke gengive her; men jeg ønsker at understrege, at den var aaben, lige til og uden Omsvøb. Uden i øvrigt at komme ind paa en Omtale af Erik Scavenius ønsker jeg at sige, at dersom der er nogen, der mener, at han var Tilhænger af den nazistiske Ideologi, er dette ganske forkert.

Han var ikke Tilhænger af nogen eller noget udover hans egen Opfattelse af Tingene. Han var Opportunist, og derfor ganske følelsesløs over for, hvad der kunde paavirke hans Medmenneskers nationale Følelser og Stemninger, dersom det tjente Formaalet at slippe mest skadesløs ud af Vanskelighederne. At han tillige var arrogant, gjorde det ikke lettere for ham

at skaffe sig den Tillid, han daarligh kunde undvære.

Knud Kristensen havde længe ønsket at slippe ud af Regeringen. Han var ikke Opportunist, og han fandt, det var al for tung en Byrde, at tage Ansvar for alt det, han direkte maatte være med til, naar han sad som Medlem af Regeringen. Han mente, at jeg burde forsøge at løse Opgaverne, og han indgik paa at gaa ind i Regeringen, noget jeg, saa længe jeg lever, vil være ham taknemlig for.

I Nimandsudvalget spurgte Formanden, H. P. Hansen, mig, om jeg kunde meddele Udvalget, hvem der kom ind i Regeringen. Hertil maatte jeg svare, at jeg ønskede at beholde alle dem, der var der og selv blive Nr. 13, men Udvalget var vel enig med mig i, at dette næppe lod sig gøre, og derfor var det vel naturligt, at jeg paa dette Omraade fik frie Hænder. Det fik jeg.

Aldrig har jeg følt mig saa lettet, som da jeg ud paa Natten fik den Besked, at jeg var kasseret af Tyskerne, og at det nu skulde være Erik Scavenius, der skulde danne Regering.

✿ DEN 9. November 1942 udnævntes Ministeriet Scavenius. Det blev Danmarks sidste Regering under Besættelses-tiden. Tyskerne blev mere og mere nærgaaende og fordringsfulde i deres Krav. Uviljen i den danske Befolkning var stærkt voksende, og Modstandsbevægelsen fik mere og mere Forstaaelse og Tilslutning i sin Kamp mod vore »Beskyttere«.

Forsvarsministeren Søren Brorsen fik det mere og mere besværligt med Tyskerne. Jeg ønsker her at anføre, at jeg beundrer Søren Brorsen for den haandfaste Maade, hvorpaa han behandlede Spørgsmaalet om Udleveringen af vore Torpedobaade, selv om vi maatte bøje os for Overmagten. Den Kamp, han førte for at blive fri for at bevæbne Handelsskibene, bør ogsaa nævnes med Paaskønnelse.

En anden Mand, der ogsaa havde det svært, var Justitsminister E. Thune Jacobsen. Det gjorde det ikke lettere for ham, at han — efter min Opfattelse — var Genstand for megen ganske uberettiget Kritik og Mistanke.

Folketingsvalget den 23. Marts og Landstingsvalget i 2., 3. og 5. Landstingskreds den 6. April, som vi mærkværdigt nok kunde afholde uden Indsigelse, blev en opløftende og opmuntrende Tilkendegivelse af, at dansk Sindelag havde holdt i Besættelsestidens onde Aar.

✿ DEN 29. August 1943 indførte den tyske Værnemagt Undtagelsestilstand i Danmark, hvilket fik til Følge, at Ministeriet Scavenius indgav sin Afskedsbegæring til Kongen og ophørte med at fungere.

Forud var der foregaaet en Række bevægede Forhandlinger med den tyske Rigsregerings Repræsentanter her i Landet. Tyskerne krævede: »Den danske Regering skal øjeblikkelig erklære Undtagelsestilstand over hele Landet. Und-

**Fra en af Krigsaarenes mange Forhandlinger, der maa have givet et godt Resultat.
Fra venstre Landbruksminister Kr. Bording, Departementschef Mogens,
Propr. S. Overgaard og H. Hauch.**

tagelsestilstanden omfatter:

- 1 Forbud mod at mere end 5 Personer samles offentligt.
- 2 Forbud mod enhver Strejke og enhver Understøttelse af Strejkende.
- 3 Forbud mod enhver Forsamling i lukket Rum eller under aaben Himmel. Forbud mod at betræde Gaderne mellem Kl. 20,30 og 5,30. Lukning af Restauranter Kl. 19,30. Aflevering inden 1. September 1943 af alle endnu forhaandværende Skydevaaben og Sprængstoffer.
- 4 Forbud mod enhver Generen af danske Statsborgere paa Grund af deres eller deres Paarørendes Samarbejde med tyske.
- 5 Indførelse af Pressezensur under tysk Medvirken.
- 6 Oprettelse af danske Hurtigdomstole til Paadømmelse af Handlinger, der strider mod de til Opretholdelse af Ro, Orden og Sikkerhed udsendte Anordninger. For Sabotage og enhver Medvirken her-til, for Angreb mod den tyske Værne-

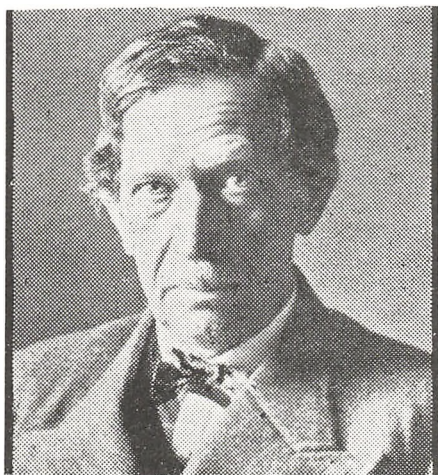
Fhv. Statsminister Erik Scavenius.

magt og dens Medlemmer samt for Besiddelse af Skydevaaben og Sprængstoffer efter den 1. September 1943 skal der ufortøvet indføres Dødsstraf. Rigsregeringen forventer den danske Regerings Akcept af foranstaaende Forordninger inden Kl. 16 i Dag. (28. August 1943).

Det danske Svar, som Kongen, Ministeriet og Samarbejdsudvalget stod enig om, endte med følgende Afvisning: »En Iværksættelse af de fra tysk Side krævede Foranstaltninger vilde tilintetgøre Regeringens Muligheder for at holde Befolkningen i Ro, og Regeringen beklager derfor, at den ikke kan finde det rigtigt at medvirke til disse Foranstaltningers Gennemførelse.«

Ved Iværksættelsen af den militære Undtagelsestilstand den 29. August 1943 paabegyndtes ogsaa Afvæbningen af den danske Hær og Flaade, forskellige Steder som bekendt under Kamp.

Tyske Tropper besatte vigtige Pladser og Bygninger.

Fhv. Justitsminister E. Thune Jacobsen.

✿ DEN TYSKE Øverstbefalende, General Hanneken, indkaldte Administrationschefer inden for Statsstyrelsen (Departementscheferne, Generaldirektører og Administrationscheferne inden for de store Erhvervsorganisationer). De fik Paalæg om at fortsætte deres Virksomhed som hidtil. Dersom de ikke gjorde det, vilde de strengeste Bestemmelser blive bragt i Anvendelse imod dem.

Der var ingen Mulighed for Dannelse af en forfatningsmæssig Regering, og det blev Administrationscheferne, der maatte føre det daglige Arbejde videre. Administrationscheferne førte Forhandlinger indbyrdes og med Partiformændene, ligesom de forhandlede med de store Erhvervsorganisationers ledende Folk, og Kongen blev holdt underrettet. Der blev ført Forhandlinger med de højere juridiske Myndigheder om, hvordan man skulde forholde sig, naar Lovgivning blev nødvendig. Man enedes om, at dette skulde ske gennem noget, man kaldte »Lovanordninger«. Da man var naaet til Enighed om, hvordan Regeringen maatte foregaa, naar man ingen Regering havde, blev der sendt Tysskerne en Redegørelse. Denne Redegørelse blev fra tysk Side stiltiende taget til Efterretning. Administrationschefernes Regeringsperiode forløb efter Omstændighederne mere gnidningsløst, end man paa Forhaand kunde vente. Jeg er tilbøjelig til at tro, at Departementschefernes kloge og forstandige Indsats i denne vanskelige Periode ikke er blevet paaskønnet i det Omfang, som den i Virkeligheden havde Krav paa.

De af Rigsdagen i sin Tid nedsatte Samarbejdsudvalg havde Departementscheferudvalget stadig Kontakt med, og derfra spredtes Oplysninger om, hvad der foregik, ud til Rigdagsmedlemmerne, der jævnlig kom i »deres eget Hus«, som Tysskerne mærkværdigt nok lod dem have i Fred i hele Besættelsesperioden.

✿ PARTIFORMÆNDENE lod af og til høre fra sig over for Offentligheden. Det skete den 5. Januar 1941 og under Folkestrejken i Sommeren 1944.

Hvad der derimod ikke kom til Offentlighedens Kendskab, fordi den tyske Censur forhindrede det, var to Henvendelser fra Partiformændene til den tyske Befuldmægtigede her i Landet. Disse Protester skal derfor anføres her.

Den 8. Oktober 1943 afgav Partiformændene følgende Protest: »Undertegnede Repræsentanter for Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti, Det radikale Venstre og Danmarks Retsforbund ønsker i Anledning af den Aktion, som Natten til den 2. Oktober blev indledet mod Jøderne i Danmark, over for Deres Excellence at give Udtryk for den dybe Sorg, disse Handlinger har fremkaldt i det danske Folk.

De danske Jøder er en levende Del af Folket, og hele Folket er derfor paa det dybeste ramt af de iværksatte Foranstaltninger, der føles som en Krænkelser af dansk Retsbevidsthed.

V. Buhl, Knud Kristensen, Ole Bjørn Kraft, A. M. Hansen, Oluf Pedersen.

Den 23. September 1944 afgaves følgende Protest: »Undertegnede Repræsentanter for Socialdemokratiet, Det konservative Folkeparti, Venstre, Det radikale Venstre og Danmarks Retsforbund nedlægger over for den Rigsbefuldmægtigede den stærkeste Protest mod de skete Arrestationer og Deportationer af det danske Politi. Som Tillidsmænd for den danske Befolkning giver vi Udtryk for den dybe Harm, som dette Magtovergreb har fremkaldt overalt i vort Land. Løsladelse og Hjemsendelse af de arresterede og de fra Hjemlandet deporterede Politifolk og Genoprettelse af det opløste Politi er en bydende Nødvendighed. De nu tilvejebragte Forhold vil, om de fortsætter, føre Landet ud i en Tilstand af Lovløshed og Opløsning i alle Samfundsforhold. Ansvarer herfor vil falde helt og fuldt paa de Myndigheder, som har frataget Landet dets lovlige Ordensmagter.« Protesten var undertegnet af de samme, som afsendte Protesten af 8. Oktober 1943.

Det tør vel siges, at naar det ikke gik saa galt, som man maatte befrygte, tjener

det i høj Grad til Ære for det danske Folks Retsbevidsthed. —

Den militære Undtagelsestilstand, som proklameredes den 29. August 1943, ophævedes den 6. Oktober 1943, men mange af de fra tysk Side fastsatte Undtagelsesbestemmelser forblev i Kraft, og mange kom senere til. —

⌘ ALLE, SOM ud over den spæde Barnealder har oplevet den 4. Maj om Aftenen og den 5. Maj 1945, vil have bevaret et uudsletteligt Minde i deres Sind. —

Den 5. Maj 1945 udnævntes den store Samlingsregering paa 18 Medlemmer med V. Buhl som Statsminister. Rigsdagen indkaldtes til den 9. Maj Kl. 12.

Vor gamle Konge udtalte:

»Landets Repræsentanter! Det er en stor Glæde for mig i Dag at staa over for Rigsdagen efter disse fem Aar, vi i Fællesskab har gennemlevet. Tak for den Tillid, der er vist mig. Mange personlige Afsavn og Liv har disse Aar krævet, og vi samles om det gamle Ord:

Guds Fred med vore Døde

i Danmarks Rosengaard.

Guds Fred med dem, der bløde af dybe Hjertesaar.

Store Opgaver foreligger, der kræver samdrægtigt Arbejde for at genopbygge, hvad disse Aar har søndret. Til dette Arbejde ønsker jeg Guds Velsignelse, og jeg beder Dem forene Dem med mig i et trefoldigt Hurra for vort gamle Fædreland.»

⌘ DEN 6. Juni 1944 meddelte Islands Gesandtskab i København Hans Majestæt Kongen og de danske Regeringsmyndigheder Resultatet af Folkeafstemningen i Island og dermed afbrødes den hidtidige Forbindelse med Danmark.

Den 17. Juni 1944 afsendte Kongen et Telegram til Regeringen i Reykjavik, der skal anføres her fordi det i sin Ordlyd utvivlsomt giver Udtryk for de Tanker og Følelser, der besjælede den overvejende Del af den danske Befolkning:

»Idet jeg beklager, at Adskillelsen mellem mig og det islandske Folk er blevet gennemført under de raadende Forhold, vil jeg udtale de bedste Ønsker for den islandske Nations Fremtid og Haabet om Styrkelse af de Baand, der binder Island til de øvrige nordiske Lande.

Christian R.»

⌘ EN AF de væsentligste Opgaver, Samlingsregeringen stod overfor, var Gennemførelsen af en Lovgivning, hvorved der fandt en Udrensning Sted af den Del af den danske Befolkning, som havde gjort sig skyldig i Landsforræderi eller landsskadelig Virksomhed i Besættelsestiden. Opgaven var vanskelig, blandt andet fordi den førte ind i Gennemførelsen af Love med tilbagevirkende Kraft, der var i Strid med dansk Rets almindelige Princip, som det er udtrykt i Straffelovens Prgt. 3. I Justitsministeriet mente man imidlertid under de ganske særlige Forhold at kunne fravige dette Princip.

Uden i øvrigt at komme nærmere ind paa en udførlig Omtale af denne vanskelige Lovgivning, ønsker jeg at anføre, at der i den alt overvejende Del af den danske Befolkning umiddelbart efter Befrielsen herskede en Sindsstemning og en Mentalitet, som stillede Fordring om en Lovgivning, der gjorde det muligt at ramme dem, der havde forsyndet sig mere eller mindre groft i Samarbejde med Besættelsesmagten.

⌘ NAAR JEG nu efter Forløbet af de ti Aar prøver at se tilbage til Besættelsestidens Ophør, maa jeg være af den Opfattelse, at dersom man ikke havde gennemført denne Lovgivning, vilde det ikke have været muligt at faa det »danske Sind« til at falde til Ro i Dagens Gerning. Det var jo netop det, vi i saa høj Grad trængte til. —

Justitsministeren, Busch-Jensen, fremsatte den 25. Maj »Forslag til Lov om Tillæg til Borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed«, og samme Dag: »Forslag til Lov om Tillæg til Lov om Rettens Pleje vedrørende Behandling af Sager angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed m. v.«. Begge disse Love stadfæstedes 1. Juni 1945.

I den omfattende Debat, der fandt Sted i begge Rigsdagens Ting, var det navnlig fire principielle Spørgsmaal, der kom til at præge Forhandlingerne: 1) Lovens tilbagevirkende Kraft, 2) Det skelsættende Tidspunkt for Lovens Tilbagevirken, 3) Dødsstraffens Gennemførelse, 4) Den foreskrevne Minimumstraf.

Tidligere Justitsminister Rytter udtalte Betænkelighed ved at lade tidligere straf-fri Handlinger omfatte af Tilbagevirkningen, og i disse Betænkeligheder burde han sikkert have haft mere Følgeskab, end han fik.

41. DET FØRSTE VALG EFTER BESÆTTTELSEN

✿ I Rigsdagens Aabningsmøde den 2. Oktober 1945 udtalte Statsminister *Buhl* i Slutningen af Talen, at der vilde blive udskrevet Valg til Folketinget den 30. Oktober. Den 13. November afholdtes Landstingsvalg i 6. Landstingskreds (Aalborg), fordi Bondepartiets Repræsentant *Foged* havde nedlagt sit Mandat og ingen af Stedfortræderne ønskede at overtage det. Landstingsvalget medførte, at Venstre fik sit Mandatall i Landstinget forøget fra 18 til 19.

Ved Folketingsvalget havde man forudset betydelige Forskydninger, men at de skulde blive saa store, som Tilfældet blev, var der næppe mange, der havde forudset.

Socialdemokratiet tabte 18 Mandater og gik ned fra 66 til 48. Venstre vandt 10 Mandater og gik op fra 28 til 38. Det Konservervative Folkeparti tabte 5 Mandater og gik ned fra 31 til 26 Mandater. Det radikale Venstre tabte 2 og gik ned fra 13 til 11 Mandater. Danmarks kommunistiske Parti vandt 15 Mandater, idet de gik frem fra 3 til 18 Mandater. Danmarks national-socialistiske Arbejder-Parti og Bondepartiet mistede, hvad de havde, henholdsvis 3 og 2 Mandater. Dansk Samling vandt 1 Mandat og fik ialt 4. Danmarks Retsforbund vandt 1 Mandat og fik ialt 3. Venstre og Konservative havde 64 Mandater. Socialisterne og Radikale havde 59.

Den 7. November 1945 udnævnte Kongen *Knud Kristensen* til Statsminister, og han dannede derpaa et rent Venstreministerium. *Søren P. Larsen* havde været Partiformand for Venstre under Samlingsregeringen. Da han gik ind i Ministeriet, afløstes han af *Edvard Sørensen* som Formand for Venstre.

Christmas Møller afløste *Kristen Amby* som Formand for de Konservervative. Socialdemokraterne valgte *Buhl* til Formand, og *Hans Hedtoft* blev Næstformand, idet *Bording* gik ud af Rigsdagen paa Grund af den socialdemokratiske Aldersbestemmelse. Socialdemokraternes Nederlag skyldtes i første Række Kommunisternes Fremgang.

✿ **KNUD KRISTENSEN** var Venstres Leder, og det skyldtes i første Række ham, at Venstre vandt en saa stor Valgsejr i 1945. Hans Stilling i Befolkningen var overordentlig stærk. Hans aabne, jævne og ligefremme Maade at behandle de politiske Spørgsmaal paa, tiltalte Vælgerne. Indrømmelsen af de Fejl, han selv maatte have begaaet, bidrog til, at mange

Vælgere saa i ham deres fremtidige Fører og de sluttede op om det Parti, hvor han var Lederen.

Selv om hans Regering var en Mindretalsregering, var det, da den gik ind til sit Arbejde, en stærk Regering, som havde mange Betingelser for at løse de vanskelige Opgaver, Tiden krævede.

Af den Regeringserklæring, *Knud Kristensen* fremsatte i Folketinget den 22. November 1945, skal her anføres et Par korte Uddrag: »Ministeriet vedkender sig fuldt og helt den nationale Selvbestemmelsesret, som fortsat maa være Grundlaget for Rigets Grænse mod Syd. Ministeriet er fuldt opmærksom paa de Interesser, som for Danmark knytter sig til den fremtidige Ordning af Sydslesvigs Forhold, og vil yde sin Støtte til Sikring af Befolkningens Ret til et frit, folkeligt Liv i dens ældgamle Hjemstavn. Ministeriet ser med dyb Forstaaelse paa de danske Sydslesvigeres nuværende Vanskeligheder, som det vil gøre, hvad der staar i dets Magt for at fjerne eller afbøde. Det vil være Ministeriets Bestræbelse at støtte og styrke Danskheden Syd for Grænsen i den nationale og kulturelle Kamp, som den fra Arilds Tid har ført for at hævde og bevare sit danske Præg.« Udtalelsen slutter saaledes: »I Krigens og Besættelsens onde og mørke Aar stod det danske Folk samlet om Værnet for vort frie Folkestyre og de Goder og Rettigheder, der var forbundne hermed. Det staar nu til os alle — Regering som Rigsdag — i Dagens Gerning at vise, at dansk Folkestyre kan tjene som et praktisk og smidigt Arbejdsredskab til Fremme af Folkets Velfærd og Landets Lykke.«

✿ **VEDRØRENDE** et Par Spørgsmaal i Forbindelse med Landbolovgivning under Ministeriet *Knud Kristensen* er det maaske rimeligt, at jeg gør nogle Bemærkninger. Landbrugsministeren (*Erik Eriksen*) fremsatte i Folketinget den 13. Maj 1946 Forslag til Lov om Kornordning for Høstaaret 1947—48. Forud for Fremsættelsen af Forslaget havde Ministeren ført Forhandlinger med Landbrugs Organisationer; men man var ikke naaet til Enighed, idet Landboforeningernes og Andelsforeningernes Repræsentanter fandt, at Loven ikke burde gennemføres, før man havde mere Oversigt over Høstens Størrelse og Kvalitet, end man kunde have i første Halvdel af Maj, og man fandt det ogsaa betænkeligt paa dette Tidspunkt at fastsætte den Pris, som

Fhv. Statsminister Knud Kristensen.

Avlerne skulde have før det afleveringspligtige Korn. Med enkelte Ændringer vedtoges Forslaget i begge Rigsdagens Ting. *Hans Pinstrup* var Ordfører og Formand i Udvalget i Folketinget.

Da Sagen kom til Behandling i Landstinget, fandt der en Forhandling Sted mellem Landbrugsministeren og mig, idet jeg, som havde deltaget i Forhandlingerne som Ordfører for Landboforeningerne og Andelsforeningerne sammen med Ministeren, før Forslaget blev forelagt i Rigsdagen, fandt det rimeligt at gøre opmærksom paa, hvad der havde været os imellem under disse Forhandlinger, og hvorfor jeg ikke saa mig i Stand til at stemme for Kornlovsforslaget. Referatet af Forhandlingen findes i Landstingstidende for 1946—47 Spt. 1.399.

Disse Forhandlinger var saglige og ret lidenskabsløse. Landboforeningerne og Andelsforeningerne tog Rigsdagens Beslutning til Efterretning uden af den Grund at fare op og lave stor Staahej.

⚙ DEN væsentligste Ændring, der er sket i Jordlovgivningen siden 1919, er Bestemmelsen om, at der fra Statens Side ved Jordlovsudvalget kan gribes ind i Retshandeler om Landejendomme, som er ansat til en Grundværdi af 40.000 Kr. og derover. Det kan ikke ske for Familiesalg, hvilket er en betydelig formildende Omstændighed. Under 26. August 1946 nedsatte Landbrugsministeren en hurtigt arbejdende Kommission, der bestod af Embedsmænd, Medlemmer af Jordlovsudvalget og et Medlem af De samvirkende danske Husmandsforeninger, Parcellist N. P. *Andreasen* samt et Medlem repræsenterende De samvirkende danske Landboforeninger, nemlig Gaardejer *Hans Pinstrup*. I denne Kommission naaede man til Enighed om de forannævnte Indgreb i

Retshandeler over for større Ejendomme i »Statshusmandsloven«. Paa Grund af Ministærskiftet blev det ikke Erik Eriksen, men Bording, der gennemførte denne Lovgivning, idet »Statshusmandsloven« og »Lov om Udlaan til Statshusmandsbrug m. m.« stadfæstedes den 9. Juni 1948. Naar det ofte fremhæves, at de saakaldte »små Jordlove« er saa besværlige for Befolkningen, er det for intet at regne i Sammenligning med det Besvær og de Vanskeligheder, der fremkaldes ved Statens Forkøbsret i de almindelige Ejendoms-handeler. Det er nu for det første en Særlovgivning, der kun gælder for Landejendomme. Men hvad der i og for sig er meget værre er, at naar Jordlovsudvalget griber ind i saadanne Handler, opstaar der meget ofte Misforstaaelser imellem Jordlovsudvalget og den Køber, der har skaffet Jordlovsudvalget Lejlighed til at gribe ind. Det skaber en Uvilje over for Udstykningen, som er skadelig for denne Sag. Der gaar ikke mange Uger hen, uden at man i Bladene kan læse om Angreb paa Jordlovsudvalget i Forbindelse med denne Forkøbsret. De fleste af Angrebene er sikkert uberettigede; men er det, der opnaas, egentlig al det Postyr værd? Jeg tvivler. Jeg har altid været betænkelig ved denne Bestemmelse af principielle Grunde, og jeg bliver det mere og mere, naar jeg ser de praktiske Resultater af denne Foranstaltning.

Var det ikke meget klogere at lade Statens Jordlovsudvalg købe de Ejendomme, de har Brug for, og som egner sig til Formaalet?

⚙ I DEN Regeringserklæring, som Knud Kristensen fremsatte den 22. November 1945, siger han bl. a.: »En Sanering af

Fhv. Statsminister Erik Eriksen.

det danske Pengevesen er efter Ministeriets Opfattelse en bydende Nødvendighed. Det blev Finansminister Thorkil Kristensen, hvis omfattende Indsigt og enestaaende Energi ingen paa Rigsdagen vil benægte, der fik til Opgave at gennemføre en Række Love og Foranstaltninger, der skabte Grundlaget for en Sanering af Landets Økonomi, og dette til Trods for, at Ministeriets Levetid kun blev kort.

Det blev Ministeriets Sydslesvig-Politik, der bragte Ministeriet til Fald. Jeg skal ikke her komme ind paa en nærmere Omtale af disse Forhold; men jeg ønsker at gøre opmærksom paa, at der manglede det Sammenhold inden for Regeringen, som der skulde til for at ride den Storm af, som Oppositionspartierne rejste i dette Spørgsmaal.

Stormløbet paa Regeringen blev gjort den 23. September. De Radikale anmeldte: »Beslutning af Folketinget (om Statsministerens Sydslesvig-Politik)» og Hedtoft

**Landbruksraadets Præsident,
Hans Pinstrup.**

og Buhl: »Forslag til Beslutning af Folketinget (om Opfordring til Udskrivning af Folketingsvalg)».

Forslagene kom til eneste Behandling den 2. og 3. Oktober.

Hedtoft (S.) aabnede Debatten og opfordrede til Afholdelse af Valg. Jørgen Jørgensen (R. V.) udtalte, at dette ikke var vendt imod Regeringen som saadan men mod Statsministeren, »fordi det er vor bestemte Opfattelse, at Statsministe-

ren ved den mærkelige Stilling, han har indtaget i Spørgsmaalet om Sydslesvig, har fremkaldt en Uro og Usikkerhed i vort politiske Liv, som er en Hindring for, at nødvendig Lovgivning kan gennemføres.»

Edvard Sørensen (V.) anbefalede at stemme imod det socialdemokratiske Forslag. »Mit Parti ønsker ikke Valg, men vi ønsker, hvis der kan samles et Flertal derfor, at fortsætte det Genrejsningsarbejde, vi har paabegyndt, og med det Maal, vi har sat os. Hvis det viser sig, at vi ikke fortsat kan samle et Flertal derom, er vi forberedt paa, hvad der er en Mindretalsregerings Vilkaar efter et Mistillidsvotum mod den, at forelægge Spørgsmaalet for Vælgerne og lade dem afgøre, om den Politik, der er ført under Venstres Førerskab, skal fortsættes, eller vi skal ind i den Socialiseringspolitik, vi bekæmpede ved Valget i 1945, og som Vælgerne dengang gik imod.»

Ole Bjørn Kraft (K. F.) maatte paa sin Gruppes Vegne tilraade at stemme imod de to Forslag, der var til Behandling.

Christmas Møller gjorde nogle vemedige Bemærkninger om, at han næsten ikke tilhørte noget Parti mere; men paa egne Vegne anbefalede han at stemme for begge de stillede Forslag til Beslutning.

Knud Kristensen imødegik Jørgen Jørgensen i en meget kraftig Tale. Han sluttede saaledes: »Endelig siger dette Forslag til Beslutning, at min Stilling har skabt Uklarhed om Danmarks Stilling. Det er der ikke hverken i selve Forslaget eller i det ærede Medlem Hr. Jørgen Jørgensens Tale givet noget som helst Bevis for, ja, der er end ikke antydning nogen som helst Sandsynlighed for Rigtigheden deraf, for Paaastande akcepterer jeg ikke, hverken som Bevis eller som Underbygning af Sandsynligheden for, at noget er rigtigt.»

Det af Jørgen Jørgensen m. fl. stillede Forslag sattes sluttelig under Afstemning. Resultatet blev, at Forslaget vedtoges med 80 Stemmer (S., D. K., R. V., D. R. og Christmas Møller) mod 66 (V., K. F. og D. S. Hvidberg undlod at stemme).

Statsministeren udtalte straks: »Vi har overvejet de forskellige Situationer, ogsaa den, der nu foreligger, og jeg kan erklære, at efter Forhandling og Raadslagning i Ministeriet sammen med Partiet vil vi foreslaa Hans Majestæt at give Billigelse til, at der udskrives Folketingsvalg.»

✿ VALGET FANDT Sted den 28. Oktober 1947. Ved Valget tabte Kommunisterne 9 Mandater og gik ned fra 13 til 9. Socialdemokraterne vandt 9 Mandater og gik op fra 48 til 57. Venstre vandt sammen med Hovedstadens Venstre 11 Mandater og gik frem fra 38 til 49. Det konservative Folkeparti tabte 8 Mandater og gik ned paa 17 Mandater. Det radikale Venstre tabte 1 Mandat og gik ned paa 10. Danmarks Retsforbund vandt 3 og kom op paa 6 Mandater. Dansk Samling tabte deres 4 Mandater og gled ud af Rigsdagen.

Selv om Venstre havde haft den største Valgsejr, maatte Regeringen vige for Ministeriet Hedtoft. Venstre og Konservative raadede over 66 Mandater, men de Partier, der havde væltet Regeringen, raadede over 82 Mandater, (S) 57, (RV) 10, (DK) 9, (DR) 6.

Den 5. November indgav Knud Kristensen Ministeriets Afskedsbegæring til Kongen, og den 13. November udnævntes Ministeriet Hans Hedtoft.

Samlingen 48—49 var præget af Grundlovens 100 Aars Jubilæum. Aabningsmødet fandt Sted i Folketingssalen den 5. Oktober netop den Dag, da Valget for 100 Aar siden fandt Sted til den grundlovgivende Rigsforsamling.

Den 23. Marts 1948 var der vedtaget en Lov, der fastlagde Færøernes Stilling som et selvstyrende Folkesamfund i det danske Rige. Der er efter Loven oprettet et Landsstyre, der bestaar af en Formand — Lagmanden — og 3 andre af Lagtinget valgte Medlemmer.

Til Overvejelse af Grønlands fremtidige Forhold var der ved et Møde mellem det grønlandske Landsraad, Statsministeren, Formanden for Rigsdagens Grønlandsudvalg, Landstingsmand Stegger Nielsen og Fru Lisbet Hindsgaul udtalt et enstemmigt Ønske om, at der blev nedsat en Kommission af Grønlandere og Danske, som i Fællesskab skulde drøfte de alle herhenhørende Spørgsmaal.

Rigsdagen valgte den 15. December 1948 Folketingsmand Victor Gram, Landstingsmandene Stegger Nielsen og Halfdan Hendriksen og Folketingsmand Steen.

Som Medlem af Bestyrelsen i Dansk interparlamentarisk Gruppe, havde jeg i en Aarrække Lejlighed til at følge Arbejdet her.

Hvad der interesserede mig endnu mere var Medlemsskab som Delegeret i Nordisk

interparlamentarisk Raad, hvor jeg havde Lejlighed til at deltage baade i Raadsmøderne og Delegeretmøderne.

✿ MINISTERIET HEDTOFT, der var udnævnt 13. November 1947, havde overtaget et i økonomisk Henseende nogenlunde velplejet Bo efter Ministeriet Knud Kristensen. Ministeriet sad og hyggede sig, og paa et vist Tidspunkt fandt

Handelsministeren det naturligt at give Udtryk for Nationens økonomiske Vælvære ved at erklære, at Danmark økonomisk set »laa lunt i Svinget«.

Hen paa Forsommeren 1950 begyndte Vanskelighederne at tegne sig i Horisonten. Vort Forbrug var for stort, og det maatte indskrænkes. Dette kunde ske gennem Opsugning i Form af Skatter og Afgifter eller ved en skærpet Importregulering.

Regeringen valgte den sidste Udvej; men de kunde ikke faa de Radikale med, og det førte til Folketingsvalget den 5. September 1950. (Se Folketingstidende 49—50, Spalte 5.220—5.342).

✿ DEN 15. Januar 1949 nedlagde Knud Kristensen sit Mandat som Medlem af Folketinget. Der var mange baade inden for Partiet Venstre og inden for Venstres Organisationer, som det stod helt klart for, at det i Tilfælde af et hurtigt Valg vilde svække Venstre, og der blev gjort energiske Forsøg paa at overtale ham til at blive — ikke mindst af Partiets Formand Edvard Sørensen, som havde været Knud Kristensen en trofast Medhjælper, medens han var Statsminister.

Edvard Sørensen foreholdt mig, at jeg i Juleferien burde tage over til Biviumgaard og tale med Knud Kristensen, hvad jeg gjorde. I og for sig kendte jeg Knud Kristensen nok til at vide, at naar han havde taget et Standpunkt, som det, der her var Tale om, lodes alt Haab ude. Det viste sig at være rigtigt. Jeg fik et Par hyggelige Timer sammen med Knud Kristensen og hans elskværdige Kone paa Bi-

viumgaard; men andet Resultat kom der ikke ud af den Rejse.

✿ **VALGET fik til FOLKETINGS-** Resultat, at Socialdemokraterne vandt 2 Mandater og fik 59. Venstre tabte 14 og fik 32. Konservative vandt 10 og fik 27. Radikale vandt 2 og fik 12. Retsforbundet vandt 6 og fik 12. Kommunerne tabte 2 og fik 7.

Efter Valget havde Socialdemokraterne og Radikale 71 Mandater. Venstre og Konservative 59.

Det var inden for Venstre og Konservative, at de store Forskydninger havde fundet Sted i Mandattallet. Aarsagerne til disse Forskydninger maa utvivlsomt søges i den Omstændighed, at Knud Kristensen var gaaet ud af Rigsdagen, og at Det konservative Folkeparti havde faaet mere Hold paa sin Sydslesvigspolitik, end det havde haft i den sidste Tid af Christmas Møllers Lederperiode.

✿ **DET SKULDE** imidlertid ikke vare længe med Sammenholdet mellem Socialdemokraterne og Det radikale Venstre. Tirsdag d. 3. Oktober aabnedes Rigsdagen. Allerede den 5. Oktober begynde Forespørgslerne til Regeringen i Folketinget. Den 25. Oktober begynde Forespørgselsdebatten, der endte med Regeringens Afgang.

Under denne Debat gjorde Hans Pinstrup sig til Talsmand for en Ophævelse af Rationeringen af Smør og Fedtstoffer samt af den gældende Flødeordning.

Hans Pinstrup og Aksel Møller fremsatte Forslag om en motiveret Dagsorden af følgende Ordlyd:

• Idet Folketinget henstiller til Handelsministeren, at Smør og Fedtstofrationeringen snarest muligt ophæves, gaar Tinget over til næste Punkt paa Dagsordenen. •

Forslaget vedtoges med 69 Stemmer (V, K, F. og DR) mod 57 (S), medens 17 (R. V. og D.K.) afholdt sig fra at stemme.

Statsministeren udtalte straks:

• Under almindelige Forhold maatte de her foretagne Afstemninger øjeblikkelig

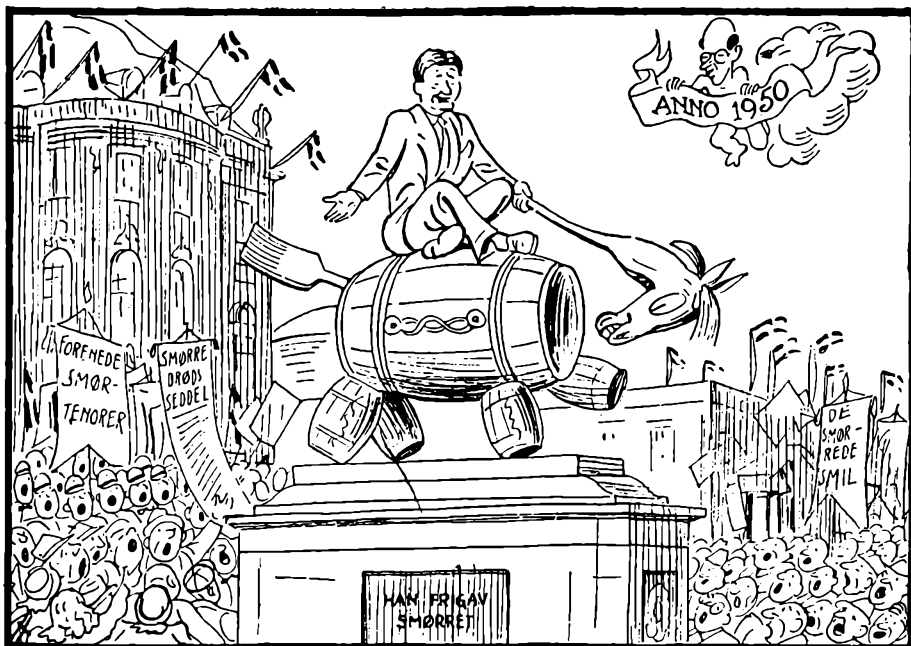

Mens Knud Kristensen var Statsminister blev dette Billede taget af ham sammen med Efterfølgeren, daværende Landbruksminister Erik Eriksen.

have medført politiske Konsekvenser, men i Betragtning af de særlige Forhold og under Hensyn til de af enkelte Medlemmer afgivne Erklæringer skal jeg i Aften nøjes med at sige, at Regeringen vil tage den foreliggende Situation op til Overvejelse. Med de »afgivne Erklæringer« hentyder Statsministeren aabenbart til Udtalelser af Thorkil Kristensen (V) og Tesdorf (K.F.) under Forhandlingerne. Dagen efter meddelte Statsministeren i Folketinget, at Regeringen havde besluttet sig til at træde tilbage. Ministeriets Afskedsbegæring blev indgivet den 20. Oktober. Efter at Kongen havde raadført sig med Partiformændene, hvor der ikke viste sig Mulighed for Dannelse af en Regering paa bred Basis, opfordrede Kongen Erik Eriksen til at danne Regering.

Mandag den 30. Oktober afskedigedes Ministeriet Hedtoft, og det nye Ministerium Erik Eriksen udnævntes.

✿ **DEN 7. November 1950** mødtes den nye Regering med Rigsdagen. Statsminister Erik Eriksen udtalte bl. a. følgende: »Den Regering, der i Dag møder den høje Rigsdag, er traadt til paa et Tidspunkt, da de økonomiske Vanskeligheder har naaet

ERIK FOLKEKÆR

*Saa mangen Helt med Ry
paa Monumenter knejser.
I Aar vi fik en ny,
for hvem vi dette rejser.*

*I dyb Ærbødighed
bør Eriksen man dyrke,
thi Folkets Kærlighed
til Smørret blev hans Styrke.*

Efter »Smørstormen« bragte »Blæksprutten« ovenstaaende Tegning og Vers.

et Omfang, hvor hurtig Indgriben er paa-trængende nødvendig.

Vi har derfor sat alle Kræfter ind paa allerede til i Dag at have ikke blot et Overblik over Situationen, men ogsaa et Program for den Politik, vi mener, der skal føres....

•Vore Vanskeligheder afspejler sig klart og tydeligt i det stadig voksende Underskud paa vor Betalingsbalance over for Udlandet. Da Hovedaarsagen til dette Underskud har sin Rod i Misforholdet mellem Produktion og Forbrug her i Landet, maa der overgangsvist ske en Begrænsning af Forbruget samtidig med, at Produktionens Effektivitet søges bragt i Vejret.

Det er nødvendigt at gribe saa stærkt ind, at vi kan faa Balance i vor Økonomi....

•Situationen kræver en Indsats, som i første Omgang er ubehagelig, men Ministeriet tror, at Befolkningen foretrækker dette, naar den føler, at det er et Led i en Politik, som virkelig kan underbygge vort

Lands Økonomi....

•Paa Baggrund af den alvorlige økonomiske Stilling maatte en Begrænsning af Kreditten blive nødvendig....

•Derudover mener man at maatte inddrage ca. 500 Mill. Kr. aarlig foruden Værneskatten. Heraf vil ca. 200 Mill. Kr. være bunden Opsparing og direkte Skatter... •Resten vil blive Forbrugsafgifter....

•Jeg ønsker at tilføje, at Regeringens Forslag naturligvis ikke er et Ultimatum....

•Regeringen er en Mindretalsregering og maa derfor udføre sit Arbejde under de ustabile politiske Vilkaar, der blev Resultatet af Folketingsvalget den 5. September. Regeringen er fuldstændig klar over, at de politiske Magtforhold forudsætter Forhandling og Overenskomst med Rigsdagens Partier, hvilket jo ogsaa er Folkestyrets inderste Mening.

✶ DEN Politik, der skulde føres, var jeg fuldt ud enig i. Selv om jeg klarsaaede Vanskeligheder, der uundgaeligt vilde møde en Mindretalsregering ved Opgavens Løsning. Da jeg fik en Opfordring af

Erik Eriksen til at indtræde i Regeringen, bad jeg ham overveje, at jeg gik i mit 75. Aar, og at denne Opgave maaske var for meget for de Kræfter, jeg havde i Behold. Dertil kom, at Hans Pinstrup havde rejst Smørdebatten, som førte til Ministeriets Fald. Hvad jeg imidlertid lagde mere Vægt paa var, at Pinstrup nu var den ledende Mand inden for Landboforeningerne, og jeg ansaa det for særdeles ønskeligt for et heldigt Udfald af Regeringens Bestræbelser, at den havde saa nær Tilknytning til Landboforeningernes og Andelsforeningernes Synspunkter som muligt.

Erik Eriksen tilbød Hans Pinstrup Landbrugsministerposten; men Pinstrup ønskede ikke at forlade de landøkonomiske Foreninger, hvad jeg i og for sig meget godt kunde forstaa; men efter hvad Erik Eriksen har fortalt mig, havde Pinstrup givet Udtryk for, at han vilde være villig til at støtte Regeringen saa godt, som han var i Stand til.

Hvad der foregik inden for fire Vægge i

Ministeriet, skal jeg ikke omtale her. Der er dog et Forhold, jeg ønsker at fremdrage. Der var inden for de to Partier, der dannede Regeringen, en mere eller mindre udtalt Frygt for, at Fortiden med forskellige Anskuelser om mangt og meget skulde forstyrre Samarbejdet. Om noget saadant var der slet ikke Tale. Det skal her nævnes med stor Anerkendelse, at Statsministeren og Ole Bjørn Kraft holdt et ualmindelig vaagent Øje med, at noget saadant ikke skete.

Samarbejdet var paa dette Omraade, hvor Faren var størst, særdeles redeligt og loyalt.

For Finansminister Thorkil Kristensen var de første Maaneder saa arbejdsfyldte og krævende, saa det er beundringsværdigt, at Kræfter og Arbejdsevnen slog til til dette uhyre Pres, han var underkastet.

Ministeriet gennemførte inden Jul et omfattende Skattekompleks, som efterhaanden mere og mere gjorde sine Virkninger gældende til Konsolidering af Landets Økonomi.

H. Hauch ved sit Skrivebord, hvor han viser Fru Ellen Hauch et Kapitel af sine nedskrevne Erindringer.

❁ EFTER JUL udarbejdede Regeringen et Forslag, der gik ud paa at bremse den uheldige Prisudvikling. Tanken var den, at der skulde skabes et Grundlag, hvor Landbruget skulde yde 150 Mill. Kr. til Nedsættelse og Fastholdelse af Levnedsmiddelpriserne. Handel, Industri og Søfart skulde skaffe 150 Mill. Kr., og Arbejdere og Tjenestemænd skulde — som Vederlag for de faldende Leveomkostninger — kvittere 150 Mill. Kr. i Pristalløggene: Ialt 450 Mill. Kr.s Formindskelse af Omsætningen.

Ved det Møde, jeg havde med Landbrugets Organisationer om den forannævnte Plan, var det mig en stor Tilfredsstillelse, at man fra alle Sider inden for Landbrugets Organisationer gav Tilslutning til, at Landbruget maatte og burde medvirke ved en Nedsættelse af Landbrugets Indtjeningsmuligheder med 150 Mill. Kr. for sammen med andre Erhvervsydelser at dæmme op for Inflationen. Det stod alle Mødets Deltagere klart, at det for Landbruget og for alle frie Erhverv vilde være af afgørende Betydning, at man fik dæmmet op for den fortsatte Udvikling af »den onde Cirkel«, der vilde føre ud i, at Priser og Lønninger ustandselig steg.

Det viste sig desværre hurtigt ugørligt at opnaa et Forlig paa det ovenfor nævnte Grundlag med Oppositionspartierne, der udgjorde Rigsdagens Flertal.

Regeringen var henvist til enten at forhandle sig til et andet Grundlag for et politisk Forlig eller ogsaa at finde sig i at blive styrtet, naar det passede Oppositionen.

Oppositionspartierne afviste Tanken om, at Tjenestemændene og Arbejderne direkte skulde yde noget Bidrag til Konsolidering af Landets Økonomi. De forlangte gennemført en Kornlov og et Prisstop paa Mælk, Smør, Fløde og Flæsk. Desuden krævede man Prisstop for Kød paa Hjemmemarkedet, dersom Hudemaksimalprisen skulde ophæves, hvad jeg under alle Forhandlingerne fastholdt. Dette sidste Forhold maatte jeg lægge megen Vægt paa, idet denne Særbeskatning af Landbruget, der ganske uberettiget havde eksisteret i en halv Snes Aar, frem-

kaldte meget ondt Blod inden for Landbruget. Under de foreliggende Forhold kunde jeg ikke nære Betæneligheder ved at imødekomme Kravet om at gennemføre en Kornlov, naar den indskrænkede sig til Udskrivning af et Kvantum, der paa det nærmeste dækkede Landets Forsyning med Brødkorn, naar vi var enige med Landbrugets Organisationer om Prisen. Derimod maatte jeg nære store principielle Betæneligheder ved Prisstoppet for Flæsk, Smør, Mælk, Fløde og Kød, og det stod mig klart, at Landbrugets Tilslutning hertil kunde jeg ikke paaregne at faa. Vi havde altid inden for Landbruget holdt absolut fast paa, at Eksportpris og Hjemmemarkedspris maatte være sammenfaldende. Jeg var nu som altid helt enig med Landbrugets Repræsentanter herom, hvad jeg ogsaa gav Udtryk for i Rigsdagen. Det Spørgsmaal, jeg her stod overfor, var, som jeg i det Aar, Loven gjaldt, skulde tage »dette Skridt til Siden« og bevare Muligheden for at Regeringen kunde fortsætte den Konsolideringspolitik, den havde planlagt og paabegyndt, og derigennem godtgøre, at Venstre og Konservative, som Mindretalsregering var i Stand til at samarbejde med Rigsdagen.

❁ SELV OM »Paaskeforliget« var meget ubehageligt for mig at tage Medansvar for, og selv om det blev langt mere ubehageligt, end jeg kunde forudse, ved den Stilling, de ledende Folk inden for Landbrugets Organisationer tog til dette Forlig, er jeg i Dag taknemmelig for, at jeg ydede mit Bidrag til, at Regeringen Erik Eriksen fik 3 Aar til at gennemføre den Politik, som Regeringen planlagde ved sin Tiltrædelse. En Politik, som man i kommende politiske Overblik Gang paa Gang vil komme til at vende tilbage til.

Saafermt Regeringen skulde have et Forlig, maatte der bringes Ofre til Oppositionen. Ikke mindst Landbruget var i det lange Løb interesseret i at faa bremsset op for Inflationen og faa begrænset Forbruget, for derigennem at faa opsamlet en Valutareserve til Underbygning af Landets hele økonomiske Stilling.

Saafermt der ingen nævneværdige Forskydninger skete i Eksportpriserne, vilde Prisbindingerne ingen praktisk Betydning

faa. Jeg forhørte mig hos Landbrugets Sælgsorganisationer.

For Kødet frygtede man et Prisfald, ikke mindst af Hensyn til de tyske Betalingsvanskeligheder. Jeg lagde derfor megen Vægt paa, at Lovforslaget blev affattet saaledes, at Afgiften til Skotøjsprisen faldt helt bort, dersom der kom et større Prisfald i Kødpriserne og Hudepriserne. Man vil kunne se, at Lovforslaget blev affattet under Hensyn hertil.

Det bedste Bevis paa, at Sagkundskaben ikke havde tænkt sig højere Kødpriser er, at »Oxco« havde solgt betydelige Mængder af Kød til Sverige til faste Priser, der stod i Forhold til Priserne paa Salgstidspunktet. Paa Smør- og Mejeriprodukter var der ingen, der troede paa højere Priser. Paa Flæsk haabede man paa en lille Prisstigning, men umiddelbart før Forhandlingerne i England om Baconprisen havde jeg Møde med Delegationen i Landbrugsministeriet, og der var i hvert Fald ingen Optimisme at spore. — Vi havde for øvrigt ogsaa et Møde i Statsministeriet.

Naar alt kom til alt, var der jo ogsaa en Trøst i, at dersom Priserne steg, betød det, at Landet fik mere fremmed Valuta, og Landmændene fik flere Kroner hjem for deres Eksportvarer.

INDEN Regeringen gik ind i Slutfasen af Forligsforhandlingerne med Oppositionen, havde jeg indkaldt Andelsforeningerne, Landboforeningerne, Husmandsforeningerne og Tolvmandsforeningerne til et Møde i Landbrugsministeriet, hvor Statsministeren ogsaa var nærværende. Der skulde bruges 480.000 Tons Korn til Brød og Mel. Kornlovsforslaget gik ud paa, at der skulde udskrives 489.000 Tons, idet vi paaregnede at faa 40.000 Tons i Amerika i Henhold til Hvedeaftalen. Vi var anstændigvis nødt til at regne med et lille Overskud, da vi ikke vidste, hvor meget den i Loven hjemlede Forbeholdsret vilde gribe ind i det foreslaaede Udskrivningskvantum.

De i Landbrugsraadet deltagende Organisationer og Tolvmandsforeningerne foreslog at nøjes med at udskrive 430.000 Tons, men gik dog ind paa, at der maatte udskrives 450.000 Tons. Denne Indrømmelse fortier man imidlertid i sin Henvendelse til Regering og Rigsdag. Husmandsforeningernes Repræsentanter vilde ikke give Tilslutning til et mindre Kvantum end 489.000 Tons. Under Forhandlingerne enedes man om de i Kornlovsforslaget fastsatte Priser og Formen for Udskrivningen.

Prisbindingen gik Organisationens Repræsentanter imod, som de ved Mødet udtrykte sig af »princielle Grunde«. Dette kunde jeg ikke finde Grund til at rette nogen Indvending imod. Det var ogsaa Regeringens Standpunkt. Det kunde bare ikke gennemføres, dersom der skulde

komme et Forlig ud af det, som gav Regeringen Arbejdsro til at gennemføre den Konsolideringspolitik, den i øvrigt havde planlagt.

At den Uoverensstemmelse i Kornloven om 39.000 Tons Korn kunde give Anledning til det voldsomme Angreb paa Regeringen for Kornloven, som fandtes i »De samvirkende danske Landboforeningers Udtalelse til Regering og Rigsdag af 18. April 1951«, er uforstaaelig for mig endnu den Dag i Dag. At de maatte være imod Prisbindingen forstaaer jeg; men vilde det dog ikke have været mere naturligt, om man havde vendt sig imod den Opposition, som tvang Mindretalsregeringen til at forlade det Standpunkt, som man oprindeligt var enig med de landøkonomiske Foreningers ledende Folk om, i Stedet for at falde over Regeringen?

I LØBET AF den sidste Uge af April og op gennem Maj Maaned kom de uforudsete Prisstigninger, som gjorde Administrationen — navnlig af Kødloven — ganske uhyre besværlig. Det maatte gøres saa godt, som det var muligt efter Lovens Bestemmelser, men let var det ikke.

Omkring 1. Juni erfarede jeg, at der vilde blive sammenkaldt til et Formandsmøde i Foreningen af jyske Landboforeninger, hvor jeg tidligere, naar der holdtes lukkede Møder, var bleven indbudt som Æresmedlem i Foreningen.

Der kom ingen Indbydelse. Jeg var klar over, at den totale Krig nu skulde indledes, og jeg maatte derfor tage Stilling til, om jeg skulde optage denne Strid med mine gamle Organisationer og mine gamle Medarbejdere. Jeg kom hurtigt til det Resultat, at en saadan Strid kun kunde skade Landbrugserhvervets Udøvere. Dette meddelte jeg Statsministeren hen paa Sommeren og tilføjede, at naar der blev en Lejlighed, maatte jeg ønske at træde ud af Regeringen. Denne Lejlighed kom, da Weikop skulde være Borgmester. Den 13. September 1951 traadte jeg ud af Regeringen.

VED Landbrugsraadets Møde den 27. Juni 1951 gør Hans Pinstrup over for Raadet Rede for »Paaskeforliget«. Han opgør her Landbrugets Tab ved Kornloven til 117 Mill. Kr., men han tilføjer ikke, at Landbrugets Repræsentanter under Forhandlingerne med Ministeriet var gaaet med til de i Kornloven fastsatte Priser som rimelige. Det, der sluttelig forhindrede en Overenskomst, var ikke Prisen; men et Udskrivningskvantum paa 39.000 Tons.

Naar Hans Pinstrup har villet reducere Handelens, Industriens og Skibsfartens Bidrag ved Kriseforliget til at være praktisk talt uden Betydning, er dette jo afgjort ikke rigtigt. Hans Pinstrup anfører selv ved dette Møde, at Handelsministeriet har meddelt, at man allerede i Juni

var naaet op paa, at disse Erhvervs ydede Bidrag beløb sig til 167 Mill. Kr. Der var indført Bruttoavancestop 1. Marts, og der indførtes stadig Pris- og Avanceskærpselser.

Ved Foreningen af jydsk Landboforeningers Delegeretmøde d. 5. Oktober 1951 maatte Formanden selvfølgelig gøre Rede for den Stilling, han havde indtaget over for Regeringen, Rigsdagen og »Paaskeforliget«. Der er et Par Bemærkninger heri, som det falder mig naturligt at fremsætte nogle Udtalelser om.

Formanden siger: »Beklageligvis havde Regeringen ikke Mod til at stille Forslag om at ophæve Hudeordningen og lade Køddpriserne frit regulere sig efter Tilførsler og Afsætning«. Denne Udtalelse har ingen Mening, dersom den ikke har til Hensigt at give Delegeretmødet den Opfattelse, at der havde foreligget en Mulighed for Regeringen til at komme af med den forhadte Hudemaksimalpris uden gennem et Forlig med en overtallig Opposition, hvor der maatte bringes et Offer for at slippe af med den. Hans Pinstrup og enhver anden Rigsdagsmand vidste, at der stod et parlamentarisk Flertal bag denne Maksimalpris, og at Regeringen ikke kunde fjerne den uden gennem en Overenskomst. Denne Bemærkning er derfor saa giftig over for Regeringen, saa Hans Pinstrup slet ikke kan være bekendt at anføre den paa Delegeretmødet.

Et andet Sted siger Formanden om »Paaskeforliget«: »Det blev min Opgave paa Landbrugets Vegne at sige Sandheden...« Det forekommer nu mig, at det ikke helt er lykkedes for Hans Pinstrup endnu at faa sagt hele Sandheden om »Paaskeforliget«s økonomiske Virkninger for Landbrugserhvervet. Naar jeg i mine Erindringer er naaet til det Afsnit, hvis Enkeltheder staa endog særdeles klart for mig, er det maaske rimeligt, at jeg gør nogle Bemærkninger herom.

Naar man skal opstille et Regnskab og have Haab om at faa det anerkendt, kan man jo ikke nøjes med at opføre Udgifter. Saafernt der er Indtægter, maa man ogsaa have dem med. Hvad Udgifterne angaar i det foreliggende Tilfælde, kan de Tal, Pinstrup opererer med, som Tab for Svineproduktionen ved Prisbindingerne ikke være rigtige, alene af den Grund, at det ikke vilde være muligt for den danske Befolkning at fortære alt det Flæsk og Kød, der gik til Hjemmemarkedet i den Periode, Opgørelsen spænder over. Der maa være noget af det, der er gaaet i Konserves, og som har fundet Vej ud af Landet til Eksportpriserne.

Inden man offentliggjorde Tallene, burde man vel have fundet ud af dette. —

Den Indrømmelse, jeg opraaede for Landbruget ved »Paaskeforliget« derigenem, at Hudemaksimalprisen blev ophævet, er økonomisk for betydelig til, at Hans Pinstrup kan lade den ude af Betragtning, dersom han vil være objektiv, naar Tælen

er om Forligets økonomiske Virkninger for Landbruget.

✿ FOR EN Fuldstændigheds Skyld skal jeg nævne, at det lykkedes mig i sidste Øjeblik at faa en Bestemmelse ind i Forliget om, at alle de Huder, »Oxco« laa med fra den tabsgivende Kødeksport til Sverige, blev frigivet. Hvor mange Tusinde Kroner, det drejer sig om, kan Hans Pinstrup let faa oplyst i Landbrugsraadets Arkiv.

✿ DER VAR i Loven klare Bestemmelser om, at de Penge, der gik ind ved Eksportafgiften, var Landbrugets Penge, og lige saa klare Bestemmelser om, at Pengene skulde udbetales til Andelsforeninger, Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, naar deres Ledelser var blevet enige om Pengenes Fordeling. Naar man nu opførte disse Penge som Udgifter for Landbruget, da Pengene indgik i Puljen, maatte de vel ogsaa gaa ind paa den anden Side i Regnskabet, da de blev udbetalt til Landbruget. Pengene er forlængst udbetalt, og jeg tror, det var en god Idé, om Organisationerne meddelte Landbrugets Udøvere, hvordan disse mange Penge har fundet Anbringelse eller Anvendelse. Det drejer sig om godt 10 Mill. Kroner.

Hudeordningens Afskaffelse medførte allerede det Aar, »Prisbindingerne« gjaldt, at Fordelen for Landbruget ved Hudemaksimalprisens Bortfald omtrent gik lige op med Nedsættelsen af Køddprisen paa Hjemmemarkedet. Dette har Hans Pinstrup endnu ikke fremsat nogen Udtalelse om, men har vidst det i hvert Fald det sidste Par Aar.

Dersom Hudemaksimalprisen ikke var blevet afskaffet ved »Paaskeforliget«, havde vi saa været af med den i Dag? Jeg kan ikke se, at der, siden »Paaskeforliget« blev gennemført, har været et parlamentarisk Flertal paa Rigsdagen, som gratis vilde give Afkald paa den.

✿ I DE sidste Aar, jeg sad for Bordenden i Landbrugsraadets, kunde vi hvert Aar gøre op, hvad Landbruget maatte ofre til Billiggørelse af Fodtøj gennem Maksimalprisen paa Huderne. Det maa uden stort Besvær kunne gøres op, hvor mange Penge Landbruget har tjent i Aarene 1952—53, 53—54 og 54—55 ved, at det slap af med Hudemaksimalprisen ved »Paaskeforliget«. —

✿ NU KAN nogle maaske sige: — Naar du ikke vilde tage Kampen op straks, hvorfor fremsætter du saa disse Udtalelser nu? Jeg har tidligere forklaret, hvorfor jeg ikke vilde gøre det, medens Ophidselsen var paa sit højeste; men nu er Sindene formentlig faldet saa meget til Ro, saa det kan gøres uden Skade for Landbruget.

For det første ser jeg af og til endnu Udtalelser i Bladene af Folk, som jeg sætter Pris paa, der henviser til den »uhyre

ensidige økonomiske Mishandling», som Landbruget var ude for ved »Paaskeforliget«, en Opfattelse, som Hans Pinstrup har givet dem. De fortjener at faa at vide, at det — alle Forhold taget i Betragtning — slet ikke var saa galt, som Hans Pinstrup har fremstillet det.

For det andet har jeg i disse Aar ofte maattet tænke paa en Udtalelse af I. C. Christensen. Hans Erfaring havde i Aarenes Løb lært ham: »At Sandheden kan gøre os alle nok«.

Endelig ønsker jeg ikke, at Hans Pinstrups Udtalelser og Fremfærd i denne Sag uimodsagt skal gaa over i Historien.

Der fandt under Behandlingen af de Love, der faldt ind under »Paaskeforliget« i Sommeren 1951 (Se Rigsdagstidende 1950—51, Spalte 1691—4642) et Ordskifte Sted mellem Ordførerne, Hans Pinstrup og mig, som jeg kan henvise til; men som det vil føre alt for vidt her at tage Uddrag af, og det er nødvendigt, dersom man skal have den fulde Forstaaelse af, hvor spændt Situationen var paa Grund af Udtalelsen fra »De samvirkende danske Landboforeninger«.

DE ONDESTE og mest usaglige Bemærkninger, som Hans Pinstrup har fremsat om mig og min Virksomhed, er han — ifølge Aalborg Amtstidende for 10. Juni 1951 — fremkommet med ved Venstres Kredsgeneralforsamling i Sæby, hvor han forklarer sine Vælgere, at naar han ikke ønskede at diskutere med mig under Forhandlingerne om Kriselovene, var det, fordi mine Udtalelser var »politisk Teater«, og fordi han vilde skaae mig af Hensyn til min »Alder og Virksomhed«. Jeg maa finde, at disse Udtalelser rummer Insinuationer, som ligger langt under det Lavmaal, som Hans Pinstrup kan være bekendt. —

Den Skævhed i Forliget, som fremkom ved Oppositionens Krav om, at Arbejdere og Tjenestemænd skulde holdes fri for at yde Bidrag til Konsolidering af Landets Økonomi, var meget beklagelig; men der fandtes ingen parlamentariske Muligheder paa dette Punkt. Det var noget, Mindretalsregeringen maatte tage til Efterretning, dersom den vilde fortsætte. —

DA JEG var traadt ud af Regeringen, trængte jeg til Ferie og Hvile. Jeg tog Orlov fra Rigsdagen indtil Nytaar og havde i Maanederne November og December med Velvilje fra Det Forenede Dampskibsselskab en herlig Sørejse til Vestafrika og det vestlige Middelhav. Vi var 12 Passagerer, og vi havde sammen med Skibets Personale et hyggeligt Samvær og mange fornøjelige Ture i Land. Vi havde blandt andet en meget fornøjelig og lærerig Automobiltur fra Casablanca til Marrakech, der ligger ved Foden af de sneklædte Atlasbjerge. Fra Algier havde

vi en herlig Tur med Rutebil gennem et frugtbart Landskab op i Atlasbjergene. Fra Genua var jeg sammen med en dansk Dame og hendes Mand en herlig Køretur langs Middelhavet til Margarita, Portofino og Rappalo.

Noget af det interessanteste, vi saa fra den gamle Tid, var paa en Køretur den 30. November fra Tunis ud til de udgravede Ruiner af det gamle og det nye (Rommernes) Cartago.

Vejret var fint, medens vi sejlede i Middelhavet, og vi havde Ophold i Livorno, Napoli og paa Sicilien. Endvidere gjorde vi Ophold i Marseille, Barcelona, Valencia og Mallaga. Vor sidste Anløbshavn var Lissabon, der er en af de smukkeste Byer, jeg har set. Vi sejlede fra Lissabon den 19. December, og vi var alle spændte paa, om vi naaede hjem til Jul. Vejret var fint, og vi naaede ind saa betids, saa jeg kom her til Sølund Juleaftensdag.

Og der bliver Tid ogsaa til at gaa paa Jagt,

H. Hauchs kæreste Hobby fra de tidligste Ungdomsaar.

 EFTER NYTAAR deltog jeg igen i Rigsdagsarbejdet, indtil det gamle Landsting for stedse lukkede sine Døre 1953. —

I de vesteuropæiske Lande er Tokammerssystemet den normale Forfatningsform, og skulde man forlade denne, der dog kan rumme en væsentlig Sikkerhed mod forhastede Lovafgørelser, som Vælgerne ikke kan overskue, maatte man have Sikkerhed for, at Mindretal i Et-kammerordningen kunde sætte Bremserne i, indtil Befolkningen havde Klarhed over Lovgivningens Virkninger. Weimarforsfatningen er et sørgeligt Bevis paa, hvad en Forfatning uden effektive Bremses paa lovlig Maade kan føre ud i. Vi var inden for Venstre i Landstinget nogle Medlemmer, som fandt, at der ikke i den nye Grundlov var den Sikkerhed, som der burde være, dersom man skulde forlade Tokammerssystemet.

Under Grundlovsforslagets Behandling i Landstinget, der strakte sig over flere Møder omkring 5. Marts 1953, er der fremsat en Række Udtalelser, som jeg tillader mig at henvise til.

Den nye Grundlov blev vedtaget i Landstinget ved Navneopraab den 28. Marts 1953, 61 stemte for Grundlovsforslaget, 7 stemte imod, nemlig: Alfred Bøgh, Grete Mølbak Frederiksen, H. Hauch, Nielsen Man, Ester Malling Pedersen, Villemoes og Chr. Nielsen. Korsgaard og Stegger Nielsen svarede: Stemmer ikke.

Ved Folkeafstemningen den 28. Maj 1953 blev det med stor Stemmefflerhed vedtaget en Valgretsalders paa 23 Aar. Ja-Stemmerne om Grundloven blev opgjort til 1.183.292. Der krævedes mindst 1.163.610 Ja-Stemmer for at opfylde Grundlovens Krav om, at mindst 45 pCt. af samtlige stemmeberettigede skulde stemme for Grundloven. Ja-Stemmerne udgjorde 45,76 pCt. Den nye Grundlov var hermed sikret.

Paa Øernes Omraade var Ja-Procenten 52,6. I Hovedstaden blev Ja-Procenten kun 43,6 og i Jylland kun 41,8. Den endelige Vedtagelse af den nye Grundlov var hermed kun en Formalitet.

Den vedtagne nye Grundlov medførte, at der blev udskrevet Valg til begge Rigs-

dagens Ting. Til Folketinget den 21. April og til Landstinget den 28. April 1953.

Ved Folketingsvalget vandt Socialdemokraterne 2 Mandater, Venstre og Radikale vandt 1 Mandat hver, og Retsforbundet tabte 3 Mandater. Dette Valg var bemærkelsesværdigt derved, at der mødte et nyt Parti: »De uafhængige» med Venstres gamle Formand og Fører Knud Kristensen som Leder af Bevægelsen. Dette berørte mig ganske overordentlig pinligt. Knud Kristensen havde betydet saa meget for Venstre baade under og efter Besættelsen, at jeg slet ikke kunde forstaa, at han nu skulde ud i en Valgkamp mod sit gamle Parti. Jeg kunde ikke forstaa, at han kunde gøre det. Han maatte jo da fremdeles være enig i Hovedretningslinierne i den Politik, Venstre byggede sin Tilværelse paa, og naar han vilde fortsætte sin politiske Virksomhed, burde han vel dog have gjort det inden for sit gamle Parti, hvor hans Indflydelse fremdeles var meget stor.

Naar jeg ser tilbage paa de nogle og tredive Aar, jeg har deltaget i praktisk Politik inden for Venstre, maa jeg erkende, at jeg adskillige Gange har været bedrøvet over ikke at være i Overensstemmelse med Partiets Flertal, og jeg har været taknemlig for, at jeg tilhørte et Parti, hvor jeg kunde indtage et Særstandpunkt, naar jeg sagde til i Tide og paa rette Sted. Ved Gennemførelsen af den nye Grundlov følte jeg mig helt overbevist om, at vi kunde have naaet mere, end vi gjorde i Retning af Sikkerhed for den personlige Frihed og den private Ejendomsret, og derfor maatte jeg stemme imod den; men selv under disse Omstændigheder har det dog aldrig været inden for mine Tankers Rækkevidde, at jeg kunde forlade mit gamle Parti, i hvis demokratiske Hovedsynspunkter, jeg er fuldstændig enig.

Den 1. September 1953 holdt Landstinget sit sidste formelle Møde. Formanden, Fru Ingeborg Hansen sagde blandt andet:

»Saglighed og Fordragelighed prægede Debatterne. Dette var dog ikke ensbetydende med, at Meningerne ikke kunde brydes i Landstingssalen. Ogsaa her er fremsat Udtalelser, som ikke savnede noget i Retning af Tydelighed. Men jeg tror med Føje at kunne hævde, at saadanne mere fyndige Indslag i Diskussionen altid var baaret af Ønsket om at naa frem til

de bedst opnaaelige saglige Resultater, og selv en lidt tilspidset Meningsudveksling sluttede oftest med Udtryk for gensidig Forstaaelse og Hensyntagen.

NAAR JEG NU — i mit firsindstyvende Aar — ser tilbage over min Færden, er jeg i det store og hele taknemlig for, hvad jeg har oplevet. Min Kones og mine bedste Aar var Aarene paa Asmildkloster Landbrugsskole, da vi sammen med Vibegegnens Befolkning og vore skiftende Medarbejdere i Skolearbejdet skabte Virksomheden paa Asmildbakken med den smukke Udsigt ind mod Domkirkens Taarne og den gamle By, hvor mine Forfædre i flere Generationer havde deres Færden og Virke.

Det var ogsaa i de Aar, vor forholdsvise store Børneflokk voksede til og fra at være Børn blev vore Kammerater i et langt, indholdsrigt og arbejdsfyldt Liv.

I mit Arbejde i de landøkonomiske Foreninger har det altid været mit Maal at medvirke til, at vi ikke selv under de mest bevægede erhvervspolitiske Kampaar tabte vor Hovedopgave af Syne: Varetagelsen af det faglige Arbejde til Dygtiggørelse af Landboernes Indsats i vort Lands økonomiske Udvikling og Fremskridt.

Hertil hører ogsaa Ungdommens Oplæring og Dygtiggørelse. Det er beundringsværdigt at se, med hvilken Flid ogmaalbevidst Indsats Landbougdommen i vore Dage tager fat i de første Aar, naar de bliver selvstændige. De er i Reglen spændt haardt for, naar de skal betale enhver sit og samtidig konsolidere deres økonomiske Fremtid. Mange har gjort det i de senere Aar, og det er al Ære værd.

De mange »Suk« og »Klagesange« om Fremtidens vanskelige Kaar for Landbruget, som fylder Luften i vore Dage, kommer ikke fra de unge, der har etableret sig. Vi ældre bør holde op med al den Jammer. De unge har meget mere Nytte af et opmuntrende Ord og en hjælpende Haand, der dog maaske kan bidrage til, at de fortsætter i det Erhverv, som har deres Lyst og Interesse, og som, naar alt kommer til alt, er det sundeste, det frieste og det mest selvstændige Erhverv, som vort Land har at byde sine Børn.

I Forbindelse med dette Spørgsmaal har det været mig til megen Opmuntring at læse, hvad Forstander Vagn Fog-Petersen skriver til sine Elever i Dalum Landbrugsskoles Aarsskrift 1955. Jeg haaber, det maa være en »Vaarblomst«, der varsler en »ny Sommer« for dem, der giver sig af med at vejlede Landbougdommen. I det parlamentariske Samfund, hvor vi lever, bliver Landbrugets stemmemeessige Indflydelse mindre og mindre, derimod er Produktionskraften forøget, og Landbrugets Evne til gennem den forøgede Eksport af Landbrugsvarer at »indtjene udefra« er i væsentlig Grad forøget samtidig med, at det Antal Mennesker, der er be-

skæftiget i Landbruget, er betydelig mindre end tidligere. Vort eneste egentlige Raastof, Jorden, udnyttes altsaa væsentlig bedre nu, end blot for nogle faa Aar tilbage. Det skulde synes indlysende, at dette er til Fordel for alle Erhverv og Samfundsklasser her i Landet. Alt bør derfor sættes ind paa at faa Flertallet her i Landet til at forstaa, at det er farligst at presse Prisniveauet saa højt op, saa Landbruget taber sin Konkurrenceevne paa Markeder, hvor vi skal afsætte vor store Overskudsproduktion.

Det er en besværlig Opgave; men jo tættere Lederne inden for de mange Landbrugsorganisationer staa sammen om Løsningen af denne Sag og andre Sager, og jo hurtigere de handler, des større maa Muligheden for Opgavens Løsning da være.

Det maa staa helt klart, at det maa være gennem et »uselvisk Samarbejde« mellem Organisationerne, Maalet skal naas. Det naas ikke ved at lave en ny Overbygning. Den kan overhovedet ikke laves! De store Andelsorganisationer kunde til Nød lave en saadan Sammenslutning, fordi de har alle praktiserende Landmænd inden for deres Omraade; men tænke sig, at Mejerierne eller Slagterierne eller de andre store Andelssammenslutninger skulde bøje sig for Beslutninger, taget i andre Organisationer end deres egen, har jo slet ikke hjemme i Virkelighedens Verden.

Efter som Tiden gaar, bliver der færre og færre tilbage af de Mænd, jeg har samarbejdet med i mine yngre Dage. Det er Livets Lov. Manden med Leen passer sin Virksomhed. Jeg maa ofte tænke paa min gamle Ven, Tørvegraveren, der saa mange Gange, naar vi sad og snakkede sammen paa et Dige eller i en Vejgrøft, sagde: »Ja, de forstaar Du et, mi Dreng, men de er nu et sa nem aa blyv gammel. De er slet et raar aa vær Tør, naar jen sejer i den Bænk, de taar av; men de skal jen jo ossaa væn sæ te aa prøv aa ta mæ Sindsro«. Han har jo Ret, den gamle Tørvegraver.

Sidste Kapitel

Den tidligere Landbrugsminister og mangeaarige Præsident for Landbrugsraadet, Forstander H. Hauch, slutter i dette Nummer af LANDET sine Erindringer, der har været det sidste Aars mest interessante og omdiskuterede politiske Erindringer herhjemme.

Mens LANDET har bragt disse Memoirer, har Redaktionen haft adskillige Forespørgsler om, hvorvidt de ikke vilde komme i Bogform. Vi har maattet svare, som vi ogsaa gør det her, at der er truffet Aftale om, at Artiklerne vil blive samlet i en Bog — men at det endnu ikke er muligt at opgive nogen bestemt Tid for, hvornaar denne Bog vil udkomme.

(Henrik Hauch blev Ridder af Dannebrog 29.11.1922 og indgav 8.1.1928 i henhold til Dannebrogordenens statutter fra 1808 til ordenshistoriografen den nedenfor aftrykte levnedssberetning, der befinder sig i Ordenskapitlets arkiv. Ved sine senere dekoreringer supplerede han ikke sin levnedssberetning).

Ifølge en gammel tradition er min fædrene slægt af østrigsk adel; men den har dog levet her i landet i ca. 350 år. Den første, der gjorde navnet kendt i Danmark, var min 3 gange tipoldefader Berthel Hauch, der beklædte en stilling svarende til en departementschefpost i krigsministeriet i vore dage; men dengang hed det deputeret i landetatens generalkrigskommisariat, desuden var han højesteretsassessor og stor godsejer, ejede Dallund ved Odense, Bonderupgaard på Sjælland og Sohngaardsholm ved Aalborg.

Hans hustru var datter af borgmester Erik Westergaard i Odense og datterdatter af biskop Niels Bang sammesteds.

Medens min tiptiptipoldefader var amtsforvalter i Aalborg, kom hans to brodersønner fra Rusland i hans hus for at blive opdraget dér. Deres fader havde været russisk kommandørkaptajn. Den ene af disse brodersønner var den senere general Andreas Hauch, der 1750 blev optaget i den danske adel, og som stod i høj gunst hos Kong Frederik V. Han var fader til Adam Vilhelm Hauch, der foruden at være videnskabsmand (naturforsker, dr.phil. og præsident i Videnskabernes Selskab) også beklædte de højeste hofembeder, overkammerherre, overhofmarskal og overstaldmester, ligesom han var chef for Det kgl. Teater og Kapel.

Hans brodersøn var digteren, konferensråd Johannes Carsten Hauch.

Min tiptipoldefader Christian Ulrik Hauch (opkaldt efter Gyldenløve) havde fået sin opdragelse i Hamborg og var første protokolsekretær i højesteret, inden han blev sekretær i Danske Kancelli (omtrent det samme som en kontorchef i ministeriet i vore dage). Hans hustru havde arvet Klarupgaard ved Aalborg efter sin onkel, general Henrik Rosenauer, hvis navn senere har været knyttet til slægten, for tiden er vi 3 fætre, der hedder Henrik Andreas Rosenauer Hauch. Tiptipoldefader døde ganske ung. Hans broder blev stiftamtmand i Viborg, og dennes søn, premierløjtnant Jens Erik Hauch var en af heltene fra 2. april. En anden søn var hofintendant ved det russiske fyrstehof i Horsens.

Min tipoldefader var landstingshører, nu hedder det justitssekretær ved overretten i Viborg, hvor han ejede en af de gamle smukke gårde i Mogensgade, der endnu bærer forskellige af familiens navnetræk indhugget i en i trappen indmuret sten. Han var gift med en datter af biskop Tetens, hvis anden datter var gift med stiftsprovst Zahrtmann og moder til admiral Zahrtmann samt stammoder til maleren Zahrtmann og grene af slægten Holstein Holsteinbog, Danneskjold Samsøe etc. Min oldefader var hans

148 eneste søn, han ejede herregården Hastrup ved Vejle og var en ejendommelig personlighed. På en sten ved gården blev indhugget:

Peter Hauch og Jacob Skram
gjorde Hastrup ingen skam.

Han havde to børn, min bedstefader Henrik Hauch, der blandt andet ejede det sagnrige Timgaard, hvor Per (Peder Gyldenstjerne) sagde "Pyt" til Kongen, da han kørte forbi ham på Timgaards bro, og en datter, der blev gift med kaptajn Frisenberg. Bedstefader døde ung, inden hans børn blev opdraget, kun en af dem kom til at studere og blev den anden præst i slægten, nu er hans søn den tredie. En af min faders søstre blev gift med dr.med. J. Carlsen, Børnehjælpsdagens "fader", en anden med proprietær Fenger til Bilring, hvis søn er forstander på Korinth Landbrugsskole, en tredie med pastor Fausbøll i Hassing, hendes søn er genealogen Hauch Fausbøll. Min far ejede først Sudergaard i Sønder Nisum og senere Birkelund i Jelling. Min moder, Laurentse f. Christensen, er fra Tim af gammel vestjysk bondeslægt. Mine forældre havde to sønner, hvoraf jeg er den ældste, min yngre bror er lærer ved Jonstrup Seminarium.

Jeg er født på Sudergaard i Sønder Nisum d. 6. september 1876. I 1874 havde mine forældre købt den nævnte bondegård. De økonomiske vilkår for landbruget var overordentlig vanskelige i firserne og begyndelsen af halvfemserne, og da der på Sudergaard hvilede en stor aftægt til to gamle damer, måtte der udvises den yderste flid og den største sparsommelighed for i det hele taget at svare enhver sit. Noget indtryk af at vi havde det småt endsige fattigt i mit barndomshjem, har jeg aldrig haft.

At der måtte arbejdes strengt, og at penge var noget, man ikke gav ud – selv det mindste beløb – uden nøje overvejelse, var af de selvfølgeligste ting, som ikke gav anledning til særlige overvejelser. Fra ganske lille måtte jeg deltage i al forefaldende arbejde i bedriften på alle de områder, hvor mine kræfter kunne slå til. Beskæftigelse blev mig en selvfølge, hvad jeg ofte i mit senere liv har haft lejlighed til at være taknemlig for.

Da jeg var 5 år gammel, kom jeg til at gå i "pogeskole", og da jeg var 7 år, kom jeg til at gå i sognets alm. almueskole. Skolelæreren havde tuberkulose og under de idelig skiftende "hjælpelærere" fik børnene en uensartet, utilfredsstillende og i høj grad ujævn undervisning. Skolegangen var om vinteren 4 hele dage ugentlig og om sommeren 1/2 dag ugentlig. De to sidste år af min skoletid fik vi en ny lærer. En energisk og interesseret ung mand. Han vakte min interesse for historie, hvad jeg altid vil føle mig i taknemlighedsgæld til ham for. Indtil jeg var 12 år, var jeg eneste barn, og dette medførte, at jeg kom ud sammen med mine forældre til venner og naboer. Der ligger nabo til mit barndomshjem en herregård "Udstrup". Her kom jeg grumme meget som barn. Ejeren, Knud Jensen, var "ungkarl", indtil jeg var en halv snes år gammel. På Udstrup traf jeg sammen med børnene af 3 familier i nabosognet. Præsten Jac. Hansen, læreren Pinholt og enkefru Drewsen, hvis mand havde været klitplantør. Disse tre familier, der boede i Husby, havde børn der var jævnaldrende eller ældre end mig, og både forældrene og børnene kom ofte til Udstrup og også af og til i mit hjem, ligesom jeg ofte besøgte disse børn i Husby. Somme tider flere dage ad gangen. Disse bekendtskaber fik stor betydning for

149
mig. Der blev samtalen meget og læst meget i disse hjem, der var stærkt grundtvigsk påvirkede.

Min onkel, Chr. Hauch, der var præst først i Agri, senere i Knebel var efter datidens forhold rig gift, og mens jeg var en lille dreng, sagde han ofte, når han kom på besøg, at dersom jeg viste mig at have evner, ville han betale mit ophold på en latinskole, så jeg kunne gå den læsende vej. Det står endnu klart for min erindring, i hvor høj grad dette optog mig, og jeg havde besluttet, at jeg ville være læge. Der blev imidlertid intet ud heraf. Da jeg havde nået den alder, som gjorde dette spørgsmål aktuelt, havde farbror Chr. fået betydelige økonomiske kautionsforpligtelser, som lagde stærk beslag på hans midler, det var dermed givet, at jeg ikke kunne komme til at gå den læsende vej. Selv havde jeg egentlig mest lyst til at blive landmand; men dette frarådede min fader mig meget indtrængende.

Fader havde selv haft lyst til at blive forstmand, og han søgte at bringe mig lyst til denne virksomhed, hvilket også lykkedes. Hvad der i høj grad bidrog hertil, var min interesse for jagt. Fader var en meget ivrig jæger og lystfisker.

Fader var en fortræffelig og sikker skytte. Jeg har i den henseende overhovedet ikke truffet hans ligemand. Han havde stor interesse for bevarelsen af vildtet, og han havde den for en jæger uvurderlige egenskab, at han overhovedet ikke skød på vildtet når han ikke følte sig sikker på at ramme, selv om det kom inden for skudvidde. Skete det, at et stk. vildt blev anskudt, for ham selv skete det yderst sjældent, kunne han gå timer, ja halve dage for at finde det anskudte vildt.

Fader tog mig med på sine jagtture, fra jeg var en ganske lille purk. Vi færdedes meget ved Nisum Fjord, på fjorden og i de store engarealer og klitarealer langs Vesterhavet og Nisum Fjord. Det står endnu klart for mig, hvordan jeg blev smidt over grøfterne, når disse var for store til, at jeg selv kunne hoppe over. Da jeg var 8 år fik jeg lov at gå med en lille forladerbøsse, som havde været min farfars. Den var ikke ladt; men der blev sat knaldperle på, så det gav et lille smæld, når jeg skød. Fader gjorde sig megen umage for at forhindre, at jeg trykkede min "legetøjsbøsse" af efter vildt, som var uden for normal skudvidde. Og når jeg havde trykket af, spurgte fader altid, om jeg nu var sikker på, at jeg havde ramt.

Fader talte meget med mig på disse ture. Jeg kan endnu høre ham sige: "Du skal være sikker på, at du rammer". "Hvad du har anskudt, skal du finde". "Det gælder i øvrigt i alle livets forhold, at man ikke bør spilde sit krudt på uopnåelige mål; men har man skudt til et mål, må man aldrig opgive at nå det, og du må frem for alt vænne dig til at vente, til din tid kommer".

Da jeg var 15 år gammel, kom jeg i huset hos klitplantør Garnæs i Husby. Her var jeg et år. Forstvæsen lærte jeg intet af. Jeg måtte arbejde strengt med at passe tjenestejorden, der hørte til plantørembedet, og i den tid, der kunne blive tilovers kørte jeg vognmandskørsel i plantagen med plantørens heste. Det følgende år tilbragte jeg hos klitplantør Eskesen, Hvidbjerg v. Aa i Thy. Her beskæftigede jeg mig udelukkende med arbejde i den nyanlagte plantage og planteskole. De følgende år var jeg dels i Husby Klitplantage og dels i den nyanlagte Vejers Klitplantage i Ribe amt, indtil

150 jeg novbr. 1894 kom til 6. Kronborg skovdistrikt, hvorfra jeg erhvervede forst- og jagtlærebrev 1. april 1896. Under mit ophold på 6. Kronborg skovdistrikt boede jeg hos skovløber Jensen i Græsted Hegn, hvor jeg arbejdede sammen med skovløberen, der selv var forstaspirant. Nogen egentlig undervisning fik vi forstelever ikke; men vi blev fortrolige med jagtforretningerne og de daglige arbejder i skoven. Skovrider Christensen var en overordentlig elskværdig, gemytlig og fornøjelig mand, som alle holdt af lige fra skovfogederne til skovarbejderne. Nogen dygtig forstmand var han ikke. Når jeg kom op hos ham, var det, fordi vi her på kort tid kunne erhverve lærebrev, og da det var min mening igen at gå til klitterne, gjaldt det for mig om hurtigst muligt at blive færdig med min læretid i skoven.

Mine kammerater blandt forsteleverne, og dette gjaldt også i høj grad mig, var slet udstyrede med alm. skolekundskaber, og det stod mig klart, at det var et forhold, jeg måtte have afhjulpet. Under mit ophold på 6. Kronb. kom jeg af og til sammen med en kammerat, Johannes Drewsen, på besøg hos en forstelev Bang på Frederiksværk distrikt. Her modtog eleverne en regelmæssig og systematisk undervisning hos forstassistent Helms, nu professor ved Landbohøjskolen. Allerede mens jeg var elev, besluttede jeg, at jeg — når jeg blev ældre og fik nogen indflydelse — ville lægge mig i selen for at skaffe forsteleverne en bedre og mere regelmæssig uddannelse.

Vinteren 1897-98 tilbragte jeg som elev på Lyngby Landboskole. Mit ophold her faldt på en uheldig tid. Det var det år, kaptajn la Cour døde. Der var ingen rigtig orden i skolearbejdet, efter at kaptajn la Cour var blevet syg, og det virkede i høj grad uheldigt, at Lars Frederik la Cour — kapt. la Cours ældste søn — var den, der skulle lede skolen.

Han var konfus i sin optræden og — skønt veltalende — en i høj grad uduelig lærer. Blandt lærerne ved Landboskolen var landbrugskand. Børup, der kom til at lede skolen de følgende år, den der fik størst betydning for mig på det rent faglige område. Statskonsulent K. Hansen, som jeg senere kom til at stå i stor taknemlighedsgæld til, underviste ikke i klassen for 6 måneders elever, hvor jeg gik.

Den der — uden for det rent faglige — fik størst betydning for min udvikling og mine interesser, var højskoleforstander Rosendal, der senere blev min svigerfader. Hans landbrugshistoriske foredrag — særlig om perioden fra 1780erne til 1850 — var ualmindelig oplysende og fængslende, og en foredragsrække, jeg hørte af ham om Grundtvig, nede på Folkehøjskolen, er uden sammenligning det bedste, jeg har hørt i foredragsform om Grundtvigs liv og den tidsalder, hvori han levede og som han ved sin åndelige indsats i så høj grad kom til at præge. Rosendals ubestikkelige, historiske vederhæftighed i forbindelse med hans enestående evne til ved sin fortællelemåde at gøre personer og situationer levende gav en opmærksom tilhører uudslettelige indtryk. Fra Lyngby kom jeg igen til Vejers Klitplantage. Vintrene 1898-99 og 1899-1900 opholdt jeg mig som elev på Askov Folkehøjskole. Dette ophold blev af stor betydning for mig. Af de lærere, jeg havde i Askov, fik forstander Ludvig Schrøder størst betydning for mig. Om mine indtryk fra Askovtiden har jeg fortalt i et foredrag ved Askov Højskoles Jubilæum d. 12. juli 1925.

Af alle de lærere, jeg har haft i min tid, var nuværende højskoleforstander Jac. Appel uden sammenligning den dygtigste i retning af at lære eleverne sine fag.

Efteråret 1900 tog jeg ind til Landbohøjskolen for at tage landbrugs-eksamen.

Jeg var blevet forlovet i 1898 med en datter af højskoleforstander H. Rosendal. Udsigterne til at få en stilling ved klitvæsenet, som gjorde det muligt for os at blive gift, lå så langt ud i fremtiden, så jeg besluttede mig til at gå over til landbruget, som havde haft min interesse, fra jeg var dreng.

I de 1 2/3 år jeg læste på landbohøjskolen, måtte der arbejdes hårdt, selv om jeg ikke hørte til de af eleverne, der hverken "hørte eller så" andet end Landbohøjskolen og dens undervisning. Landbrugselevholdet på Landbohøjskolen 1900-02 var et energisk og dygtigt hold, hvorefter mange senere er kommet til at spille en betydelig rolle. Jeg skal således nævne statsminister Madsen-Mygdal, konsulent M.K. Kristensen, Skanderborg, statskonsulent Jacobsen, Berlin, forstander Fenger, Korinth, landbrugslærerne Sloth, Korinth og Kjær Nielsen, Dalum, og der kunne nævnes endnu adskillig flere. De af lærerne på Landbohøjskolen, der fik størst betydning for os var professorerne Westermænd, Sand og Boas.

Efter endt eksamen foråret 1902 var jeg på højskolelærerkursus i Askov sommeren 1902. Efter at være blevet gift 29. august 1902 overtog jeg en stilling som lærer ved Landboskolen i Lyngby, hvor jeg blev indtil foråret 1908, da jeg overtog stillingen som forstander for Asmildkloster Landbrugsskole, der begyndte sin virksomhed november 1908.

Lærervirksomheden i Lyngby blev en tid rig på arbejde og rig på udvikling. Statskonsulent K. Hansen blev af stor betydning for mig. Jeg fulgte hans timer for 9 måneders eleverne et skoleår og lærte grumme meget af ham. K. Hansen havde åbenbart slet ikke tænkt sig muligheden af, at jeg havde energi og interesse nok til at følge hans undervisning gennem et helt skoleår, hvad han tydelig gav til kende, da jeg spurgte ham, om han havde noget imod, at jeg fulgte hans undervisning. K. Hansens interesse og venskab for mig blev af stor betydning ikke mindst, da det kom på tale, at jeg interesserede mig for at komme til Viborg som forstander for den nye Asmildkloster Landbrugsskole. Når jeg i en alder af 31 år fik stillingen som forstander her, skyldes det ganske utvivlsomt den indtrængende og uforbeholdne anbefaling, som K. Hansen gav mig.

Under mit arbejde her i Viborgegnen har det været af stor betydning for mig, at min gode ven og ungdomskammerat Rasmus Kr. Bertelsen var redaktør af "Viborg Stifts Folkeblad". Bertelsen og jeg traf hinanden i Askov 1898. Bekendtskabet blev til et gennem de mange år aldrig svigtende venskab, og Bertelsens død d. 1. november 1927 var for mig et overordentlig smerteligt tab.

Bestyrelsen for Asmildkloster Landbrugsskole har til formand gennem årene haft jægermester, senere hofjægermester Krabbe.

Krabbe omfattede skolens virksomhed med megen interesse, og jeg skylder ham megen tak herfor, ligesom jeg også skylder ham tak for godt venskab gennem snart 20 år.

Min interesse for samfundsforhold og politik har jeg haft fra min tidligste ungdom, og når jeg, trods adskillige opfordringer om at lade mig opstille til folketinget i sikre venstrekredse, har undslået mig herfor, er det fordi, jeg følte, at jeg ikke kunne være folketingsmand og så samtidig bevare stillingen som forstander for Asmildkloster Landbrugsskole, i hvert fald ikke uden at det ville gå alt for meget ud over arbejdet her.

Afdøde landbrugsminister Anders Nielsen kom jeg, i de sidste år han levede, til at stå i et nært venskabsforhold til. Anders Nielsen var en ualmindelig rigt begavet mand, og da han var en overordentlig rettænkende og nobel karakter, er jeg kommet til at stå i stor taknemlighedsgæld til ham for mange interessante samtaler.

Når jeg blev indvalgt i landstinget 1918, da Hans Jensen, Sjørlev ikke mere ønskede at lade sig genvælge, skete dette ikke uden store betænkeligheder overfor mit hjem og over for virksomheden ved skolen her. Den del af min offentlige virksomhed, som har haft og har den største interesse for mig, er den landøkonomiske foreningsvirksomhed.

Som bestyrelsesmedlem i den stedlige landboforening, som formand for De jyske Landboforeningers planteavlsudvalg, som medlem af De samvirkende Landboforeningers bestyrelse og som medlem af Landbrugsrådet har jeg lejlighed til at følge det landøkonomiske foreningsliv i alle dens afskygninger, et forhold der har stor betydning for mig både i mit skolearbejde og i min politiske virksomhed.

Asmildkloster Landbrugsskole

Viborg d. 8. januar 1928

H. Hauch

- Ahlefeldt-Laurvig, Preben, diplomat, greve, 83, 114f.
Ahlefeldt-Laurvig, Marie, grevinde, 83.
Aidt, A.P., konsulent, 35.
Alexandrine, dronning, 103.
Amby, Kristen, præst, politiker, 127, 134.
Andersen, Alsing, politiker, 115, 129.
Andersen, Carl Christian, bageribestyrer, politiker, 19, 101.
Andersen, Frederik, politiker, 101.
Andersen, H.N. etatsråd, 112.
Andersen, Holger, politiker, 121.
Andersen, Martin, købmand, 39.
Andersen, Oskar J., professor, politiker, 120.
Andersen, Laage, proprietær, 26.
Andreasen, Niels Peter, husmand, politiker, 79, 81, 85, 88, 102, 135.
Appel, Axel, statskonsulent, 48, 63.
Appel, Erik, politiker, 124.
Appel, Jacob, forstander, politiker, 29, 151.
Arup, Erik, historiker, 106.

Bach, Knud, gårdejer, formand for LS, 66-68, 77, 87f.
Backe, Herbert, ty. politiker, 86f, 92.
Bang, forstelev, 150.
Bang, Hans, direktør, 84.
Bang, Niels, biskop, 147.
Bardenfleth, Vilhelm, embedsmand, 50.

Basse, Niels, direktør, 35, 39.
Bech, August, forpagter, 30.
Bech, Carl Adolph Rothe, kammerherre, godsejer, 46.
Bech, H., proprietær, 64f, 68f.
Bech, fru proprietær H., 69.
Berg, Christen, bladudgiver, politiker, 19, 99.
Berg, Sigurd, redaktør, politiker, 36.
Bernstorff, Andreas Peder, statsmand, 27, 89.
Berntsen, Klaus, politiker, 23, 43, 111, 127.
Bertelsen, Rasmus Kr., redaktør, 33, 35-37, 44, 99, 152.
Best, Werner, ty. rigsbefuldmegetiget, 132.
Biilmann, Holger Herman, skovrider, 41.
Bindslev, Alfred, præst, politiker, 120.
Birck, Laurits V., professor, politiker, 111.
Bjerger, Povl, lærer, 28.
Bjerre, Laust, 17.
Bloch, Hans, gårdejer, strandfoged, 22.
Bloch, fru gårdejer Hans, 22.
Boas, J.E.V., professor, 151.
Bojsen, Frede, politiker, 19.
Bording, Kristen, politiker, 67, 91, 93, 95f, 115-117, 128, 131, 134f.
Borgbjerg, Frederik Jeppesen, politiker, 101, 106f.
Bramsnæs, Carl Valdemar, politiker, nationalbankdirektør, 7, 83f, 110, 114, 130.

- 154 Brandes, Edvard, politiker, 7, 19, 50, 102, 104f, 107, 124f.
- Branth, Harald, etatsråd, gods-ejer, 46.
- Broberg, L.P., direktør, 81
- Brorsen, Søren, politiker, 91, 106, 110f., 118, 120, 129f.
- Bruhn, herredsfoged, 43.
- Bruun, Daniel, 32
- Bruun, fru Daniel, 32
- Brødsgaard, proprietær, 66f., 87.
- Buhl, Vilhelm, politiker, 117, 128-130, 132-134, 136.
- Busch-Jensen, Niels, politiker. 133.
- Bülow, Fritz, sagfører, politiker. 43.
- Byriel, Marius, gårdejer, 66.
- Bækby, Gravers, købmand, 20.
- Bøgh, Alfred, gårdejer, politiker, 145.
- Carlsen, Elisabeth Marie Frederikke, 148.
- Carlsen, Johan Niels, læge, 148.
- Carlsen-Skiødt, Jens Carl Adolph, politiker, 120.
- Christensen, A. Chr. gårdejer, politiker, 127.
- Christensen, Christen Ernst, gård-ejer, politiker, 76, 124.
- Christensen, Hans Jepsen, gård-ejer, politiker, 7, 108, 118.
- Christensen, J.C. politiker, 19, 23, 43f., 50-52, 80, 99f., 106f, 109, 144.
- Christensen, Jørgen, grosserer, politiker, 111.
- Christensen, Jørgen Valdemar, redaktør, politiker, 118.
- Christensen, William, skovrider. 25f., 150.
- Christian IV, konge, 148.
- Christian X, konge, 50, 52, 90f, 95, 103f, 106-108, 110f, 114, 130-134.
- Colbjørnsen, Christian, jurist, landbopolitiker, 27, 89.
- Cold, C.M.T., diplomat, skibs-reder, 111.
- Cooper, Duff, amer. forfatter. 6.
- la Cour, Jørgen Carl, forstander, kaptajn, 27, 150.
- la Cour, Lars Frederik, akademi-kasserer, 150.
- la Cour, Poul, fysiker, lærer, 29.
- la Cour, Vilhelm, historiker, 27.
- Dahl, Asger, sagfører, 40.
- Dahlberg, amtsvejinspektør, 43.
- Dahlgaard, Bertel, politiker, 113, 129.
- Dalsgaard, Jens Peter, hypotek-bankdirektør, politiker, 99, 101, 105, 107.
- Damkier, Oskar, embedsmand, 43f.,
- Darré, Walter, ty. politiker, 86
- Degnbol, Mads, gårdejer, po-litiker, 127f.,
- Drachmann, Povl, redaktør, po-litiker, 120.
- Draeger, ty. embedsmand, 92.
- Drewsen, plantør, 22, 25, 149.
- Drewsen, Johannes, 150.
- Drewsen, Stine, frue, 20-22, 149.
- Edvard VII, brit. konge, 50, 52.
- Eidal, frue, kontorass., 81.
- Elgaard, Niels, redaktør, poli-tiker, 127.
- Ellinger, H.D.G., professor, po-litiker, 118f.,
- Engell, ty. politiker, 85.
- Enger, A, no. skovejer, 95.
- Eriksen, Erik, politiker, 116, 134f., 138-142.

Eriksen, Holger, redaktør, politiker, 127.
 Eriksen, Niels, gårdejer, politiker, 127.
 Eskeland, Lars, no. forstander, 31.
 Eskesen, klitplantør, 21, 150.
 Esmann, herredsfuldmegetig, 34.
 Faber, Harald, statskonsulent, 72.
 Fabricius, Otto, overfører, hofjægermester, 41.
 Falbe-Hansen, V.A. professor, politiker, 70.
 Fastrup. Augusta, frue, 42.
 Fastrup, Jens, forstander, 35, 42.
 Fausbøll, Hedevig Margarethe Christiane, 148.
 Fausbøll, Peder Julius Rosenstand, præst, 148.
 Fenger, August, proprietær, 19, 148.
 Fenger, Marie, frue, 19, 148.
 Fenger, Poul, forstander, 30, 148, 151.
 Fibiger, Vilhelm, politiker, 129.
 Fisker, Niels, politiker, 115.
 Foget, J.S., gårdejer, politiker, 88, 134.
 Fog-Petersen, Gunnar, politiker, 122, 126.
 Fog-Petersen, Vagn, forstander, 146.
 Fontaine, Maurice de la, fr. forretningsmand, 103f.,
 Foss, Alexander, ingeniør, politiker, 7.
 Foss, Erling, ingeniør, 93.
 Frederik V, konge, 147.
 Frederik VI, konge, 27, 89.
 Frederik VIII, konge, 50.
 Frederik IX, konge, 136, 138.
 Frederiksen, Grete Mølbak, politiker, 145.

Frederiksen, L.P., konsulent, 81.
 Friis, M.P., embedsmand, minister, 107.
 Frijs, Mogens, lensgreve, politiker, 50, 52, 105f., 125.
 Frederiksen, Niels, parcellist, politiker, 61, 72, 80, 102, 106, 115, 126-128.
 Frisch, Hartvig, professor, politiker, 120, 122.
 Frisenberg, kaptajn, 148.
 Frisenberg, frue, 148.
 Garnæs, plantør, 20, 22, 150.
 Geill, Christian, læge, 43.
 Giebelhausen, Steen, skibsreder, 39.
 Gram, Georg, statskonsulent, 72.
 Gram, Jørgen, gårdejer, politiker, 124.
 Gram, Mads, gårdejer, politiker, 53, 76, 124.
 Gram, Victor, politiker, 137.
 Granzau, ty. godsejer, bankdirektør, 86f.
 Green, H., bankinspektør, 110f.
 Gregersen, Peder, lærer, politiker, 120.
 Grundtvig, N.F.S., præst, digter, 151.
 Graae, Christiane, 83.
 Graae, Valdemar Gomme, direktør, 83, 115.
 Gyldenstjerne, Peder, rigsmarsk, 148.
 Hage, Christopher, grosserer, politiker, 106.
 Hanneken, Herman von, ty. general, 132.
 Hansen, lærer, 25.
 Hansen Møller, Englerup, 71.
 Hansen, A.M., politiker, 120, 122, 132.
 Hansen, Anine, frue, 28.

- 156 Hansen, Frederik, statskonsulent, 28, 48, 81.
Hansen, H.P., politiker, 130.
Hansen, I.A., proprietær, politiker, 101.
Hansen, I.I., forstander, 31f.
Hansen, Ingeborg, sagfører, politiker, 145.
Hansen, J.A., redaktør, politiker, 119.
Hansen, Jacob, præst, 12f, 148.
Hansen, K. statskonsulent, 27, 32-34, 150.
Hansen, Ole, politiker, gårdejer, 7, 76, 100f, 107, 110, 126.
Hansen, Viggo, gårdejer, politiker, 120.
Hansen, Vitta, frue, 13.
Hanssen, H.P., redaktør, politiker, 103f.
Hartz, Gustav E., direktør, 80.
Hauch, Adam Wilhelm, overhofmarskal, 147.
Hauch, Andreas, general, 147.
Hauch, Asta, 60.
Hauch, Bertel, embedsmand, 147.
Hauch, Christian, lærer, 13, 148.
Hauch, Christian Ulrik, embedsmand, 147.
Hauch, Elisabeth, 147.
Hauch, Ellen, frue, 8, 27-35, 38, 42, 60, 69, 104, 140, 146, 151.
Hauch, Hendrich Rosenauer von, embedsmand, 147.
Hauch, Henrik, godsejer, 16, 148f.
Hauch, Jens Erik, officer, 147.
Hauch, Johannes Carsten, digter, konferensråd, 147.
Hauch, Laurentse, frue, 11-15, 18f, 22, 25, 42, 148.
Hauch, Margrethe Cathrine, 147.
Hauch, N.C.H., præst, 149.
Hauch, Olaf, 11-13, 15-19, 22, 25, 29, 42, 148f.
Hauch, Olaf, 60.
Hauch, Peter Tetens, godsejer, 147f.
Hauch, Viggo, amtsborgmester, 8.
Hauch-Fausbøll, Th., genealog, 29f, 148.
Haugaard, Jens Kristian, sekretær, 38, 40, 62, 64.
Hauge, C.N., redaktør, politiker, 110, 114f.
Hedtoft, Hans, politiker, 128, 134, 136-138.
Hejle, Thomas P., pædagog, 89.
Helbo, 66.
Helms, Johs., professor, 41, 150.
Helweg-Larsen, Vilhelm, præst, 43.
Hempel, J.C., fabrikant, 93.
Hendriksen, Halfdan, politiker, 117, 120f, 129, 137.
Hertel, Hans, embedsmand, 61, 80f.
Himmelstrup, Otto, politiker, cand.polit., 69, 71, 81.
Hindsgavl, Lisbet, politiker, 121, 137.
Hitler, Adolf, ty. diktator, 85-87, 130.
Holbøll, Valdemar, embedsmand, 44.
Holdgaard, Jens, husmand, politiker, 7, 49f, 72-74, 79, 81, 83, 88, 102, 105f, 114.
Holm, Harald, højskolemand, 31.
Holmberg, Gustaf Henrik Teodor, sv. direktør, 31.
Holmström, Leonard Pontus, sv. folkehøjskoleforstander, 31.
Holt, skovrider, 39.
Hugenberg, Alfred, ty. politiker, 86.

- Hvass, Tyge, arkitekt, 89.
 Hvidberg, Flemming, professor, politiker, 136.
 Høgsbro, Sofus, politiker, 99.
 Høgsbro, Svend, politiker, 94.
 Høgsbro Holm, Arne, generalsekretær, 61, 70, 72, 79, 81, 85-87, 90, 92-95.
 Højer, 67.
 Højgaard, Knud, ingeniør, 93.
- Ingerslev, Laurits, embedsmand, 106.
 Iversen, Chr., 47.
 Iversen, Karsten, forstander, 53.
- Jakobsen, Tylstrup, gårdejer, 47.
 Jacobsen, A.P., statskonsulent, 30, 72, 85, 102, 151.
 Jacobsen, Eigil Thune, rigspolitichef, minister, 129-131.
 Jacobsen, Laust, gårdejer, 37.
 Jensen, Kl. "Goe", 39.
 Jensen, skovløber, 25, 150.
 Jensen, Hans, gårdejer, politiker, 37, 67f, 99, 152.
 Jensen, Hans Windfeldt, godsejer, 15.
 Jensen, Harald, politiker, 7, 125f.
 Jensen, Hjalmar, gårdejer, 63.
 Jensen, Johannes, borgmester, politiker, 19, 101.
 Jensen, Knud Markus, godsejer, 15, 148.
 Jensen, Kresten, digegreve, 15.
 Jensen, Niels, gårdejer, Toustrup, 46, 127.
 Jensen-Broby, J.C., gårdejer, politiker, 127f.
 Jensen-Klejs, Jørgen, gårdejer, politiker, 117f.
 Jeppesen-Drusebjerg, P.V., politiker, 102, 106.
 Jespersen, arkitekt, 34.
- Jespersen, håndværker, 34.
 Jessen, møller, 21.
 Jessen-Fris, proprietær, 65.
 Johansen, Christian, husmand, 72.
 Johansen, Kai, journalist, 88, 93.
 Johansen, Svend E., politiker, 120.
 Johnsen, Axel, landmand, 53f.
 Johnsen, Jon, sagfører, 44.
 Juel, Niels, godsejer, kammerherre, 50.
 Juncker, Thorkild, direktør, 93.
 Jørgensen, Malling, forstander, 47.
 Jørgensen, Jens, sagfører, 39.
 Jørgensen, Jørgen, politiker, 136.
 Jørgensen, Severin, brugsforeningsmand, 46.
- Karberg, Andreas, politiker, 108.
 Kappel, Johannes, lærer, 14, 16.
 Keiser-Nielsen, S., præst, politiker, 43.
 Kjeldsen-Rasmussen, A., landbrugslærer, 81.
 Kjær, Aug., statskonsulent, 40.
 Kjærbøl, Joh., politiker, 117, 128f.
 Kjær-Nielsen, Christian, konsulent, 30, 151.
 Klausen, K.M., politiker, 101.
 Kloppenborg-Skrumsager, H.D., politiker, 7, 108.
 Knudsen, landmand, Trøjborg, 15.
 Knudsen, Jacob, forfatter, 15f, 26.
 Koefoed, Hans Conrad, politiker, 127.
 Korsgaard, M.C., proprietær, politiker, 121, 127, 145.
 Korsgaard, P., ingeniør, politiker, 127.

- 158 Krabbe, Aage, hofjægermester, 33f, 42, 152.
 Kraft, Ole Bjørn, politiker, 122, 132, 136, 140.
 Krag, Jens Otto, politiker, 138.
 Krag, Oluf, politiker, 7, 91, 101, 107, 109, 113-115, 119, 122.
 Krarup, Johannes, forpagter, politiker, 121.
 Kristensen, Else, frue, 137.
 Kristensen, Knud, politiker, 87, 126, 129f, 132, 134-138, 145.
 Kristensen, Marius, lærer, 29.
 Kristensen, M.K., konsulent, 30, 48f, 151.
 Kristensen, Thorkild, professor, politiker, 136, 138, 140.
 Knudsen, Axel Frederik, statskonsulent, 72, 79.
 Krüger, ty. diplomat, 86f, 92, 130.
 Köehler, ty. embedsmand, 85f.
 Lambæk, Mads, gårdejer, politiker, 47, 62.
 Lange, Axel B., købmand, politiker, 120f.
 Langeland, Peter, husmand, 81.
 Larsen, Aksel, politiker, 120.
 Larsen, Gunnar, ingeniør, minister, 92, 129.
 Larsen, Jørgen W., etatsråd, 48.
 Larsen, Søren Peter, politiker, 134.
 Lassen, Ingeborg, frue, 41.
 Lassen, J. Brink, forstander, 32, 34-36.
 Lassen, Peter Hveisel, skovridder, 41.
 Lauridsen, Grønvang, fabrikant, 28.
 Lauridsen, kroejer, Ulfborg, 12.
 Lauritzen, Kristian, Røhr, proprietær, 39.
 Lebeck, Anders, redaktør, politiker, 76, 124.
 Leth, R.B., overførster, kammerherre, 26.
 Li Hung Tsjang, kin. statsmand, 52.
 Liebe, Otto, jurist, minister, 107.
 Lund, strandkontrollør, 20.
 Lundsten, ingeniør, 16f.
 Lyngsie, M.C., fagforeningsmand, 7.
 Lysdal, Carl, husmand, 33.
 Lütken, L.C.F., officer, 50, 100.
 Lüttichau, Folmer, hofjægermester, godsejer, 93.
 Løje, Niels Christian, konsulent, 32.
 Madsen, Carl, gårdejer, 79, 81.
 Madsen, Karl, sekretær, 69, 71.
 Madsen, Rebekka la Cour, lærer, 54.
 Madsen-Mygdal, Thomas, politiker, 30, 61, 80f, 87, 98, 100f, 109-116, 118f, 151.
 Maegaard, H.V., kaptajn, politiker, 101, 110.
 Marott, Emil, politiker, 107.
 Marrebæk, Jens Rasmussen, dyrlæge, 21.
 Matthiesen, H.J.F.C., præst, 13.
 Mentz, August, professor, 35.
 Moesgaard-Kjeldsen, C., godsejer, politiker, 107.
 Mogensen, Jens Christian, embedsmand, 131.
 Mohr, Otto Carl, diplomat, 85-87.
 Moltesen, Laust, dr.phil. & theol., politiker, 29.
 Moltesen, Per Algot, statskonsulent, 72, 79, 84.
 Moltke, Hellmuth Johannes Ludvig, ty. marskal, 50, 52.
 Munck, Ebbe, journalist, 93.

- Munch, P., politiker, 82f, 87, 102, 113-115, 118, 120f, 125, 129.
- Müller, frue, Virumgård, 27.
- Mølgaard-Nielsen, Mads, politiker, 23.
- Møller, Aksel, politiker, 138.
- Møller, Frederik, direktør, 81.
- Møller, John Christmas, politiker, 84, 87, 92f., 112-115, 120, 129, 134, 136, 138.
- Møller, Jørgen, typograf, politiker, 108.
- Neergaard, Niels, politiker, 100, 107, 109-112.
- Niclasen, Poul, redaktør, fær. politiker, 121.
- Nielsen, Anders, gårdejer, politiker, 46, 61, 80f.
- Nielsen, Anders, politiker, 23, 37, 152.
- Nielsen, Chr., maskinarbejder, politiker, 145.
- Nielsen, H.P., konsulent, 30.
- Nielsen, I.C., købmand, 39.
- Nielsen, Jørgen, husmandsleder, 72, 80.
- Nielsen, K., frk., kontorass., 81, 94.
- Nielsen, Morten, forstander, 35.
- Nielsen, N.F., skovfoged, 41.
- Nielsen, Olaf, direktør, politiker, 121.
- Nielsen, Oluf, gårdejer, 68.
- Nielsen, P., gårdejer, 65.
- Nielsen, Peder, husmand, Tvis, 88.
- Nielsen, Peter, gårdejer, Refsø, 66, 68.
- Nielsen, P. Th., gårdejer, politiker, 46, 126.
- Nielsen, Stegger, politiker, 118, 137, 145.
- Nielsen-Man, N.C., politiker, 145.
- Nikolajsen, Aage, gårdejer, 47, 62.
- Nutzhorn, Heinrich von, professor, 29.
- Nyrop, Martin, professor, 34.
- Nørgaard, forstander, dr. Testrup, 31.
- Nørgaard, Jens, gårdejer, 33f.
- Nørskov, Laust, gårdejer, politiker, 42, 105.
- Olesen, Anders, sagfører, 50.
- Olsen, Bernhard, museumsdirektør, 32.
- Olsen, Martin, politiker, 101.
- Olsen, Ole, gårdejer, 81.
- Overgaard, J.C., forstander, 53, 63.
- Overgaard, Søren, proprietær, 79, 81, 85, 89, 131.
- Pape, Andreas, proprietær, 39.
- Pedersen, forstander, Skibelund, 28.
- Pedersen, Esther Malling, politiker, 145.
- Petersen, H.J., proprietær, 54.
- Pedersen, Jørgen, politiker, 99-102, 104-107.
- Pedersen, Kristjan, politiker, 49, 109.
- Pedersen, Laurits, politiker, 127.
- Pedersen, Oluf, politiker, 132.
- Pedersen, Tousgaard, gårdejer, 48, 53.
- Petersen, Harald, dommer, minister, 129.
- Petersen, Jørgen, husmand, 81.
- Petersen, P.M., gårdejer, 53.
- Petersen (Røjle), P.N., politiker, 127f.
- Petersen-Børup, R.J., forstander, 27, 31, 150.
- Petersen-Dalum, Johannes, forstander, 30, 38, 42, 46, 71.

- 160 Pinholt, Helga, frue, 23, 25f., 29.
- Pinholt, Jens, lærer, 22, 149.
- Pinholt, V., klitfoged, politiker, 22-26, 29, 48, 53f., 106.
- Pinnock, brit. embedsmand, 93.
- Pinstrup, Hans, gårdejer, politiker, 10, 127, 135f., 138, 140, 142-144.
- Pinstrup, Mette Marie Sørine, frue, 57.
- Pinstrup, P.P., gårdejer, politiker, 46-48, 54f., 57, 59-61, 70, 81, 110, 127.
- Piper, E.G., politiker, 19, 101, 107.
- Pitzner, Joh., politiker, 110.
- Plesner, Johan Frederik, præst, 34.
- Plesner, Ulrik, arkitekt, 34.
- Porse, Niels, proprietær, 81.
- Poulsen, Marie, lærer, 14.
- Poulsen, Thorvald, politiker, 43f.
- Pyndt, O.P. dyrlæge, 35.
- Pürschel, Victor, politiker, 111f., 120.
- Raben-Levetzau, Frederik, greve, 50, 52.
- Rasmussen, gårdejer, Lindenberg, 54.
- Rasmussen, Hans, politiker, 91.
- Rasmussen, Laust, politiker, 118f., 122.
- Rasmussen, Rich., landbrugskandidat, 81.
- Rasmussen, V., skovfoged, 41.
- Rechnitzer, Hjalmar, søofficer, 118f.
- Refshauge, Gunder, frue, 124.
- Refshauge, Peter J., politiker, 124.
- Reitzel, C.A., brit. bankdirektør, 115.
- Renthe-Fink, Cecil von, ty. diplomat, 87.
- Reventlow, Christian Ditlev, lensgreve, statsmand, 27, 89.
- Ringsted, Jørgen Vibe, skovrider, 40.
- Ritter, ty. embedsmand, 85f.
- Rode, Ove, politiker, 100, 102, 104f., 107, 126.
- Roepstorff, plantør, 25.
- Rosenauer, Henrik, general, 147.
- Rosendal, Hans, højskoleforstander, 23, 27, 29f., 33, 94, 151.
- Rothe, Tyge J., direktør, minister, 110f.
- Rottbøll, C.M., diplomat, 83f.
- Rottensten, Johan, statskonsulent, 69, 72.
- Rump, Carl David, dommer, 111.
- Runciman, Sir Walter, brit. politiker, 83f.
- Rytter, Svenning, politiker, 106, 110, 133.
- Sand, G.A.C., professor, 151.
- Scavenius, Erik, politiker, 7, 92f., 102, 128-131.
- Schaumann, Max, politiker, 121.
- Schovelin, Julius, politiker, 113, 125f.
- Schröder, Axel, 15.
- Schröder, Charlotte, 15f., 23, 28.
- Schröder, Ludvig, forstander, 15, 28, 31f., 151.
- Schröder, Olaf, 15.
- Skak Jensen, godsejer, 15.
- Skak Jensen, Fru godsejer, 15.
- Skov, Hans L., husmand, 81.
- Skovgaard, Joakim, maler, 34, 39.
- Skram, Jacob, godsejer, 148.
- Skrumsager, Niels, gårdejer, 64.
- Slengerik, Carl, politiker, 102, 107.

- Sloth, Hans, landbrugslærer, 30, 151.
- Sonne, Chr., forpagter, 50, 52, 61, 79, 81, 112.
- Stauning, Th., politiker, 79, 87, 91f., 97, 101, 107, 110-119, 121-123, 128f.
- Steen, Oluf, politiker, 137.
- Stein, H., politiker, 117, 121.
- Steincke, K.K., politiker, 7, 106.
- Stensballe, Johannes, politiker, 7, 108f., 117-119.
- Stensgård, sv. direktør, 93.
- Sthyr, Knud S., direktør, 93.
- Streil, ty. embedsmand, 85.
- Sven, C.J.F., politiker, 121.
- Svenningsen, Nils, diplomat, 92.
- Søe, Kresten, plantør, 22.
- Sørensen, Anton, gårdejer, 49.
- Sørensen, Axel, politiker, 129.
- Sørensen, C.F., politiker, 102, 118-120.
- Sørensen, Diderik Ingvard, apoteker, 40.
- Sørensen, Edvard, politiker, 134, 136f.
- Sørensen, Julius, gårdejer, 68.
- Sørensen, Marinus, politiker, 127.
- Sørensen, Søren, politiker, 23.
- Sørensen, Søren, statskonsulent, 57, 72, 83f.
- Tams, direktør, 40.
- Tesdorpf, Adolf, hofjærgermester, godsejer, 61, 81.
- Tesdorpf, Edvard, politiker, 138.
- Tetens, biskop, 147.
- Tetens, Bodil J., frue, 147.
- Theilmann, Jens, godsejer, politiker, 61.
- Thomsen, Jens, gårdejer, 64.
- Thomsen, Valdemar, politiker, 120.
- Thorsen, Svend, redaktør og forfatter, 9.
- Thygesen, Hans Chr., sorenskriver, 106.
- Thygesen, Thyge, klitinspektør, kammerherre, 23.
- Thøgersen, Fr., afdelingsleder, 49.
- Torp-Petersen, Emil, diplomat, 93.
- Touborg Jensen, Kristen, gård-ejer, 46.
- Trapp, frk. 24.
- Trier, Herman, politiker, 7, 102, 104.
- Tvedegaard, Jacob, proprietær, politiker, 65, 71, 85.
- Unmack, Holger, politiker, 121.
- Unmack Larsen, Svend, borgmester, minister, 129.
- Vandman, Rasmus Jensen, husmand, 63, 72, 81.
- Vejen, Henrik, politiker, 127.
- Vejstrup, Johannes, politiker, 102, 118-120.
- Vest, C.F.V., landfoged, 106.
- Vestbirk, Anthon, diplomat, 84.
- Vesterager, A., politiker, 120.
- Vesterby, Jens, gårdejer, 33.
- Vesterby, P., lærer, 33.
- Vestergaard, N.C.D., skovrider, 41, 44.
- Vestergaard, Jens, direktør, politiker, 50.
- Villemoes, Dagny, frue, 126.
- Villemoes, Jens, politiker, 122, 126f., 145.
- Villemoes, Niels, gårdejer, 54.
- Villumsen, Valdemar, gårdejer, 33, 37, 47, 53.
- Waage, Holger, embedsmand, 12.

162 Walter, ty. embedsmand, 85f.,
91-93.
Wasserfall, Moritz, ty. forret-
ningsmand, 104.
Weikop, Ove, politiker, 142.
Wenck, H.L.E., søofficer, 118f.
Westergaard, Erik, borgmester,
147.
Westermænd, A.M.T., professor,
151.
Westh, Th. Claudi, ingeniør, 33,
35f., 49.
Wilhelm II, ty. kejser, 50.
Wilmann, f., politiker, 125.
Winther, ty. embedsmand, 86.
With, Erik, officer, 118f.
Wognsen, skovfoged, 41.
Worsøe, Christian, gårdejer, 33.

Zahle, C.Th., politiker, 7, 98,
100, 102-104, 106f., 110,
113, 117.
Zahrtmann, Christian Christop-
her, søofficer, 147.
Zahrtmann, Henrich Christian,
præst, 147.
Zahrtmann, Kristian, maler, 147.

Øllgaard, Olav, politiker, 54.
Ørum, Lauritz Bech, sagfører,
39.
Østergaard, C.C., præst, 13.

**Skabet med Fiske- og Jagtgrejerne er altid
i fin Orden.**

Skrifter udgivet af:

JYSK SELSKAB FOR HISTORIE

1. *Hans H. Fussing*: Bybefolkningen 1600–1660. 1957. 125 sider. Udsolgt.
2. *Viggo Sjøqvist*: Peter Vedel. Udenrigsministeriets direktør. I. 1957. 287 sider. Udsolgt.
3. *Erik Rasmussen*: Statslånskrisen 1919. 1952. 2. opl. 1970. 125 sider. Kr. 29,50 (27,15).
4. *P. G. Lindhardt og Jørgen Swane*: To høj Kirkemænd. Brevvexling mellem biskopperne H. Stein og J. Swane. 1958. 604 sider. Udsolgt.
5. *Aksel Lassen*: Skæbneåret 1659. Hungersnød og pest over Sydvestdanmark. 1958. 169 sider og 18 plancher. Udsolgt.
6. *Troels Fink*: Spillet om dansk neutralitet 1905–1909. L. C. F. Lütken og dansk udenrigs- og forsvarspolitik. 1959. 2. opl. 1970. 343 sider og 4 plancher. Udsolgt.
7. *Kristian Hvidt*: Venstre og forsvarssagen 1860–1901. 1960. 2. opl. 1971. 220 sider, illustreret. Kr. 47,20 (42,50).
8. *Vagn Dybdahl og Birgit Nüchel Thomsen* (udg.): M. P. Bruuns dagbog 1856–74. 1961. XXXI + 312 sider, illustreret. Kr. 20,40 (15,10).
9. *Troels Fink*: Ustabil balance. Dansk udenrigs- og forsvarspolitik 1894–1905. 1961. 2. opl. 1969. 254 sider, illustreret. Udsolgt.
10. *V. Sjøqvist*: Peter Vedel. Udenrigsministeriets direktør. II. 1962. 388 sider, illustreret. Udsolgt.
11. *Gunnar Sandfeld*: Thalia i provinsen. Dansk provinsteater 1870–1920 med særligt henblik på Jylland. 1962. 401 sider, illustreret. Udsolgt.
12. *Aa. Rasch*: Niels Ryberg 1725–1804. Fra bondedreng til handelsfyrste. 1964. 432 sider, illustreret. Kr. 33,55 (25,95).
13. *Aksel Lassen*: Fald og fremgang. Træk af befolkningsudviklingen i Danmark 1645–1960. 1965. 565 sider. Udsolgt.
14. For jysk og for dansk historie. Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur 1866–1966. 1966. 147 sider, illustreret. Kr. 21,30 (16,50).
15. *Ib Gejl* (udg.): J. C. H. Fischers politiske dagbøger 1852–56, 1872–75. 1966. XVI + 284 sider. Kr. 35,40 (27,40).
16. *Tage Kaarsted* (udg.): Admiral Henri Konows erindringer. I. Marine- og høftjeneste 1877–1914. 1966. 384 sider, illustreret. Udsolgt.
17. *Tage Kaarsted* (udg.): Admiral Henri Konows erindringer. II. Guvernør – minister – flådechef: 1914–27. 1967. 372 sider, illustreret. Udsolgt.
18. *Aksel Lassen*: Vælgere på vandring. Nordiske valg 1947–66. 1967. 210 sider. Udsolgt.
19. *Ib Gejl* (udg.): For venner som kan tale og tie. Folketingsmand Anders Tanges breve til købmand Rasmus Winckler 1873–83. 1968. XVI + 235 sider. Kr. 42,50 (35,40).
20. *F. H. Kjølser*: Rokokogreven Pierre d'Esneval og Christian VIs etiopiske projekt. 1968. 170 sider, illustreret. Kr. 35,40 (31,20).
21. *Hans Chr. Johansen*: Dansk økonomisk politik i årene efter 1784. Bd. I: Reformer 1784–88. 1968. 379 sider. Udsolgt.
22. *Aage Rasch*: Staten og kunstnerne. Bevillinger og meninger under enevælde og folkestyre. 1968. 219 sider, illustreret. Udsolgt.
23. *Tage Kaarsted*: Påskekrisen 1920. 1968. 426 sider, illustreret. Udsolgt. 2. opl. 1969, hæftet. Udsolgt. 3. opl. 1973, hæftet. Kr. 49,55 (43,30).
24. *Vald. Andersen*: Den jyske hedekolonisation. 1970. 246 sider, illustreret. Udsolgt.

25. *Ole Degn* (udg.): *Livet i Ribe 1560–1700 i samtidiges optegnelser*. 1971. 253 sider, illustreret. Udsolgt.
26. *Leo Tandrup* (udg.): *Svensk agent ved Sundet. Toldkommissær og agent i Helsingør* Anders Svenssons depecher til Gustav II Adolf og Axel Oxenstierna 1621–1626. 1971. 694 sider, illustreret. Kr. 87,75 (70,80).
27. *Kristian Hvidt*: *Flugten til Amerika eller drivkraften i masseudvandringen fra Danmark 1868–1914*. 1972. 557 sider, illustreret. Udsolgt.
28. *Jens Engberg*: *Dansk finanshistorie i 1640'erne*. 1972. 356 sider. Kr. 49,55 (42,50).
29. *Tage Kaarsted* (udg.): *Indenrigsminister Ove Rodes dagbøger 1914–1918*. 1972. 229 sider, illustreret. Kr. 53,85 (44,50).
30. *Tage Kaarsted* (udg.): *Ministtermødeprotokol 1916–1918. Kirkeminister Th. Povlsens referater*. 1973. XII + 251 sider. Kr. 47,20 (42,50).
31. *Knud Larsen*: *Forsvar og Folkeforbund. En studie i Venstres og Det konservative Folkepartis forsvarspolitiske meningsdannelse 1918–22*. 1976. 454 sider. Kr. 90,25 (59,00).
32. *Jørgen H. Barfod*: *Niels Juel. Liv og Gerning i den danske Sæetat*. 1977. 412 sider, illustreret. Kr. 94,40 (59,00).

Endvidere har selskabet bl. a. udgivet:

- Sophie Brahes regnskabsbog 1627–40. Ved Henning Paulsen*. 1955. 256 sider. Kr. 13,20 (9,45).
- Troels Fink*: *Fem foredrag om dansk udenrigspolitik efter 1864*. 1958. 2. opl. 1967. 81 sider. Kr. 13,00.
- Tage Kaarsted*: *Hvad skal det nytte? De radikale og forsvaret 1894–1914*. 1958. 3. opl. 1969. 102 sider. Kr. 18,90 (14,55).
- C. O. Bøggild-Andersen*: *Hannibal Sehested II*. 1970. 604 sider. Kr. 82,60 (63,70).
- Vagn Dybdahl*: *Historisk kommentar til nationaløkonomi*. 1971. 173 sider. Udsolgt. 2. udg. 1972. 175 sider. Kr. 26,75 (21,25).
- C. O. Bøggild-Andersen*: *Statsomvæltningen 1660*. 1936. 2. opl. 1971. 464 sider. Kr. 98,90 (72,00).
- Hansestæderne og Norden*. 1957. 2. opl. 1972. 195 sider. Kr. 37,35 (27,90).
- Tage Kaarsted* (udg.): *Konseilspræsident C. Th. Zahles dagbøger 1914–1917*. 1974. XII + 148 sider, ill. Kr. 23,60 (17,70).
- Erna Lorenzen*: *Folks tøj i og omkring Århus 1675–1850*. 1975. 615 sider, ill. Kr. 259,60 (141,60).
- Tage Kaarsted* (udg.): *Ministtermødeprotokol 1908–1909. Konseilspræsident Niels Neergaards referater*. 1976. 44 sider. Kr. 17,70 (14,15).
- Karen Marie Olsen og Hans Sode-Madsen* (udg.): *Kr. Bording: Dagbog over Danmarks første socialdemokratiske ministerium 1924–26*. 1976. 131 sider. Kr. 34,20 (22,85).
- Tage Kaarsted* (udg.): *Flåden under første verdenskrig. O. Kofoed-Hansens og V. Jøhnkes optegnelser*. 1976. XXIV + 240 sider, ill. Kr. 35,40 (23,60).
- Tage Kaarsted* (udg.): *Ministtermødeprotokol 1920–1924. Handelsminister Tyge J. Rothes afskrifter og trafikminister M. N. Slebsagers referater*. 1977. 280 sider. Kr. 47,20 (35,40).

Priserne i parenteser er særpriser for selskabets medlemmer.

Henrik Hauch (1876–1957) var en af dette århundredes mest fremtrædende landbrugsorganisationsmænd. Han var med ved utallige handelsforhandlinger, ligesom han som landstingsmand 1918–1953 spillede en betydelig rolle på rigsdagen i almindelighed og i Venstre i særdeleshed. Han var minister to gange, dels som minister u.p. i samlingsregeringen, der blev dannet lige efter besættelsen, dels som landbrugsminister i ministeriet Erik Eriksen, som han forlod under til dels dramatiske omstændigheder.

1955–56 offentliggjorde han i ugebladet LANDET sine erindringer, som nu udgives i bogform af Jysk Selskab for Historie sammen med den selvbiografi, Hauch indgav til ordenskapitlet i 1928.